

ἹΠΕΡΙΨΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΔ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
 1954—56
 † ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 1956—73
 † ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
 ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
 ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σ Τ Ν Δ Ρ Ο Μ Α Ι

Έσωτερικού: Έτησία Δραχ. 250.—
 Νομικῶν Προσώπων, Όργανισμῶν, Τραπεζῶν Δραχ. 300.—
 Έξωτερικού: Έτησία Δολλ. 15.—
 Έξάμηνος κ.λ. (ἀναλόγως)
 Τιμὴ τεύχους Δραχ. 50.—

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
 Λ. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ (Ἀθήνα)
 ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
 ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήνα)
 ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήνα)

Ἐμβόσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Νικόλα :	Ἀρχαῖος ἑλληνικὸς ρυθμὸς (μάρμαρο)	Σελ. 418
Τατιάνας Σταύρου :	Ἡρόκλης Βασιάδης (ιστορ. μονογραφία)	» 419
Δημ. Παπαζήση :	Βλάχοι (Κουτσόβλαχοι) (ιστορ. μονογραφία)	» 433
Σπύρου Μουσελίμη :	Ἱστορικοὶ περίπατοι ἀνά τὴν Θεσπρωτία (ιστορ. στοιχεία)	» 453
Φραγκ. Ντὲ Μονκάντα (μετάφρασις Μάγιας - Μαρίας Ρούσσου) :	Ἡ ἐκστρατεία τῶν Καταλανῶν καὶ τῶν Ἀραγωνέζων (χρονικὸν)	» 468
Κων. Κιουπκιολή :	Οἱ τύρανοι καὶ ἡ τιμωρία τους (δοκίμιο)	» 490
Παύλου Α. Κυριακίδου :	Ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τοῦ κλήρου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων (μελέτη)	» 504
Κώστα Ν. Νικολαΐδη :	Ἀπὸ τοῦς ἐρημοῦς βράχους (ποίημα)	» 504
Τάκη Τσιάκου :	Ὡ, τί ἔβλες ψυχὴ μου (ποίημα)	» 505
Π. Β. Πάσχου :	Ἡ μοναξιά τοῦ χωραφιοῦ (ποίημα)	» 507
Νίνας Κοκκαλίδου - Ναχμία :	Διὰ Σπάρτα (ὀδοιπορικὸ)	» 508
Juan Garcia (μετ. Φ. Δέλφη) :	Κάτοπτρα (ποίημα)	» 519
Papp A' gra'd (μετ. Φ. Δέλφη) :	Βεβαίότητα — Στὸν Δημοσθένη — Ἕνας λυπημένος οἰωνοσκόπος — Ἐπίδαυρος (ποίηματα)	519-520
Κώστα Μαργώνη :	Ἡ πορεία μας (ποίημα)	» 520
Βασ. Μάργαρη :	Πρωϊνὸς ἥλιος (ποίημα)	» 520
Ἔφης Παπαθεοδώρου :	Οἱ μασκαράδες (θεατρικὸ)	» 521
Κώστα Γ. Τσιλιμαντοῦ :	Δις εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν (ποίημα)	» 536
Λαφονταῖν (μετάφρ. Ἄρσ. Γερωντικού) :	Ὁ μαθητὴς — Ὁ σχολαστικὸς (ποίηματα)	» 537
Κ. Ν. Τριανταφύλλου :	Ὁ παλιὸς δρόμος (διήγημα)	» 539
Ἄντιγ. Γαλανάκη - Βουρλέκη :	Καλοκαίρι (ποίημα)	» 543
Εὐθυμ. Σκυλίτση :	Ὁ δρόμος τῆς ζωῆς (ποίημα)	» 543
Κ. Σιμόνωφ (μετόφρ. Μίλιας Ροζίδη) :	Καρτέρα με (ποίημα)	» 544
Γιῶργου Μάνθ. Οἰονόμου :	Εἰσαγωγή στὴν ἀφάνεια (δοκίμιο)	» 545
Θαν. Παπαθανασόπουλου :	Τὰ «τρία κρυφὰ ποιήματα» τοῦ Γ. Σεφέρη (δοκίμιο)	» 547

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Κύριος — Έτος τῆς γυναίκας (Δ. Σιωμπούλου). — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Δημ. Β. Σιωμπούλου «Ἡπειρωτικά» — Γ. Θ. Λυσιτζή: «Ἡ Ἐθνικὴ Ἐταιρεία καὶ ἡ δράσις αὐτῆς» — Μάνθου Οἰονόμου: «Ἀπομνημονεῖματα Γ. Β. Σπύρη» (Δ. Κόκκινου) — Κώστα Κινδύνη: «Ἀποαθλήωσις καὶ Ἀναμνησιφιση» — Σπύρου Κυριακίδου: «Ἡ πολιτοεξία» (Κ. Τσιλιμαντοῦ) — Νάγιας Ρούσσου: «Μνήμες πολέμου» (Χρ. Ζιτσαίας) — Τάσου Βουρνά: «Τὸ ξεκίνημα τῆς φωτιᾶς» (Κ. Π. Δαζαϊοῦ) — Π. Δ. Πανατζή: «Προμηθεύς» (Γιάννη Καραβίδα) — Τεχνοκροίτιζα: «Δυὸ παραστάσεις τοῦ Κ.Θ.Β.Ε.» — Ὁμαδικὴ ἔκθεσις ζωγραφικῆς (Δ. Κόκκινου). — Βιβλία καὶ περιοδικὰ ποὺ λάβαμε. — Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐθν. Ταπέτης τῆς Ἑλλάδος.—

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξας: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου 51 - Ἰωάννινα
 Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διβολή 15 (Α. Τούμπα) - Θεσ/νίκη

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΤΟΜΟΣ ΚΔ' - ΤΕΥΧΗ 279 - 280

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1975

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΝΙΚΟΛΑ : Ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς ρυθμὸς
(λευκὸ μάρμαρο)

Τὸ ἔργο τοῦτο ἔλαβε τὸ χρυσὸ βραβεῖο στὴν ἐκθεση Salon '75 Grand Palais τῶν Παρισίων.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΚΔ'

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1975

ΤΕΥΧΟΣ 279 - 280

ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΗΡΟΚΛΗΣ ΒΑΣΙΑΔΗΣ

Ὁ τελευταῖος Ἱατροφιλόσοφος

Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πλησιάσει κανεὶς τὸν Ἡπειρώτη Λογάδα Ἡροκλῆ Βασιάδη χωρὶς νὰ ἀναφερθεῖ στὴν Πόλη καὶ τὸ Φιλολογικὸ τῆς Σύλλογο. Γιατὶ ἐκεῖ ἀναπτύχθηκε καὶ ὀλοκληρώθηκε ἡ πνευματικὴ του ὑπαρξή. Σ' αὐτὴ τὴν «Ἑλληνικὴ Πρωτεύουσα τῶν Σουλτάνων», ὅπως εὐστοχα τὴν προσδιορίζει ὁ καθηγητὴς Διονύσιος Ζακυθινός, ἔγραψε ὁ Βασιάδης τοὺς πενήντα σχεδὸν τόμους τῶν ἔργων του. Ἐκεῖ δίδαξε, διδάχθηκε, δημιούργησε, γιάτρεψε, ἔζησε καὶ ἀπέθανε. Σ' αὐτὴ τὴ μοναδικὴ Πόλη, τὴν πάντοτε ἐπίκαιρη καὶ πάντοτε δεινοπαθημένη, ποὺ προβάλλει στὴν ἐπιφάνεια τῆς μνήμης μας μὲ κάποιο — κάθε τόσο — νέο μαρτύριο. Σὲ τούτην τὴν «ἀφνειὸν» τὴ Βασιλίδα τῶν δύο Ἡπειρῶν καὶ τῶν τριῶν Θαλασσῶν, τὴν πρώτη καὶ τελευταία βυζαντινὴ πρωτεύουσα ποὺ τὰ ταπεινωτικὰ παθήματά της μᾶς κάνουν νὰ ἀναθυμούμαστε μὲ πόνο τὴν ἀκτινοβολία της τοῦ περασμένου αἰώνα. Εἶναι τόσο πολυά, τόσο περιλαμπρα τὰ περιστατικὰ τῆς ζωῆς, ὥστε μένουμε θαμπωμένοι μπροστὰ στὸ θέαμα.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀνατολῆς σὲ ἔλη του τὴν ἀνθοση. Σχολεῖα, ἐκκλησίες, ὀρφανοτροφεῖα, νοσοκομεία, φιλανθρωπικὰ Καταστήματα καὶ κάθε εἶδους μέριμνα κοινωνικὴ σηματοθεῖ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ. Καὶ Μητροπόλεις ποὺ φεγγοβολοῦσαν τὴν εὐποιεῖα, τὸ χριστιανικὸ ἦθος, τὴν ἀλληλεγγύη, τὸ ἐθνικὸ φρόνημα. Ἀλλὰ ταυτόχρονα κάτι ἀξιοθαύμαστο σὲ ἔλη τὴν ἔκταση τοῦ ὑποδοῦλου Γένους: Ἡ κοινότητα τῶν ἰδανικῶν, ὄλος ὁ ἑλληνισμὸς μονοκόμματος, ἐνωμένος σ' ἓνα ἐνιαίο σύνολο. Δὲν ξεχωρίζει ὁ λογιώτατος, ὁ μορφωμένος ποὺ ἔχει σαφῆ συνείδηση τοῦ τί ζητεῖ καὶ τί θέλει ἀπὸ τὸν ἀγράμματο, τὸν ἀναλφάβητο ποὺ δὲν ξεύρει τίποτε, ἀλλὰ αἰσθάνεται βαθεῖα μέσα του νὰ τὸν ἐξουσιάζει ἡ ἰδέα, ἡ μία καὶ μοναδική: Ἡ ἀ π ε λ ε υ θ έ ρ ω σ η ἀ π ὸ τ ὸ ν Τ ὀ υ ρ κ ι κ ὸ ζ υ γ ὸ. Καὶ μαζὶ ἡ ἰδέα τῆς Ὁρθοδοξίας — ἡ πανταχοῦ παρούσα — δεμένη μὲ τὴν ἀκοίμητη αἰσθησι τῆς εὐθύνης ἀπέναντι τοῦ σκλαβωμένου Γένους.

Ἔτσι ἡ ἰδέα τοῦ Ἵπηρετεῖν τὴν ἐλότητα ἦταν κάτι αὐτονόητο, φυσικὸ καὶ ποὺ δὲν συζητιόταν ἀπὸ κανένα. Μὲ τοὺς αἰῶνες ἡ αἰσθησι ἐτούτη δημιούργησε τὸ λαμπρὸ σχῆμα στὸ ὁποῖο πορεύτηκε καὶ κρατήθηκε ὁ ἑλληνισμὸς ἀφθαρτος καὶ ἀνθεξε τὰ πεντακόσια χρόνια του σὰ μιὰν ἡμέρα μόνον.

“Όταν ἰδοῦμε τὰ πράγματα ἐκείνων τῶν καιρῶν, μὲ αὐτὸ τὸ μάτι, τότε καταλαβαίνομε πάρα πολλὰ καὶ ἀνάμεσα στὰ πράγματα βλέπομε νὰ ἀναδύονται καὶ οἱ φυσιογνωμίαι, τὰ πρόσωπα, οἱ πρωταγωνιστὲς τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν ἐπιτευγμάτων. Ἦρωες μυθικοὶ στῆ μεγαλοσύνη καὶ στὴν ἀντοχὴ τους. Δημιουργοὶ γιὰ κοινούς σκοπούς καὶ γενικούς στόχους.” Ἔτσι ἀνάμεσα στὰ τόσα καὶ τόσα προβάλλει καὶ ἡ σύσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν ὁποῖο ξεκινᾷ ὁ Ἡροκλῆς Βασιιάδης. Παρ’ ὅλη τὴν ἐπιστημονικὴν του κατάρτιση, τίς σπουδές, τίς ἱατρικὰς καὶ φιλοσοφικὰς πραγματείας του, δὲ θὰ μᾶς ἦταν ποτὲ τόσο γνωστὸς ἂν δὲν ἔγινε τὸ ὄνομά του μὲ τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, ἢ καλύτερα ἂν δὲν τὸν δημιουργοῦσε. Ἀλλὰ ἀξίζει νὰ παρακολουθήσωμε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ κινήματός — γιὰτὶ γιὰ κίνημα πρόκειται — καὶ ἔτσι νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν δρᾶσιν του.

Στὸ σπιτικό του Σπυρίδωνα Μαυρογένη, τοῦ Ἀνακτορικοῦ γιαιτροῦ, ποῦ εἶναι ἔγγονος τοῦ Νικολάου Μαυρογένη — Ὁσποδάρου τῆς Μολδοβλαχίας, ἀρχιστρατήγου τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ, τὸν ὁποῖο ἀποκεφάλισε ὁ Σουλτάν Σελῆμ μετὰ τὴν ἤττα τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου — καὶ γόνος μιᾶς οἰκογένειας ποῦ κρατᾷ χίλια χρόνια στῆ σειρά, μαζεύονται τὰ βράδνα μὲ ἐκλεκτὴν μερίδα ἀπὸ Λογάδες τοῦ Γένους. Τὸ σπίτι εἶναι στὸ Σταυροδρόμι, εἶναι: ζῦλινο, πελώριο, παλιό, μαῖορο καὶ ἄσπιο ἀπὸ ἔξω, ἀλλὰ γεμάτο μέσα ἀστραφτερὰ πολύτιμα πράγματα. Λάμπουν οἱ ἀντικρυστοὶ καθρέφτες, τὰ μεγάλα μπρούτζινα μαγκάλια ζεσταίνουν, τὰ χαλιὰ στολιάζουν, τὰ βελούδα στὰ μιντερία ἀναπαύουν. “Ὅλα μαρτυροῦν πλοῦτο παλαιό, χιωνεμένο, καμωμένο πλέον συνειδηση καὶ ὄχι προβολὴ καὶ ἔπαρση.

Ὁ οἰκοδεσπότης, ὁ Σπυρίδων Μαυρογένης, ἔχει σύζυγον ἀπὸ σπουδαία γενιά. Εἶναι κόρη τοῦ Ἀρχοντα Μεγάλου Ποστέλνικου Σιωτήρη Καλλιᾶδη, ποῦ εἶναι τακτικὸς σὲ τοῦτες τίς βεγγέρες. Ἐκεῖ ἔρχονται διάφοροι φίλοι, καθὼς καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου, Γ. Παλαιολόγος, ὁ Ἱατροφιλόσοφος Βασιιάδης καὶ μερικοὶ ἀκόμη ἑταῖροι αὐτοῦ τοῦ ἐπιπέδου. Μαζεύονται καὶ ἀκοῦνε τὸν Ἡπειρωτὴ Ἡροκλῆ ποῦ ἔχει πάθος μὲ τὸν Πλάτωνα, νὰ ἐξηγῆ καὶ σχολιάζῃ τὸν λατρευτὸν του φιλόσοφον.

Εἶναι ἔμωρος ἀπορίας ἄξιον, πῶς τοῦτος ὁ πληθεὺς ἀπὸ τὸ Δελβινάκι, ὁ γιὸς τοῦ φούρναρη καὶ τῆς Διώχως — ποῦ τὴ βάρφισαν ἔτσι οἱ φτωχοὶ γονεῖς γιὰτὶ ἡ μάνα εἶχε τὴν κακὴ συνήθειαν νὰ γεννᾷ ὅλο θηλυκὰ — πῶς κάμνει παρέα μὲ τέτοιους ἀριστοκράτες. Στ’ ἀλήθειαν τὸ παραξενεύεται κανεὶς ποῦ ἔχει πείρα τῶν προλήψεων, γιὰτὶ ἔκεινον τὸν καιρὸ ἔδιναν μεγάλην σημασίαν στὴν «τάξιν» καὶ στὴ «σειρὰ» τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ τοῦτο καὶ τὸ χάσμα ἀνάμεσα στοὺς νυχτερινοὺς ἐπισκέπτες τοῦ Μαυρογένη φαντάζει πολὺ μεγάλο. Θὰ λυθεῖ ἢ ἀπορία μας ὅταν μάθομε ὅτι δεσμοὶ παλαιοὶ, ἐκτίμησις, ὑπηρεσίας καὶ ἀγάπης ἔδεναν αὐτοὺς τοὺς ἀνόμιους κοινωνικὰ μεταξὺ τους.

“Όταν ὁ Βασιιάδης, ὁ νεαρὸς Κώστας ἀκόμη, πρὶν ἢ Σχολῆν γιὰ τίς ἐπιδόσεις του ὡς ἀθλητὴ καὶ σπουδαστὴ τὸν μετονομάσει σὲ «Ἡροκλῆ», τέλειωσε τὸ σχολεῖο τῆς Ἀρτάκης στὴν Κῦζικον, ὅπου ὁ πατέρας του, ὁ Χρῆστος, δούλευε φούρναρης, ἦλθε στὴν Πόλιν — 1837 — καὶ φοίτησε στὴν ξακουσμένη Μεγάλῃν τοῦ Γένους Σχολῆν, ποῦ ἦταν ἀκόμη στὴν Εἰρηοκρήνην τοῦ Βοσπόρου. “Όταν κάποτε τέλειωσε τίς σπουδές του, διορίζεται Σχολάρχης στὴ Βλάγκαν καὶ κατόπι στὸ Βοσπορινὸ Μέγα Ρεῦμα. Κάποιον μικρὸν διάστημα ἐργάζεται καὶ στὴ φιλιτάτην τοῦ Σχολῆν ὡς βοηθὸς καθηγητῆς καὶ τότε οἱ παλαιοὶ του διδάσκαλοι καὶ ἡ διεύθυνση βλέποντας τίς μοναδικὰς του ἱκανότητες σκέφθησαν νὰ τὸν στείλουν στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν γιὰ τὴν πλήρη τελειοποίησίν του. “Ὁ πανευτυχισμένος φοιτητῆς φθάνει στὸ Ἰωστέφανον Ἄστυ μὲ καρδιά ποῦ τρέμει ἀπὸ συγκίνησιν καὶ προσδοκίαν, ἀλλὰ οἱ παραχρῆς τοῦ 43 κρατοῦν σὲ ἀνησυχίαν τὸν τόπον. Τότε τὸ Συμβούλιον τῆς Σχολῆς τρομάζει καὶ ζητεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ὑποτρόφου τῆς. Πικραμένος ἀλλὰ καὶ ἀλλαξιμένος ὁ ἄτυχος νέος γυρίζει στὴν Πόλιν. Οἱ ὁ

λίγοι μῆνες πού ἔμεινε στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, τοῦ ἀνοιξαν νέους ὁρίζοντες, νέες προοπτικές. Μένει στὴ Σχολή, τακτικὸς καθηγητὴς πλέον, ἕως τὸ 48. Τότε καθὼς εἶχε τὴν ἀδυναμία στὸν Ἰλάτωνα, τύπωσε ἕναν τόμο μὲ σχόλια καὶ τὸν ἀφιέρωσε στὸν Μεγάλου Ποστέλιου Σωτήριου Καλλιάδη.

Ἔτσι λοιπὸν ὁ «θεῖος» Πλάτων, δίχως νὰ τὸ υποψιάζεται, κάμνει τὰ προξενεῖα καὶ ζευγαρώνει τὰ δύο τοῦτα ἀταίριαστα κοινωνικῶς πρόσωπα: Τὸ φουρνάρπαιδο, τὸ Ἑπειρωτάκι καὶ τὸν Μεγάλου Ποστέλινο — ἕνα εἶδος ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν — ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα. Καὶ ἐπειδὴ ἦταν τὸ ἔθιμο τῆς ἐποχῆς οἱ πλούσιοι νὰ σπουδάζουν τὰ παιδιά τους στὴν Εὐρώπη ἀλλὰ νὰ μὴν τὰ στέλνουν ἀσυνόδευτα, ὁ Σωτήρης Καλλιάδης σκέφθηκε τὸν καθηγητὴ, σχολιαστή τοῦ Ἰλάτωνα, νὰ συντροφεύει τὸν γιό του Δημήτριο «εἰς τὴν Ἑσπερίαν».

Ὅπως ἦταν φυσικὸ, ὁ φιλομαθέστατος Βασιάδης ἐπιφελήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνέλιπτη αὐτὴ εὐκαιρία καὶ ἐνῶ βοηθεῖ τὸν νεαρὸ μαθητὴ νὰ μελετᾷ, σπουδάζει καὶ ὁ ἴδιος. Ἐγγράφεται στὴν Ἱατρικὴ Σχολή. Ἀλλὰ μὲν οἱ πρῶτος Καλλιάδης τελειώνει τὸν κύκλο τῶν σπουδῶν του, παρουσιάζεται ὁ δεῦτερος, ὁ Κωνσταντῖνος, πού ἐργάζεται κι αὐτὸς γιὰ τὸν ἴδιο λόγο στὴν Εὐρώπη. Καὶ πάλι ὁ Βασιάδης μένει μαζί του νὰ ἐποπτεύει καὶ νὰ συνηθίζει τὰ μαθήματα τὰ ἑλληνικὰ τοῦ νεαροῦ. Ἐκεῖ μέσα στο πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς παιδείας, τῆς δημοκρατίας, τοῦ φιλελευθερισμοῦ, ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης νιώθει νὰ πλαταίνει ὁ ὁρίζοντας τῶν γνώσεών του, τῆς ψυχῆς του καὶ ὅλης του τῆς ὑπαρξῆς, ἐνῶ ἡ περηφάνεια του φουντώνει γιὰ τὴν ἑλληνικὴ καταγωγή του ὅταν ἀκούει τοὺς μεγάλους καθηγητικὸς δασκάλους νὰ ἀναφέρουν σὲ κάθε περίστασι ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς, τὴν ἀρχαία σοφία, τὴν Ἑλλάδα.

Κι ὅταν πιὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὴ Γερμανία νὰ συμπληρώσει τίς δικές του σπουδές, νέα ἐντολή φθάνει ἀπὸ τὴν Πόλη. Ὁ πρίγκιψ Μιχαὴλ Στρούτζας τοῦ ἔστειλε κι αὐτὸς τὸ γιό του. Ἀλλὰ δύο χρόνοι λοιπὸν διαμονῆ στὴ φωτισμένη Εὐρώπη πού τὰ ξόδεψε ὁ Βασιάδης μελετώντας τὴ φιλολογία καὶ τὴν ποίηση τῶν ξένων τόπων ὅπου ζοῦσε.

Στὰ 1857 φεύγει γιὰ τὸ Βερολίνο, ὅπου διδάσκουν φημισμένοι μεγάλοι καθηγητές, ὅπως ὁ Μύλλερ καὶ ὁ Βύρχωφ. Ἐκεῖ γνωρίζεται καὶ μὲ τοὺς Ἑλληνες σπουδαστές, τὸν Δημήτριο Βερναρδάκη, τὸν Μαυροφούδη, τὸν Λυκοῦργο Καλλέργη. Κι ἔτσι στὶς 13 τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1858 ὁ γιὸς τοῦ Χρήστου τοῦ φούρναρη καὶ τῆς Διῶχνης ἀπὸ τὸ Δελβινάκι παρουσιάζει τὴν ἐναίσιο διατριβὴν του γραμμινῆ λατινικὰ καὶ μὲ θέμα: «Περὶ Γυμναστικῆς τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων».

Μὲ τὴν ἐργασία αὐτὴ παίρνει καὶ τὸ δίπλωμα διδάκτορος τῆς Ἱατρικῆς.

Ἴδου λοιπὸν τὸ εἰσιτήριο, τὸ διαδατήριο, τὸ δικαίωμα εἰσόδου τοῦ πληθείου Δελβινακιώτη στὸ ἄδυτο τοῦ Ἀνακτορικοῦ καθηγητῆ, τοῦ ἱατροῦ Σπυροῖδωνα Μαυρογένη. Ἡ σπουδὴ, τὸ δίπλωμα, ἡ μόρφωση — αὐτὴ ἡ μόρφωση πού τὰ ξεπερνᾷ ὅλα — πού καταργεῖ τὰ χωρίσματα, τίς τάξεις, τὰ σόγια, τὸν ἀνέθεσε στὴν κορφή τῆς πνευματικῆς ἀριστοκρατίας τῆς Πόλης.

Ἴδου τὸ γιατί βρισκόματε τὸν Ἑπειρωτὴ Ἱατροφιλόσοφο νὰ ἐξηγεῖ Ἰλάτωνα σὲ τέτοια ὑπερεκλεκτικὴ συντροφιά. Καὶ τότε σὲ ἐκείνη τὴν πνευματικὸτάτη ἀτμόσφαιρα κάποιος — ἴσως ἀστόγαστα — προτείνει: Δὲν κάμνωμε ἕναν Φιλολογικὸ Σύλλογο! Ἔτσι μαζεύτηκαν οἱ λίγοι ἐτότοι ἐκλεκτοὶ μὲ μερικὸς ἄλλους καὶ μίλησαν γιὰ τὸ σωματεῖο τους. Χωρὶς βέβαια τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ φαντασθοῦν τὴν ἔκτασι καὶ τὴ σημασία πού θὰ ἔπαιρνε μὴ παρόρημησι τῆς στιγμῆς.

Ἀμέσως βρέθηκαν πρόθυμοι ἑταῖροι ὅπως ὁ Ζηρὸς Πασᾶς, ὁ γιατρός, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Στέφανος Καραθεοδωρῆς, ἄνθρωπος μὲ ἀπίθανη ἔκτασι παιδείας καὶ γλωσσομάθειας, ὁ Ξενοφῶν Ζωγράφος, καθηγητὴς τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς, ὁ Σάββας Πασᾶς, πρῶην ὑπουργός. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπαραίτητοι Τραπεζίτες, οἱ πρόθυμοι σὲ χρηματικὲς θυσίες βρέθηκαν κι αὐτοί, ὅπως ὁ Ἀντώνιος Βλαστός, ὁ Θ. Κο-

σούδης, ὁ Δημ. Πασπαλλῆς καὶ ἀπὸ κοντὰ πλέον οἱ ἔμποροι παρουσιάζονται καὶ αὐτοί, ὅπως ὁ Δημ. Ἀποστολίδης καὶ ἕνας μοναδικὸς λόγιος, ὁ Πυλάδης Βασιλείος.

Ἔτσι τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1861 στὸ σπίτι ἑνὸς κτηματίου Κυρίου Κωνσταντινίδου, ἰδρύεται ὁ Σύλλογος καὶ ἐκλέγεται Πρόεδρος ὁ Ἀδριανοπολίτης Ἱατροφιλόσοφος, ὁ πανσεβαστος Στέφανος Καραθεοδωρῆς. Στις 4 Μαΐου τοῦ ἴδιου χρόνου γίνονται τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τοῦ νεοσύστατου σωματείου ποῦ ἔχει τὸν πρωτόφαντο καὶ πρωτότυπο προσδιορισμὸ καὶ ὀνομάζεται ΣΥΛΛΟΓΟΣ. Γιὰ τὸ λόγο ἐτοῦτο στὰ 61 χρόνια ποῦ θὰ ζήσει ὁ Σύλλογος αὐτός, πάντοτε τὴν πρώτη Κυριακὴ τοῦ Μαΐου καὶ κάποτε, ἔταν μεγάλη ἀνάγκη τὸ καλεῖ, τὴ δευτέρη, γιορτάζονται ἀνελλιπῶς τὰ ἐγκαίνια μὲ κάθε μεγαλοπρέπεια. «Ἡ ἐπέτειος τοῦ Συλλόγου ἑορτή», ὅπως τὴ σημειώνουν τὰ πρακτικά.

Ἐπειδὴ φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατὸ, καθὼς δὲν εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς μας αὐτός, νὰ ἀναφέρουμε λεπτομέρειες τοῦ κανονισμοῦ καὶ τῶν ἄρθρων του, σταματοῦμε — τιμῆς ἔνεκεν — σὲ κάποια φράση τοῦ καταστατικοῦ «περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ Συλλόγου».

Αὐτὴ μᾶς εἰσάγει ἀμέσως στὸ νόημα καὶ στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔργου ποῦ ἀνέλθωσαν οἱ γιατροί, οἱ τραπεζῖτες καὶ οἱ ἔμποροι:

«Σκοπὸς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ἐστὶν ἡ τῶν γραμμάτων ἐν γένει καλλιέργεια καὶ διάδοσις αὐτῶν κατὰ τὴν Ἀνατολήν».

Ἔτσι βλέπουμε μονομιᾶς νὰ ὑψώνεται δόλοφωτο μπροστὰ μας τὸ κοινὸ ἰδανικὸ τοῦ Γένους: ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Τὸ ξεσκάδωμα διὰ τῆς παιδείας, ἡ κατάκτηση τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἐλευθερίας ποῦ μόνο μετὰ τὴ μόρφωση ἐπιτυγχάνεται. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ πραγματικότητα καὶ ἐπιτεύγμα, ἔνα εἶναι τὸ πρῶτο καὶ τὸ δεύτερο καὶ τὸ τρίτο σκαλοπάτι ποῦ ὀδηγεῖ στὴν ἐκπλήρωσίν του: ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.

Ἔτσι γιὰ τὸ σχολεῖο, πρὸς τὸ σχολεῖο στρέφεται ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο κιάλας ὀλη ἡ μέριμνα τῶν Κοσμητόρων, ὅπως τιτλοφορεῖται τὸ Προεδρεῖο.

Ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος, αὐτὸς ὁ μεγαλεπήβολος Ἡπειρώτης ποῦ κυριαρχεῖ στὴν οἰκονομικὴ κίνηση μέσα στὴν πρωτεύουσα τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, δίνει τὴν πρώτη ὑποτροφία.

Δύο νέαι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ δύο ἀπὸ ἄλλες περιοχῆς τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ θὰ σπουδάζουν μὲ δαπάνες του στὴν Πόλη, ἀλλὰ μὲ τὴν ὑποχρέωση νὰ διδάξῃ κατόπι ὁ καθεὶς στὸν τόπο του. Πολλὲς φορὲς στὴ σειρά αὐτῆς τῆς ἱστορίας θὰ συναυτήσουμε τὸν Χρηστάκη Ἐφέντη Ζωγράφο ἀπὸ τὸ Κεσοράτι τῆς Βορείου Ἡπείρου νὰ κάμνῃ δωρεὰς ἡγεμονικῆς γιὰ σχολεῖα, βραβεῖα, ἐκδόσεις καὶ θὰ ξαφνιαστοῦμε καὶ γιὰ τὴ γενναιοδωρία καὶ γιὰ τὴ γνώση του τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων. Μὰ θὰ καταλάβουμε πολλὰ ἔταν πληροφρηθοῦμε ὅτι πίσω ἀπὸ τὸν τραπεζῖτη, τὸν ζάπλουτο καὶ τὸν ἀνοιχτοχέρη, κανοναρχοῦσε κρυμμένος ὁ ἄλλος Ἡπειρώτης, ὁ Ἡροκλῆς Βασιδάδης. Αὐτὸς τοῦ μουρμούριζε κρυφὰ τί πρέπει νὰ κάνει, ποῦ νὰ δώσει, πόσα νὰ δώσει, πῶς νὰ τὰ δώσει. Ἔνα ἀπὸ τὰ πρῶτα πράγματα ποῦ συνέλαβε ὁ λόγιος καὶ φωτισμένος αὐτὸς Ἡπειρώτης εἶναι τὸ ἀκόλουθο: Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη νὰ συγκρατήσῃ τὴ χρονολογία. Βρισκόμαστε στὴ Συνεδρία τοῦ Συλλόγου τῆς 12 Ἀπριλίου 1872. Πρόεδρος τῆς Φιλολογικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ Βασιδάδης. Ὁ Πρόεδρος λοιπὸν ἀνεθαίνει στὸ βῆμα καὶ ἐξηγεῖ στὸ ὑπέροφθό του ἀκρατήριον τὴ σημασία τοῦ διαγωνίσματος ποῦ ἔχει προκηρύξει ἡ Φιλολογικὴ Ἐπιτροπὴ τὴν προηγούμενη χρονιά. Τὸ διαγώνισμα αὐτὸ λέγεται: «Συλλογὴ τῶν Ζώντων Μνημείων ἐν τῇ Γλώσσει τοῦ λαοῦ». Κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴν περίφραση κρύβεται ἡ γνωστὴ μας Λ α ο γ ρ α φ ί α. Μὲ τὴ διαφορά πῶς ἡ λέξις δὲν ὑπάρχει ἀκόμη, 14 χρόνια ἀργότερα στὰ 1884 θὰ τὴ δημιουργήσει ὁ Νικόλαος Πολίτης. Στὴν Πόλη λοιπὸν ἀρχίζουν λαογραφικῆς ἔρευνες

πού πρωτοφανέρωσε ὁ Ζαμπέλιος στὸ 1853. Ἐκεῖ, στὴν πρωτεύουσα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, θὰ συστηματοποιηθεῖ, θὰ ἐνισχυθεῖ κατόπι ἀπὸ τὸ διαγωνισμό πού προκήρυξε τὸ Φιλολογικὸ Τμήμα τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, αὐτὸ τὸ τόσο γνωστό, τόσο κοινὸ πρᾶγμα πού βλέπουμε σήμερα: Οἱ λαογραφικὲς συλλογὲς καὶ μελέτες. Γιὰ νὰ γίνει ἕμως δυνατὴ τότε ἡ συγκέντρωση τοῦ ὕλικου, δίνει ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος 100 λίρες τὸ χρόνο κι αὐτὲς δίδονται ἀπὸ 10 στὴν καλύτερη συλλογὴ τῶν «Ζώντων μνημείων τῶν διατηρουμένων ἐν τῇ γλώσῃ τοῦ λαοῦ, ἢτοι λέξεων γλωσσηματικῶν, δημοτικῶν ἀσμάτων, διατίχων, παροιμιῶν, παραμυθίων ἐν δημιῶδῃ γλώσσῃ». Γιὰ νὰ ἐπιτύχουν ἅλα τοῦτα γράφηκε μιὰ ἐπιστολὴ στοὺς λογίους καὶ στοὺς δασκάλους νὰ συλλέγουν λαογραφικὸ ὕλικό, 37 ὀλόκληρα χρόνια πρὶν γράφει στὴν Ἑλλάδα ὁ Νικ. Πολίτης μιὰ τέτοια ἐπιστολὴ στοὺς Ἑλληνες δασκάλους, τὸ 1909: Ἐαναγυρίζουμε λοιπὸν στὸ θέμα τῶν σχολείων. Ὁ Βασιάδης κατόπι ἀπὸ τὴν τόση ἐπαφὴ του μὲ τὴ Δύση εἶδε καὶ κατάλαβε ὅτι Ἕθνος μὲ ἀμόρφωτη μητὲρ ἀδὲν προκόβει. Γιὰ νὰ φωτιστεῖ ὁ ῥωμιὸς πρέπει νὰρχίσουμε ἀπὸ τὴ μίαν, τὴ γυναῖκα, τὸ σπιτιό. Τότε ρίχνει τὸ σύνθημα τῶν Παρθεναιωγείων, τῶν Διδασκαλείων, ὅπου νὰ σχηματισθοῦν στελέχη, νὰ βγοῦν δασκάλες, νὰ φανερωθοῦν τὰ κορίτσια τὰ κρυμμένα στὰ βᾶθη τῶν σπιτιῶν, ὅπου, ὅπως λέει τὸ δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὴν Ἀρετούλα, ἡ μίαν τῆς: «στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλοιψε, στ' ἄφφεγα τὴν ἐπλέκε στ' ἄστροι καὶ στὸν ἀήγερινὸ τὸ ἔφκιανε τὰ σγουρά τῆς».

Τοῦτα ἅλα ἦταν καλὰ γιὰ ἄλλες ἐποχές, τώρα εἶναι διαφορῆτικὲς οἱ ἀπαιτήσεις τῶν νέων καιρῶν. Τώρα χρειάζεται δράση, κίνηση, μάθηση. Ὑπῆρχαν βέβαια — ἐδῶ καὶ ἔχει — Παρθεναιωγεῖα στὴν ἀχανῆ Ὀθωμανικὴ πικράτεια, ὑπῆρχαν σχολεῖα γιὰ τὸ «θῆλυ γένος», ὅπως προσδιόριζαν τὶς καυμμένες τὶς γυναῖκες, ἀλλὰ ἦταν λιγοστά, ἀτελῆ, καθυστερημένα. Ἀσυναίσθητα σχεδὸν στὴν ἀρχή, συνειδητὰ καὶ ὑπεύθυνα, μόλις στέριωσε, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος ἀναλαμβάνει τὸ τεράστιο ἔργο νὰ ἐυπνήσει τὴ Ρωμιόσυνῃ ἀπὸ τοῦ Ἰσχυροῦ ἕνου τῆς ἀμειψίας. Νὰ τὴν βάλει στὴ σειρά τῶν μορφωμένων Ἑθνῶν. Πρῶτὴ πράξη γι' αὐτὴ τὴν ἀπεραντὴν προσπάθειά, ὁ σύλλογος στέλνει μιὰ ἐγκύκλιο στὶς Μητροπόλεις, στὰ σχολεῖα, ὅπου ὑπάρχουν ὑπεύθυνοι καὶ ζητεῖ πληροφορίες γιὰ τὴν κατάστασιν καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ κάθε τόπου. Καὶ φαντάζεται κανεὶς τί μῆνυμα χαρῆς καὶ ἐλπίδας ἔβλεπε αὐτὴ ἡ ἐγκύκλιος, πού ἔφθανε ἀπὸ τὴ μεγάλη, τὴν πλοῦσια πρωτεύουσα στὰ φτωχά, ἀπόμειρα χωριά, τὰ χαμμένα στὴν ἀπεραντοσύνη τῆς Τουρκίας: «στὰ περίορα τ' ἀλαργινὰ τοῦ κόσμου», ὅπως λέει ὁ Αἰσχύλος γιὰ τὸν κερφωμένο Προμηθεῖα του.

Ὁ Σύλλογος γιὰ νὰ ἐξαρκέσει στὶς ἀνάγκες, πού προβάλλουν ἐπιτακτικῆς, χωρίζεται σὲ τμήματα: πρῶτο πρῶτο φυσικὰ τὸ Ἐκπαιδευτικόν, κατόπι τὸ Φιλολογικόν, Ἐπιστημονικόν, Συντακτικόν, Ἀρχαιολογικόν. Καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τοῦτα τὰ τμήματα ἔχει πάλι τὸ δικό του Πρόεδρο, τὸν γραμματεῖα, τὸν σύμβουλο καὶ ἀποτελεῖ ἔτσι ἕνα αὐτόνομο, αὐτεξούσιο ὄργανισμὸ πού συνεδριάζει, συσκέπτεται καὶ ἀποφασίζει χωριστὰ.

Μόνιμος Πρόεδρος τοῦ Φιλολογικοῦ Τμήματος εἶναι ὁ Βασιάδης, χωρὶς αὐτὸ νὰ τὸν ἐμποδίζει νᾶνα ταυτίζοντα καὶ στὸ Ἐκπαιδευτικόν, ἀπ' ὅπου διευθύνει πάλι τὴν κίνηση γιὰ τὰ διαγωνίσματα «πρὸς συγγραφὴν διδασκτικῶν βιβλίων» πού τόσο λείπουν. Τὰ ἐπιτελεῖα αὐτὰ ἔχουν μέσα τους πρόσωπα ἀνωτάτης κοινωνικῆς περιωπῆς, ὅπως καὶ μὸρφωσης. Ὁ Σταυράκης Ἀριστάρχης — Μέγας Ἄρχων ὑπομνηματογράφος τῶν Πατριαρχείων, μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικὰ πρόσωπα τῆς ἐποχῆς — εἶναι μόνιμος στὸ Ἀρχαιολογικόν Τμήμα. Εἶναι καὶ ὁ ἀγωνοθέτης Θεόδωρος Μαυροκορδάτος, ὁ Ξενοφῶν Ζωγράφος, γιατρός. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν σεβάσιμο Στέφανο Καραθεοδωρῆ πού μπήκε πρόεδρος, τιμὴς ἔνεκεν, ὑπάρχει ὀλόκληρη δυναστεία Καραθεοδωρῆδων, ὅπως ὁ σπουδαιότατος Σουλτανικὸς γιατρός — ἀνεψιὸς τοῦ Στεφάνου — ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ μηχανικὸς Τηλέμαχος πού κυριαρχεῖ πάντοτε στὸ συμβούλιο τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Τμήματος.

Πολύτιμος συνεργάτης, λόγιος, εκπαιδευτικός, μέσα σέ όλα τὰ τμήματα παρών, τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ Βασιάδῃ, ὁ Ἡπειρώτης Γεώργιος Χασιώτης. Αὐτὸς συνήθως ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐκτελεῖ χρέη γενικοῦ γραμματέα καὶ ὅταν ἀρχίζει ἢ σταυροφορία γιὰ τὸ χτίσιμο ιδιόκτητου μεγάρου γιὰ τὸ Σύλλογο, γράφει μὲ τὸ χέρι του κάπου δύο-μιση χιλιάδες ἐπιστολές. Ἐξὸν τὰ σημειώματα, τίς μελέτες, τοὺς λόγους. Ἄλλος ἐκπαιδευτικὸς μὲ ἀνώτατη μόρφωση, ὁ νεοφερμένος ἀπὸ τῆς Γερμανίας φιλόλογος — Ματθαῖος Παράνικας — πάντοτε μέλος τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς, πάντοτε ὁμιλητῆς μὲ βαθυστόχαστες ἐργασίες, πάντοτε ἔτοιμος νὰ ἀνακοινώσει συμπεράσματα ἐρευνῶν του, σὲ ἀρχαῖα κλασσικὰ θέματα — ἔνοια πού παρέμεινε σεβαστὸ ὡς τίς μέρες μας. Καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀριστοκλῆς, σύμβουλος ἐπὶ τῆς παιδείας τῶν μειονοτήτων τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἀφοσιωμένος κι αὐτὸς στὴν ἰδέα τοῦ Γένους καὶ τῆς ἀνάστασής του διὰ τῶν γραμμάτων. Αὐτὰ τὰ γράμματα, αὐτὴ ἡ πνευματικὴ δύναμη, εἶναι τὸ ὄνειρο τῶν προγόνων μας πού μόνον ἔτσι αἰσθάνθηκαν ἔτι μποροῦν νὰ ἐπιπλεύσουν ἀπὸ τὸν κατακλυσμὸ τῆς σκλαβιάς.

Βλέπουμε μὲ τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ ὀνόματα πού ἀναφέρθηκαν, πῶς ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδῃς στὸν ἀγῶνα πού ἀνέλαβε διὰ τοῦ Φιλολογικοῦ, βρῆκε συνεργάτες καὶ πρωτοπαλλήλαρα καὶ ὁπαδοὺς μέσα στὴν κοινωνία τῆς Πόλης, πρώτης σειρᾶς. Καὶ πού τὸν παραστήκουν σὲ ὅλη του τὴ ζωή. .

Ἡ ἐργασία τοῦ Χασιώτη, πού δημοσιεύεται στίς σελίδες τοῦ Περιοδικοῦ «Ἡ παρ' ἡμῖν δημοτικὴ ἐκπαίδευσις», εἶναι μνημεῖο δουλειᾶς ὑπεύθυνης πού θὰ μείνει ὡς βάση γιὰ κάθε ἐργασία μας σχετικὴ μὲ τὴν ἐκπαίδευση τῶν ἀλυτρώτων. Ὅταν ἀργότερα ὁ Χασιώτης ἔφυγε στὴ Γαλλία, ὁ δάσκαλος τῶν παιδιῶν τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου, πού μετεφέρθη στὴν Γαλλικὴ πρωτεύουσα, μετέφρασε αὐτὴ τὴν ἐργασία του γαλλικὰ καὶ τὴν ἐξέδωσε σ' ἓνα μικρὸ τομίδιο. Ἐκεῖνο πού θὰ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε εἶναι ἡ ἔκδοση τοῦ Περιοδικοῦ. Ὁ Σύλλογος στὴ συνεδρία του τῆς 11 Μαΐου τοῦ 1863 παίρνει τὴν ἀπόφαση νὰ ἐκδόσῃ περιοδικό, τὸ ὁποῖο θὰ στέλλεται δωρεὰν στὰ μέλη, θὰ τυπώνεται ἐπὶ καλοῦ χάρτου καὶ θὰ κυκλοφορεῖ στίς 15 κάθε δευτέρου μηνός. Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ταχύτατα, ἀλλὰ ἐκεῖνο πού δὲν στάθηκε δυνατό νὰ διατηρηθεῖ, εἶναι ἡ διμηνία τῆς ἔκδοσης. Ἡ δαπάνη εἶναι τόσο τεράστια, ὁ ὄγκος τοῦ Περιοδικοῦ μὲ τίς 300 καὶ πλέον σελίδες τὸ τόσο μεγάλος, πού δὲν ἀντέχει οἰκονομικὰ στὴν ἔκδοσή του. Ἔρχονται ἐποχὲς δύσκολες, διαπραγμίες τῆς ἀγορᾶς, οἱ χρηματοδότες Τραπεζίτες παθαίνουν ζημιές μὲ τὰ χρειώγραφα πού ἀνεβοκατεβαίνουν, ξεσποῦν πόλεις, διωγμοί, χολέρες, σεισμοί, σφαγές, ἀλλαξοθασιλίες, ἔξοριες πού κλονίζουν τὴν οἰκονομικὴ εὐστάθεια καὶ σταματοῦν τὴν γενναιοδωρία. Καὶ κάτι ἄλλο, οἱ συνδρομητῆς πληθαίνουν καὶ ἐπομένως ὁ ἀριθμὸς τῶν τευχῶν τοῦ Περιοδικοῦ ἀνεβαίνει κι αὐτός.

Ἐν τῷ μεταξύ, χρυσὴ βροχὴ, ρέουν οἱ χρυσές λίρες πού κατορθώνει νὰ ἀποσπᾷ ὁ Βασιάδῃς ἀπὸ τοὺς μεγαλειμπόρους καὶ μεγαλοεπιχειρηματίες τῆς τεράστιας αὐτῆς πρωτεύουσας πού λέγεται Κωνσταντινούπολη. Ταυτόχρονα ἀρχίζουν νὰ δημιουργοῦνται καὶ Φιλεκπαιδευτικὲς ἀδελφότητες, Σύλλογοι, Λέσχες, Ἐταιρείες Ἐκπαιδευτικῆς στὰ πέρατα τῆς Αὐτοκρατορίας. Στὰ Γιάννινα ἰδούεται ἡ Λέσχη «Πρόδος». Μέσα στὴν ἴδια ὄμοια τὴν Πόλη ἰδούεται ἀπὸ εὐποροὺς Ἡπειρώτες, ὁ σπουδαιότατος Ἡπειρωτικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος. Ἀπὸ τῆς δράσης του ἀργότερα θὰ ἀνεγερθοῦν διδασκτήρια, ἔπως τὰ Ζωγράφαια στὸ Κεστοράτι καὶ θὰ δοθεῖ βοήθεια σὲ χιλιάδες σχολεῖα τῆς πατρίδας του, τῆς Ἡπείρου.

Εἶναι κάτι πρωτοφανές σὲ ἔκταση, σὲ πλάτος, σὲ κίνηση, σὲ δράση ὅ,τι γίνεται στὴ γραμματεία αὐτοῦ τοῦ νέου Ὑπουργείου Παιδείας τοῦ Ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ. ὅπως ὀνόμασε γαίροντας καὶ καμαρώνοντας, ὁ Βασιάδῃς, τὸ Σύλλογο.

Ὅλες οἱ Ἐπαρχίες πού πῆραν τὸ ἀνέλπιστο μῆνυμα τοῦ ἀναγεννημοῦ ἀπαντοῦν, οἱ Μητροπόλεις γράφουν, οἱ ἀνορθόγραφοι παπάδες πού δὲν ξέρουσαν μῆτε τῶνομά τους νὰ γράφουν σωστά, στέλνουν ἀπελπιστικὲς ἐκκλήσεις γιὰ βοήθεια.

Ὁ ἅγιος Ἰωαννῖνων, κυρ Σοφρώνιος, ἐκθέτει τὴν κατάστασιν τῶν σχολείων στὰ 60 χωριά τῆς Τσαρκακοήτσας καὶ τοῦ Σουλιοῦ, διεκτραγωδεῖ ἐπίσης καὶ αὐτὰ πού συμβαίνουν στὰ τρία τῶν Κουρέντων καὶ στὰ ἑπτὰ τῶν Τζουμέρκων. Καὶ φυσικὰ ἐρίζει τὸ ποσὸ πού χρειάζεται νὰ διορθωθοῦν τὰ παλιὰ σχολεῖα καὶ τὸ ποσὸ πού απαιτεῖται γιὰ νὰ χτιστοῦν καινούρια. Ἀργότερα ἕμις κάμνιμι ἕναν πρακτικὸ συλλογισμὸ ἐξῆυπος Ἱεράρχης. Ὑράφει πάλι καὶ πληροφροεῖ τοὺς Κοσμητότρος — ἔτσι λέγονται οἱ ἑπτὰ ἡγέτες τοῦ Συλλόγου — ὅτι ἔλαβε μέτρο νὰ ἀπαλλαγῶσι τὰ Μοναστήρια ἀπὸ τὰ χρέη καὶ τὰ εἰσοδήματά τιν νὰ χρησιμεύσουν γιὰ τίς ἀνάγκες τῶν σχολείων. Ἀλλὰ ἡ Αὐτοκρατορία εἶναι ἀληθινὰ ἀχανὴς καὶ ὁ Σύλλογος κινεῖται σ' ἕνα σύμπαν πού προξενεῖ τὸν ἴλιγγο. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πρέσπα καὶ τὴν Ἀχρίδα καὶ φθάνει ὡς τὴ Συρία καὶ τὴν Κύπρο. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Πόντο καὶ τελειώνει στὴ Θράκη, ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ βρίσκει τίς ἐσχατιές τῆς Ἀνατολῆς ὡς τὸν Εὐφράτη, Νησιά, ἀκτές, Ἡπειροὶ ἀπλώνονται σὲ θάλασσεσ καὶ σὲ πόντους. Καὶ σ' αὐτὸν τὸν κόσμιο κατοικοῦν ἀλλοῦ συμπαγεῖς, ἀλλοῦ ἀραιότερα, πληθυσμοὶ χριστιανικοὶ, Ὁρθόδοξοι, ἑλληνικοὶ! Κι αὐτοὶ ἀτενίζουσι τώρα σ' αὐτὸν τὸν νέο ὄργανισμὸ, τὸν παράξενο, πού κρούει τὴ θύρα καὶ ζητεῖ τρόπο νὰ βοηθήσει, νὰ δώσει, νὰ διδάξει. Εἶναι τέτοιο τὸ κύμα τῆς πίστεως, τὸ ρεῦμα τῆς αἰσιοδοξίας πού ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, ὥστε ἠλεκτρίζονται οἱ ἀπόμερες ἐπαρχίεσ, τὰ φτωχὰ ἔρημα χωριά, οἱ μικροκονιότροτες καὶ θέλουσι νὰ ζήσουν, νὰ πάρουν μέρος στὴ γενικὴ ἀναμόρφωσι. Τότε εἶναι ἐπάνω στὸ θρίαμβο τῆς ἐπιτυχίας πού ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης, ἀπὸ τὴ θέση τοῦ γενικοῦ Προέδρου, ἀναφέρει τὸ ζήτημα τῶν 74 ἐκπαιδευτικῶν Ἀδελφοτήτων καὶ Συλλόγων πού δημιουργήθησαν κατόπιν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Φιλολογικοῦ καὶ διακηρύττει μὲ ὠραῖο ὄσο καὶ δίκαιο κομψισμὸ γιὰ τὸ πρωτοφανὲς ἀποτέλεσμα:

«Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος, Κύριοι, πρωτοουροῦς τῆς ὅλης αὐτῆς κινήσεως, πατὴρ καὶ γεννήτορ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Συλλόγων, φιλεκπαιδευτικῶν Ἀδελφοτήτων, ἰθύντορ τῆς συμπτράξεως καὶ συνευγασίας τῶν ὁπαδῶν τοῦ λογίου καὶ ἐμπολαίου Ἑρμοῦ, ἐν ἐνὶ λόγῳ ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρχει τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ τῆς ἑλληνικῆς φιλομαθείας ἐργαστήριον, πάντας τοὺς κλάδους αὐτῆς ἀναπτύξας ἀγωνιζόμενος καὶ προάγων, γραφῶν, προτρέπων, συμβουλεῶν, χρήματα χορηγῶν, παντοίους ἰστέρ αὐτῆς ἀγῶνας ἰδρῶν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους συλλόγους καὶ πρὸς τοὺς φιλόλογοι καὶ Ἑλληνιστὰς τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης ἐυχόμενος. Τοιαύτη ἡ αἰτία, κύριοι, δι' ἣν ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος δημοφιλέστατος κατέστη».

Τότε μ' ἐκείνη τὴν ἐμπνοή καὶ κέϊνο τὸ παράδειγμα καὶ πάνω στὸ χνάρι τοῦ Φιλολογικοῦ ἰδρῶνται στὴν Πόλη, τρεῖς μεγάλοι Σύλλογοι. Ἡ Μακεδονικὴ Ἀδελφότης τὸ 1871, πού φυσικὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ Μακεδόνεσ καὶ μαζεύει τὰ φτωχόπαιδα πού φθάνουσι ἀναλφάβητα στὴν πρωτεύουσα νὰ ζήσουν καὶ νὰ καζανίσουν καὶ τοὺς ἀνοίγει σχολεῖο Κυριακάτικο. Ὁ Θρακικὸς Σύλλογος στὸ 1872 πού ἐκλέγει γιὰ Πρόεδρό του τὸν τραπεζίτη Γεώργ. Ζαρίφη. Καὶ ἀπὸ τὴ δράση τοῦ ὁπίου ἀργότερα θὰ ἰδρῶσιν στὴ Φιλιππούπολη τὰ περίφημα διδασκαλεῖα, τὰ «Ζαρίφεια». Καὶ στὸ 73 «ὁ Ἡπειρωτικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος» ἀπὸ εὐποροὺς Ἡπειρωτέσ ἐγκατεστημένους στὴν πρωτεύουσα. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς μεγάλοι ὄργανισμοὶ — γιὰτὶ περὶ ὄργανισμῶν πρόκειται καὶ ὄχι ἀπλῶν συλλόγων — μὲ τὴ σημασία πού δίνουμε στὴ λέξη σήμερα — καὶ μαζὶ μὲ τὸν ἤδη πεπειραμένον στὰ Ἐκπαιδευτικὰ θέματα Φιλολογικὸ, ἀπαρτίζουν μιὰ μεγάλη ἐπιτροπή ἀπὸ εἰδικούς. Αὐτὴ ἡ ἀφόκρεμα τῶν Ἐκπαιδευτικῶν πού διαθέτει ἡ Πόλη ἀναλαμβάνει νὰ μελετῆσει τὴ «λειτουργία τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης παιδείσεως», ὅπως λέει τὸ ἀνακοινωθέν. Τὸ πόρισμα αὐτῆς τῆς μνημειώδους μελέτης θὰ κατευθύνει τὴν πορεία τῆς Παιδείας στὴν ὑπόδουλη Ρωμιόσῳνη, ὡς τὸ 22. Πρόεδρο στὴν Ἐπιτροπὴ βάζουσι τὸν δημόσιο ὑπάλληλο, εἰδικὸ ἐπὶ τῆς Παιδείας τοῦ Ὑπουργείου Παιδείσεως, Ἰωάννη Ἀριστοκλῆ, ἀντιπρόεδρος μπαίνει ὁ Βα-

σιάδης, (ὁ Βασιάδης μᾶς θυμίζει τὸν ἐξαίσιον λόγον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: Καὶ ἐγενόμην τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας κερδίσω). Μέλη εἶναι ὁ φιλόλογος — ὁ περειδικὸς στὸν κλάδον — Ματθαῖος Παρανίκας, ὁ Μιχαὴλ Πανταζῆς ποὺ ἔχει Λύκειον ἰδιωτικὸν στὸ Πέραν. Ὁ Γάβριηλ Σοφοκλῆς διευθυντὴς τῶν Σχολῶν τῆς Παναγίας (μεγάλῃ, καίρια ἐνορία στὸ Πέραν). Εἰσηγητὴς ὁ λόγιος Ἡπειρώτης ἐκπαιδευτικὸς, φιλόλογος, Γεώργιος Χασιώτης. Καὶ ὁ Χρ. Χατζηχρήστου κι αὐτὸς Μακεδόνας. Ἀλλὰ ἐπιστρέφουμε στοὺς νεοσύστατους Συλλόγους ποὺ ξεφυτρώνουν κάτω ἀπὸ τὸ παράδειγμα καὶ τὴν ἐμπνευση τοῦ Φιλολογικοῦ μέσα στὴν ἴδια τὴν Πόλη.

Τέταρτο παρακλάδι θραυερὸ καὶ χυμῶδες ξεφυτρώνει στὰ 1875 νέος φιλελευθευτικὸς βλαστὸς. Εἶναι ὁ «Ἰ π ἐ ρ τ ῆ ς Γ υ ν α ι κ ε ἰ ἰ α ς Π α ι δ ε υ σ ε ω ς Σ ύ λ λ ο γ ο ς».

Τιμῆς ἔνεκεν ἀλλὰ καὶ ὠφελείας βέβαια τοποθετοῦν στὴν τιμητικὴ προεδρία τὸν Χρηστάκη Ἐφέντη Ζωγράφον, ποὺ ἔχει πλέον χριστὴ προστάτης τῶν Παρθεναγωγείων. Προεδρεύων ἕμως ἀντιπρόεδρος ἀναλαμβάνει καὶ πάλι ὁ Βασιάδης ποὺ βρίσκεται ἤδη στὰ Συμβούλια τῶν πρώτων τεσσάρων συλλόγων ποὺ ἀναφέραμε.

Πρῶτον ἀρθρον ποὺ καθορίζει τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ τοῦ νεοσύστατου Συλλόγου εἶναι «Ἡ Ἐθνικὴ Διαπαιδαγωγίσις τοῦ Γυναικείου φύλου ἐν τῇ Ἀνατολῇ».

Γιὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ἕμως ὁ σκοπὸς χρειάζεται ἕνας πακτωλὸς λιρῶν καὶ γιὰ νὰ βρεθοῦν, ὁ Βασιάδης ξεκινᾷ καὶ πάει στὸ Βροσθένη τῆς Ρουμανίας, ἔπου εἶναι ἐγκατεστημένος ἕνας ἄλλος μεγαλόπνοος Ἡπειρώτης: Λέγεται Κωνσταντῖνος Ζάππας. Κι' αὐτὸς ἀκούει εὐμενῶς τὰ τοῦ νέου Συλλόγου καὶ καταλαβαίνει πῶς ὅσα τοῦ λέει ὁ φλογερὸς συμπατριώτης του εἶναι δίκαια, τίμια καὶ ἀληθῆ. Χρειάζονται νηπιαγωγοί, χρειάζονται διδασκάλισσες ἀξίες τοῦ ὀνόματος, καταρτισμένες, μορφωμένες γιὰ νὰ πᾶνε μπρὸς τὰ σχολεῖα. Τότε ἀποφασίζει νὰ καταβάλλει χίλιες λίρες τὸ χρόνο, ὥστε νὰ συσταθῆ ἕνα Γυμνάσιον Παρθεναγωγεῖον. Καὶ φανταζόμαστε πλέον τὴν χαρὰ τοῦ Βασιάδη ποὺ γύρισε φέρνοντας τὸ σημαντικώτατον αὐτὸ ποσὸν γιὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ νέου Παρθεναγωγείου. Τότε κάμνει τὴν πρότασιν στοὺς συνεργάτες του, τὸ νέο σχολεῖον θηλέων νὰ ὀνομασθῆ Ζά π π ε ἰ ο ν. Καὶ φυσικὰ δὲ βρίσκεται νὰ ἀντιλογησῆ. Ὡς Πρόεδρος ἀναλαμβάνει καὶ τὴν λογοδοσίαν στὰ ἐπίσημα ἐγκαίρια — 22 Σεπτεμβρίου 1875 — ποὺ γίνονται σ' ἕνα νοικιασμένον οἶκον κάπου σὲ κεντρικὸν δρόμον τοῦ Πέραν. Ὁ λόγος αὐτὸς ἀποτελεῖ ἕνα μνημεῖον ὕψους, ἡθους, φωτισμένης προοπτικῆς, πίστεως καὶ εὐρυμάθειας. Ἀρχίζει μὲ τὴν πυρκαϊὰ ποὺ ἀπετέφρωσε στὶς 24 Μαΐου τοῦ 1870 τὸ Σταυροδρόμι σχεδὸν ὅλον. Καὶ συνεχίζει μὲ τὸν ἀγῶνα τὸν ἀπερίγραπτον, τὸν ἐπίμονον, γιὰ τὸ μόνον ποὺ κατέβαλαν οἱ Ἐταῖροι νὰ χτίσουν ἰδιόκτητον μέγαρον τοῦ Συλλόγου τους ὅταν κἀκεῖ τὸ κτίριον ποὺ τὸν στέγαζε. Ἡ πυρκαϊὰ αὐτὴ φούντωσε τὸ ζῆλον, εἶπε, ξύπνησε τοὺς κοιμισμένους, τάραξε τοὺς ἀδιάφορους, συγκλόνησε τὸν ἑλληνισμόν ὡς τὰ πέρατά του καὶ συνέτεινε στὴν ἀνέγερσιν μεγάρου περικαλλοῦς ποὺ κόστισε τὸ μυθικὸν ποσὸν τῶν 7 χιλ. λιρῶν. Αὐτὰ κι αὐτὰ — ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναληφθοῦν — θύμισε στοὺς ἀκροατὰς τοῦ ὁ ἀνάματος Δελθινικιώτης καὶ τοὺς κέρδισε στὴν ἰδέαν τῆς Γυναικείας Παιδείσεως καὶ στὴν ἀνάγκην τῆς ἀφιλοκέρδης προσφορᾶς. Ἀλλὰ δὲν ἦταν ὡς φαίνεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἤσυχάζουν μετὰ τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν καὶ τὴν ἀρχικὴν κατακτήσιν τοῦ στόχου τους. Τώρα τὸν χαμιωμελῆ νῆαν ἰδέαν, τὸν ἐρεθίζει στὴν φαντασίαν νῆαν προοπτικὴν. Τὸ Παρθεναγωγεῖον λειτουργεῖ λαμπρὰ, ἄρχισε κιάλας νὰ ἀποδίδει, οἱ πρώτες διδασκάλισσες διορίστηκαν σὲ ἐπαρχικὰ κέντρα, σὲ μακρινὰς ἐνορίας, σὲ ἀπόμειρα Παρθεναγωγεῖα ποὺ λαχταροῦν γιὰ φῶς. Ἀλλὰ τὸ νοικιασμένον σπιτί δὲν εἶναι πλέον ἀρκετὸν νὰ περιλάβει τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητριῶν ποὺ ὅλον καὶ πληθαίνει, ὅλον καὶ φουσκώνει. Μὰ καὶ τὸ κῦρον τὸ γόητρον τοῦ ἑλληνισμοῦ ποὺ κρατᾷ τὰ πρωτεῖα σ' αὐτὴν τὴν νεώτερον Βαβέλ μὲ τοὺς εἰδῶν εἰδῶν ὑπηκόους, ποὺ ὅλοι φθονοῦν τὸν ἑλληνισμόν, δὲν μπορεῖ νὰ μένει κλεισμένον μέσα σ' ἕνα κοινὸν κτίριον, ὅς εἶναι καὶ καλοῦσαιον. Ἐδῶ χρειάζεται μέγαρον καὶ

γούριο, συγχρονισμένο, ἀντάξιο τοῦ δωρητῆ — πού φέρει τὸ ὄνομά του — κι ἀντάξιο τοῦ μεγάλου προορισμοῦ του. Νέο ταξίδι στὸ Βροσθῆνη. Ὁ Βασιάδης ταξιδεύει. Εἶναι ὁ μόνιμος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Πόλης σὲ κάθε περίσταση, ὅπου πρέπει κρυφὰ ἢ φανερά, νὰ ἀντιπροσωπευθεῖ ἡ Βυζαντινὴ Βασιλεύουσα. Ἔττε γιὰ λύπη, εἶτε γιὰ πανηγύρι, ἢ γιὰ ἔρανο, ἢ πόλεμο.

Στὰ 1861 ἔρχεται ἀντιπρόσωπος «τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων πολιτῶν» νὰ συγκαρῆ τὴ βασιλίσα Ἑλισάβετ γιὰ τὴ διάσωσή της ἀπὸ τὴ δολοφονικὴ ἀπόπειρα.

Ξαναταξιδεύει ὁ Βασιάδης πρὸς τὴν Ἀθήνα καὶ πάλι ἀντιπροσωπεύοντας τὴν ἑλληνικὴ συνείδηση τῆς Πόλης τὸ 1866, τότε τὴν ἐποχὴ τῆς Κρητικῆς Ἐπανάστασης. Φέρνει χρήματα γιὰ νὰ ἀγοραστοῦν ὅπλα, φέρνει τὴ δραστηριότητά του, τὸ κύρος, τὸ πλάτος τῆς σκέψης, τὴν ψυχὴ του. Γράφει ἐκθέσεις, τριγυρίζει σὲ ἐπισήμιους, στέλνει ὑπομνήματα, ἀπλώνει τὸ σπαραγμὸ καὶ τὸ παράπονο τῆς παντέρμης Κρήτης κάτω ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Ἱεραρχῶν τῆς ἐλεύθερης οἰκουμένης. Καὶ κατόπι στὸ Γυμναστικὸ Συνέδριο πού συγκαλεῖται γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἑλλάδα ξανάρχεται καὶ συστήνει καὶ ἐπιμένει νὰ μπεῖ ἡ γυμναστικὴ στὰ σχολεῖα. Πράγμα πού μὲ τὰ χρόνια κατορθώθηκε.

Εἶναι ἀμέτρητα τὰ ταξίδια τοῦ Βασιάδη, γιὰ ἐθνικοὺς σκοποὺς. Ἐκεῖνος φέρνει τὸ δίπλωμα — στὰ 1888 — ἀπὸ μέρους τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Πόλης στὰ εικοσιπεντάχρονα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'. Πιὸ πρὶν στὸ 79 ἀντιπροσώπευσε τὸ Φιλολογικὸ Σύλλογο στὸ συνέδριο τοῦ Παρνασσοῦ «Περὶ Ἑλληνικῶν Συλλόγων καὶ Ἀδελφοτήτων».

Ἐνα ταξίδι του ἀνέφερε ὁ Εὐάγγελος Φωτιάδης στὴ Μυτιλήνη κάποτε, ἀλλὰ δὲν τὸ βρήκα σημειωμένο στὰ πρακτικὰ τοῦ Συλλόγου. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ βιογράφος του Ν. Πατσέλης ταξίδι στὴν Εὐρώπη τὸ 85. Δὲν ἀποροῦμε τώρα πού τὸν βρίσκουμε καὶ πάλι στὸ Βροσθῆνη γὰ κατηχεῖ τὸν ἐπιφανῆ δωρητῆ Κωνσταντῖνο Ζάππα γιὰ τὴν ἀνάγκη κτιρίου ἀξιοπρεποῦς καὶ ἀντάξιου του. Τὸ ἀποτελεσμα τοῦ ταξιδιοῦ αὐτοῦ χτυπᾷ σὰν νικητῆριο σάλπιγμα, σὰν καμπάνα ἀναστάσιμη στὶς καρδιές τῶν Πολιτῶν καὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀπαραίτητα οἰκονομικὴ πίστωση ἀνοίχτηκε ἀπὸ τὸν μεγαλοεργὸ εὐεργέτη καὶ στὶς 12 Δεκεμβρίου τοῦ 1882 κατατίθεται ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ νέου Ζαππεῖου.

Ἰξίζει νὰ γνωρίσουμε τί ἔχει χαραγμένο στὶς πλευρές του ὁ κοινὸς τοῦτος λίθος, αὐτὸ τὸ κομμάτι τῆς πέτρας πού νύνεται μὲ τέτοια σημασία καὶ πού ἐκπληρώνει ἕναν τέτοιο ὕψηλὸ προορισμό: «Ἐπὶ Σουλτάνου Ἀβούλ Χαμίτ Χάν τοῦ Β' καὶ Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' Κωνσταντῖνος Ζάππας ὁ καὶ ἄλλα πολλὰ τὸ ἡμέτερον Ἔθνος ἀγαθὰ ἐργασάμενος, οἰκεία βουλῆ ἀγαστῆ καὶ ἰδία δαπάνη πολλῇ ἐν τῷ περιβάλλῳ τοῦ ἐν Περαιᾷ Ναοῦ τῆς Ἀγίας Τριάδος ἐν χώρῳ ἐπὶ ἰδίαις ὁμολογίαις ἐκχωρουμένῳ εἰς ἀγωγὴν τῶν ὁμογενῶν παρθένων τόνδε ἐγείρει οἶκον οὗ ὁ θεμέλιος λίθος ἐπ' εὐλογίαις κατατίθεται ἔτει σωτηρίῳ 1882 Δεκεμβρίου 12».

Τελικὰ ὁ κανονισμὸς — ἕνας τόμος ὀλόκληρος — συντάσσεται καὶ πάλι στὸ Βροσθῆνη καὶ ὁ Ζάππας ἐκχωρεῖ ὅλα του τὰ δικαίωματα στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Τὸ κτίριο τοῦ Ζαππεῖου Παρθεναγωγείου κόστισε τὸ ἑξαγώνιστον ποσὸ τῶν 32.500 χιλ. χρυσῶν λιρῶν. Τὰ ἐγκαίνια γίνονται στὶς 22 Ἰουλίου τοῦ 1885 μὲ τὸν Πατριάρχη καὶ δεκαεπτὰ Μητροπολίτες πού ἔρχονται νὰ λαμπρύνουν καὶ νὰ κατακυρώσουν τὴν ἐπιτυχία μὲ τὴν παρουσία τους. Ὁ ὑπουργὸς Παιδείας καὶ ὁ ὑπουργὸς Ἐσωτερικῶν — καὶ οἱ δύο τιτλοῦχοι Παπάδες — παρευρίσκονται στὴν τελετῆ.

Κάτω ἀπ' ὅλες αὐτὲς τίς ἐπιτυχίες, τὰ ἐπιτεύγματα, τίς νίκες κατὰ τῶν ἀλλοτρίων, γιατί ὑπάρχουν οἱ ἄλλοεθνεῖς καὶ οἱ ἀλλόθρησκοι πού βυσσοδομοῦν, διαβάλλουν, κατηγοροῦν, κατασκοπεύουν «ἔθνη, λαοί, φυλαί, καὶ γλώσσαι» ὅλοι καὶ ὅλες ἐναντίον τοῦ ἑλληνισμοῦ πού θριαμβεύει, πού ἀκτινοβολεῖ. Κρυμμένος ἄλλοτε, ἄλλο-

τε φανερός, κινείται, ενεργεί, δρᾶ, προπαγανδίζει, γράφει, κατηχεῖ, νουθετεῖ ὁ Ἡρόκλητος Βασιάδης.

Τὸ πανάξιο ἐπιτελεῖο του, συνεργάτες μοναδικοὶ σὲ ἀφοσίωση καὶ ἀφιλοκέρδεια, ἐξακολουθεῖ νὰ τὸν παραστέκει ἀκούραστο. Καὶ ὅταν ὁ θάνατος ἀπλώνει κάποτε καὶ παίρνει ἕναν ἐταῖρο πολύτιμο, στὸ πόδι του μένει ὁ γιός. Ἔτσι ὅταν χάνεται πρῶτος ὁ ἠλικιωμένος Στέφανος Καραθεοδωρῆς, τὰ παιδιὰ του, τὰ ἀνήψια βοηθοῦν στὴν ἀνώτατη βαθμίδα τῆς διπλωματίας καθὼς βρίσκονται. Ὁ γιός του Ἀλέξανδρος, πὸ πῆρε μέρος ὡς πληρεξούσιος τῆς Τουρκίας στὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου μετὰ τὸ Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο. Κατόπι μὲ τὸν τίτλο τοῦ Πασᾶ ἔγινε Ὑπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν ἀλλὰ δὲν ξέχασε ποτὲ τὸ Σύλλογο. Τὸ ἴδιο μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τοὺς Ἀριστάρχιδες, μεγάλη φαμίλια στὴν κορφὴ τῆς κοινωνικῆς πυραμίδας. Ὁ πατέρας Σταυράκης Ἀριστάρχης, μόνιμο μέλος, συνεργάτης φλογερὸς στὰ ζητήματα τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ τμήματος — Μέγας ἄρχων Λογοθέτης εἶναι ὁ τίτλος του — ἔχει γνωριμίες, «μέσα», ἱκανότητες. Κι αὐτός, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι, τρέχουν μὲ τὸ παραμικρὸ πὸ θὰ ἀπειλήσει τὴν ἡμετέραν λειτουργία τοῦ Συλλόγου, προσπαθοῦν, διπλωμάτες γεννημένοι, ἄξιοι, κατορθωματικοί.

Ὁ γιός τοῦ Σταυράκη, ὁ Γρηγόρης, κληρονόμησε — ζῶντας ἀκόμη ὁ πατέρας — τὴν προσήλωσή του στὸ Σύλλογο καὶ ἐκεῖ πὸν βρίσκεται, πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας στὴν Οὐάσιγκτον, τροφοδοτεῖ τὴ βιβλιοθήκη μὲ ἐκλεκτὲς ἐκδόσεις, δωρεές καὶ χρημῆματα. Ἀλλὰ... Ἀλλὰ ὑπάρχει κι ὁ ἀνεπιθύμητος θάνατος πὸν ὅσο κι' ἂν δὲ θέλουμε νὰ τὸν σκεφθοῦμε αὐτὸς παρουσιάζεται στὴ σκηνὴ στυγνός, βιαστικός, ἀδιάφορος καὶ ἀνατρέπει τίς ἀποφάσεις, ποδοπατεῖ τὰ σχέδια, περιφρονεῖ τίς ὑποσχέσεις. Ὁ ἕνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλον, οἱ πρωτεργάτες τοῦ πνευματικοῦ κινήματος, πὸν εἶναι ἡ ἴδρυση καὶ ἡ συνέλιξη τοῦ Συλλόγου, ἀποχωροῦν.

Στις 27 Φεβρουαρίου 1884 τὴ νύχτα ἐγκαταλείπει τὰ γραφεῖα, τὰ μέγαρα, τοὺς οἰκονομικοὺς συνδυασμούς, τὰ ἐγκόσμια πάθη, ὁ ζάπλουτος τραπεζίτης Γεώργιος Ζαφίρης, πὸν τόση σημασία εἶχε ἡ βοήθειά του στὴν ἱστορία τοῦ Συλλόγου. Εἶναι ὁ πασιγνωστός οἰκονομικὸς σύμβουλος τοῦ πανίσχυρου Χαμίτ, ὁ δυναμικὸς παράγων τῆς Πρωτεύουσας, ὁ δημιουργὸς τῶν περιφημῶν Διδασκαλείων στὴ Φιλιππούπολη καὶ τῶν ἄλλων φιλανθρωπικῶν ἔργων. Ὁδηγεῖται κι αὐτὸς μέσα σὲ πλοῦτη καὶ τιμὴς στὴν τελευταία του κατοικία.

Φυσικὰ ὅλο τὸ Προεδρεῖο ἀκολουθεῖ τὴν ἐκφορὰ ὡς τὸ νεκροταφεῖο. Τὸ περιφημιο στεφάνι ἀπὸ ἄνθη τῶν θερμοκηπειῶν (ὁ Φεβρουάριος εἶναι βαρεῖα χειμωνιάτικος μῆνας στὴν Πόλη) τὸ καταθέτουν ὁ Κωνσταντῖνος Καλλιᾶδης ὁ Πρόεδρος, ὁ Ἀντιπρόεδρος Χ. Χατζηχρηῆστος καὶ ὁ Γραμ. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρεάδης.

Ἡ προσφώνηση μπροστὰ στὴ σορὸ τὴν ὥρα τῆς κατάθεσης, εἶναι σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ὥρας καὶ τοῦ χώρου. Καὶ ταιριαστὴ στὰ πρόσωπα πὸν τὴν προφέρουν. Καὶ σὲ κείνον πὸν τὴ δέχεται:

«Ὁ Πατήρ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Συλλόγων καὶ Ἀδελφότητων προσφέρει Σοὶ τῷ πατρὶ τῶν μαθητευομένων καὶ τῷ τῆς Παιδείας προστάτῃ τὸν στέφανον τοῦτον φόρον ἐλάχιστον ἐγκαρδίου εὐγνωμοσύνης ἀνθ' ὧν ἔπραξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἀγαθῶν ἡ Μακαρία Σου ψυχῆ».

Λίγες ἡμέρες κατόπι παραιτεῖται γιὰ δευτέρη φορά ὁ Ἰωάννης Γ' πὸν ἰδιώτευε στὸ μέγαρό του τοῦ Βαφειχωρίου. Εἶχε ἀποσυρθεῖ εἰς ἐνδειξὴν διαμαρτυρίας πρὸς τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση. Τώρα παραιτεῖται τελειωτικὰ κατόπι ἀπὸ σύγκρουση σφοδρῆ μὲ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο καὶ τὸ Μικτὸ Συμβούλιο.

Εἶναι 30 Μαρτίου τοῦ 1884.

Κατόπιν ἀπὸ λίγο φεύγει ἀπὸ τὸ λατρευτὸ του Βαφειχώριο γιὰ τὸ ἐρημητήριό του στὸν Μυλοπόταμο τοῦ Ἄθω.

Αυτὰ τὰ τρομερὰ δὲ σταματοῦν, παρόλη τὴν ἀναταραχὴν, μήτε κὰν ἀργοποροῦν τὲς παρμένεες ἀποφάσεις, εἴτε τὲς συνήθειες. Στὶς 29 τοῦ Ἀπριλίου γίνονται καὶ πάλι οἱ Ἀρχαιρεσίαι μὲ τὴν παρουσία μόνο 34 μελῶν.

Ὅμως τὰ χρόνια κυλοῦν καὶ πάλι προτείνουν στὸν Ἡροκλῆ Βασιάδην — κάπου στὴν Εὐρώπη — νὰ ἀντιπροσωπεύσει τὸ Σύλλογο, μὰ ὁ Βασιάδης δὲ δέχεται. Νιώθει ἄρρωστος, ἀνήμπορος. Δὲν μπορεῖ νὰ πάρει τὸ μπαστοῦνι καὶ τὸ καπέλο καὶ νὰ ξεκινήσει — ταξιδιωτὴς ἀκούραστος — Ἀπόστολος τῆς Παιδείας, σὰν ἄλλοτε. Στὶς 19 Φεβρουαρίου 1890 ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης, ὁ ἰσόβιος Ὑπουργὸς Παιδείας τοῦ Ἀλκυτρώτου Ἑλληνισμοῦ, ὁ φλογερὸς Ἑλληνας, ὁ πατριώτης, ὁ πρωτοπόρος, ἕνας ἀπὸ τοὺς σκαπανεῖς τῆς ιδέας τοῦ φωτισμοῦ τοῦ Γένους, σβήνει.

Ἡ ἀσθένεια ποὺ προηγήθηκε, ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Σταυρὸς Βουτυρᾶς, ποὺ εἶδε τὸν ἄρρωστο τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς του, φαίνεται νὰ ἦταν στηθάγχη ἢ κάτι παραπλήσιο.

Μόλις μαθεύτηκε ὁ θάνατός του στὸ στενὸ περιβάλλον τῶν συνεργατῶν, ἀμέσως συνεδριάζει τὸ Προεδρεῖο καὶ ἀποφασίζει νὰ κηδεύσει ὁ Σύλλογος τὸν πολυφίλητο νεκρὸ. Νὰ τοῦ ἀγοράσει τάφο καὶ νὰ τὸν προσφέρει στὴν οἰκογένεια. (Οἰκογένεια ἐνοῦν τοὺς δύο ἀδελφούς, ὁ Βασιάδης εἶχε μείνει ἀνύπαντρος).

Κι' ἀκόμη ἀποφασίζεται νὰ κρατήσῃ πένθος τὸ Ἴδρυμα. Ἡ μεγάλη θύρα του νὰ μείνῃ κλειστή καὶ πένθημα διακοσμημένη. Νὰ μὴ γίνῃ ἐπὶ ἕνα μῆνα καμμιά συγκέντρωση, μήτε Συνεδρία. Καὶ φυσικὰ νὰ ἀναρτηθεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ Ἰδρυτῆ στὴν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων, νὰ τοὺς παραστέκει ἀπὸ ψηλά, νὰ παρακολουθεῖ τὴν πρόοδο τῶ νουζητήσεων.

Ἐπὶ πλέον ὁ Κωνσταντῖνος Καλλιάρχης, ὁ πρῶν μαθητὴς καὶ τωρινὸς Πρόεδρος, νὰ ἐκφωνήσῃ «τὸν ἐπιτάφιον λόγον».

Ὅλα τοῦτα, γνωστὰ καὶ συνηθισμένα, γίνονται καὶ σήμερα καὶ γιὰ ἀνθρώπους μὲ λιγώτερη σημασία ἀπ' ὅτι εἶχε ὁ Βασιάδης. Ἐκεῖνο τὸ ὠραῖο καὶ ποὺ βαθεῖα μᾶς συγκινεῖ εἶναι ἡ εὐλαβικὴ σκέψη τῶν Συμβούλων συναδέλφων του. Τὸ πῶς ἀποφάσισαν νὰ μεταφέρουν τὸ νεκρὸ ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς θανῆς του γιὰ νὰ περάσει τὴν τελευταία του νύχτα μέσα στὸ οἶκον τοῦ Συλλόγου, γιὰ τὸ ὅποιο τόσο ἐμόχθησε ἐπὶ εἰκοσιεννέα χρόνια σωστά.

Ἔτσι, ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὴν «Ἀποθέωση τοῦ Ὀμήρου» καὶ δίπλα στὴ μαρμάρηνη προτομὴ τοῦ ἄλλου Ἡπειρώτη, τοῦ Χρηστάκη Ζωγράφου, οἱ φίλοι, οἱ μαθητές, οἱ συνεργάτες, ξενύχτησαν τὸν πρωτεργάτη, τὸν ἐμπνευστή. Ἐκεῖ στὸ λατρευτὸ περίγυρο ὅπου ὅλα θύμιζαν τὴν πίστη, τὴν ἀφοσίωση στὸν ἀγῶνα ἐκείνου τοῦ ἀγοριοῦ ποὺ εἶχε φτάσει κάποτε ἀπὸ τὸ Δελτινάκι, πέρασε ἡρεμὸς μὲ τὴ μεγαλοπρέπεια ποὺ δίνει ἡ ἀκίνησις τοῦ θανάτου, τῆ νύχτα του τὴν τελευταία, ὁ ἰατροφιλόσοφος Ἡροκλῆς Βασιάδης.

Τὴν τεράστια εἰκόνα «Ἡ ἀποθέωσις τοῦ Ὀμήρου» τοῦ Ingres ἔστειλε δῶρο στὸ Σύλλογο ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος ἀπὸ τὸ Παρίσι. Ὅταν τοποθετήθηκε στὴ μεγάλη Αἴθουσα τῶν Τελετῶν ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιό της ὁ ἴδιος ὁ Βασιάδης.

Ἡ κηδεῖα, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος ὁ Καλλιάρχης βένης, ὁ μαθημένος σε μεγαλοπρέπειες καὶ πλούτη ἀπὸ τὴ γέννησή του, ἦταν ἀνταξία τοῦ κηδεύοντος καὶ τοῦ κηδευομένου.

Κατόπιν ἀπὸ ἕνα μῆνα, στὶς 19 Μαρτίου, ἔγινε καὶ τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τὸ καθιερωμένο. Σὲ μιὰ ἐκτακτὴ συνεδρία καὶ μπροστὰ στὴν Α.Υ. τὸν πρίγκηπα Νικόλαο Μαυροκορδάτο, πρεσβευτὴ τῆς Ἑλλάδος στὴν Πόλη καὶ σὲ πλῆθος ἄλλο ἐκλεκτῶν ἐταίρων καὶ ξένων, ὁ Καλλιάρχης, πάλι, κάμνει μιὰ μικρὴ εἰσήγηση. Ὁμιλητὴς θὰ εἶναι ὁ Κ. Μακρῆς, γιαντρός, ὁ ἀντιπρόεδρος καὶ ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴν Κύζικο.

Ἐξ ἀρχῆς, ἔχει ἐπικρατήσῃ ἢ συνήθεια κάποιου μέλους τοῦ Συμβουλίου νὰ πα-

ρουσιάζει τὸ βίον, τοὺς ἀγῶνες, τὴν δράσιν αὐτοῦ ποὺ ἔφυγε γιὰ πάντα. Καὶ τώρα φυσικὰ σ' ἕναν τέτοιον Ἐταίρον, τὸν ἰδρυτὴν τοῦ Συλλόγου, κρατήθηκε ἡ συνήθεια μὲ ὅλην τὴν συνακόλουθην μεγαλοπρέπεια. Ὑστερα ἀπὸ τὸν Πρόεδρον ποὺ εἶπε μερικὰ εἰσαγωγικά, παίρνει τὸ λόγο ὁ ἀντιπρόεδρος Κ. Μακρῆς καὶ ἀναλαμβάνει νὰ ζωντανέψει τὸ παραμῦθον τῆς ζωῆς τοῦ Ἡπειρώτη Κωνσταντίνου Ἡροκλῆ Βασιιάδη.

Ὅπως τῶν περισσοτέρων ραγιάδων — καὶ ἰδίως τῶν Ἡπειρωτῶν — εἶναι πικρότατη ἡ ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ. Στὰ βῆθη ἑνὸς ταπεινοῦ χωριοῦ σημειώνεται ἡ εἰσοδος τοῦ ἀγοριοῦ στὸν κόσμον. Ἡ γέννησί του σὲ μιὰ χρονολογία ἀλησιμῶνητη γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, εἶναι τὸ μόνον ἀξιόλογο. Γεννιέται στὸ Δελφινάκι πέντε μέρους, ἀφοῦ κηρύχτηκε ἐπίσημα ἡ Ἐπανάστασις. Στις 30 Μαρτίου 1821.

Τριάντα χρόνια ζωῆς ξόδεψε ὁ Βασιιάδης γιὰ τὴν ἰδέαν ποὺ ἐκπροσωποῦσε αὐτὸς ὁ λεγόμενος Σύλλογος. Καὶ δὲν ἔχει ἄδικον ὁ ἱατρὸς Κωνσταντῖνος Μακρῆς ποὺ τοῦ πλέκει τὸ ἐγκώμιον καὶ ἐξιστορεῖ:

Ξοδεύθηκαν 85 λίρες Ὄθωμανικῆς καὶ 15 γρόσια, ποσὸ τόσο μεγάλο, ποὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βροῦμε σὲ τί διαιτέθη. Ἀκόμη καὶ ἡ ἀγορὰ τάφου δὲν τὸ ἐξήγγει.

Συνεχίζει λεπτομερειακὰ τὰ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ νεκροῦ Ἡπειρώτη, ὅταν λέει: Δὲν ἀπόχτησε οἰκογένειαν, κύριοι, ὁ Βασιιάδης, γιὰτὶ οἰκογένειαν τοῦ εἶχε τὸ Σύλλογον, δάξυγον, παιδιά, φαμίλια εἶχε τὴν προκοπὴν τοῦ Γένους. Σ' αὐτὰ ξοδεύτηκε, σ' αὐτὰ σαπαιήθηκε. Ἐγινε μέσα σ' αὐτὰ τὰ τριάντα χρόνια 6 φορές Γενικὸς Πρόεδρος, χάριαν ποὺ κρατοῦσε πάντα τὴν προεδρίαν τῆς Φιλολογικῆς καὶ κάποτε τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐκτός ποὺ σ' αὐτοῦ τὸ ὄνομα ἐπισήμως, ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος, τὴν 1ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 1874 ἀνέθεσε τὴν Προεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὸ μέγα ζήτημα τῆς «Ζωγραφεῖου Βιβλιοθήκης». Ὅσο γιὰ τὸ πόσες φορές ἐγινε σύμβουλος, εἰσηγητὴς, ὁμιλητὴς, γραμματεὺς ἢ καὶ μεσίτης ἔπος χωράτευσεν γιὰ τὸν ἑαυτὸν του, δὲν μετριοῦνται. Ὅταν πῆγαινε στὰ μεγάλα Τραπεζιτικὰ Γραφεῖα τοῦ Ζαρίφου, Βλαστοῦ, Σκαλιέρου, Ζωγράφου καὶ ἄλλων, καὶ φύλαγε σειρά νὰ μπει νὰ διηγηθῆ τίς ἐπείγουσας χρηματικὰς ἀνάγκας γιὰ πληρωμὰς φόρων, γιὰ ἐκδόσεις, γιὰ παρουσιάσεις, γιὰ ἐπισκευὰς, γιὰ ὑποτροφίας, γιὰ χίλια δύο καὶ ἰδίως γιὰ τὸ ἕνα ποὺ ἐνώνει ὅλα αὐτὰ: Τὸ ζήτημα τοῦ ἑλληνικοῦ γοήτρου. Καὶ ὅμως ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως συνέχισε 31 χρόνια ἀκόμη τὴν δράσιν του χωρὶς τὸν Ἡροκλῆ Βασιιάδη. Ὅμως ποτὲ δὲν ἔξφυγε ἀπὸ τὸν ἔσκιον τῆς προσωπικότητάς του.

Ὁ κάθε νέος Πρόεδρος — πάντοτε ἕνας ἐπιστήμιον ἐπιφανῆς — εἶχε μυστικὰ καὶ αὐτόματα τὸ φόβον νὰ ἀναμετρηθῆ μὲ τὸν πολυφίλιτον ἀπόνταν. Σὲ κάθε σημαντικὴ συγκέντρωσιν Ἐπετείου ἢ σὲ περίστασιν κάποιου πανηγυρισμοῦ, ὁ ρήτωρ αὐθόρμητον ἀναφερόταν στοὺς παλαιούς Ἐταίρους, ποὺ λάμπρυναν τὸ βῆμα, ποὺ στέριωσαν αὐτὸ τὸ ἔργον καὶ τότε τὸ ὄνομα Βασιιάδης ἐρχόταν ἀπὸ τὰ πρῶτα στὰ χεῖλην του.

Ὅταν στὶς 2 Νοεμβρίου τοῦ 1898 γίνεται ἡ λεγομένη «Ἐπιμνημόσυτος Συνεδρία», αὐτὸ ποὺ συνηθισαίμε νὰ λέμε σήμερον Φιλολογικὸ Μνημόσυνον, στὴν μεγάλην Αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου, στὴν μνήμην τοῦ Μεγάλου Ἐυεργέτη Χρηστάκη Ἐφέντη Ζωγράφου, ποῦχε πεθάνει στὸ Παρίσι, ρήτωρ τῆς ἡμέρας εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς καθηγητὴς τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς. Μηνῆς Αἰθιοπίας. Καθὼς ἀνιστορεῖ — ὅπως τὸ καλεῖ ἡ ὥρα — ὅλα τὰ περιστατικὰ ποὺ συνέδεσαν τὸν Χρηστάκην Ζωγράφο μὲ τὸ Σύλλογον καὶ ἀναφέρει τίς τεράστιες προσφορὰς του, τότε ποὺ κατὰ τὰ λεγόμενά του «ἔπνευσε αἶρα φιλομουσίας ἀγνῆς», δὲν ἀπολείπει νὰ μνημιονέυσῃ ἐκ τῶν πρώτων τὸν Ἡροκλῆ Βασιιάδη.

Ἐπιγραμματικὰ συνοψίζει τὸ πόρισμά του γιὰ τὸ μέγα κατάρθωμα τῆς Ζωγραφεῖου Βιβλιοθήκης, λέγοντας «Θυμίσσομαι Ἡρόναιον τοῦ Ζωγράφου καὶ φιλοπάτριδος συμβούλου, τοῦ Βασιιάδου θερμομαρτῆ εἰσήγησις ἐδημιούργησε τὴν Βιβλιοθήκην».

Καὶ στὰ 1911, ὅταν συμπληρῶνεται ἡ πεντηκονταετία, βρίσκουμε στὴν Προεδρίαν

τοῦ Συλλόγου τὸν ἐπιστήμιον διεθνὸς κύριον, τὸν Ἀνακτορικὸν γιατρὸν Α. Ζωηρὸν πα-
σά. Τὰ πενήντάχρονα γιορτάζονται σὺν ἀρχῆς τοῦ 1912 μὲ ὅλο τὸν ἑλληνισμὸ σύ-
σσωμινά παραστέκει σὸ σημαντικὸ τοῦτο γεγονός. Ὅλα τὰ Πατριαρχεῖα στέλνουν
εὐχάς, τὰ Πανεπιστήμια δικὰ μας καὶ ξένα ἀντιπροσώπους, τὰ ἀδελφάτα, οἱ Σύλλογοι
ἀπανταχοῦ τῆς γῆς θυμοῦνται «τὸν πατέρα γεννήτορα», ὅπως ὀνόμασε κάποτε ὁ Βα-
σιάδης τὸν Σύλλογον καὶ τοῦ στέλνουν εὐχάς καὶ εὐλογίας. Καὶ στὸν πανηγυρικὸν τοῦ ὁ
Ἀλέξανδρος Ζωηρὸς δὲν ξεχνᾷ — μαζί μὲ τὸν Σπυρίδωνα Μαυρογένη καὶ τὴν βεγ-
γέρες ἐκεῖνες σὸ ξύλιον σπῆτι τοῦ. τοὺς δύο ἀδελφοὺς Καλλιᾶδη καὶ τὸ δάσκαλον τῶν
νεανικῶν τοὺς χρόνιον, τὸν Ἡροκλῆ Βασιᾶδην, ποὺ σὲ μιὰ στιγμῇ ἐνθουσιασμοῦ δη-
μιούργησαν τὸν Σύλλογον.

Αὐτὴ μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ ἱστορία τῶν ἀνθρώπων τῆς περασμένης ἑκατονταε-
τίας καὶ ἡ ἱστορία μιᾶς ἐποχῆς ποὺ φαντάζει τόσο μακρυνὴ καὶ σχεδὸν ἀπίστευτη
σήμερα.

Ὅπως ἦταν ἀπαραίτητο, οἱ Κοσμητόρες τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου
Κωνσταντινουπόλεως ἔστησαν τὴν προτομὴν τοῦ Ἡροκλῆ Βασιᾶδην στὴν μεγάλη αἴθου-
σαν τῶν Συνεδρίων τοῦ Ἰδρύματος.

Τὴν παράγειλαν μάλιστα σὸ φημισμένον Ἀθηναῖον γλύπτην Φιλιππότην. Ἔτσι
ἀναστήθηκαν μαρμάρινοι ἀντικρυστοὶ οἱ δύο Ἡπειρώτες, ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος ἀ-
πὸ τὸ Κεστοράτι καὶ ὁ Δελβινικιώτης Ἡροκλῆς Κώστας Βασιᾶδης, νὰ ἐπιβλέπουν
καὶ νὰ εὐλογοῦν τὴν πρόδοσιν τοῦ λατρευτοῦ τοῦ ἔργου.

Στὰ 1960 οἱ συμπατριῶτες τοῦ Βασιᾶδην τοῦ ἔστησαν κι αὐτοὶ μιὰ προτομὴν στὴν
πλατεῖαν τῆς πατρίδας τοῦ. Δὲν ἀποροῦμε, ἦταν ἀπαραίτητα καὶ νόμιμα καὶ τὰ δύο,
ὅμως ὁ Βασιᾶδης ἀπέδειξε μὲ ὅλην τὴν πολιτείαν πὺς δὲν ἦταν μόνον Ἡπειρώτης
ἢ μόνον Πολίτης, ἀλλὰ ἦταν ἕνας Πανελλήνιος! Ἡ φωτισμένη διάνοιά τοῦ καὶ ὁ ἀνοι-
χτός τοῦ νοῦς συνέλαθε τὴν πνευματικὴν οὐσίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Δὲν τὸν σταμάτησαν
τοπικὲς ἰδέες καὶ στενὲς φιλοδοξίες, τὸ πνεῦμα τοῦ πέταξε πάνω ἀπ' ὅλην τὴν ὑπόδο-
λην Ῥωμοσύνην καὶ ἡ καρδιά τοῦ τὴν ἀγκάλιασε δόλοκληρη.

Γιὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε σὲ κάθε τόπον, σὲ κάθε ἰδίῳ συσφυγικῷ συνοικισμῷ νὰ ὑ-
πάρχει μιὰ ὁδὸς Βασιᾶδην, μιὰ αἴθουσα συγκεντρώσεων Βασιᾶδην, ἕνα Κέντρο Πνευ-
ματικῆς Καλλιέργειας, μὲ τὸ τιμημένον ὄνομά τοῦ στὴν ἐπιγραφὴν. Ἐκεῖνος γιὰ ὅλους
μόγησε, γιὰ ὅλους ἔσπεξε, δαπάνησε καὶ δαπανήθηκε. «Ὁ πλοῦτος στὰ χέρια τοῦ
Βασιᾶδην, εἶπε κάποιος — γίνεται ὄργανον πνευματικόν» καὶ ὅμως αὐτὸς ὁ ἀκούρα-
στος «πραγματοποιὸς» ἄφησε γραπτὸ ἔργον τεράστιον. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὸ προσπε-
ράσουμε, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ τὸ κρίνουμε.

Νὰ τὸ ἀναφέρουμε πρέπει, γιατί δὲν ἔπαυε δίκαιη αὐτὴ ἡ μικρὴ ἐργασία ἀν-
παρέλειπε νὰ μιλήσῃ γιὰ τὸν ὄγκον τῆς φιλοπονίας. Μονάχα τῶν φιλολογικῶν τοῦ
ἔργων τοὺς τίτλους νὰ ἀντιγράψουμε εἶναι ἀρκετοὶ γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὰ ὑψηλὰ ἐν-
διαφέροντα τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τὴν μυθώδη ἐργατικότητά τοῦ.

Ὁ κατάλογος ποὺ ἀκολουθεῖ μαρτυρεῖ τοῦ λόγου τὸ ἀληθές:

- 1) Δημοσθένους Φιλιππικὸς μὲ σχόλια καὶ κριτικὴ.
- 2) Περί Ἑκτορος καὶ Ἀνδρομάχης.
- 3) Ἀνάλυσις τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος τοῦ Σαίξπηρ.
- 4) Συμβολαὶ εἰς τὴν χρονολογίαν τῆς Ἰνδογερμανικῆς κατὰ τὸν Κούρτιον.
- 5) Περί ἀρετῶν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.
- 6) Περί προομηρικῆς ἐποχῆς ὑπὸ γραμματολογικὴν ἔποψιν.
- 7) Περί Ὀμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ.
- 8) Ἀνάλυσις τῆς Ἰλιάδος. Χαρακτηρισμὸς Ἑκτορος - Ἀνδρομάχης καὶ Ἀχιλλέως.
- 9) Ἀνάλυσις τῆς Ὀδυσσεΐας. Χαρακτηρισμὸς Ὀδυσσεύς - Πηνελόπης.
- 10) Σύγκρισις Ὀρέστου καὶ Ἀμλετ κατὰ τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους,
Εὐριπίδου καὶ Σαίξπηρ.

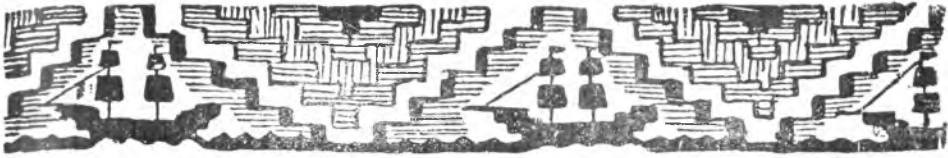
- 11) Περί Ἡσιόδου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ.
- 12) Περί Ξενοφῶντος καὶ τῶν ἔργων του.
- 13) Περί λογογράφων καὶ συνηγόρων τῶν διαδίκων ἐν τοῖς Ἀθηναίων Δικαστηρίοις.
- 14) Περί τῶν δικανικῶν λόγων Ἀντιφῶντος, Ἀνδοκίδου καὶ Λυσίου.
- 15) Περί τῆς Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους κατὰ τὸν Ξενοφῶντα καὶ Πλάτωνα.
- 16) Περί τοῦ περὶ ἀντιδόσεως λόγου τοῦ Ἰσοκράτους.
- 17) Περί τῆς κατὰ Φαῖδρον καὶ Γοργίαν ρητορικῆς τοῦ Πλάτωνος.
- 18) Περί Δημοσθένους καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ.
- 19) Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.
- 20) Περί Λασκόοντος τοῦ Λέσσιγκ.
- 21) Περί Φιλοκτῆτου τοῦ Σοφοκλέους.
- 22) Περί τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν διαφορῶν τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ τῆς ποιήσεως κατὰ τοὺς ἀρχαίους.
- 23) Περί Γουλιέλμου Μαΐστορος τοῦ Γκαϊτε.
- 24) Περί τῆς ἀρχῆς τῶν γλωσσῶν.
- 25) Ἰνδοπελασγικὰ μελετήματα.
- 26) Περί τῆς σχέσεως τοῦ ἰνδικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ δράματος.
- 27) Περί Πλουτάρχου, τοῦ βίου καὶ τῆς ἠθικῆς του.
- 28) Περί προφοράς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης.

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιγράψουμε ὅλη τὴ βιβλιογραφία παρὰ μόνον θὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε ὅτι ἀκολουθοῦν 8 ἔργα φιλοσοφικά ἀπὸ τὰ ὅποια ἓνα εἶναι: «Ὁ λόγος εἰσιτήριος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας».

Ἄλλα δέκα ἀρχαιολογικά θέματα, ἀπὸ τὰ ὅποια πάλι πρῶτο εἶναι τὸ ἔργο Περὶ γυμναστικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων». Ἀκολουθεῖ δέκα πέντε ἐργασίες, μὲ θέμα: Τὰ ἐκπαιδευτικά, ὅπου πρῶτο - πρῶτο ἔρχεται τὸ θέμα πού τόσο τὸν ἀπασχολεῖ σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ: «Περὶ ἰδρύσεως διδασκαλείων» καὶ ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ τὸ «Ἰπόμενιον περὶ μέσης παιδεύσεως ἐν Τουρκίᾳ καὶ Ἑλλάδι» καὶ ἄλλα πολλά, ὅλα γύρω στὸ μεγάλο ζήτημα τῆς ἐθνικῆς παιδείας. Ἀκόμη ἄλλα ἑπτὰ μὲ ἱστορικὰ θέματα, ἰδίως τὴν ἀρχαιότητα. Ἀκολουθοῦν λόγοι, ἐκθέσεις. Λόγοι προεδρικοί, κι' ἀνάμεσά τους καὶ ὁ γνωστὸς λόγος πού εἰπώθηκε στὴ γιορτῆ τῆς Ἐπιτελείου τοῦ «Ἰπέρ τῆς Ἰουναικείας Παίδεύσεως Συλλόγου» καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο Σύλλογο προήλθε τὸ πασίγνωστο Ζάμπειο Παρθεναγωγεῖο.

Τὸ παράξενο εἶναι ὅτι μέσα σὲ τοῦτον τὸν κατάλογο ἡ ἐργασία ἐκείνη ἡ ἀρχική γιὰ τὸν Πλάτωνα, δὲν ὑπάρχει, γιατί κήκε σὲ μιὰ πυρκαϊὰ τῆς Πόλης. Ἡ συνέχισι πού τὴ συμπλήρωνε κήκε κι' αὐτὴ σὲ μιὰν ἄλλη τοῦ Παρισιῶ.

Αὐτῇ, μὲ κάθε συντομία, ὑπῆρξε ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἡπειρώτη Ἰατροφιλοσόφου Ἡροκλῆ Βασιάδη. Σὲ μᾶς τώρα μένει τὸ ρῶτημα: Τί ὥρα ἔζησε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἑαυτό του;

ΔΗΜ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ

ΒΛΑΧΟΙ (Κουτσόβλαχοι) *

Διαλάμψαντες

Εἰς τὰ ἀνωτέρω κεφάλαια ὠμλήσαμεν διὰ τὴν καταγωγὴν, τὴν γλῶσσαν, θρησκείαν, συνείδησιν κλπ. τῶν Βλάχων.

Εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ κεφάλαιον θὰ παρουσιάσωμεν τοὺς Βλάχους ποὺ διεκρίθησαν ὡς λόγιοι, ὡς ἔθνικοι ἄνδρες, ὡς ἀγωνισταί, ὡς εὐεργεταί, ὡς ἔμποροι, ὡς τεχνίται κλπ.

Ἡ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν βιογραφία των εἶναι περιληπτικὴ, περιορισμένη εἰς τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ζωῆς των, μὲ παραπομπὰς εἰς συγγραφεῖς, περιοδικὰ, λεξικά διὰ περισσότερα στοιχεῖα καὶ διὰ πιστοποίησιν τῆς καταγωγῆς των.

Αἱ παραπομπαὶ ἀφοροῦν ὀρισμένα ἔργα τῶν μνημονευομένων συγγραφέων, βιβλιογραφία δὲ αὐτῶν εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

Ἄβέρωφ Γεώργιος (1818—1899)

Μέτσοβον

Ὁ μεγαλύτερος τῶν ἔθνικῶν εὐεργετῶν. Ἐν Αἰγύπτῳ πλουτίσας, διέθεσεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν του ἐξ 1.000.000 χρυσῶν λιρῶν διὰ τὸ Ἔθνος, ἀνεγείρας τὸ Στάδιον, τὸ Πολυτεχνεῖον, τὴν Σχολὴν Ἑδελπίδων, τὰς φυλακὰς Ἄβέρωφ κλπ. Συνεισέφεραν μεγάλο ποσὸν διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ Ὀρυκτικοῦ Ὁωρηκτοῦ Ἄβέρωφ, ἐνίσχυσε φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα κλπ.

(Ἄναφέρεται ὑπὸ πλείστον)

Ἄβέρωφ Γεώργιος

Ἄνεψιὸς τοῦ μεγάλου εὐεργετοῦ καὶ κύριος κληρονόμος μέρους τῆς περιουσίας. Ἐσπούδασε πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐν Γαλλίᾳ. Βουλευτὴς Ἑββοῖας ἀπὸ τὸ 1895, Ὑπουργὸς Παιδείας 1917, Πρόεδρος Φιλελευθερικῆς Ἰταρείας κλπ.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Ἄδάμης Ἰωάννης

Μοσχόπολις

Ἰατροφιλόσοφος τῶν μέσων τοῦ ΠΕ' αἰῶνος, ἐμαθῆτευσεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔπειτα ἐν Χάλλῃ Σαξωνίας, ἐσπούδασε τὴν Ἰατρικὴν. Εἰδήμων γλωσσῶν συνέγραψε καὶ μετέφρασεν ἔργα ξένων συγγραφέων.

(Σκενδέρης σ. 26 - Βρεττός - Ἐγκυκλοπαιδεῖα - Σάβας Ν.Φ. σ. 608)

Ἄδάμης

Πύρρα Ἀσπροποτάμου

Κοτζάμπασης, ἐνίσχυσε οἰκονομικῶς τὸν ἀγῶνα, μετέβη μετὰ τοῦ Γούσιου Χα-

τζηπέτρον εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἐμμ. Παπᾶ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸν Ἀσπροτόταμον, διαλυθέντος τοῦ στρατοπέδου, κατῆλθεν εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἀπέθανε. Διέθεσεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν του διὰ τὸν ἀγῶνα. Τὰ τρία του τέκνα ὑπηρέτησαν ὑπὸ τὸν Χρ. Χατζηπέτρον.

(Λ. Ἐλευθερουδάκη - Ἀρχεῖον Ἀγώνων Φ. 175)

Ἀναστάσιος Παντοδύναμος

Ἀκαρνανία

«Ποιμένος τινος ἐκ τῶν καλουμένων Βλάχων υἱός».

Ἐμαθῆτευσεν ὑπὸ Εὐγ. Γιαννουῦλην ἐν Καρπενησίῳ. Ὀνομάσθη παντοδύναμος «διὰ τὰ πάντα ράδια εἶναι λέγειν αὐτὸν δοκεῖν». Ἰδρυσε σχολὴν ἐν Καρπενησίῳ, ἐσχολάρχησεν εἰς Τύρναβον, εἰς Κων(ῶ)λιν, τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας (1655—1660) καὶ εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐθαυμάζετο ὡς δεινὸς ρήτωρ τοῦ ἄμβωνος, ἀπέθανεν ἰδιωτεύων ἐν Ἀδριανουπόλει.

(Γόρδιος - Μ. Ἐγκυκλοπαίδεια - Σάθας Μ.Β. ΤΓ' - Γηδεών σ. 92)

Ἀναστάσιος ἐκ Μετσόδου ἢ Ἀναστασάκος (—1816)

Μέτσοβον

Λόγιος μαθητὴς τοῦ σοφοῦ συμπατριώτου του Δ. Βαρδάκα ὃν διεδέχθη εἰς τὴν Σχολαρχίαν τῆς πατρίδος του ἐπαξίως μέχρι τὸ 1816, ἔτος θανάτου του.

(Ἀραβαντινὸς σ. 8 - Παράνικας σ. 52 - Α. Χατζημιχάλη σ. 15)

Ἄνθιμος Ὀλυμπιώτης ἱερομόναχος

Βλαχολεῖδαδον

Ἐμαθῆτευσεν ἐν Κοζάνῃ (1750—54), ἐμόνασεν ἐν Μονῇ Θεοτόκου Ἐλασσῶνος, ἐκλήθη ὡς ἐφημέριος ἐν Βιέννῃ ὅπου ἐφοίτησε καὶ παρὰ τῷ Ν. Θεοτόκῃ. Συνέλεξε παρὰ τῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρουγγαρία ὁμογενῶν βοηθήματα. Ἐπιστρέψας ἰδρυσεν ἀξιόλογον φροντιστήριον καὶ βιβλιοθήκην εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἐβοήθησε τὴν Μονήν, ἧς ἐγένετο ἡγούμενος. Συνέγραψε λόγους ἐγκωμιστικoὺς καὶ 24 Μακαρισμοὺς εἰς τὴν Θεοτόκον.

(Σάθας Ν.Φ. σ. 619 - Ἀραβαντινὸς σ. 8 - Μειδάνης σ. 56, 62)

Βαϊνάκης Ἀθανάσιος

Μοσχόπολις

Διετέλεσεν ἰδιαίτερος γραμματεὺς ἐνὸς τῶν Ὀρλώφ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770.

(Βακαλόπουλος σ. 26)

Βαρατάσης Ἀπόστολος

Μέτσοβον

Ἐμπορος, ἐγκατεστάθη πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐν Ὀδησσῶ, ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, ἔδρασε μετὰ τῆς ἐκεῖ ἐφορείας διὰ τὴν εὐδωσίαν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν περιθάλψιν τῶν ἐκεῖ καταφευγόντων προσφύγων, ἐνίσχυσεν οἰκονομικῶς τὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴν σχολήν.

(Φιλήμων σ. 52 - Κωνδηλῶρος - Βουλόμενος σ. 26, 30, 215 - Μ. Ἐγκυκλοπαίδεια)

Βαρδάκας Δημήτριος (—1812)

Μέτσοβον

Ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τὸν σοφὸν θεῖον του Τρύφωνα ἱερομόναχον. Ἐδίδαξεν ἐν Μετσόβῳ ἐπὶ 20ετίαν, ἀναδείξας λογίους ἄνδρας ἐν οἷς καὶ τὸν Δούκαν Νεόφυτον. Ἐπᾶυσε διδάσκων τὸ 1802.

(Κούμας ΙΒ' σ. 567 - Π. Ἀραβαντινὸς σ. 29 - Χατζημιχάλη σ. 10, 14)

Βασδραβέλλης Ἰωάννης

Βλάτση

Ἱστοριοδίφης - ἔγκριτος συγγραφεὺς, ἰδρυτικὸ μέλος ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, καθηγητὴς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Βάφας Χρῖστος (1804—1880)

Συρράκων

Πτωχὸς ὢν μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου ὁ φιλέλληνας Γκίλφορντ ἐκτιμῆσας τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, τὸν ἐβοήθησε πρὸς σπουδὴν εἰς τὴν ἐκεῖ Ἰόνιον Ἀκαδημίαν. Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς παρέμεινε διδάσκων ἐν αὐτῷ. Ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἵδρυσε μετὰ τοῦ Γεωργίου Γενναδίου τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις Γυμνάσιον, καθὼς καὶ τὸ πρῶτον Λύκειον, λαμπροὺς μαθητὰς ἀναδείξας.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Βέλλιος Κωνσταντῖνος (1772—1837)

Βλάτση

Ἐξενιτεῖτο εἰς Αὐστρίαν, ὅπου ἀνεδείχθη μεγαλέμπορος καὶ Τραπεζίτης, τιμηθεὶς μὲ τὸν τίτλον τοῦ βαρῶνου. Ἐνίσχυσε φιλεκπαιδευτικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα τῶν Ἀθηναίων, τῆς Βιέννης καὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, συνέστησε τὸ «Βέλλειον κληροδότημα» μὲ τὸ ὁποῖον χιλιάδες Μακεδόνων ἐμορφώθησαν. Μετέφρασε Ν. Ροθινσῶνα.

(Τοῦ Ἐδαγγελίδου Τ. Α' σ. 107 - Βακαλόπουλος Α σ. 18 - Ἐδστρατιάδης σ. 98 - Μακεδ. Ἡμερολόγιον 1910 σ. 19 - Α. Ἐλευθερουδάκη)

Βέλλιος Γεώργιος (—1861)

Βλάτση

Νομομαθὴς καὶ λόγιος, ἐκ τῶν συντακτῶν τοῦ «Ἐυρωπαϊκοῦ ἔρρατιστοῦ», τοῦ «Ἐυαγγελικοῦ κήρυκος», τοῦ «Φιλίστορος». Ἐγραψε διατριβὰς, μελέτας κλπ. Ἀπέθανεν εἰς Παρισίους.

(Ἐδαγγελίδης Τ. Α' 107 - Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη)

Βλαχάβας Θύμιος (—1809)

Βλαχολεῖδα

Κατ' ἄλλους ἐγεννήθη εἰς Βλαχάδα (Χασίων). Θουλικὴ μορφή ἱερωμένου ἀγωνιστοῦ, ἠγήθη Θεσσαλικῆς ἐπαναστάσεως 1808, πολεμήσας μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ εἰς Καλαμπάκαν. Ἀποτυχούσης τῆς ἐπαναστάσεως ἐκ προδοσίας ἀπεσύρθη εἰς Σκόπελον, ὅπουθεν μετὰ Νικηταρά καὶ Λαζαίων ἐληλάτει τὰ παράλια τῆς Θεσσαλίας. Σὺλληφθεὶς διὰ δόλου ὑπὸ Ἀλῆ, ἐθανατώθη εἰς Ἰωάννινα διὰ βασανισμοῦ.

(Σάθας 585 - Κ. Κουστάλλης σ. 326 - Παπαρρηγόπουλος Τ. Ε' σ. 684 - Κασομούλης Τ. Α' σ. 81 - Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Βλαχάβας Θεόδωρος (1787—1808)

Ἀδελφὸς τοῦ Θύμιου, ἠγωνίσθη εἰς Καλαμπάκαν πρὸς συγκράτησιν τοῦ κατερχομένου ἐκ Μετσόβου Μουχτάρ πασᾶ (υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ). Μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ ἔπεσε μετὰ τῶν 600 ἀνδρῶν αὐτοῦ.

(Παπαρρηγόπουλος Τ. Ε' σ. 684 - Σάθας σ. 588 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Βλαχάβας Δημήτριος

Καὶ αὐτὸς ἀδελφὸς τοῦ ἤρωος Θύμιου Βλαχάβα. Ἐπεσεν εἰς τὴν μάχην τῆς

Κρύας Βρύσης (Καλαμπάκας).

(Σάθας σ. 588 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεία)

Βλαχοθανάσης Μήτρος (—1784). Βλάχος

Βουνιχώρα

Ἔδρασε στήν Λιάκουρα, Βαρδούσια, Γκιώνα. Εἶχε πρωτοπαλλήκαρο τόν Ὀδυσσεά Ἄνδρουτσο. Στά Ὀρλωφικά ξεσήκωσε τήν Παρνασσίδα, πολέμησε ἀργότερα μέ τόν Ἄνδρουτσο κατά τοῦ Μουχτάρ πασᾶ. Σκοτώθηκε σέ γιουρούσι μέ τὸ σπαθὶ στό χέρι. Οἱ Τοῦρκοι γυρόφεραν τὸ κεφάλι του στήν περιφέρεια Ναυπάκτου. (Σπανδωνίδης σ. 53 - Σάθας Χρ. Γαλ. σ. 192 - Passow σ. 37 - Ἐγκυκλοπαιδεία)

Βλαχομήτρος

Ἄγραφα

Βλάχος, ἀρωματωλὸς ἐξ Ἀγραφῶν, γενναίως πολεμῶν κατά τοῦ Ἀλῆ ἐφονεύθη. Τραγουδιέται εἰς Στερεάν καὶ Μακεδονίαν.

(Λαογραφικὸν Ἄρχειον 56—30 - Α. Ἐλευθεροουδάκη)

Βλαχομιχάλης

Ὀλυμπιώτης

Γέρων ἀρωματωλὸς, μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 τῆς Θεσσαλίας. Μετ' ἀποτυχίαν κατήλθεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν δύο υἱῶν του Ἀθανασίου καὶ Κων) τίνου, ὅπου τεθέντες ἐπικεφαλῆς Ὀλυμπίων, ἐπολέμησαν εἰς πολλὰς μάχας καὶ ἐνετάχθησαν μεταξὺ τῶν Ἀξιωματικῶν.

(Ἐγκυκλοπαιδεία)

Βόγας Ἀναστάσιος καὶ Μάρκος

Μοσχόπολις

Ἐφυγαν ἀπὸ τὴν Μοσχόπολι τὸ 1790 μέ σύστασι τοῦ πατριώτου των Σίνα καὶ ἐγκατεστάθησαν στὴ Βελεσσά Μακεδονίας, ὅπου ἐμπορευόμενοι μέ τὴν Βιέννην καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπλούτισαν, ἔγιναν Φίλικοί. Ἰδρύσαν στὰ Βελεσσά Ναὸ, Μητροπολιτικὸ Μέγαρο, σχολεῖα, ἐγκατέστησαν ἰατρὸν καὶ διδασκάλους διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων.

(Πιάνθεον Μακεδόνων Ἀγωνιστῶν) - Ἀγγελικὴ Μεταλλينوῦ (Τσόμου)

Βουσάκης Κων)νος (1819—1898)

Καλαρρῦται

Ἄνεσις τοῦ Ἰ. Κολέττη, ἐστάλη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Παρισίους πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς. Τὸ 1847 ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας ἐγένετο καθηγητὴς Φυσιολογίας, διδάξας ἐπὶ 42 ἔτη. Συνέγραψεν ἐγχειρίδιον Φυσιολογίας, διακρινόμενον διὰ τὴν γλαφυρότητα του, εἰμιᾶτο καὶ ὡς πρακτικὸς ἰατρός.

(Ἡπειρωτικὰ Χρονικά 1937 σ. 6 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεία)

Βράκας

Βλάτση

Ἀρωματωλὸς δράσας στήν Α. Μακεδονία, ὅπου μετὰ τοῦ Λόκου κυριαρχοῦσε τῆς περιφερείας ταύτης. Ἐδολοφονήθη εἰς τὴν γενέτειράν του ὑπὸ τοῦ ἀδελφοποιτοῦ του Γαλάνη, μεταξὺ 1785—1790.

(Βασιλαβέλης σ. 13 - Κασομούλης Τ. Α' σ. 17)

Βρανάκης Γεώργιος

Βλάτση

Διέθεσε τὸ 1881 τὸ πλεῖστον μέρος τῆς περιουσίας του διὰ τὴν ἀνέγερσιν σχο

λείου ἐν τῇ πατρίδι του, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐν γένει πνευματικῆς κινήσεως αὐτῆς.

(Μακεδ. Ἡμερολόγιον 1911)

Βράνος Βωζάνης (1846—1895)

Γρεβενίτιον

Ἐφοίτησεν εἰς Ζωσιμαίαν καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Ριζάρειον ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ 1867. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Σιμόνην τὰ Ἑλλ. Γράμματα εἰς τὴν ἐκεῖ Γαλλικὴν σχολὴν, διευθυνομένην ὑπὸ Γερμανοῦ. Οἱ Γερμανοὶ συνάδελφοί του ἐφρόντισαν καὶ ἐστῆλη ὑπότροφος εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Χάλης ἐν Γερμανίᾳ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἑλλάδα ἐγυμνασίαρχησε τῶν Γυμνασίων Σερρῶν, Μοναστηρίου, Κυδωνίων, Τραπεζοῦντος. Τὸ 1878 ἐδίδαξεν εἰς τὸ Ἑλλ. Λύκειον, εἶτα εἰς τὸ Ζάππειον Παρθενωγεῖον καὶ εἰς ἄλλα Γαλλικὰ σχολεῖα τῆς Κων(σταντιν)λεως. Ἐπήρξε δοκιμότητα ρήτωρ καὶ συγγραφεύς.

(Ἡπ. Χρονικά 1927 σ. 19 - Ἐγκυκλοπαιδεία)

Γαβριὴλ Γρεβενῶν

Μηλέα Μετσόδου

Φέρεται εἰς κτητορικὴν ἐπιγραφὴν μονῆς Σηλαίου ὡς Μητροπολίτης Γρεβενῶν περὶ τὸ 1633.

(Χρ. Ἐνισχείδης σ. 70)

Γεννάδιος Γεώργιος (1786—1854)

Δόλιανη Ζαγορίου

Λόγιος διδάσκαλος τοῦ Γένους, ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Λευσίᾳ, δ)τῆς τῆς ἡγεμονικῆς σχολῆς Βουκουρεστίου τὸ 1814, ὄργανωτὴς σχολῆς Ὀδησοῦ τὸ 1817, ὅπου ἐμυῖθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν. Μετέσχεν τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ τοῦ Ἐπιφάντου, μετ' ἀποτυχίας δὲ ταύτης, κατήλθεν εἰς ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, ὅπου προσέφερον ἀνυπολόγιστες ὑπηρεσίες, ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας.

(Ἐγκυκλοπαιδεία - καὶ πλείστοι ἄλλοι)

Γερμάνης Μενέλαος

Βλάτση

Γόνος μᾶς τῶν ἐκλεκτοτέρων οἰκογενειῶν τῆς Βλάτσης, ἀνεδείχθη Ἐπουργὸς Οἰκονομικῶν Λακίας (1879), διέσωσε δωρεὰν σοβαρὰν συγχωρίου του, ἀπὸ ἀρπακτικὰς διαθέσεις Ρουμανικῆς κυβερνήσεως.

(Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1911)

Γερμάνης Ἰωάννης

Βλάτση

Ἀδελφὸς Μενελάου, ἱερολοχίτης, διασωθεὶς κατὰ τὴν μάχην Δραγατσανίου, κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

(Ὡς ἀνωτέρω)

Γεωργάκης Ὀλύμπιος (+1821)

Βλαχολεῖδαο

Μεγάλῃ μορφῇ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Παραδουναβίων. Ἐλέγετο Γεώργιος Λάζος, ἐφοίτησεν εἰς τὸ σχολαρχεῖον τῆς πατρίδος του, διετέλεσε πρωτοπαλλῆκαρο τοῦ Θείου του Τόλιου Λάζου, τὸν ὅποιον διεδέχθη φρονευθέντα εἰς τὴν ἀρχηγίαν. Τὸ 1805 δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς ἄλλους ἀπλαρχηγούς τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὴν Σκιάθον, ἀλλὰ μὲ 500 ἄνδρας σπεύδει εἰς βοήθειαν τοῦ ἐπαναστατήσαντος Καραγεώργεβιτς (Σερ-

βίας). Πολεμᾶ με τοὺς Ρώσους κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ 1807 ὀνομάζεται συν)ρχης, κατέρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα, λόγῳ ὁμῶς τῆς ρωσσοτουρκικῆς εἰρήνης ἐπιστρέφει εἰς τὸ Βουκουρέστι, μνεῖται εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν. Ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου διορίζεται Ἀρχιστράτηγος. Διεκρίθη εἰς τὸ Δραγατσάνι. Κλείνεται εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Σέκου, ὅπου μετ' 11 ἀνδρῶν κατόπιν πείσμονος ἀγῶνος ἀνατινάξεται εἰς τὸν ἀέρα τὴν 5)9)1821. Ἐδαπάνησεν ἄπειρον χρηματικὸν ποσὸν ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως.

(Μαρ. Βρεττοῦ Ἑθνικ. Ἡμερολογ. 1868 σ. 366 - Ἐγκυκλοπαίδεια)

Γεωργίου Ἀναστάσιος (—1812)

Μέτσοδον

Ἄριστος μαθητὴς Κ. Καμινάρη, ἐμπορευόμενος εἰς Ἰωάννινα, ἐθεράπευε καὶ τὸν Λόγιον Ἐριμῆν. Συνέθεσε τρία ἐπιγράμματα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Θουκυδίδου ὑπὸ τῶν Ζωσιμάδων τῆ 1802, ἐξ ὧν τεκμηριοῦται ἡ παιδεία του.

(Ἀραβαντινὸς σ. 38)

Γιάννης Πρίφτης ἢ τοῦ Παπᾶ

Σαμαρίνα

Ἀρματολὸς καὶ κλέφτης φημισμένος, ἐπολέμησε (1750—1780) τοὺς Τουρκαλθανοὺς τοῦ Κούρτ πασᾶ, συνέπραξε μὲ τὸν Γιάννην Μπουκουβάλαν κατὰ τῶν Τουρκαλθανῶν τῶν ἐρημιόντων τὴν Θεσσαλίαν, ἐδολοφονήθη εἰς ἐνέδραν Τουρκαλθανῶν.

(Κ. Κουστάλλης σ. 318 - Δημοτικὰ τραγούδια)

Γιαννιώτης

Συρράκον

Ἐκληροδότησε εἰς Συρράκον 1.000 λίρας Τουρκίας, δι' ὧν συντηρεῖτο κοινοτικὸν ἐκπαιδευτήριον καὶ ὄργανοτροφεῖον.

(Δωδώνη 1960, σ. 303)

Γιολδάσης Δημ. (1897—)

Σαμαρίνα

Τοπιογράφος καὶ προσωπογράφος, ἀπόφοιτος τῆς σχολῆς καλῶν τεχνῶν (1911). Ἐσχολήθη μὲ τοπία τῆς Θεσσαλίας - Μακεδονίας, σὲ φυσικὴν ἀπόδοσιν.

(Λεξικὸν Ἡλίου)

Γκίκος Θεόδωρος τοῦ Ἰωάννου

Μοσχόπολις

Φιλόμουσος, ἐξέδωκε πραγματείαν περὶ παίδων ἀγωγῆς.

(Εὐλ. Κουρίλας)

Γκιούρτης Χριστόδουλος

Καλαρρῦται

Λόγιος τοῦ τέλους τοῦ ΙΙΙ' αἰῶνος, ἐφοίτησεν εἰς Ἰωάννινα παρὰ τὸν Ψαλίδα. ἐδίδαξεν εἰς πολλὰς σχολὰς, κυρίως εἰς Γαλαξείδι. Συνέγραψε στοιχεῖα «Παιδοδηγίας καὶ Παιδαγωγίας», ἐκδοθέντα τὸ 1838, καθὼς καὶ ἄλλα ἔργα.

(Κραψίτης σ. 275 - Ἀραβαντινὸς σ. 44)

Γκόρας Μιχαὴλ

Μοσχόπολις

Προύχων Μοσχοπόλεως, ζήσας καὶ γηράσας ἐκεῖ, «μορφώσεως οὐ τῆς τυχεύσεως», ἠσχολήθη εἰς τὴν συγκέντρωσιν ἱστορικῶν στοιχείων τῆς πατρίδος του.

(Μαρτινιανὸς σ. 65, 351)

Γκόρας Δανιήλ

Μοσχόπολις

«Μέγας οικονόμος, διδάσκαλος τοῦ τόπου καὶ τοῦ Γένους».

(Μαρτινιανὸς σ. 75)

Γοργίδας

Σκαμνέλι

Ἐσπούδασεν εἰς Βουδαπέστην, διέπρεψεν ὡς βοτανολόγος. Τῷ 1840 συνέστη-
σεν εἰς Ἰωάννινα καὶ εἶτα εἰς Σκαμνέλι πρακτικὴν Ἱατρικὴν Σχολήν. Συγγραφεὺς
ιατρικῶν καὶ ἄλλων συγγραμμάτων.

(Δωδώνη 1960 σ. 306)

Γρηγοῶς Μητροφάνης (1625—1730)

Βλαχολεῖβαδον

Φέρεται καὶ ὡς Μητροφάνης Γρηγοῶς. Ἀπεστάλη τὸ 1685 ἕξαρχος εἰς Μα-
κεδονίαν ὑπὸ τοῦ Χίου Πατριάρχου Ἰακώβου. Συνελήφθη ἐν Ζίχην καὶ φυλακισθεὶς
μόλις ἐσώθη. Ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου διωρίσθη διορθωτὴς τοῦ Ἑλλ. Τυ-
πογραφείου. Λογιώτατος εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱεράς παι-
δείας, ποιητῆς, συνάμα καὶ ἱεροκῆρυξ, συνέγραψεν ἱκανά. Ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας.

(Ζαβίρας σ. 439 - Τρ. Εὐαγγελίδης σ. 222 - Ἀραβαντινὸς σ. 49 - Μ. Ἐγκυκλο-
παιδεία - Κραφίτης σ. 163)

Δαμίρης Σταῦρος

Καλαρρῦται

Προῦχων, ἐξήγειρε τὴν πατρίδα του εἰς ἐπανάστασιν. Ἀποτυχούσης τῆς ἔξε-
γέρσεως, κατήλθεν εἰς Μεσολόγγι, ὅπου ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον.

Δαμίρης Ἀλέξανδρος

Καλαρρῦται

Υἱὸς τοῦ Σταύρου, ἐσπούδασε ζωγραφικὴν εἰς Ἀθήνας. Τὸ 1852 μετέβη πρὸς
τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του εἰς Ρώμην καὶ Παρισίους.

(Λάμπρου Τ. ΙΑ' σ. 55 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεία)

Δανιήλ Μοσχοπολίτης

Μοσχόπολις

Λογιώτατος ἱερεὺς, ἱεροκῆρυξ καὶ διδάσκαλος, συνέγραψε τετραγλωσσον λε-
ξικὸν Ἑλληνο - Βουλγαρο - Βλαχικο - Ἀλβανικὸν (1802). Ἐδίδαξεν εἰς Μοσχόπολιν
ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος.

(Βρεττὸς Β' σ. 259 - Σκεντέρης σ. 25)

Δάρβαρις Δημήτριος Νικολᾶου (1757—1823)

Κλεισούρα

Ὁ πατὴρ του ἐγκατεστάθη ἐν Οὐγγαρία ἀσκὼν ἐμπόριον. Ὁ Δημήτριος, εἰς
τῶν πέντε φιλογενῶν ἀδελφῶν Λαοβάρεων, ἐφοίτησεν εἰς πανεπιστήμιον τῆς Πέστης
καὶ εἶτα ἐν Χάλλῃ. Τὸ 1790 ἐδίδαξεν ἐν Ζέμονι. Γνώστης ὢν τῆς σλαβικῆς καὶ εὐ-
ρωπαϊκῶν γλωσσῶν, συνέγραψεν ἐν Βιέννῃ (23 βιβλία) γραμματικὴν, ἐκδοθεῖσαν τὸ
1806 δαπάνῃ ἀνταδέλφων Λαοβάρεων. Λόγιος, φιλογενής, ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ.

(Πανελ. Λεύκομα Τ. Ε' σ. 229 - Ζαβίρας σ. 283 - Σάθας ΝΦ σ. 564 - Ἀναστα-
σίου σ. 215 - Εὐαγγελίδης σ. 123 - Μαρτιανοῦ σ. 143 - Βρ. Παπαδ. Β' σ. 144 -
Ἐγκυκλοπαιδεία)

Δάρβαρις Πέτρος τοῦ Νικολάου

Κλεισοῦρα

Λόγιος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐπιλεγόμενος πεντάδος, ἀδελφός τοῦ Δημητρίου. Μετέφρασεν ἐκ τῆς Γερμανικῆς ποίημα τοῦ Γέσσνερ (Λάφνις), ἐκδοθὲν ἐν Βιέννῃ τὸ 1821. Ἐπεμελήθη ἐκδόσεως ἔργων τοῦ ἀδελφοῦ του.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖα - Μακεδ. Ἡμερολόγιον 1911)

Δημήτριος μοναχὸς (νεομάρτυς)

Σαμαρίνα

Σύντροφος καὶ συμπαραστάτης τοῦ Εὐθυμίου Βλαχάβα. Ἐθανατώθη μαρτυρικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ περιπλέξῃ τοὺς ἐπισκόπους Θεσσαλίας, ὡς ἐπεθύμει ὁ Ἀλῆς. Μετὰ θάνατον ὁμολόγησε τὴν πίστιν του ἐνώπιον τοῦ Ἀλῆ, ὡς ὁ Πουκεβίλ ἀναφέρει. Ἡ καρτερία του εἰς τὰς βασάνους, τόσον ἐντυπώσασεν τὸν λαόν, ὥστε Τοῦρκος ἐκ Καστοριάς ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμόν, μαρτυρήσας καὶ αὐτός.

(Rouqueville σ. 296 - Σάθας σ. 594 - Συναξαρισ. Β' Ματθαίου Η' σ. 274 - Ὁρησκεντική Ἐγκυκλοπαιδεῖα).

Δημητρίου Ἰωάννης (+1896)

Μοναστήριον

Ἐκ τῶν Βλάχων τοῦ Μοναστηρίου, ἀποκτήσας μεγάλην περιουσίαν εἰς Αἴγυπτον, ἐβοήθησε σχολεῖα καὶ Ἐκκλησίας τῆς πατρίδος του καὶ Ἑλληνικὰ σχολεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας, μιμούμενος τὸν Ἀβέρωφ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐκηδέυθη δαπάναις τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. Ἐκληροδότησεν 80.000 λίρας χρυσᾶς Ἀγγλίας εἰς φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα τῆς πατρίδος του καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Μακεδονίας, καθὼς καὶ εἰς Πανεπιστήμια, Εὐαγγελισμὸν κλπ.

Δοσίθεος ὁ Δρυϊνουπόλεως (— 1810)

Μέτσοβον

Ἐξεπαιδέυθη ἐν Μετσόβῳ παρὰ τὸν Λ. Βαρδάκα καὶ εἶτα ἐν Ἰωαννίνοις. Ἰερομόναχος ὢν, ἀνεδείχθη Ἐπίσκοπος Δρυϊνουπόλεως. Ἐπῆρξε φιλομαθέτατος καὶ φιλόμουσος, συνέστησε σχολεῖον ἀξιόλογον ἐν Ἀργυροκάστρῳ, ἔδραν Ἐπισκοπῆς του, ὅπου ἐδίδαξεν ὁ ἀδελφός του. Τοῦτο ἐνίσχυσεν ἐκ τοῦ πτωχοῦ του εἰσοδήματος. Ἀγαθότατος ὢν ἦτο ἀγαπητός καὶ ἀπὸ τοὺς θηριώδεις Τοῦρκους τοῦ Ἀργυροκάστρου.

(Ἀραβαντινὸς σ. 118 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα - Χατζημιχάλη σ. 6)

Δοσίθεος ὁ Κονίτης - Βελλᾶς

Μέτσοβον

Ἀνεψιὸς καὶ διάκονος τοῦ Λοσιθεοῦ Δρυϊνουπόλεως. Ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ αὐτός ὡς ὁ θεῖος του ἔπραξε τὸ πᾶν διὰ τὸν φωτισμὸν τοῦ ποιμνίου του.

(Ἀραβαντινὸς Χρ. Β' σ. 282 - Κυρίλλου σ. 75)

Δόσιος Κων)νος (1810—1871)

Βλάτση

Γόνος πλουσίας οἰκογενείας ἐγκατασταθείσης εἰς Τρανσυλβανίαν. Ἐσοπύδασε Νομικὴν εἰς Αἰδελβέργην, Μόναχον, Παρισίους. Τὸ 1834 ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατέλαβεν ἀνωτάτας ὑπαλληλικὰς θέσεις. Τὸ 1862 ἐπολιτεύθη εἰς Ἀττικὴν. Δὲν ἐδέχθη θῆσιν καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς Μακεδονίας, ἰδρυτῆς συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων καὶ φίλων τοῦ λαοῦ.

Δόσιοι Ἀριστείδης - Λέανδρος - Κων)νος

Τέκνα του οἱ Ἀριστείδης - Λέανδρος καὶ ἐγγονός του ὁ Κων)νος. Λιεκρίθησαν ὡς ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ συγγραφεῖς.

(Μακεδ. Ἡμερολόγιον 1911 σ. 49 - Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Δούβλης Νικόλαος

Βωβούσα

Ὅπλαρχηγός τοῦ Ζαγορίου. Ἐξόντωσε μὲ 50 Βλάχους ἀλβανικὴν συμμορίαν 156 Ἀλβανῶν, διασωθέντων 2 ἐκ τῶν ἐπιτεθέντων κατὰ τοῦ Σκαμνελίου. Ἐδολοφονήθη εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Μετσόβου ἀπὸ μνηχογιῶν του.

(Λαμπρίδης Ζαγοριακά Β' σ. 55)

Δούμας Γεώργιος

Τσεπέλοδον

Ἀντιπρόσωπος αὐτονόμου κυβερνήσεως τῆς Β. Ἡπείρου, πολλὰς ὑπηρεσίας προσενεγκῶν εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῶν Βορειοηπειρωτῶν.

Δούμπας Στέργιος (1794—1870)

Βλάτση

Υἱὸς πτωχοῦ χρυσοχόου, αὐτοδιδασκόμενος καὶ φιλόπονος κατέστη μεγάλεμπορος βάμβακος ἐν Βιέννῃ. Ἐνυμφεῖθῃ Αὐστριακὴν καὶ ἀπέκτησε δύο τέκνα. Ὑπῆρξε πιστὸς Χριστιανὸς καὶ Ἕλληνας. Εἰσέφερε διὰ τὴν παιδείαν καὶ ἐκηρύχθη εὐεργέτης Πανεπιστημίου καὶ ἄλλων ἰδρυμάτων. Ἐλεγεν ὅτι προτιμᾷ νὰ χάσῃ πλοῦτη, τιμὰς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του, παρὰ τὴν πατρίδα Ἑλλάδα ἀγάπῃν του.

(Βακαλόπουλος σ. 18 - Πέννας - Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Δούμπας Μιχαὴλ τοῦ Στεργίου

Λιεκρίθη ὡς Λιευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Αὐστρίας.

Δούμπας Νικόλαος τοῦ Στεργίου

Ἐφοίτησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βιέννην, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν. Ἐξελέγη βουλευτὴς, γερουσιαστὴς τῆς Αὐστροουγγαρίας, μυστικοσύμβολος τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐπίτιμος πολίτης τῆς πόλεως Βιέννης, τραπεζίτης, μεγάλεμπορος, δωρητὴς μεγάλος σχολείων τῶν Σερρών, Πανεπιστημίου, Ἰ. Ναοῦ Βιέννης.

(Ἐστρατίου σ. 99, 100 - Πέννας - Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1909 σ. 271 - Ἐπειθεὶς Μακεδόνων τ. Γ' σ. 271 - Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Δούμπας Θεόδωρος τοῦ Νικολάου (1818—)

Μέγας εὐεργέτης καὶ αὐτὸς τῶν Σερρῶν. Ὁ ἐν Βιέννῃ οἶκος Δούμπα ἀνεδείχθη εἰς χρηματιστηριακὸν καὶ οἰκονομικὸν σοβαρὸν ὄργανισμὸν.

Δούμπας Κων)νος (Βαρῶνος)

Ἐγγονός τοῦ Στεργίου, πρεσβευτὴς τῆς Αὐστροουγγαρίας ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Δουρούτης Κων)νος του Γεωργίου (1809—1878)

Καλαρρύται

Νεαρός μετέβη πρὸς τὸν πατέρα του εἰς Ἀγκώνα, ἔχοντα ἐκεῖ ἐμπορικὸν οἶκον. Ἐσοπίδασεν ἐν Τεργέστη, ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον μετὰ τοῦ πατρὸς του, ἐβοήθησε καταφεύγοντας ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τακτικὸς ἀκόλουθος τοῦ ἐκεῖθεν διαβάντος Καποδιστριαίου. Τὸ 1837 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένετο ὁ ἀναγεννητῆς τῆς Βιομηχανίας μετάρης. Διετέλεσε μέλος τοῦ συμβουλίου ΕΠΕ, βιομηχανικῆς ἐπιτροπῆς, δημοτικὸς σύμβουλος Ἀθηναίων. Τὸ 1856 ἐτιμήθη μὲ τὸ παράσημον τοῦ Σωτήρος, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας.

(Ἡπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον 1914 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεία)

Δουρούτης Γεώργιος τοῦ Κων)νου

Καλαρρύται

Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐφοίτησεν, εἶτα εἰς Παρισίους. Ἐσοπίδασε τραπεζικῆν, βιομηχανίαν, ἐμπόριον καὶ εἰς τὸ ἰνστιτοῦτον Παστέρ καλλιέργειαν μεταξοκόλληκος. ἦν ἔλθων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐφῆρμοσε τὸ 1879. Διήθουε τὴν Μεταλλουργίαν Λαυρίου. Ἐπολιτεύθη εἰς Ἀρταν τὸ 1899.

(Ἐφημερὶς Φωνὴ Ἡπείρου 8/11/1902)

Δραγούμης Μάρκος τοῦ Ἀθανασίου (1770—1854)

Βλάτση

Μεγάλῃ οἰκογένεια, ἀναδείξασα ἐπιφανεῖς ἀνδρας. Πρῶτος γόνος τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας, ἐκπατρισθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔγινε διδάσκαλος καὶ γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Γ. Καρατζᾶ. Ἠογάσθη καὶ ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας. Κατὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς ἐπαναστάσεως, διωκόμενος κατέφυγεν εἰς τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, ὅπου πολλὰς ὑπηρεσίας προσέφερεν. Ἀντιπροσώπευσε τὴν Μακεδονίαν εἰς τὰς ἐθνικὰς συνελεύσεις. Ἡ περιουσία του ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδημεύθη.

Δραγούμης Νικόλαος τοῦ Μάρκου (1808—1879)

Διεκρίθη ὡς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς. Γραμματεὺς τοῦ Καποδιστριαίου ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τὸ 1862, ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ περιοδικοῦ «Πανδώρα».

Δραγούμης Μάρκος τοῦ Νικολάου (1840—1909)

Ἐσοπίδασε Νομικὰ εἰς Παρισίους, διεκρίθη ὡς διπλωματικὸς υπάλληλος, ἰδὸν τῆς τοῦ συλλόγου διαδόσεως «Ἑλληνικῶν γραμμάτων», δωρητῆς τῆς Ἐθνικῆς Πανακοθήκης, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Δραγούμης Στέφανος τοῦ Νικολάου (1842—1923)

Ἐσοπίδασε Νομικὰ εἰς Παρισίους. Ἠκολούθησε τὸν δικαστικὸν κλάδον καὶ ἔπειτα τὸν πολιτικόν, ἀκολουθήσας τὸν Χαρ. Τρικοῦπη. Διετέλεσεν ὑπουργὸς, πρωθυπουργός. Συνέγραψε πλῆθος ἀρχαιολογικῶν, φιλολογικῶν καὶ πολιτικῶν μελετῶν.

Δραγούμης Ἰων τοῦ Στεφάνου (1878—1920)

Νομικὸς, μεγάλη πολιτικὴ καὶ διπλωματικὴ φυσιογνωμία, ἐβοήθησε τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα, ἐνεργῶς ἀνεμείχθη εἰς τὸ κίνημα τοῦ Γουδι (1909). Πρεσβευτῆς ἐν Πετρούπολει, μεγάλος πατριώτης. Ἐδολοφονήθη τὸ 1920 ὡς ἀντιβενιζελικὸς εἰς Ἀθήνας.

(Εὐαγγελίδης σ. 107 - Ἐγκυκλοπαιδεία)

Δωρόθεος Σχολάριος (1812—1888)

Βενδίστα (Καλαμπάκας)

Ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Τρίκκης, ἔπειτα εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν, ἣς διετέλεσεν Λιευθυντῆς (1850—52). Ἰερωθεὶς ἀνέλαβε τὸν θρόνον τῆς Σωζοαγαθοπόλεως. Ἐκεῖθεν μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Δημητριάδος τὸ 1858 καὶ εἶτα εἰς Λαοῖσης, ἣν δὲν διώκησε λόγῳ κοινοτικῶν ἀνωμαλιῶν. Ἐπὶ ἤρξεν ἐκ τῶν συντακτῶν τῶν κανονισμῶν τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, μέλος τῆς Ἱ. Συνόδου. Ἐδώρησε σεβαστὰ ποσὰ ὑπὲρ τῆς παιδείας εἰς Τρίκκαλα, εἰς Πανεπιστήμιον. Ἐξέδωκε τὴν κλεῖδα Πατρολογίας καὶ τὸ Ταμεῖον.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Εὐστράτιος ὁ ἱερομόναχος

Βιθυκοῦκι

Ἐφοίτησεν εἰς Μπαλαναίαν Ἰωαννίνων. Ἐδίδαξεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἐν Προμετῇ καὶ Ἄρτῃ, ἔξαιρετος ἱεροκλήρυξ. Διετέλεσε καὶ ἐν Ἰωαννίνοις δι' ὀλίγον συνδιδάσκαλὸς τοῦ Ἀθ. Ψαλῖδα. Μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν ἐπιτύχη οἰκονομικῆν συνδρομὴν τῶν συγγραμμάτων του καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν.

(Ἐδαγγελίδης σ. 169 - Ἀραβαντινὸς Χρον. σ. 282 - Βιογρ. σ. 60 - Σκεντέρης σ. 55 - Παρανίκας σ. 77)

Ζαλοκώστας Γεώργιος τοῦ Χριστοδούλου (1805—1858)

Συρράκον

Γόνος ἱστορικῆς πλουσίας οἰκογενείας χροσοχῶν. Ἄμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως, διέκοψε τὰς σπουδὰς του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Μάικον Μπότσαρη, κατετάγη δὲ εἰς τὸ ἀστυνομικὸν σῶμα φθάσας εἰς ἀνωτέρους βαθμοὺς. Συνέγραψε πολλὰ ποιητικὰ ἔργα, ὡς καὶ τὸ γνωστότατον «Μιά βοσκοπούλα ἀγάπησα».

(Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Ζαλοκώστας Εὐγένιος τοῦ Γεωργίου (1855—1929)

Διπλωματικὸς ὑπάλληλος, ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν (1916—17), ποιητῆς, φιλόσοφος. Ἐγραψε πραγματείας εἰς περιοδικὰ, μετέφρασε ξένα ἔργα.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Ζαλοκώστας Χρῖστος (1895—)

Πολιτειόμενος, συγγραφεὺς, δράσας εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντίστασιν κατὰ τὴν κατοχὴν. Βουλευτῆς Ἀθηνῶν (1946—50).

(Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Ζαμάνης Δημήτριος

Μέτσοδον

Ἄρχων καὶ Παχάλνικος, σημαῖνον μέλος τῆς Φ.Ε., ἀνήγειρε τῇ συνδρομῇ καὶ ἄλλων συμπολιτῶν του τῆς Βλαχίας σχολεῖον ἐν τῷ περιβάλλῳ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, πατρίδος του. Πανίσχυρος τροφοδότης τῆς σουλτανικῆς αὐλῆς, ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ ὅπως μετατρέψῃ τὸ Μέτσοδον εἰς γεώργιον.

(Δαμπρίδης Μαλακασιακὰ Β' σ. 46 - Χατζημιχάλη σ. 20)

Ζῆδρος Πάνος (1630—1750)

Βλαχολεῖβαδον

Πρῶτος ἀρματολὸς δερβέναγος τῆς Πίνδου καὶ τοῦ Ὀλύμπου. Ἐζῆσε περὶ τὰ

120 χρόνια και διορίσθη διά φερμανίου Ξεσάρχος Θεσσαλίας και Δ. Μακεδονίας με έδρα τὸ Βλαχολείβαδο. Ἡ οἰκογένειά του εἶχεν ἄλλοτε πολεμήσει τοὺς Τούρκους τιμαριούχους τῆς Μέσης Μακεδονίας και εἶχε γίνει ἐπιζίνδυνος εἰς τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο ὁ Μέγας Βεζύρης Ἀχμέτ Κιοπρούλου ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν «Μπροντζοβλάχων» τὴν ἔξαρχειάν τῆς Πίνδου περὶ τὸ 1660, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ὀχλήσεων, ἐπειδὴ ἡ Τουρκία τότε εἶχε περιπλακῆ εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Αὐστρίας και Ἑνετίας.

(Ἑνισχείδου σ. 113 - Ἀλήθεια Ἑκκλή Β. 486 - Βαλαωρίτης)

Τσάρας Πάνος

Φημισμένος ἄρματολὸς τοῦ 17ῆ αἰῶνος, γαμπρὸς τοῦ Ζήδρου. Ἐδρασεν ἐν Ἠπειρῷ, Μακεδονία, Θεσσαλία, παρὰ τὰς διώξεις τοῦ Ἀλῆ.

Τσάρας Νίκος (Νικοτσάρας)

Διάσημος ἄρματολὸς τοῦ Ὀλύμπου, υἱὸς τοῦ Πάνου, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὸ ἄρματολίκι τοῦ Βλαχολείβαδου. Ἐπαρχηγὸς τοῦ πειρατικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Γιάννη Σταθά, γενναϊότατος ἐφρονεῖθη εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν.

Ζούκης Δημ.

Καλαρρύται

Δόκιμος ἀγιογράφος, ἐτοιχογράφησε πολλοὺς ναοὺς Μετεώρων, Καστανιάς (Καλαμπάκας) (1783) κλπ. μετὰ τοῦ μαθητοῦ του Γεωργίου.

(Κόντογλου σ. 430 - Βέης σ. Κ5')

Ζουπὰν Κων)νος

Μοσχόπολις

Ἰατρός, σπουδάζει ἐν Νάλλῃ (Πρωσσία) ἀπεφοίτησε τὸ 1760, ἀνακηρυχθεὶς διδάκτωρ. Σόζεται πραγματεία του περὶ «Σφυγμῶν». Λικερίθη διὰ τὸ ἥτιον τοῦ χαρακτῆρος του, τὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισίν του, τὸ φιλόανθρωπον. Ὁ Λαμπριδῆς ὑποστηρίζει ὅτι ἦτο ἀπόγονος Σκαμνελιωτῶν, ἐγκατασταθέντων ἐν Μοσχόλει.

(Λαμπριδῆς Ζαγοριακά - Σκεντέρης σ. 32)

Ζουπὰν Νασούμ και Γεώργιος

Αὐτάδελφοι τοῦ Κων)νου, ἐν Ἀδριανουπόλει ἐγκατεστημένοι. Ἐδώρησαν τὸ 1800 σοβαρὰν κτηματικὴν περιουσίαν δι' ἐκπαιδευτικὸς σκοποὺς.

(Ὡς ἀνωτέρω)

Θεόδωρος μοναχὸς

Σαμαρίνα

Ἀνημὸς τοῦ Νεομάτρουος Δημητρίου ἐκ Σαμαρίνης, ἐμόνασεν εἰς τὸ Μοναστήριον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τῆς πατρίδος του. Περιοδεύων τὴν Ἠπειρον, Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, ἐνίσχυνεν εἰς τὴν εἰς Χριστὸν και τὴν πατρίδα πίστιν τοὺς σκλάβους ἀδελφοὺς.

Θωμαΐδης Κων)νος

Βλάτση

Συνέβαλε και ὑπεστήριξε τὴν ἴδρυσιν τῆς Μακεδονικῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρείας τὸ 1871, με σκοπὸν τὴν καλλιέργειαν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Ἰδρυσε σχολὴν εἰς τὸ Τσοτύλιον. Τὸ 1860 ἀνήγειρε φερώνυμον Παρ-

Θεναγωγείον. Πρώτος πρόεδρος τῆς εἰς Κων)λιν Μακεδονικῆς Ἀδελφότητος.

(Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1911 - Βακαλόπουλος σ. 30)

Ἱερόθεος Α΄ Ἀλεξανδρείας (1757—1844)

Κλεινοδός

Μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν τοῦ ἱερώθῃ, Ἐπίσκοπος Ζητουίνου (Λαμίας) τὸ 1802, εἶτα Παροναξίας καὶ μετὰ ἐν ἔτος τὸ 1820 Νικαίας. Τὸ 1825 ἀνήλθεν εἰς τὸν λαμπρὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, πολεμᾷ τὴν Οὐνίαν εἰς τὴν Συρίαν, ἰδρύει Ἐπισκοπὴν εἰς Χαλέπιον, ἐνισχύει τὴν παιδείαν καὶ μετ' Ἀρχιερατείαν 42 ἐτῶν, ὁ εὐσεβής, ὁ φιλόκαλος Πατριάρχης, ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον εἰς ἡλικίαν 87 ἐτῶν. Κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ ἡγεμόνος Μωχαμὲτ Ἀλῆ, μετὰ βασιλικῆς πομπῆς τὸ λείψανόν του μεταφέρεται εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναὸν τοῦ Καΐρου.

(Ἐγκυκλοπαίδεια)

Ἰπάτρος (1788—1821)

Μέτσοδον

Ἀξιωματικὸς τῶν ἐν Ἑσπανίῳ ὑπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς ἐλληνικῶν λόγων, ἐν Κων)λει εἰσοσκόμενος ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, εἰς ἣν κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν. Ἐστάλη εἰς Αἴγυπτον - Κύπρον - Χίον, Λίβανον - Συρίαν, ὅπου ἐμύησε ἐξέχοντα πρόσωπα τὸν Μιχ. Τσοτίσαν, τὸν Μητροπολίτην Κύπρου Κυπριανόν, τὸν πατριαρχὴν Ἀλεξανδρείας. Μετέβη εἰς παραδουναβίους περιοχὰς πρὸς συνάντησιν τοῦ Ὑψηλάντου, ὅστις τοῦ ἀνέθεσε νέαν ἀποστολὴν εἰς Θεσσαλίαν, Μακεδονίαν, ὅπου καὶ προδοθεὶς ἐφρονεῖθη.

(Φιλῆμων σ. 638 - Κανδηλώρος - Μέξης κλπ. - Σέκερης σ. 171)

Ἰωαννίκιος ὁ Ἰωαννίνων

Φλαμπουράρι Μακρύνου

Ἐφοίτησεν εἰς σχολὴν Νεγάδων, εἶτα ἐν Αἰγίῃ παρὰ Γενναδίῳ. Ἀρχιεράτευσεν ἐπὶ δεκαετίαν εἰς Ἰωάννινα (1845—54) ἐδίωξε τὴν Κουτσοβλαχικὴν ἂν καὶ Κουτσόβλαχος.

(Λαμπούδης Ἀγαθοεργήματα σ. 120)

Ἰωάσαφ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀχριδῶν

Μοσχόπολις

Καθηγητὴς τοῦ ἐν Βενετία Φλαγγιανοῦ Φροντιστηρίου, ἐποίμανε θεαρέστως μεγάλην ἐπισκοπὴν Ἀχριδῶν, ἐθεμελίωσε μέγαρον Ν. Ἀκαδημίας τὸ 1750, πιθανὸν νὰ ἀρχιεράτευσε μέχρι τὸ 1767, ὅτε κατηργήθη ἢ αὐτοκέφαλος Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀχριδῶν. Συνετέλεσεν εἰς τὴν ἴδρυσιν πολλῶν ρουφετίων (σωματείων) κτήματά του ἐν Κορυτσᾷ (ἦτις τότε ἦτο πολίχνη) ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

(Σκενδέρης σ. 28 - Ἡπειρωτικὴ Ἐστία 1958 σ. 184 - Λαμπούδης Ἀγαθοεργήματα σ. 104, 122)

Καθαλλιῶτης Θεοδώρητος

Μοσχόπολις

Ἐπὶ ῥξε μαθητὴς τοῦ Βουλγάρωως, Πρωτοπατῆς Μοσχοπόλεως καὶ διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Ν. Ἀκαδημίας. Ἐξέδωκεν ἐν Βενετία τὸ 1770 λεξικὸν Ἑλληνοβλαχικοαλβανικόν, καθὼς καὶ ἐν Μοσχοπόλει Γραμματικὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

(Βρεττός Β΄ σ. 269 - Σκεντέρης σ. 16 - Ζαβίρας σ. 319 - Ἀραβαντινός σ. 75 - Κουρίλας σ. 8 - Σπηλιωτόπουλος σ. 33)

Καζαντζής Ἄναστ.

Μοσχόπολις

Συνέστησε μετὰ τῶν Σίνα καὶ Κιοπέκα βιβλιοθήκην ἀξιόλογον ἐν τῇ σχολῇ Μοσχολέως. Ἀπεβίωσεν ἐν Τεργέστη καταθέσας σοβαρὰ ποσὰ διὰ σχολεῖα.
(Πανδώρα Τ. 9 - Κρυστάλλης σ. 649 - Μαρτιανός σ. 144)

Καραγιάννης Θεόδωρος

Μοσχόπολις

Καθηγητὴς, Ἀκαδημαϊκός, Ἀ)τὴς τῆς Αὐτοκρατορικῆς Βιβλιοθήκης Βιέννης.
(Μαρτιανός σ. 147)

Κασομούλης Κ. Νικόλαος (1792—1872)

Μπλάτση

Ὁ πατέρας του ἐφρονεῖθη κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα μετὰ τοῦ Καρατάσου ἐν Ναούσῃ τὸ 1822. Ἔφησε τέσσαρας υἱούς. Ὁ Νικόλαος ἠγωνίσθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, διεκρίνετο διὰ τὸ ἦθος, τὸ πνεῦμα, τὴν κοσμιότητα, συνέγραψε τὸ πολύτιμον βιβλίον «Στρατιωτικὰ Ἐνθυμήματα» μὲ πληροφορίες τῶν ἐτῶν 1821—1831.

Κασομούλης Γεώργιος

Ἐπολέμησε μετὰ τοῦ πατρὸς του, ἔγινε ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ. Ἐδολοφονήθη τὸ 1838.

Κασομούλης Δημήτριος

Ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου.

Κασομούλης Ἰωάννης

Συνεπολέμησε μετὰ τοῦ πατρὸς του, συνελήφθη, ἀλλ' ἀπέδρασε. Κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀγωνιστής, ιδιώτευσεν εἰς Χαλκίδα καὶ Κύμην.
(Κασομούλης σ.ν, νη - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Κατζιούλης Παρθένιος (—1730)

Μέτσοβον

Λόγιος πεπαιδευμένος ἱερεὺς, διαπρεπὴς διδάσκαλος τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ πρῶτος μεταβυζαντινὸς παρομοιογράφος, συνέλεξε καὶ ἐξέδωκε τὸ 1728 «Ἀποφθεγμάτων ἀπανθίσματα Ἀγίων Πατέρων», πρὸς δὲ καὶ «Παρομοιαστήριον», ὡς καὶ τινα ἄλλα.

(Ζαβίρας σ. 508 - Σάθας σ. 599 - Βρεττός σ. 206 - Ἀραβαντινός σ. 82 - Χατζημichάλη 21)

Κάτσικας Κων)νος

Τραπεζοβον

Σχολάρχης Μετσόβου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὸ 1840 ἐκάη τὸ σχολεῖον (τὸ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς) μετὰ τῆς δυσενζέτου βιβλιοθήκης ἐκ 4.000 τόμων.

(Χατζημichάλη, σ. 5, 17)

Κεραμόπουλος Ἀντώνιος (1870—)

Βλάτση

Ἐσπούδασεν φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας, ὑπηρετήσεν ὡς ἐκπαιδευτικὸς ἐπὶ 5ετιάν.

Μετέβη πρὸς σπουδὴν ἀρχαιολογίας εἰς Βιέννην, Βερολίνον, Μόναχον, Παρισίους. Τὸ 1902 εἰσήλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους, ἐχρημάτισε νομισματογνώμων, ἐφορος ἀρχαιοτήτων. Τὸ 1924 διωρίσθη καθηγητὴς Πανεπιστημίου. Ἐνήργησε πλείστας ἀνασκαφάς, ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας, ἐξέδωκε ἀρκετὰ συγγράμματα. (Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Κιοπέκας Μιχαὴλ

Μοσχόπολις

Οὗτος μετὰ τοῦ βαρῶνου Σίνα καὶ Ἄν. Καζαντζῆ ἐδώρησεν εἰς τὴν κοινότητα νεώκτιστον σχολεῖον (περὶ τὸ 1840) τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι Σίνα καὶ Κιοπέκα. Ἐπίσης συνέστησαν βιβλιοθήκην καὶ ἐμισθοδότου διδάσκαλον.

(Πανδώρα Τ. 9 σ. 45 - Κορσάλλη σ. 640 - Μαρτιανοῦ σ. 144 - Λαμπριδῆς Ἁγαθοεργήματα σ. 104)

Κόμνος Κων)νος

Συρράκον

Ἦρψε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τὸ 1854. Ἄνεκούφισε τὸν Γρίβαν εἰς τὴν μάχην τοῦ Κουτσελιοῦ. Συνεπολέμησε μετ' αὐτὸν Γρίβαν, Χατζηπέτρον, Λεωτσάκον εἰς Καλαμπάκαν.

Κοντὸς Ἰωνᾶς (Σπαρμιώτης)

Βλαχολείβασον

Λόγιος μοναχὸς III αἰῶνος. Ἠσάσθη τὸν μοναχικὸν βίον ἐν Μονῇ Σπαρμιοῦ. ἐξ οὗ καὶ Σπαρμιώτης. Ἐμαθῆτευσεν παρὰ τῶν Ἰ. Πεζάρω καὶ Ἰ. Κωφῶ, διδάξαντας εἰς τὴν νπατρίδα του. Ἐδίδαξεν ἐν Βελβενδῶ, Λειβαδίῳ, Ραψάνῃ καὶ Θεσ)νίκῃ. Συνέγραψε καὶ μεθερμήνευσεν διάφορα ἔργα.

(Σάβας σ. 602 - Ζαβίρας σ. 368 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα - Ἀρμαβντινὸς σ. 197 - Βρεττὸς Β' σ. 103)

Κοντούρας Φαρμάκης

Βλάτση

Ἡρωϊκὴ μορφή τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος τὸ 1905. Ἐγκατέλειπε τὸ Πανεπιστήμιον καὶ κατετάγη ὡς Μακεδονομάχος ὑπὸ τὸν Βέργαν, ἀναγνωρισθεὶς μετ' ὀλίγον ὀπλαρχηγός, ἔδρασε μέχρι τὸ 1908, ὅτε μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος ἐπανήλθεν εἰς τὰς σπουδὰς του. Ἐδολοφονήθη τὸ ἴδιον ἔτος ὑπὸ ὁμογενῶν.

Κράλεβιτς Βενέδικτος (Κραλίδης) (1765—1862)

Βλάτση

Ἐπίσκοπος ἐν Βοσνίᾳ. Λόγω καταπίεσεων τῶν Τούρκων ἔφυγεν εἰς Οὐγγαρίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Δαλματίαν, ὅπου ὀνομάσθη Ἐπίσκοπος ἀπάσης Δαλματίας, ἀργότερον δὲ διὰ διατάγματος τοῦ Ναπολέοντος Α' Ἀρχιεπίσκοπος. Ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ τὸ 1862, ταφείς εἰς τὸν ἐκεῖ Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

(Κ. Μέρτζιος σ. 513 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Κρυστάλλης Κ. (1868—1894)

Συρράκον

Μικρὸς ἔμεινεν ὀρφανὸς μητρόσ, ἐφοίτησεν εἰς Ζωσιμαίαν. Δεκαοκταετῆς συνέθεσε ποίημα κατὰ τῆς σκλαβιάς δι' ἧ ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ. Κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου οὐδόλως ἐβοηθήθη ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῶν συμπατριωτῶν του, διὰ περαιτέρω σπουδὰς, ἀναγκασθεὶς νὰ ἐργασθῆ ὡς τυπογράφος. Κακῶς διατιόμενος προσεβλήθη ὑπὸ φηματιώσεως. Ἀπέθανε νεώτατος. Ποιητῆς, μελετῆς, ιστοριοδίφης. Ποιήματά του γνωστὰ ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖαι)

Κωλέττης Ἰωάννης (1774—1847)

Συρράκον

Ἐμαθίτευσεν εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ Ψαλίδαν, εἶτα εἰς Ἰταλίαν ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν, χρηματίσας ἱατρός Μουχτάρ καὶ Ἀλῆ - πασᾶ. Μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς Φ.Ε. καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Κατῆλθεν εἰς Μεσολόγγι (ὅπου ἐγνώρισε τὸν Μαυροκορδατόν) καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πελοπόννησον. Σημαίνουσα πολιτικὴ φυσιογνωμία, διετέλεσε πολλάκις ὑπουργὸς καὶ δις πρωθυπουργὸς (1844 καὶ 1847).

(Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Κωνσταντινίδης Γρηγόριος (1701—1769)

Μοσχόπολις

(ἢ Γρηγόριος Μοσχοπολίτης)

Ἐφοίτησεν ἐν τῇ πατρίδι του, ἐξέμαθε τὴν τυπογραφίαν παρὰ τῷ Ν. Γλυκεῖ ἐν Βενετίᾳ. Λόγιος ἱερεὺς, συνέστησε τυπογραφεῖον Μοσχοπόλεως εἰς ὃ ἐξεδόθησαν πλεῖστα Ἐκκλησιαστικὰ καὶ Ἐκπαιδευτικὰ συγγράμματα. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐκεῖ Ν. Ἀκαδημίαν τὸ 1744. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μοσχοπόλεως κατέφυγεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βενετίαν, ὅπου ἀπέθανε.

(Βρεττός Τ. Β' σ. 258, 293 - Σπηλιωτόπουλος σ. 33 - Σκεντέρης σ. 26 - Ἀραβαντινὸς σ. 100 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Κωνσταντῖνος ὁ ἐκ Μετσόβου

Μέτσοβον

Λόγιος, μαθητὴς Τρύφωνος Ἱερομονάχου, διδάσκαλος περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς πολλὰ χωρῖα τῆς Ἠπείρου, εἶτα σχολάρχης Ἀργυροκάστρου τῆς ὑπὸ τοῦ ἀυταδέλφου του Κυρίου Δοσιθέου Ἀρβινοπόλεως, ἰδρυθείσης καὶ συνετηρουμένης σχολῆς. Ἀπεβίωσε ἐκεῖ τὸ 1810, διδάσκων μέχρι τέλους.

(Ἀραβαντινὸς σ. 101)

Κων)τῖνος Μοσχοπολίτης

Μοσχόπολις

Λόγιος ἱερομόναχος δεινότητος Ἑλληνιστῆς. Ἐδιδάχθη ὑπὸ Εὐγενίου Βουλγάρου φιλοσοφίαν τὸ 1753 εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ (ὅπου ὑπῆρξε σεν ὡς ἐφημέριος Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας) τὴν Λατινικὴν. Λειτουργῆς τῆς ἐν Μοσχοπόλει Ν. Ἀκαδημίας καὶ τοῦ ἐν τῇ Μογῇ Ἁγίου Ναοῦ τυπογραφείου. Σεβάσμιος, εὐλαβὴς, ἐνάρετος, συνέγραψε περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ πρωτείων τοῦ Πάπα καὶ ἄλλα ἐκδοθέντα ἐν Μοσχοπόλει.

(Βρεττός Α' σ. 71 - Σάβας σ. 602 - Σκεντέρης σ. 22 - Ζαβίρας σ. 388 - Ἀραβαντινὸς σ. 101 - Σπηλιωτοπούλου Μελετίου Α' σ. 221 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Λαζαῖοι

Βλαχοφτέρη

Γέρο Λάζος γεννάρχης ἄφησε 4 γιουὺς, ἀπέθανε τὸ 1770 ἢ 1780, κράτησε τὸ ἀρματολίκι του ἀνενόηχτο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ γιοὶ του Γιάννης, Λιδόλις, Δῆμος, Κώστας (τὰ Λαζόπουλα) ἦσαν ὀπλιωτοὶ τοῦ Ὀλύμπου. Ἐλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1807, προσκυνήσαντες ἀργότερον ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τοῦ Βελῆ πασᾶ καὶ τοῦ Ἀλῆ. Ἦσαν συγγενεῖς τοῦ Γεωργιάκη Ὀλύμπιου, δι' ὃ καὶ ὑποστηρίζεται ἡ ἐκ Βλαχολειβάδου καταγωγὴ των. Ἡ μάννα τῶν Λαζαίων δίνει ἐντολὴν στὰ τέκνα τῆς «Κατάρᾳ νάχετε παιδιὰ, μὴ λύθουν τὰ κορμιά σας, ὅσο νὰ ζῆτε τὴν Τουρκιά νὰ μὴ τὴν προσκυνάτε».

(Κασμοῦλης Α' 18, 66 - Βασδραβέλλης Ἀρματολὸς σ. 26 - Ἀραβαντινὸς Τραγοῦδια σ. 68 - Φιλήμων)

Λάλας Δημήτριος τοῦ Στεργίου (1848—1911)

Μεγάροδον

Γόνος ἀρχαιοπλούτου οἰκογενείας, ἐφοίτησεν εἰς τὴν πατρίδα του, εἶτα εἰς Θεσ)νίκην καὶ δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς εἰς Γενεύην, Μόναχον, σπουδάζων μουσικὴν. Τὸ 1786 ἀπὸ ἀγάπῃ πρὸς τὴν πατρίδα ἐγκατεστάθη ἐν Θεσ)νίκῃ διδάσκων τὴν μουσικὴν (πίانو) ἐπὶ 30 ἔτη. Συνθέτης παιδικῶν ἀσμάτων καὶ ἄλλων μουσικῶν ἔργων.
(Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1913 - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεία)

Λάμπρος Παῦλος (1820—1887)

Καλαρῦται

Φιλομαθῆς, αὐτοδίδακτος, ἀνεδείχθη σημαίνων νομισματολόγος. Συνέγραψε πολλὰς μονογραφίας περὶ νομισμάτων καὶ ἀσημιουργικῆς, ἐγκατέλειψε πέντε ἑξαίρετα ἄρρενα τέκνα.

Λάμπρος Μιχαὴλ (Μίκιος) (1841—1902)

Τὶς τοῦ Παύλου, διδάκτωρ τῆς Φιλολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν. Μετὰ τοῦ ἀδελγοῦ τοῦ Ἰωάννου ἰδρύει τὸ 1865 τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «Παρονασός», διατέλεσας ἐπὶ 32 ἔτη γενικὸς γραμματεὺς του. Ἠλλάκις βουλευτὴς Ἄρτης, μεταφραστὴς καὶ συγγραφεὺς, ἐκδότης ἡρημερίδος, θεραπειῶν λόγιον καὶ κερδῶν Ἐρμῆν.

Λάμπρου Ἰωάννης (1843—1909)

Ἦσכולήθη μὲ τὴν νομισματολογίαν ὡς ὁ πατὴρ του, ἐπισκεφθεὶς τὰ Μουσεία τῆς Εὐρώπης καὶ μελετήσας συλλογὰς του, κατήρτισε σημαντικὴν τοιαύτην, ἐξέδωκε δὲ σχετικὸν σύγγραμμα.

Λάμπρου Σπυρίδων (1851—1919)

Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Ἀθήναις. Τὸ 1783 ἔτυχε διπλώματος διδάκτορος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Ἐμελέτησεν ἰδίως Ἑλληνικὰ μεσαιωνικὰ χειρόγραφα εἰς τὰς βιβλιοθήκας Εὐρώπης καὶ Ἀγίου Ὄρους. Συνέγραψεν τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος», «Παλαιολόγια καὶ Πελοποννησιακά», ἐξέδιδε ἐπίσης τὸ περιοισπούδαστον περιοδικὸν «Ν. Ἑλληνομνημόνων». Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ πρωθυπουργὸς τὸ 1916. Ἐπῆρξε πολυγλωφώτατος.
(Ἐγκυκλοπαιδεία)

Λέτσας Ἀλέξανδρος

Βλάτση

Λόγιος Γεωπόνος.

(Εὐαγγελίδης Α. σ. 107)

Λιακατὰς Γρηγόριος

Κλεινοδός

Ὀπλαρχηγὸς Ἀσπροποτάμου, τὸν ὁποῖον ἐπαναστάτησε. Ἀποτυχούσης τῆς ἐπαναστάσεως μετέβη στὸ Μεσολόγγι, ὅπου ἔπεσεν ὑπερασπίζοντας τὸ δρχύρωμα «Ντολμᾶ».

(Κασομούλης Α' σ. 94, 317 - Γιάγλα σ. 140 - Ἀραβαντινὸς τραγοῦδια 66—76)

Μανάκης Ἀναστάσιος

Ἀνήλιον (Μέτσοδον)

Ἔτυχε καλῆς μορφώσεως, ἀσκῶν ζωοεμπόριον. Εὐρέθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν

εἰς Μολδαβίαν, ὅπου ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ὑψηλάντου, ἐφρόνευσε τὸν προδότην τοῦ Φιλικοῦ Ἀριστείδη Παπᾶ. Κατήλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Σερβίαν, εὐεργέτης τῆς παιδείας, ἐτιμήθη δι' ὑπηρεσίας του ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα τοῦ Μαυροβουνίου. Ἐδαπάνησε ὅλον τὸν βίον του διὰ τὴν πατρίδα.

(Κ. Λαζαρίδη Ἡπειρωτικά Ι - Ἐφημερὶς Φιλομαθῶν Παλιγγενεσία - Ἐθνοφύλαξ ἑτῶν 1862—1864 - Λαμπριδῆς Ζαγοριακά Β' 44)

Μάντουκας Διονύσιος

Μοσχόπολις

Μητροπολίτης Καστοριᾶς τὸ 1670, εἰδήμων Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς, πεπαιδευμένος εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἱερὰν Θεολογίαν, κηρῦξ Ἐυαγγελίου, ἀκμάσας τὸν ΙΖ' αἰῶνα.

(Σάθου Μ. Β' Τ. Γ' σ. 491 - Ἀραβαντινὸς σ. 114 - Μελετίου Δ' σ. 68 - Σκεντέρησ σ. 21 - Λαμπριδῆς Ἀγαθοεο. σ. 104)

Μανωλάκης (Κυρίτσης) Καστοριανὸς

Καστοριά

Βλάχος μεγαλέμπορος γουναρικῶν ἐν Κων)λει. Ἰδρυσε σχολεῖα εἰς Κων)λι, Καστοριάν, Χίον, Πάτιμον, Ἄρταν. Φίλος τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Δ', εὐεργέτησε μεγαλῶς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Παιδείαν, συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν τιτουύχων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, πρόεδρος συλλόγου γουναράδων.

(Ἀραβαντινὸς σ. 109 - Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Μαρτιανὸς Ἰωακείμ

Μοσχόπολις

Μητροπολίτης Ξάνθης. ἔγραψε μνημειῶδες ἔργον δίτομον περὶ τῆς Μοσχόπολεως.

Ματθαῖος Β' Κων)λεως

Κλεινοβὸς

Ἐγεννήθη τὸ β' τέταρτον ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἀρχιεράτευσε εἰς Ἰωάννινα, δις ἀνῆλθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον τῆς Κων)λεως, 1596 καὶ 1598, εἰργάσθη μετὰ ζήλου. Μετέφερε τὸ Πατριαρχεῖον εἰς τὸ Φινάρι, ἔλυσε τὸ σιναϊκὸν ζήτημα καὶ ἀνεκήρυξε τὴν Φιλοθέην τὴν Ἀθηναίαν Ἀγίαν. Ἀντέδρασε κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Οὐνιτῶν ἐν Πολωνίᾳ. Διπλωματικώτατα ἐχειρίσθη τὸ ζήτημα τοῦ ἐπαναστατήσαντος Διονυσίου τοῦ Φιλοσόφου. Ὑπῆρξεν ἀγαθὸς τὴν καρδίαν καὶ προσεκτικώτατος εἰς τίς ἐνεργείας του.

(Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Ματσουλὸς Μιχαήλ

Κλεισοῦρα

Λόγιος, ἐξέδωκεν Ἑλληνογαλλικὴ Γραμματικὴ ἐν Βενετία τὸ 1815.

Μεγδάνης ἢ Μέγδανος Χαρίσιος (1768—1823)

Ράχοβον

Λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐφοίτησεν εἰς Κοζάνην καὶ Βλαχολεῖβαδον, ὅπου ἐδίδασκον ὁ Ἰωάννης ὁ Κωφὸς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Σμαρμιώτης. Ἐἶτα εἰς Πέστην πρὸς μόρφωσιν ἐπὶ τρία ἔτη, μετερχόμενος καὶ τὸν οἰκοδιδάσκαλον. Ἐπιστρέψας ἱερώθη, εἰργάσθη διὰ τὴν ἰδρυσιν νέου οἰκῆματος τῆς σχολῆς Κοζάνης. Ἐμνήθη εἰς τὴν Φιλικήν. Ἀπέθανεν ἀπόπληκτος. Συνέγραψεν ἀξιόλογα ἔργα.

(Χ. Μεγδάνης Ἀποστολικῆς Διακονίας) - Μ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα)

Μείντάνης Πάνος (+1700)

Πισοδέρι

Ἦδρασε στα 1670—1700, ἦτο ἀρματολὸς μεγάλης περιφερείας (Δ. Μακεδονίας, Δ. Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Πίνδου). Κυνηγηθεὶς ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατέφυγεν εἰς τὸν Ἀσπροπόταμον. Ὁ Κασομούλης τὸν ἀναφέρει ὡς περίφημον ἀρχηγὸν μετὰ τὸν Σκεντέρμπεη. Ὁ Τσελεμπῆ Ἑλβιά τὸν φέρει δρωῖντα μὲ δύναμιν 500 ἀνδρῶν.

(Γιάγκας σ. 79 - Κασομούλης Τ. Α' σ. 10 - Χαρίσιος Μεγδάνης Ἀποστολικῆς Διακονίας)

Μέκκος Κων)νος Μ. (1866—)

Συρράκον

Λόγιος καὶ συγγραφεὺς, διδάκτωρ νομικῆς καὶ φιλοσοφίας. Μετέφρασε καὶ συνέγραψε πολλὰ ἐν οἷς ἱστορίαν Ἑπείρου (1910).

(Μ. Ἐγκυκλοπαιδεία)

Μίσιος

Κρούσοδον

Γόνος πλουσίας οἰκογενείας. Ἐσπούδασε πολιτικὰς ἐπιστήμας εἰς Γερμανίαν, διαγωνισθεὶς εἰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Θεοτόκη, δὲν εἰσῆχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν. Ἐγκαταλείψας τὴν Ἑλλάδα μετέβη εἰς Ρουμανίαν, ὅπου ὡς Κοιτοσόβλαχος ἀνῆλθεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Γενικοῦ (Δ) τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν (1913). Ἐκ τῆς θέσεώς του ταύτης μεγάλως ἐβοήθησε τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλ. Βενιζέλον, εἰς σύναψιν εὐνοϊκῆς συνθήκης εἰρήνης μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

(Γ. Ρούσσου «Ὁ Βενιζέλος καὶ ἡ ἐποχὴ του»)

Μιχαὴλ Ὑπισχιώτης

Ἰππισχία

Ἐγεννήθη τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐμαθήτευσεν ἐν Καστορίᾳ. Προσεβύτερος εἰς πατρίδα του, ἐξέδωκεν ἀκολουθίαν πέντε καὶ δέκα Μαρτύρων τὸ 1741 ἐν Μοσχολόλει. Ἀναίρεται ὡς Ἐπίσκοπος Γκόρας καὶ Μόζρας.

(Ἀραβαντινὸς σ. 125 - Σκεντέρης σ. 31)

Μίχος Σαμαρινιώτης

Σαμαρίνα

Γνωστὸς Ἀρματολὸς. Τὸν σκότωσε ὁ συγχωριανὸς τοῦ Ἰντροῖζης. Ἦταν πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Γιάννη Πρίφτη, ἔχει καὶ τραγοῦδι ποὺ τελεῖται «ποῦταν στὴν Φούρκα Ἀρματολὸς, στὴ Σαμαρίνα κλέφτης».

(Γιάγκας σ. 120 - Ἀραβαντινὸς Χρ. σ. 45 - Σπανδωνίδης σ. 133 - Κρυστάλλης «Βλάχοι τῆς Πίνδου» σ. 319, 325)

Μουσίκος Δημήτριος

Βλάτση

Τὸ 1879 διέθεσε πρὸς ἀνέγερσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἐν τῇ πατρίδι του φρωνύμου Παρθεναγωγείου 8.000 φλωριά Κεισαροβασίλικὰ ἢ φράγκα χρυσὰ 94.800 ἀτινα ἢ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ διαρπάσῃ καὶ τὰ 2)3 αὐτῶν διέσωσεν ὁ συγχωριὸς του Γερμάνης.

(Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον 1911)

Μπαλδάνης Γεώργιος (1750—1787)

Ματσοῦκι Καλαρρυτῶν

Μεΐνας ὄρφανὸς μικρὸς, θανόντος τοῦ πατρὸς του ἐν Βενετία, μετέβη πρὸς τὸν ἐκεῖ θεῖον του. Περὶ τὸ 1765 ἡ Ρωσσία συνεκέντρωσε Ἑλληνόπαιδας καὶ τοὺς ἐξεπαίδευεν εἰς Πετροῦπολιν, ὅπου ὁ Γεώργιος σπουδᾶσας διεκρίθη ὄλων εἰς τὰς γλώσσας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Προσελήφθη ὡς διδάσκαλος τοῦ μεγάλου Δουκὸς Κων)νου τῆς Ρωσσίας καὶ Ἀλεξάνδρου. Λόγω τελείας γνώσεως τῆς Ρωσσιζικῆς ἐγένετο καὶ μυστικὸς διερμηνεὺς τοῦ Ποτέμκιν, ἀσθενήσας λόγῳ κοπώσεως ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1787, ὅπου ἐστάλη πρὸς θεραπείαν ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείας.

(Ν. Κουβαράς 1961 σ. 22)

Μπαλτατζῆς Σ. (†1910)

Συρράκων

Εὐδοκίμης εἰς Ρωσσίαν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1907. Διέθεσε 700.000 διὰ τὴν ἰδρυσιν ὑφαντουργείου εἰς Συρράκων καὶ ἄλλων ἔργων κοινῆς ὠφελείας. Ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης του ὄρισε τὸ Πανεπιστήμιον. Ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφη εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν ὁποίαν πολὺ ἠγάπα.

(ἸΠειρ. Ἐγκυκλοπαιδεία Δωδώνη 1959—60 σ. 303 - Κοντογιάννης «Ἐθνικοὶ εὐεργεταί» - Β. Κρηστάλλης)

Μπάρτας Τριαντάφυλλος

Μέτσοβον

Γόνος πλουσίας οἰκογενείας. ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Παρισίους, ἐξέδωκεν εἰς Παρισίους τὸ 1861 τὰ: «Ἀναμνήσεις Φιλοπατρίδος» καὶ «Ρωμαῖοι ἄποικοι», ἄκρως φιλόπατρις.

Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ ΑΝΑ ΤΗΝ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑ*

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΥΚΟΥΡΣΙΟΥ

Τò 1878 òργανώνεται επανάσταση στή Θεσσαλία καί τήν Ἥπειρο. Ἐξακόσιοι ἀντάρτες ὑπό τήν ἀρχηγίαν θαρραλέων πατριωτῶν ἀποβιβάζονται στή βόρεια Ἥπειρο καί ὀχυρώνονται στό Λυκούρσι. Κι' αὐτὴ ὅμως ἡ επανάσταση εἶχε κακὸ τέλος. Οἱ επαναστάτες ἀβοήθητοι καί προδομένοι ἀπὸ τοὺς ντόπιους, κατόπιν ἀγώνων καί τλαιπωριῶν, ἄλλοι καταφεύγουν στήν Κέρκυρα, ἄλλοι διασκορπίζονται στήν Ἥπειρο κι' ἄλλοι αἰχμαλωτίζονται.

«1878 Μαρτίου 4. Ἡμέρα Σάββατο. Ἦφεραν τοὺς επαναστάτες ἀπὸ τὸ Δέλβινο (σὰ Γιάννινα) ἕως 120 ἀνθρώπους. Μαζί τους εἶχαν καί τὴν σημαίαν τὴν Ἑλληνικὴν, τοὺς ὁποίους ἤφεραν δεμένους. Κι' ἄλλοι μὲν ἦσαν ξυπόλυτοι καί ἄλλοι ζάρκοι καί ὄλος ὁ κόσμος τοὺς ἐλυπήθηκαν καί τὴν κυριακὴν εἰς τὰς 5 τοῦ παρόντος ἐσουνάθησαν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὸ κατὰσθημα. Ἄλλοι τοὺς πρόσφεραν χρήματα, ἄλλοι δὲ φορέματα καί συνέδραμαν καί ἀπὸ φαγητῶν καί ἐγράφη διὰ ἐνθῦμσιν».

(Ἐνθύμση σὲ μνηαῖο τῆς Ἀη - Παρασκευῆς Κοσόλιανης, προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀρχιμανδουεῖοῦ τῶν Γιαννίνων).

Τὸ Λυκούρσι καταστράφηκε καί οἱ κάτοικοι, ὅσοι γλύτωσαν, διεσκορπίστηκαν. Μερικὲς οἰκογένειες κατέφυγαν στό Φανάρι τῆς Θεσπρωτίας καί ἴδρυσαν τὸν δημόνυμο συνοικισμὸ «Λυκούρσι», ὅπου μὲ τὸν συνοικισμὸ Μπεσερεὲ ἀποτελέσαν ἓνα χωριὸ μετονομασμένο Μεσοπόταμο.

Ἡ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, τὸ κάθε χωριὸ διοικοῦνταν ἀπὸ τὴ δημογεροντία, ἀποτελούμενη ἀπὸ τὸν μouxτάρη (πρόεδρο) καί τοὺς ἀζάδες (συμβούλους). Ὁ μouxτάρης παλιότερα λεγόταν κοτζάμπασης καί οἱ ἀζάδες μοιμηρίδες.

Ὁ μouxτάρης διορίζονταν ἀπὸ τὸν καημακάμη (διοικητὴ τῆς ἀστυνομίας) οἱ δὲ ἀζάδες, 4 τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ὄχι ὅμως μὲ ψηφο.

Ἡ δημογεροντία εἶχε τὸ «λύνει καί δένει», ἀκόμα καί τὸ δικαίωμα νὰ κατασχέτει περιουσίαν ὀφειλέτη καί νὰ τὴν πουλεῖ πρὸς ἐξόφληση τοῦ χρέους.

Ὅταν σὸ χωριὸ ἀποδείχνονταν κάποιος ζωοκλέφτης, ἐπέμβαινε ἡ δημογεροντία, ὡς ἐξῆς: Ἔπαιρνε ἀπὸ τὰ δικά του ζῶα διπλάσιο ἀριθμὸν καί σὲ μὲν

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 294.

τὸ νοικοκύρη ἔδινε ὅσα εἶχε χάσει, τὰ δὲ ὑπόλοιπα σφάζονταν καὶ μοιράζονταν στὴν ἐκκλησιά σ' ὅλους τοὺς κατοίκους. Ἡ πράξις αὐτὴ ὀνομαζόνταν «κοινό», ἐπειδὴ συμμετεῖχε ὅλο τὸ κοινό. Ἔτσι καὶ ὁ κλέφτης τιμωροῦνταν δακτυλοδειχτούμενος καὶ οἱ φτωχοὶ ἀρτάνονταν μὲ κρέας πὺρ σπάνια γέβονταν.

Ὅταν χωριανὸς πουλοῦσε ἀκίνητη περιουσία, τὸ πωλητήριο ἔγγραφο ὑπογράφονταν, ἀπὸ τὸν πωλητὴ καὶ τοὺς μάρτυρες, ὄχι τὸν ἀγοραστὴ καὶ καμιά φορὰ καὶ χωρὶς τὸν πωλητὴ, ἀλλὰ ἀπὸ μόνον τοὺς μάρτυρες.

ΣΥΜΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΠΡΟΝΙΟΥ ΜΕ ΤΟΥΣ ΣΕΛΙΑΝΙΤΕΣ

Κατὰ μῆνα Ἰούλιο τοῦ 1879, ὁ Μουσταφᾶ Πρόνιος ἀπὸ τὴν Παραμυθιά, Τούρκος κοκκινομηλίτης, ἀγγαρεύει τοὺς Σελιανίτες, πρᾶγμα συνηθισμένο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, σὲ ἐργασία δική του. Ἐπειδὴ μερικοὶ δὲν πῆγαν νὰ δουλέψουν, στέλλει τὰ παλληκάρια του καὶ τοὺς ἀρπάζουν λίγα προβατάκια πὺρ εἶχαν γιὰ γάλα. Κάθε ἀγίς, ὅπως εἰπώθηκε, εἶχε στὸν ὄντα του 5—6 ὄπλοφόρους Τούρκους σφιματοφύλακες. Ὅταν ὅμως ἔρχονταν σὲ προστριβὲς μὲ ἄλλους ἀγάδες, ἡ δύναμη αὐτὴ διπλασιάζονταν.

Τὴν ὥρα τῆς ἀρπαγῆς μπαίνουν σιτὴ μέση ἄλλοι χωριανοὶ καὶ ξαναπαίρνουν τὰ ζῶα.

Ἀπὸ τὴν πράξις αὐτὴ τῶν ραγιαδῶν προσβάλλεται ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ Πρόνιου. Συγκεντρώνει πολλοὺς ἐνόπλους ἀπὸ διάφορα τουρκοχώρια καὶ ρίχνεται ἐναντίον τῶν Σελιανιτῶν, οἱ ὁποῖοι δυναμωμένοι καὶ ἀπὸ ἄλλους χριστιανοὺς τῶν γειτονικῶν χωριῶν, τὸν περίμεναν στὰ πρόθυρα τοῦ χωριοῦ. Μεταξὺ χριστιανῶν καὶ Τούρκων γίνεται συμπλοκή, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται σὲ αἱματηρὴ μάχη μὲ ἀπώλειες καὶ ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη. Ἀπὸ τοὺς Σελιανίτες ἐφονεύθησαν οἱ Βασ. Ζιάγκας καὶ Λάμπρος Γκοντόρος καὶ δυὸ τραυματίες, ἀπὸ δὲ τοὺς Τούρκους 20 νεκροὶ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀρχηγὸς Λοντόζης ἀπὸ τὸ Καρβουνάρι καὶ πολλοὶ τραυματίες. Ἡ μάχη ἔγινε στὶς 21 τ' Ἀλωνάρη 1879.

Μεσολαβεὶ ὁ δεσποτὴς τῆς Παραμυθιάς, οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς κι' οἱ ξένες πρεσβεῖες τῆς Ἠπείρου καὶ σταματᾶει ἡ σύρραξις. Οἱ Σελιανίτες δικαιῶνονται καὶ ὁ Πρόνιος ἐξορίζεται στὴ Ρόδο, ἀπ' ὅπου ἐλευθερώνεται ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια ἀπὸ τὸν συμπατριώτη του Ἀμιεντὴν πασᾶ Ντίνο, νομάρχῃ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, μὲ προνομιακὸ ἀξίωμα κιάλας (Ἠπειρ. Ἀστῆρ 1904, σελ. 122).

Ἐπιστρέφοντας στὴν Παραμυθιά ὁ Μουσταφᾶ Πρόνιος διορίζεται δημόσιος εἰσπράχτορας. Ἐχοντας δὲ στὶς διαταγὲς του κρατικοὺς χωροφύλακες καὶ ἐπικηρυγμένους ληστὲς περιφέρεται τὰ χριστιανικὰ χωριά τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι διασκορπίζονται. (Ἐφημ. «Ἀγὼν» Ἀθηνῶν 3 Ἰουν. 1900).

ΠΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΚΑΠΕΤΙΝΩΝ

(1897)

Οἱ Ἕλληνες, τὸ ἔχει ἡ φύσις τους, εἶναι τὸ αἷμα τους ἀψί, ἡ φκισιά τους τέτοια, λημονοῦν εὐκόλα τὰ παθήματά τους καὶ δὲν φρονηματίζονται ἀπ' αὐτά. Ἀνάπτουν γρήγορα καὶ γιὰ τὴ λευτεριά εἶναι πρόθυμοι νὰ ριψοκινδυνέψουν, νὰ θυοισθοῦν.

Γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὸν ἄτυχο κι' ἄδοξο πόλεμο τοῦ 1897, Τουρκίας — Ἑλλάδας, οἱ χωρικοὶ τῆς Παραμυθιάς ἀπὸ τὴ Λάκκα Σουλίου (Σκάπετα), ἀπὸ ἀκράτητο ἐνθουσιασμὸ καὶ πατριωτικὴ ὀρμὴ, χωρὶς νὰ περιμένουν τὴν πορεία,

κι' ἀκόμα τὴν ἔκβαση τοῦ πολέμου, ἅμα ὁ ἀγέρας ἔφτασε στ' αὐτιά τους καὶ ἡ ἀχολοῦν τοῦ κανονιοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου στὴ θάλασσα τῆς Πρέβεζας, κι' ἐμαθεύτηκε καὶ ἡ ἐπανάσταση τῆς Καμαρίνας, νόμοσαν πὼς ἦρθε κιάλας τὸ Ρωμαϊκὸ κι' ἐνθουσιώσθησαν. Πηγαίνουν κρυφὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ Μενίδι τῆς Ἄρτας καὶ ὀπλίζονται μὲ γκράδες ποὺ εἶχαν μεταφερθῆ ἐκεῖ γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Πλήρωσαν ὅμως πολὺ ἀκριβὰ τὸν ἄγουρο ἐνθουσιασμό τους. Τακτικοὶ καὶ ἄτακτοι ἀπὸ τὴν Παραμυθιά καὶ τὴν ἄλλη Τσαμουριά Τούρκοι, ἔπασαν στὰ χωριά τους καὶ κουβάλησαν στὴν Παραμυθιά ὄλους τοὺς ἄνδρες, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους, ἄλλοι μεταφερόμενοι στὰ Γιάννινα, στὰ κούτσουρα δεμένοι, ἀπέθαναν ἀπὸ τὰ βασανιστήρια στὸ δρόμο κι' ἄλλοι στὴ φυλακὴ.

Τὰ κούτσουρα ἦταν δυὸ χοντρά καὶ βαριά ξύλα ποὺ ἔφεραν ἀπὸ τὰ δυὸ ἄκρα ἐγκοπές, ἴσια - ἴσια γιὰ νὰ ἐφαρμόζουν τὰ χέρια στὴ θέση τῶν καρπῶν καὶ ἀφοῦ περνοῦσαν τὰ χέρια μέσα, καρφώνονταν γερὰ τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο μὲ γυφτοκάρφια, ἔτοι ποὺ γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν, ἔπρεπε νὰ ξεκαρφωθοῦν τὰ ξύλα.

Ὅσοι ἔζησαν ἀποφυλακίστηκαν ὕστερα ἀπὸ ἓνα ἔτος τελεμένοι καὶ σκελετοὶ ἀπὸ τὴν κακοπάθειες στὰ μπουντρούμια τοῦ κάστρου τῶν Γιαννίνων.

Οἱ Κουκουλιῶτες παπάδες, Παπᾶ Μιχαὴλ καὶ Παπᾶ Φώτης ἀπέθαναν κι' οἱ δυὸ, ὁ πρῶτος ξεψύχησε στὴν θέση «Μεγάλα Γεφύρια» τοῦ πεζοδρόμου, ὁ ὁποῖος διέρχεται διὰ μέσου τῆς Ντουσκάρας, ὅπου οἱ συνοδοὶ Τούρκοι τοῦ ἔστρεψαν τὰ λιμπά, κι' ὁ δεύτερος στὴν φυλακὴ τῶν Γιαννίνων.

«1898 Ἰανουαρίου 14. Ἀπέθανεν ἓνας ἱερεὺς Φώτιος εἰς τὰς φυλακὰς Ἰωαννίνων ἐκ τοῦ χωρίου Κουκλῆς (ἐκ τῆς περιστάσεως τῆς Μεγάλης Τετάρτης) εἰς ἄδικον κατηγορίαν καὶ ἐγένινεν ἡ κηδεῖα ἐξ ὄλων τῶν ἱερέων Ἀρχιμανδρείου καὶ Ἀγ. Νικολάου μὲ παράταξιν».

(Μηναῖο Ἰανουαρίου Ἀρχιμανδρείου Ἰωαννίνων)

Ἐπίσης καὶ οἱ Γρηγόριος Φράγκος καὶ Σπῦρος Τσουγκάρης ἀπέθαναν στὴν ἴδια μεριά, ἀφοῦ βασανίσθησαν κι' ἔπαθαν τὰ αὐτὰ μαρτύρια μὲ τὸν Παπᾶ Μιχαὴλ.

Μέχρι τὸ 1932 ποὺ ἔγινε ὁ αὐτοκινητόδρομος Παραμυθιάς - Μενίνας - Γιαννίνων, ἡ συγκοινωνία Παραμυθιά - Γιάννινα, γίνονταν μὲ τ' ἄλογα. Παραμυθιά - Κακὴ Σκάλα - Λάκκο Ποπόβου, Λάκκο τὸν Λάκκο μέχρι Μπουρέλεσια (τώρα Κουμαριά). Ἀνηφόριζε τὴν δασώδη ἀπὸ κουμαριῆς θέση «Κουμαριά» καὶ διὰ μέσου τοῦ χειμάρρου βρύσης Γράβου ἢ Σάχη διέρχονταν τὸ βουνὸ Ἀγίου Σάββα. Ἀπ' ἐκεῖ τὸν κατήφορο, Κοσιμηρὰ - Ραψίστα (τώρα Πεδινη) - Γιάννινα. Στὸ δρόμο ὑπῆρχαν μόνιμα φυλάκια (κουρμῆκια) μὲ ζαπιτιέδες (χωροφύλακες) ποὺ φύλαγαν τὴν στρατὰ ἀπὸ τοὺς ληστεῖς. Τὸ πρῶτο ἦταν κοντὰ στὸ πηγάδι τοῦ Ἐλευθεροχωρίου, ποὺ εἶναι ὁ μεγάλος πλάτανος, τὸ δεύτερο στὰ Λειβαδάκια, στὴν τοποθεσία «Ταμπούρι» καὶ τὸ τρίτο στὴν θέση «Τζαμαλῆ ἀγᾶ» κάτωθε τοῦ χωριοῦ Πλαίσια (τώρα Ἀγία Ἀναστασία), ὅπου βρίσκεται τὸ χτίριο τοῦ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ.

Καὶ ὅμως, οἱ ληστεῖες καὶ στρατοκαρτερίες δὲν ἔλειπαν. Κάθε τόσο ἀκούονταν τ' ὄνομά τους.

Παροιμιώδης ἔχει ἀπομείνει ἡ χρεωστικὴ ἀπόδειξη ποὺ ἔδωσε ὁ Γιάννης Ντρουγκάνης, ἀγωγιάνης, σὲ Καρβουναρίτη Τούρκο ποὺ βγήκε νὰ τὸν ληστέψει στὴν θέση «Ζούπα». Ὁ ἀγὰς ἀφοῦ δὲ βρῆκε χρήματα στὴν τσέπη τοῦ χρι-

σιανού, τοῦ ζήτησε ἀπόδειξη πὸς τοῦ χριστάει 1.000 γρόσια, τὰ ὅποια τὸν εἶχε δανείσει καὶ ὅταν παρουσιάσθηκε σὸν κατῆ, γιὰ νὰ ἀποδείξει τὸ χρέος, παρουσίασε τὸ ὁμόλογο ποῦ ἔγραφε:

«'Ἄν ξέρει γράμματ' ὁ ἀγὰς
ἀλλοιά ἀπὸ τὸν Ντρουγκάνη,
κα ἰὰν δὲν ξέρει γράμματα
χαρά στον τὸν Ντρουγκάνη».

Ὁ ἐναγόμενος ὁμολόγησε τὸ πάθημά του καὶ ὁ ἀγὰς πῆρε τὸ δίκιο του.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΡΑΓΙΑΔΩΝ

Οἱ συχνὲς ἐπαναστάσεις τῶν Γκραικῶν καὶ οἱ ἀνυπακοὲς τῶν ραγιάδων ἀφυπνίζουν τοὺς Τουρκοσάμηδες, ἰδιαιτέρα μετὰ τὴν ἀνακήρυξη (10.11.1908) τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος. Οἱ ἀγάδες ὑποπεύονται κάθε κίνησή τους, ἐπιτηροῦν, προσέχουν καὶ παρακολουθοῦν. Οἱ φόροι ὀγκύνονται, τ' ἀγαλίτικα δοσίματα διπλασιάζονται καὶ ὅσο πᾶνε σφίγγονται τὰ χέρια τῶν χριστιανῶν.

Μόνον ἡ ζωὴ τῶν ὄρεινῶν κατοίκων τῆς Τσαμουριᾶς ἀλλάζει κάπως ἀπὸ τῶν καμπήσιων. Ἔχουν κ' αὐτοὶ βέβαια μέσα τους τὴν εἰκόνα τοῦ Τούρκου κατακτητῆ σκιάχτρο καὶ φόβητρο («οἰῶπα παιδάκι μου, νὰ μὴ σ' ἀκούσ' ὁ Τούρκος»), ἀλλὰ ζοῦν κάπως λευτερώτερα, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀνάσα καὶ τὸ μάτι του. Οἱ περιφέρειες Ἄργυροκάστρου, Πρεμετιῆς καὶ Τσαμουριᾶς ὑποφέρουν περισσότερο.

«Τὴν 20 Ἰουλίου 1909, μέρα δευτέρα, 4 Πλεισιθιτσιῶτες μεταξὺ τῶν ὁποίων ἓνας παπᾶς καὶ μιὰ γυναίκα, συνοδευόμενοι ἀπὸ ἓνα ἀγωγάτιπ καὶ δύο Τούρκους χωροφύλακες γιὰ ἀσφάλεια, ἐνῶ μετέβαιναν σὸ κακουργιοδικεῖο τῶν Ἰωαννίνων ὡς μάρτυρες, 25 ὁμοχωρίων των κλεισμένων στὰ μπουντρούμια τοῦ κάστρου γιὰ τὸ φόνο ἑνὸς Τούρκου, ποῦ εἶχε σκοτωθῆ σὸ χωριό τους σὲ συμπλοκὴ γενομένη μετὰ τῶν χωριανῶν καὶ ἐπιτιθεμένων Τούρκων, μιὰ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό τους, πέφτουν σ' ἐνέδρα 25 Τούρκων συμμοριτῶν καὶ κατακρεουργοῦνται».

(Ἐφημ. «Ἄγὼν» Ἰωαννῶν 23.7.1909)

Μόνη παρηγοριὰ τῶν ραγιάδων, ἀποκούμπι καὶ στύλῳμα, ἀπομένουν οἱ δεσποτάδες. Ὅπου λείπουν αὐτοί, ἀπουσιάζει ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ὁ πατέρας, ὁ προστάτης τοῦ σπιτιοῦ. Πολλοὶ δεσποτάδες πληρώνουν μὲ τὴ ζωὴ τους τὴν προστασία τοῦ ποιμνίου τους, ὅπως ὁ Φώτιος τῆς Κορυτσᾶς καὶ ὁ Αἰμιλιανὸς τῶν Γρεβενῶν. Ὁ Σπυρίδωνας τῆς Κόνιτσας καὶ Ἰερόθεος τῆς Παραμυθιάς περιοδεύουν τὴς ἐπαρχίες τους μὲ συνοδεία ὀπλοφόρων (γιασαζήδων). (Θ Θεοδωρίδης, «Ἠπ. Ἄγὼν» Ἰωαννίνων 17.2.1951).

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΡΑΓΙΑΔΕΣ

Τὸ ψάρι ἀπὸ τὸ κεφάλι βρωhiάει. Ὅχι μόνον ὁ τουρκικὸς λαὸς καὶ οἱ κατὰ τόπους τουρκικὲς ἀρχὲς κώφευαν καὶ δὲν ἔδιναν καμμιὰ προσοχὴ στὰ παράπονα τῶν ραγιάδων, οἱ ὅποιοι περνοῦσαν ὅπως εἰπώθηκε μιὰρρη κ' ἄλλαζι ζωὴ, ἀλλὰ κ' αὐτὴ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, τὸ Τούρκικο Ντουβλέτι στὴς διαμαρτυρίες τῶν χριστιανῶν μὲ διάφορες δικαιολογίες καὶ προσχήματα ἔδινε πάντοτε δίκιο στοὺς ὀμόεθνους κακούργους, κακίζοντας τοὺς ἀλλόθρησκους κ' ἀλλόεθνους

ραγιαδες. Ἐπίσημη ἀπόδειξη τούτου ἔχομε τὸ ὑπ' ἀριθμὸ 178 τοῦ 1909 ἔγγραφο τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν μητροπολίτη Παραμυθιάς, ποῦ γράφει τ' ἀκόλουθα:

«Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄριθμὸς Πρωτ. 178

Ἱερότατε μητροπολίτα Παραμυθιάς, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου καὶ ὑπέρτιμε ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφὴ καὶ συλλειτουργγὴ τῆς ἡμῶν μετριότητος κύρ Νεόφυτε.

Χάρις εἶη τῇ αὐτῇ ἱερότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ θεοῦ.

Συνεπεῖα ἐπανελλημμένων ἐκθέσεων τῶν προκατόχων αὐτῆς περὶ τῆς κρατοῦσης αὐτόθι οἰκτρᾶς καταστάσεως, ἔνεκα τῶν διωγμῶν καὶ πιέσεων, ἃς ὑφίστανται οἱ χριστιανοὶ αὐτῆς παρὰ τε τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν διαφόρων ληστρικῶν συμμοριῶν, αἱ προσήκουσαι ἐγένοντο ἐν καιρῷ παρὰ τῇ κυβερνήσει ἐνέργεια. Ἐπειδὴ δὲ ἐδηλώθη ἡμῖν ἔναγχος ἀπαντητικῶς διὰ τοῦ καποκεχαγιά τῶν Πατριαρχείων, ὅτι αἱ περὶ βιαιοπραγιῶν καὶ πιέσεων ὡς ἄνω εἰδήσεις τυγχάνουσιν ἀνυπόστατοι, πληροφοροῦμεν περὶ τῆς τοιαύτης ἀπαντήσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν αὐτὴν ἱερότητα πρὸς νῦν αὐτῆς διὰ τὰ πραιτέρω.

Ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ τῆς αὐτῆς ἱερότητος.

απθ (1909) Ἰουλίου κε (25)

Ἰωακείμ Γ΄»

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον καταχώρησης ἐγγράφων τῆς Μητροπόλεως Παραμυθιάς 1909 σελ. 23)

Ἐπίσης, πιστὴν εἰκόνα τῆς συμπίεσης Τούρκων καὶ Χριστιανῶν κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ζωγραφίζει λεπτομερειακὰ ὁ μητροπολίτης Παραμυθιάς Νεόφυτος σὲ δυὸ ἐπιστολὰς του τὸ 1909, τὴ μὴ πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἀθηνῶν καὶ τὴν ἄλλη πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Παραμυθιάς πρὸς τὸν μητροπολίτη Ἀθηνῶν, ἔχει ἔτσι:

«Ἀριθ. 15

Τῷ Σεβασμιωτάτῳ μητροπολίτῃ Ἀθηνῶν Κυρίῳ Θεοκλήτῳ ἐν Κυρίῳ χαίρειν
Εἰς Ἀθήνας

Σεβασμιώτατε,

Πρὸ μνηδὸς ἀκριβῶς ὁ ἐφημέριος Πλησιβίτοσης (τώρα Πλαισίου) τῆς ταπεινῆς μοι παροικίας παπᾶ - Γεώργιος ὀνόματι, κατερχόμενος μετ' ἄλλων εἰς Φιλιάτες δι' ἐργασίαν, ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τοῦ χωρίου του ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ πληγῶθεις θανασίμως, ἐκάη ἐτι ζῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ Μωχαρέμ κατὰ μαρτυρίας τῶν ἐκεῖ κρυπτομένων καὶ ἐκεῖ εὐρεθέντων λειψάνων τοῦ νέου τούτου μάρτυρος τῆς Ἐθνικῆς ἱστορίας.

Ὁ δυστυχὴς οὗτος ἱερεὺς ἐτύγχανε πάνυ πτωχὸς καὶ καταλείπει ἤδη τρία ἀνήλικα τέκνα καὶ πρεσβυτέραν παντὶ ἀπροστάτευτα. Μεταβάς κατ' αὐτὰς εἰς τὸ ρηθὲν χωρίον πρὸς παρηγορίαν καὶ ἐνθάρρυνσιν τῶν Χριστιανῶν, ἐπεσκέφθην καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ μάρτυρος καὶ εἶδον τὴν δυστυχίαν αὐτῆς.

Ἐνήργησα τὸ μεγαλύτερον τέκνον του νὰ προσληθῆ εἰς ἐργασίαν διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν ἄρτον του. Τὸ ἕτερον νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις ὄρφανοτροφεῖον τῶν ἀρρένων καὶ τὸ τρίτον κοράσιον, ὀνόματι Ἀλεξάνδρα καὶ ἡλικίας

πέντε ἐτῶν, ἔρχομαι νὰ παρακαλέσω τὴν ὑμετέραν πάνσεπτον σεβασμιότητα, ὅπως ἐνεργήσῃ ἐν ὀνόματι τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ὑφισταμένης εὐτυχῶς ἀλληλεγγύης, μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν, ἵνα γίνηται δεκτὸν ἐν τῷ αὐτόθι Ἄμαλειῷ ὀρφανοτροφείῳ, πρὸς ἀνακούφισιν τῆς δυστυχοῦς ταύτης οἰκογενείας καὶ ἐνθάρρυνσιν, τῶν θαρραλέων ἀγωνιζομένων καὶ ἐγκαρτεροῦντων ἐνταῦθα ἀδελφῶν.

Δὲν ἀμφιδάλλων, ὅτι ἡ ὑμετ. Π. Σεβασμιότης, ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὴν φιλανθρωπία καὶ φιλαδέλφῳ διαθέσει, ἐνεργήσῃ ἐγκαίρως καὶ ἀποτελεσματικῶς παρὰ τοῖς ἀρμοδίοις τὰ δέοντα περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ ρηθέντος κορασίου εἰς τὸ αὐτόθι ἄσυλον.

Διατελῶ εὐσεβάστως ἐξαιτούμενος τὰς θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχὰς καὶ κατασπαζόμενος ἥδιστα ἐν Κῶ.

Ἐν φιλιάταις τῇ 4 Αὐγούστου 1909

Ὁ Παραμυθίας κ.λ.π.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ»

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον καταχώρησης ἐγγράφων τῆς Μητροπόλεως Παραμυθίας 1909, σελ. 15)

Ἡ δὲ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπιστολή, γράφει:

«Ἄριθ. 21

Ἰωακείμ τῷ Γ΄

Παναγιώτατε,

Ὡς προέγραφον, μεταβάς εἰς Ἰωάννινα, ἐνήργησα διὰ τοῦ Βαλῆ καὶ ἄλλων τὸν σκηματισμὸν ἐπιτροπῆς ἐκ Χριστιανῶν καὶ Ὁθωμανῶν, ἵνα μεταβῶμεν εἰς Πλησιδίταν καὶ ἐπιδιώξωμεν τὸν συμβιβασμὸν αὐτῆς μετὰ τοῦ γειτονικοῦ αὐτῆ χωρίου Κῶτσικα, μεθ' οὗ γνωστὸν τῇ ὑμετέρᾳ θειοτάτῃ καὶ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι, εὐρίσκεται εἰς ἔχθραν ἀπὸ μηνῶν ἤδη. Ἀτυχῶς μετὰ δεκαήμερον ἀναμονὴν ἐκεῖ δὲν κατωρθώθη νὰ ἐτοιμασθῇ πρὸς ἀναχώρησιν ἡ ἐπιτροπὴ καὶ ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω ἐνταῦθα, ἀναμένων τὴν ἐξ Ἰωαννίνων ἀναχώρησιν αὐτῆς, ὅπως καὶ αὐτὸς μεταβῶ ἐκεῖ. Ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ μεγαλόφρανες Ἰωαννίται ἀδελφοί, προβάλλοντες τὰς ἐργασίας αὐτῶν ἢ μᾶλλον ὑλικὰς δυστυχῶς ἀπαιτήσεις, καθ' ὅσον, ἐκτὸς τῶν ὁδοιπορικῶν, ἐζήτησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ ἀποζημίωσιν, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀναχωρήσωσιν κατὰ τὴν τηλεγραφικῶς διαβιθασθεῖσαν μοι πληροφορίαν παρὰ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ ἀγίου Ἰωαννίνων καὶ οὕτω τὴν 28ην τοῦ παρρηπίεσαντος μηνὸς ἀπῆλθον εἰς Φιλιάταις καὶ τὴν ἐπομένην εἰς Πλησιδίταν ἐν μέσῳ τῆς χαρᾶς καὶ τῶν δακρῶν τῶν Χριστιανῶν, οἵτινες ὡς σπιτῆρα ὑπεδέξαντό με ἀφοῦ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Μαρτίου εὐρίσκοντο ἐν πολιορκίᾳ.

Ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ὁμιλήσας διὰ μακρῶν, προσεπάθησα νὰ παρηγορήσω αὐτοὺς, ἐπὶ τοῖς γενομένοις καὶ κατόπιν συνεσκέφθην μετὰ τῶν προκρίτων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς συμφιλιώσεως μετὰ τῶν Ὁθωμανῶν κατοίκων Κῶτσικας. Οἱ πάντες δὲ ὁμοθυμῶς ἐδήλωσαν, ὅτι μόνον διὰ τῆς συμφιλιώσεως ἐλπίζουσι νὰ ἀρθῇ ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ χωρίου των καὶ νὰ δοθῇ αὐτοῖς ἐλευθερία κινήσεως εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ λοιπὰς ἐργασίας των.

Μετὰ μεσημβρίαν ἐτέλεσα τρισάγιον ἐπὶ τοῦ τελευταίου δολοφονηθέντος καὶ καέντος ἱερέως Γεωργίου, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν. Ἐπεσκέφθην τὰς οἰκογενείας αὐτῶν καὶ ἐνήργησα μικρὸν ἔρανον ὑπὲρ αὐτῶν, ἔγραψα δὲ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων καὶ τὴν ἐφορείαν τοῦ ἐκεῖ ὀρφανοτροφείου, πρὸς πρόσληψιν τοῦ ἐννεαετοῦς παιδὸς τοῦ πατῆ - Γεωργίου καὶ πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν, ἵνα παραλάβωσιν εἰς κατάλληλον ἄσυλον τὸ πενταετὲς κοράσιον τοῦ αὐτοῦ ἱε-

ρέως, καθ' ὅσον ἐτύγχανεν ὁ ἀτυχῆς παντὶ ἄπορος.

Ἐν Παραμυθία τῇ 9ῃ Αὐγούστου 1909

Ὁ Παραμυθίας κ.λ.π.

ΝΕΟΦΥΤΟΣ»

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον καταχώρησης ἐγγράφων τῆς Μητρόπολης Παραμυθιάς 1909, σελ. 19)

ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ

(381—1969)

Ἐπίσκοποι καὶ δεσποτάδες τῆς Θεσπρωτίας ἀπὸ τὸ 381—1969 ποῦ ἀναφέρονται σὲ ἱστορικὰ βιβλία καὶ στοὺς ὁποίους ὁ τόπος χρωστάει πολλὰ καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ λαοῦ πρὸς αὐτοὺς εἶναι μεγάλη, παρουσιάζονται τοῦτοι:

α) Εὐροίας

1) Δονάτος (ἅγιος) 381

Ἐνταφιάστηκε στὴν ἐπίσκοπή του, στὴν Εὐροία. Τὸ λείψανό του τὸ 604, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἀσφάλεια ἀπὸ τὶς σλαβικὲς ἐπιδρομὲς, μεταφέρθηκε, μὲ τὴν ἄδεια τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου, στὴ δικαιοδοσίᾳ τοῦ ὁποῖου ὑπάγονταν ἡ Δυτικὴ Ἡπειρο, στὴν Κασώπη τῆς Κέρκυρας ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος (Λήκ), ἀπ' ὅπου μετακομίστηκε τὸ 1125 στὴ Βενετία. Εἶναι ὁ πολιούχος ἅγιος τῆς Παραμυθιάς καὶ προστάτης τῆς περιοχῆς Σουλίου.

2) Μάρκος 451

Ἄρμεσος διάδοχος τοῦ ἁγ. Δονάτου. Ἀναφέρεται στὴ σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας ἐπὶ Μαρκιανοῦ τὸ 451 (Λήκ, Δ 26—4 1809, σελ. 65).

3) Εὐγένιος . . . . .

β) Φωτικῆς

1) Ἰωάννης 451

Ἀναφέρεται καὶ τοῦτος στὸν κατάλογο τῶν ἐπισκόπων τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνας. Στὴ σύνοδο αὐτὴ βλέπομε νὰ παρευρίσκωνται δύο ἐπίσκοποι τῆς Θεσπρωτίας, πρῶτος ὁ Μάρκος τῆς Εὐροίας καὶ δευτέρος ὁ παραπάνω Ἰωάννης τῆς Φωτικῆς. Εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ ἐπίσκοπὴ Φωτικῆς ἐμφανίζεται μετὰ τὸν ἀφανισμὸ τῆς Εὐροίας. Τί συμβαίνει νὰ παρουσιάζωνται στὴν σύνοδο δύο ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, εἶναι κάπως περίεργο.

2) Διάδοχος 516

ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὰ ἑκατὸ γνωστικὰ κεφάλαια, στὰ ὁποῖα λέει, ὅτι ἡ Φωτικὴ τὸν Ε' αἰῶνα περιβάλλονταν ἀπὸ πλούσια λιθάδια κ' ἦταν γεμάτη ἀπὸ καλοκλώναρα δένδρα σὲ δροσερὲς πηγές. Εἶχε μεγάλοπρεπα σπίτια καὶ ἀναπτυγμένη κοινωνικὴ ζωὴ μὲ συναναστροφές καὶ πανηγύρια (Ἠπ. Ἐστία 1952, σελ. 120).

Ὅσοι ἦταν ὠραία πόλη ἡ Φωτικὴ καὶ εὐημεροῦσε, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ χαλάσματα καὶ τὶς λιθοσωριές τῶν τεσσάρων μαρμαροστολισμένων ναῶν της, Παναγίας τῆς Κυρᾶς, Παναγίας τῆς Λαμποθήθρας, τῆς Βαλσαμάρης καὶ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ στὴν τοποθεσίᾳ «Κοντίνα». Καὶ τοῦ μὲν ναοῦ τῆς Λαμποθήθρας οἱ μαρμαροκολῶνες ἄλλες κοίτονται πεσιμένες καταγῆς κ' ἄλλες ἔχουν ἀσβεστοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τοῦ δὲ καθεδρικοῦ ναοῦ καὶ Παναγίας τῆς Κυρᾶς ἔχουν μεταφερθεῖ, ὅπως ὁμολογοῦν οἱ γερόντοι ποῦ ἔχουν ἀκουστὰ ἀπὸ τοὺς

παπιοῦδες τους καὶ τοποθετηθεῖ στοῦ τζαμί τοῦ Ἰσλὰν Πασᾶ στοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων.

- 3) Ἰλᾶριος 520
 4) Φλωρέντιος ὁ ὁποῖος ἔγραψε ἐγκώμιο γιὰ τὸν ἅγιο Στέφανο (Ἡπ. Ἑστία 1952, σελ. 120).
 5) Μανουήλ .....

γ) Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος

- 1) Εὐθύμιος .....
 2) Ματθαῖος 523
 3) Θεόδοτος, ἐπὶ Πατριάρχη Μηνᾶ, ἀναφέρεται στὴ σύνοδο Κων) πολης 552
 4) Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος μετέφερε τὸ λείψανο τ' ἁγ. Δονάτου στὴν Κέρκυρα 604
 Σὲ ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης, ὁ Ἰωάννης ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Εὐρώας. (Σπυρ. Παπαγεωργίου «Ἱστορία Κερκύρας», σελ. 9).
 5) Δημήτριος 1229
 6) Μακάριος 1544
 7) Φιλόθεος 1554
 8) Πορφύριος Παπᾶς 1644
 ὁ ὁποῖος ἐδώρισε (1672) τὴν περιουσίαν καὶ τὰ βιβλία του στοῦ μοναστηρίου Παλιοκαστρίτσας τῆς Κέρκυρας, ὅπου καὶ ἐτάφηκε. Ἡ ἐπὶ τοῦ τάφου του μαρμάρινη πλάκα φέρει τὴν ἐπιγραφή:

«Πορφυρίω Παπᾶ ἐπισκόπῳ
 Μεταστάντι τῇ 21 Μαρτίου
 1672»

- 9) Ἰωάννης Ζωσιμᾶς 1608
 10) Κύριλλος 1645
 ὁ ὁποῖος καθαιρέθηκε ἐπειδὴ δὲν κατέβαλε τὸ χαράτσι, ἀλλ' ἀθιωώθηκε.
 11) Ἰωαννίκιος (Ἡπ. Χρ. 1940, σελ. 55) 1663
 12) Εὐγένιος 1681
 13) Παῖσιος, ἀπὸ τὰ Γιάννινα 1697
 συγγραφέας τῆς περιγραφῆς τοῦ Ὄρους Σινᾶ, σὲ ὁμοιοκατάληκτους, ἀπὸ 32 σελίδες πολιτικοῦς στίχους, τῆς ὁποίας προτάσσεται προσφώνηση, ἔχουσα ἔτσι:

«Ὅθεν κἀγὼ εὐρίσκοντας αὐτὴν τὴν ἱστορίαν
 ἀγιωνύμου Ὄρους Σινᾶ, θεῖαν καὶ θαυμασίαν
 ὅπου τὴν ἐστιχοῦργησεν ὁ πολὺς εἰς τὰ θεῖα
 ἀρχιερεὺς ὁ ἅγιος πρῶν Παραμυθίας
 κύριος κὺρ Πασίος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων».

(Ἡπ. Χρ. 1935 σελ. 95 καὶ Ἡπ. Ἑστία Ἰωαννίνων 1962, σελ. 217)

- 14) Παρθένιος Σπασανόπουλος (Ἡπ. Ἑστία 1962, σελ. 213) 1632
 15) Λεόντιος 1732
 16) Διονύσιος 1766
 17) Εὐθύμιος ἀπὸ τὸ Ζαγόρι (τιτλοφορούμενος Παραμυθίας) 1767
 18) Διονύσιος 1773
 19) Ἀντώνιος (Ἡπ. Ἑστία Ἰωαννίνων) 1785

δ) Παραμυθίας

- 1) Παΐσιος Δημάρης, από τὰ Γιάννινα (ὁ Βουθρωτοῦ) συντάχτης τοῦ χρονικοῦ τῆς εἰκόνας Παναγίας τῆς Χρυσοβίτσας ... 1775
- 2) Ἄνθιος ἀπὸ τὰ Γιάννινα ... 1785
- Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (28 Φλεβάρη 1785) ἱστορήθηκε ὁ ἱερός ναὸς Ἁγίου Νικολάου τῶν Ἀριοῶν (τώρα Ναρκίσσου) Φαναρίου (Ἠπ. Χρ. 1931, σελ. 31).
- 4) Χρυσάνθος Κουφάλας, ἀνεπιὸς Ἄνθιμου ... 1799
- Εἶναι αὐτός, τὸν ὁποῖον ἀνατίναξε ὁ ἄθλιος Ἑλληνας στὴν Πάργα τὸ 1802. Ἀπεβίωσε στὸ νηοὶ τῶν Παξῶν ἐπίσκοπος αὐτῶν τὸ 1848.
- 5) Εὐθύμιος (ὁ Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος, 1767) ... 1803
- 6) Ἀγάπιος Κονοφάος ἀπὸ τὴν Πάργα ... 1804
- 7) Προκόπιος, ἀπὸ τὴ Νάξο ... 1808
- 8) Παρθένιος Ἀραποπούλας, ἀπὸ τὴν Πάργα ... 1812
- 9) Ἀμβρόσιος, ἀπὸ τὴ Χειμάρρα ... 1813
- 10) Ἀρσένιος, ἀπὸ τὰ Γιάννινα ... 1816
- 11) Προκόπιος, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ... 1820
- 12) Ἀμβρόσιος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη (Ἑλ. ἡμερολόγιον «Ἡπειρώτης» 1899, σελ. 64) ... 1823
- 13) Νεόφυτος, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη ... 1826
- 14) Ἀγάπιος, Χατζῆ - Ἰωάννου, ἀπὸ τὰ Γιάννινα ... 1827

Γι' αὐτὸν σώζεται ἐνθύμηση στὸν κώδικα τοῦ ναοῦ τῆς πόλης Ντελβίνου πῶς τὸν Μάη τοῦ 1831 στάλθηκε ἀπὸ τὸν μητροπολίτη τῶν Γιαννίνων Ἰωακείμ ἐπίτροπος στὴν ἐπισκοπὴ Ντελβίνου καὶ σύναξε 4 ἐτῶν καταστερημένα μητροπολιτικά δικαιώματα τῆς μητρόπολις τῶν Γιαννίνων, γρόσια χίλια διακόσια, πὺλ κρεωτοῦσε ἢ περιφέρεια (Ἠπ. Χρ. 1930, σελ. 67).

Ἦταν φίλος τῶν γραμμιάτων. Τὸ κοινὸ δημοτικὸ σχολεῖο τῆς Παραμυθίας προήγαγε σὲ Ἑλληνικὸ καὶ κατέβαλε ὁ ἴδιος τὶς δαπάνες γιὰ μετατροπὴ τοῦ σπιτοῦ, κοντὰ στὴν ἐπισκοπὴ, σὲ σχολεῖο. Λέγεται πῶς κάποτε τὸν ρώτησαν οἱ ἀγάδες νὰ τοὺς πεῖ ποιά πίστη εἶναι καλλίτερη, ἢ δική τους ἢ τῶν Ρωμῶν, καὶ γιὰ νὰ ξεγλιστρήσει τοὺς εἶπε: «Ἀπὸ τὸ νηθάνι τοῦ Θεοῦ κρέμονται πολλοὶ ἄλυσοι. Ἐνας εἶναι χρυσός. Χαρά στον ὅποιος ἀρπαχτεῖ ἀπ' αὐτόν».

Ἀπεβίωσε τὴ νύχτα τῆς Μεγάλης Πέμπτης τοῦ 1849, μετὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Τὴν ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων του ἐτέλεσεν ἀργότερα (1885) ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἰδίας ἐπισκοπῆς Ἰωάννης (Ἠπειρ. Χρον. 1931 σ. 30).

- 15) Διονύσιος, ἀπὸ τὸν Τσεομὲ Μικρασίας ... 1849

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του χιόθηκε τὸ ἐπισκοπικὸ μέγαρο Παραμυθίας. Ἐπιβάλλονταν τόσο στὸν κόσμο, ὥστε γυρίζοντας μὲ τὸ μαστίγιο στὴν ἀγορὰ, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακες (γιασσαξήδες) Ρούμψη ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Πάντες καὶ Ντόμαρη ἀπὸ τὸ Μπαμπούρι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν λάβει μέρος στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1854, μαστίγωνε Χριστιανούς καὶ Τούρκους, ἀκόμα κι' αὐτοὺς τοὺς Προνιάτες ἀγάδες. Ἀπὸ αὐτὸ ἀποκαλοῦνταν «σαῖτὰν δεσπότης». Ἐπεδιὴ ἡ σχολὴ τῆς Πάργας κινδύνευε νὰ κλείσει ἀπὸ ἔλλειψη πόρων, ἔξα σφάλισε τὴ λειτουργία της διαθέτοντας τοὺς πόρους τῆς Μητρόπολης. Ἐπὶ 20 χρόνια διαυθέντευε παλληκαρήσια καὶ συνετὰ τὴν ἐπαρχία του. Στὸ τέλος ὅμως ἀπὸ τὴ μεγάλη ὀρηκτικότητα καὶ τὸ θάρρος πὺλ τὸν διέκρινε ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἔδρα του (1869) ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. (Ἠπειρ. Χρ. 1936, σελ. 82).

Ὅταν ἐπεοκέπτονταν δεσπότης τὰ χωριά, συνοδιά γιασσαξήδων καὶ παπα-

δων, συνήθως μὰ φορά τὸ χρόνο, ὅλοι, γυναῖκες ἄνδρες, ἔβγαιναν καὶ τὸν ὄ-
ποδέχονταν ἔξω τοῦ χωριοῦ, οἱ δὲ δασκάλοι μὲ τοὺς μαθητὲς ἔψαλλον:

«Ὡς εὖ παρέστης ἀναφωνεῖ
μία καρδία, μία φωνή.
Ὡς φωτοβόλος θεῖος ἀστήρ
ὦ ἱεράρχα, κλεινὲ πατήρ,
μικρὰ χορεία παιδῶν φαιδρὰ
ἀναφωνεῖ σοι τὸ ὠσαννὰ.
Σοὶ τῷ προστάτῃ παντὸς καλοῦ
παντὸς ὡραίου καὶ ὑψηλοῦ.
Τῆς ἐκκλησίας τὸν ἐκλεκτὸν
ἡμᾶς ἡ φήμη τέρπει χρυσοῦ
καὶ τὰς καρδίας τέκνων πιστῶν
χαρὰς ἀφράστου ἤδη πληροῖ.
Τὰς εὐλογίας τοῖνον ἡμῖν
παράσχου πάτερ, σεπτὲ ποιμὴν
Καὶ τὰς εὐχὰς σου θεοπειθεῖς
ἐπιδαψίλευσον ἐκ ψυχῆς.
Ἄκραιφνεστάτη καὶ πατρικὴ
δειγμα μερίμνης ἀποτυποῖ
ἡ ἔλευσίς σας καὶ ἡ πατρὶς
ἀπὸ καρδίας μᾶς εὐλογεῖ».

Ὅταν πάλι τύχαινε νὰ περνᾶει ἔξω τοῦ σχολεῖου τουρκικὸ ἀπόσπασμα
ἢ νὰ βρίσκεται ἐντὸς αὐτοῦ κανένας ζαπιτὲς (χωροφύλακας) ἢ καμουμάλης
(εἰσπράχτορας) ἢ ἄλλος βασιλικὸς ἄνθρωπος, ἔρριχναν σιὰχτη στὰ μάτια του
καὶ τὸν τύφλωναν μὲ τὸν ὕμνο τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὁποῖον οἱ μαθητὲς τραγου-
δοῦσαν φωναχτά:

«Θεὲ σὺ ὁ δεσπόζων
νοῶν καὶ καρδιῶν
τὸν βασιλέα σῶζε
καὶ φύλαττε αὐτὸν
— Σουλτάν Μεχμέτ Ρεσάτ Χάν
τὸν συνταγματικὸ —
Σῶζε τὸν Κυβερνήτη
καὶ φύλαττε αὐτόν».

16) Ἄνθιμος Τσάτσοϋ, ἀπὸ τὴν Πλησίβιτοια - Φιλιατῶν 1869
Ἄργότερα ἀνέρχεται στὸν οἰκουμενικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινούπολης.
Τοῦτος χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος στὶς 13 Ἰουλίου 1869, στὴ μητρόπολη τῶν Γι-
αννίνων, ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Γιαννίνων καὶ τοὺς ἐπισκόπους Βελλᾶς καὶ Πε-
ριστερᾶς. Πρὸ τῆς χειροτονίας του ὑπηρετοῦσεν ἱεροκλήρυκας καθηγητὴς θεο-
λογίας στὰ Γιάννινα.

(Ἐφημ. «Ἰωάννινα» 17 Ἰουλίου 1869)

Σ.Η.Ε.: Ὁ τάφος του στὸ νεκροταφεῖο τῶν Πατριαρχῶν (Μπαλουκλή τῆς Κωνσταντι-
νούπολης) γειτονεῖ μὲ τὸν τοῦ Ἀθηναγόρα.

Σὲ ὑγροσκότεινη σηπλιεκκλησία τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου στοὺς γκρεμοὺς τοῦ Ἐρημίτη, βουνοῦ τοῦ Μορφατιοῦ, στὸ τέμπλο, σῴζεται ἡ ἐπιγραφή «ἱστορήθη οὗτος ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς ναὸς ἐπὶ ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου κατὰ τὸ 1872 Δεκεμβρ. 23 καὶ ἐκ ἀρχιερατεύοντος Κυρίου Ἀνθίμου. Ἐπιμελεῖα Κωνσταντίνου Παναγιώτη Νίκα, διὰ χειρὸς Ἀν. καὶ Παντούλη ζωγρ. ἀπὸ τὸ χωρίον Χιονάδες ἐπαρχίας Κόντζας». Παρόμοια σηπλιεκκλησιὰ τοῦ ἁγίου Ἀρσενίου ὑπάρχει σφηνωμένη καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ σηπλιᾶς ἐπὶ τοῦ Κουρίλα βουνοῦ ἄνωθε τῆς Βέλενης. Καὶ στὰ δύο αὐτὰ σηπλιεκκλησιάκια κάθε χρόνο, στίς 8 τοῦ Μάη, μνήμη τοῦ ἁγίου, γίνεται πανηγύρι πού συγκεντρώνει πολὺν κόσμο.

17) Γρηγόριος Δρακόπουλος, ἀπὸ τῆ Μεσημβρία 1877
ὁ ὁποῖος μετέφρασε τὴν καινὴ διαθήκη στὴν Ἀλβανικὴ.

Στὴ Βρυσοπούλα, ἄνωθε τῆς διάρμεσης θύρας μεταξὺ γυναικεῖου καὶ ἀνδρῖκου τοῦ ναοῦ ἁγ. Σοφίας (γυναίκα ἀγίας) διατηρεῖται ἡ ἐπιγραφή: «Ἰστορήθη δὲ ἡ ζωγραφιά εἰς 1879 τοῦ ἐπιτροπεύοντος κυρίου Ἀναγνώστη καὶ Παπασταύρου ἀρχιερατεύοντος τοῦ θεοφιλεστάτου Παραμυθίας Γρηγορίου. Διὰ χειρὸς Βασιλείου Η. Μπαμπουριώτη Ἰουλ. 2».

18) Ἰωάννης Χατζῆ - Ἀποστόλου, ἀπὸ τὸ νησι Ἰμβρο 1885
Ἐρχόμενος σὲ προσιτριβὸς μὲ τοὺς κατοικοὺς τῆς πόλης τῆς Παραμυθίας, καταγγέλλεται ἀπ' αὐτοὺς στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ἀποστέλλει ὁμάδα μητροπολιτῶν (ἐξάρχων) γιὰ ἀνακρίσεις καὶ ἐπειδὴ τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων βγῆκε ὑπὲρ τοῦ δεσπότη, οἱ κάτοικοι ὑποβάλλουν νέα ἀναφορά, ὅπου στὸ τέλος γιὰ τὴν ἡσυχία τοῦ ποιμνίου μεταθέτεται στὴ Δεοκάτη καὶ μετέπειτα στὴν Κασσάνδρα. Ἀπέθανε στὰ Ε. Νοσοκομεῖα τῆς Κωνσταντινούπολης τὸ 1915. (Ἠπ. Χρ. 1931, σ. 31).

19) Λεόντιος Ἐλευθεριάδης, ἀπὸ τὰ Γιάννινα 1893
Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του (1895) καὶ ἐπὶ πατριάρχου Ἀνθίμου Ζ' ἡ ἐπισκοπὴ Παραμυθίας προάγεται σὲ μητρόπολη.

20) Κωνσταντῖνος Μικρούλης, ἀπὸ τὸν Τσαμαντᾶ 1896
ὁ ὁποῖος ἔπαθε τὶς φρένες καὶ ἀποσύρθηκε σὲ μοναστήρι.

21) Βασίλειος, ἀπὸ τὸ Ἄνω Λάμποβο, Βόρειας Ἠπείρου 1897
Κατάγονταν ἀπὸ πολὺ φτωχὴ οἰκογένεια πού δὲν εἶχε οὔτε σπίτι καὶ γεννήθηκε σὲ μιὰ καλύβα

22) Καλλίνικος Παλαιοκρασᾶς ἀπὸ τὴν Ἄνδρο 1900
Ἡ φήμη του, δηλαδὴ τὸ τροπᾶρι πού φέλλεται γι' αὐτόν, καθὼς καὶ δύο ἄλλων πού ἀκολουθοῦν, Ἱεροθέου καὶ Νεοφύτου, τὸν τιτλοφορεῖ ὑπέρτιμο καὶ ἔξαρχο Βουθρωτοῦ, Φωτικῆς καὶ Γλυκέος:

«Καλλινίκου τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ Θεοπροβλήτου
μητροπολίτου Παραμυθίας, φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου,
ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Βουθρωτοῦ, Φωτικῆς καὶ Γλυ-
κέος καὶ πάσης Θεοπρωτίας, ἡμῶν δὲ πατρὸς καὶ ποι-
μενάρχου, πολλὰ τὰ ἔτη».

Ἐπὶ τῆς δεσπότης στὴ Βάρνα, Στρώμνιτσα, Κῶ, Παραμυθία. Ἀπεβίωσε περὶ τὸ τέλος τοῦ 1906 ἢ ἀρχὸς τοῦ 1907 στὴν Πρέβεζα, ὅπου εἶχε μεταβῆ πρὸς θεραπείαν. Διασώθηκαν 32 ἐπιστολές του (1903—1906) πρὸς τὸν ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον Μαργαριτίου (ἐφ. «Ἡ Θεοπρωτικὴ» 8 Ἰούλη — 5 Αὐγ. 1970).

23) Ἱερόθεος Ἀνθουλίδης, ἀπὸ τὴν Χαλκηδόνα 1906
Ἐνθερμος πατριώτης καὶ ἀκράτητος ἐπαναστάτης, ὅμοιος μὲ τὸν Διονύσιο τὸν Σκυλόσοφο. Σὲ λόγους του προέτρεπε τοὺς χριστιανοὺς νὰ ὀπισθοῦν καὶ

νά εἶναι ἔτοιμοι. «Καὶ ἓνα βόϊ, ἂν ἔχετε, ἔλεγε στοὺς χωρικοὺς, στοὺς ὁποίους στηρίζονταν, νά τὸ πουλήσετε καὶ νά σημάσετε ντουφέκι. «Τρία χρόνια ἔμεινε μόνο στὴν Παραμυθιά. Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο πιεζόμενο ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυβέρνησις τὸν μεταθέτει ἄλλου.

24) Νεόφυτος Κοτζαμανίδης 1909

Σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἴδρυσις τοῦ γυμνασίου Παραμυθιάς (1918), ὡς καὶ τοῦ γυμνασιακοῦ οἰκοτροφείου.

Τὴν ἀεικίνητη δραστηριότητά του γιὰ τὴν ἀφύπνισις τῶν ραγιαδῶν καὶ τὴν ἔθνικὴ του δράσις, μᾶς παρέχει καὶ τὸ ἀπὸ 29 Ἰουνίου 1911 ἔγγραφόν του πρὸς τὸν Ἑπειρωτικὸν σύλλογον Κερκύρας, μὲ τὸ ὅποιο παρακαλεῖ τοὺς ἐκεῖ ἐγκαταστημένους Ἑπειρωτῆς νά ἔρθουν ἄρωγοὶ οἰκονομικὰ στὴν λειτουργίαν ἱερατικῆς σχολῆς σὺν τῷ μοναστηρίῳ Γηρομερίου :

«Τῷ ἐντίμῳ καὶ ἐριτίμῳ προέδρῳ τοῦ ἐν Κερκύρα Ἑπειρωτικοῦ συλλόγου ἐν Κυρίῳ χαίρειν

Εἰς Κέρκυραν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὴν ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ὑστεροῦσαν ἐπίκαιρον Ἑπειρωτικὴν ἐπαρχίαν Παραμυθίας φιλιανῶν καὶ Γηρομερίου καὶ ἐκ πείρας πεισθέντες ὅτι μόνον διὰ καλῶς κατηρτισμένων ἱερέων καὶ διδασκάλων εἶναι δυνατόν νά ἀναπτυχθῆ καὶ ἀναπτρωθῆ τὸ τελείως ἐκμηδενισθὲν ἐκ τῆς ἀμαθείας φρόνημα τῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐνεργήσαμεν παρὰ τῇ Α.Θ. Παναγιόττι καὶ τῇ ἱερᾷ συνόδῳ, ὅπως ἐκχωρηθῆ ἡ δίωρον τῶν φιλιανῶν ἀπέχουσα ἱερὰ σταυροπηγιακὴ καὶ Πατριαρχικὴ μονὴ Γηρομερίου καὶ λειτουργήσῃ ἐν αὐτῇ ἱερατικὴ σχολὴ πρὸς μόρφωσιν ἱερέων καὶ διδασκάλων, χρησιμοποιοησομένων διὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Διὰ σεπτικῆς δὲ Πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 25 Ὀκτωβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους 1910 ἀνεκοινώθη τῇ ἱερᾷ μητροπόλει ὅτι ἐξεχωρήθη τῇ ἐπαρχίᾳ ἡ ρηθείσα Πατριαρχικὴ μονὴ Γηρομερίου διὰ νά λειτουργήσῃ ἐν αὐτῇ ἱερατικὴ σχολὴ ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους πρὸς τὸν ρηθέντα σκοπόν. Διὰ νεωτέρας δὲ σεπτικῆς Πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 4ης τρέχοντος ἐπεκυρώθη τὸ ὑποβληθὲν πρόγραμμα μετὰ τοῦ κανονισμοῦ, ἐξέλεγχῃ ἡ τετραμελής ἐφορεία ὑπὸ τὴν προεδρίαν μου διὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν μονὴν καὶ σχολήν, διωρίσθη δὲ καὶ ὁ διευθυντὴς τῆς ἱερατικῆς σχολῆς πανοσιολογίωτατος ἀρχιμανδρίτης κ. Φιλόθεος Παπᾶ - Κωνσταντίνου.

Μ' ὅλον δὲ ὅτι ἐγνωνρίζομεν ἐκ τῶν προτέρων τοὺς μικροὺς ἐπίσιους πόρους τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς καὶ τὸ ἀνεπαρκὲς αὐτῶν πρὸς διατήρησιν τοιοῦτου ἔργου, ἐν τούτοις δὲν ἐδιστάσαμεν νά ζητήσωμεν τὴν πραγμάτωσιν αὐτοῦ, τὸ μὲν ὡς ἐκ τῆς ἐπιβαλλομένης ὑπερτάτης ἔθνικῆς ἀγάπης, τὸ δὲ θαρροῦντες εἰς τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμόν, ὃν θὰ ἐξεγείρει εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐκτὸς τῆς εὐ-ἀνδρου καὶ πεφιλημένης Ἑπειρου τέκνων τὸ ἔθνωφελὲς τοῦτο ἐγχείρημα, ὅπερ προώρισται νά ἀφυπνήσῃ ψυχὰς κοιμωμένας, νά θερμάνῃ ψυχὰς ἀποφυγείας, νά καταρτίσῃ αἰσθήματα εὐσεβείας καὶ φιλοπατρίας καὶ νά παρασκευάσῃ φρονηματίζον διὰ τῶν ἱερέων καὶ διδασκάλων τῆς σχολῆς ταύτης τὸν ὅλον χριστιανικὸν πληθυσμόν εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος αὐτοῦ καθκόντων.

Δι' ὃ καὶ χαίροντες ἐξαγγέλομεν ὑμῖν τὴν ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς σχολικοῦ ἔτους σὺν θεῷ ἄρωγῳ λειτουργίαν τῆς ἱερατικῆς σχολῆς ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τοῦ Γηρομερίου καὶ παρακαλοῦμεν, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὸ θεάρεστον καὶ φιλογενὲς τοῦτο ἔργον καὶ ὁ εὐεργετικῶς δρῶν ἀπὸ ἐτῶν σύλλογος ὑμῶν, ψηφίζων ἐπίσιον ἐπίδομα ὑπὲρ τοιοῦτου ἔργου, καθόσον ἐκ τῶν γενναίων συνδρομῶν τῶν ἔξωθεν συλλόγων καὶ σωματείων ἐξαρτηθήσεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀπόσκο-

πος λειτουργία τῆς ἐθνωφελεστάτης ταύτης σχολῆς ἐν τῇ ἱστορικῇ μονῇ, εἰς ἣν ἤρχισαν ἤδη καὶ αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν.

Πεπεισμένοι ὅτι αἱ φιλογενεῖς διαθέσεις τοῦ ὑμετέρου συλλόγου ἐκδηλώθησονται γενναῖαι καὶ ὑπὲρ τοῦ θεοφιλοῦς τούτου σκοποῦ, ἐκφράζομεν ὑμῶν ἐκ τῶν προτέρων τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας καὶ διατελοῦμεν μετὰ πολλῆς ἐκτιμήσεως ἐπευχόμενοι ὑμῶν καὶ τῷ ἀγαπητῷ συλλόγῳ τὰ κράτιστα.

Ἐν Φιλιάταις, τῇ 20ῇ Ἰουνίου 1911

Τῆς ὑμετέρας ἐριτίμου ἐντιμότητος διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης.

(τ.σ.) ὁ Παραμυθίας Φιλιατῶν Γηρομερίου

Νεόφυτος»

25) Ἰωακεῖμ Μαρτίνος 1924

26) Ἀθηναγόρας Ἐλευθερίου, ἀπὸ τὰ Ἀλάτοατα Μικρασίας 1915

Ἱστορικός, ἐρευνητὴς καὶ μελετητὴς τῆς ἡπειρωτικῆς ἱστορίας. Συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε πολλὰ βιβλία ἱστορικῆς ἀξίας. Ἀπὸ τὶς 160 ἐκδομένεες μελέτες του οἱ 65 ἀναφέρονται στὴν Ἡπειρο.

27) Γεώργιος ἀπὸ τὴ Σινώπη 1932

28) Κύριλλος 1943

29) Δωρόθεος Νάοκαρης, ἀπὸ τὰ Λέλοβα 1944

Βοσκοπούλο τῶν Δελώβων, κατόρθωσε μὲ τὴν ἐπιμονή του, μετὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν στρατιωτικῶν ὑποχρεώσεων, νὰ μάθει γράμματα καὶ νὰ γίνεαι δεσπότης.

30) Δωρόθεος Βασιλάς, ἀπὸ τὸ Ζαγόρι 1953

Ἀναθρέφθηκε στὴν Κέρκυρα καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μετὰ τὴν οἰκογένεια Βασιλάδων τῆς Πάργας.

31) Τίτος Μαθθαϊάκης, ἀπὸ τὴν Κρήτη 1957

Χειροτονήθηκε στὶς 15 τοῦ Δεκέμβρη 1957 στὴν Ἀθήνα καὶ ἐνθρονίστηκε στὴ μητρόπολη Παραμυθιάς στὶς 9 τοῦ Γενάρη 1958. Παραιτήθηκε τὸν Δεκέμβρη 1968. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του στὴν ἐπαρχία του ἐκτίσθησαν 22 ναοί, οἱ: 1) Ἀγ. Δονάτου - Παραμυθιάς, 2) Νεοχωρίου, 3) Νεράϊδας, 4) Κορύτιανης, 5) Ρίζανης, 6) Παραποτάμιου, 7) Ἡγουμενίτσας, 8) Οἰκισιοῦ Γκρακοχωρίου - Ἡγουμενίτσας, 9) Λαδοχωρίου, 10) Συβότων, 11) Μαζαρακιάς, 12) Παλαιοκάστρου, 13) Συκοχωρίου, 14) Πέρδικας, 15) Μορφίου, 16) Μεσοποτάμου, 17) Γλυκῆς, 18) Χοϊκάς, 19) Ἀγ. Παρασκευῆς - Κουγκίου, 20) Τσαγγαρίου, 21) Βέλλενης καὶ 22) Ξηρολόφου.

32) Παῦλος Καρβέλης, ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο 1968

Ἡ ἐνθρόνισή του στὴν μητρόπολη ἔγινε στὶς 22 τοῦ Δεκέμβρη 1968.

ε) Ἐξαρχία Γηρομερίου

Ἡ μονὴ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Γηρομερίου στὴν ἐπαρχία Φιλιατῶν, κτίσμα τοῦ ὁσίου Νεΐλου τοῦ Ἐρुकιώτη περὶ τὰ τέλη ἢ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΓ' αἰῶνα, ἐτιμήθηκε ὡς σταυροπηγιακὴ κ' ἀργότερα (1553) ἀναγνωρίστηκε πατριαρχικὴ ἐξαρχία διὰ πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν σιγγιλλίων, Ἱερεμίου Α' (1553), Ἰωάσαφ Β' (1561), Μητροφάνη Γ' (1568), Παρθενίου Δ' (1667), Ἱερεμίου Γ' (1733) καὶ Σεραφεῖμ Β' (1759), ὁ ὁποῖος προσαρτεῖ τὴν ἐξαρχία στὴν ἐπισκοπὴ Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεχωρίζεται ἀργότερα (1761) καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Νεόφυτο Ζ' ὁμώνυμη ἐπισκοπὴ (1800) μετὰ τῶν σκηνωμάτων καὶ ὑπαγομένων σ' αὐτὴ χωρίων, Ἄνω καὶ Κάτω Γηρομερίου, Φανερωμένης, Πλησίβιτσας, Κόνιοκας (Κότσκας), Σα-

γιάδας, Σκουπίτσας, Ἄνω καὶ Κάτω Ξέχωρου, Τοιμπλοχωρίου, Κόκκινου Λιθαρίου, Βρυσέλλας, Κεραμίτσας, Κούσις, Ζεϊνέλ, Λημπόβου, Ἀράχωβας καὶ ἄλλων δύο κοντινῶν χωριῶν. (Ἠπ. Χρ. 1937, σελ. 33, 37, 49). Ὁ Καλλίνικος τὴν προσαρτεῖ (1803) στὴν ἐπισκοπὴ Παραμυθιάς, ἀλλ' ὁ Ἱερεμίας Δ' τὴν ἀποκατασταίνει πάλι σὲ ἐξαρχία (1809). Ὁ Γρηγόριος Ε' ἐπιτρέπει τὴν ἐκλογὴν ἰδίου ἐπισκόπου (1821). Τέλος ὁ Ἰωακείμ ὁ Β' τὴν συνενώνει μὲ τὴν ἐπισκοπὴν Παραμυθιάς, στὴν ὁποία συγχωνεύεται καὶ ἡ προσωρινὴ ἐπισκοπὴ Φιλιατῶν (1893) (Ἠπ. Χρ. ὡς παραπάνω, σελ. 32).

Κληρικοὶ ποὺ διοίκησαν τὴν ἐξαρχία, μνημονεύονται οἱ:

1) Χρῦσανθος	1620—1645
2) Παρθένιος	1665—1685
3) Παρθένιος ἐπίσκοπος Βουθρωτοῦ, ἀνέλαβε καὶ τὴν ποιμαντορίαν τῆς ἐξαρχίας μετὰ τὴ συγχώνευσί της στὴν ἐπισκοπήν του	1760
4) Βενέδικτος	1775—1786
5) Σαμουὴλ ἐπίσκοπος τῆς νεοσύστατης ἐπισκοπῆς Γηρομερίου	1800—1803

Μὲ βραχὺ βίον ἡ ἐπισκοπὴ καταργεῖται.

6) Ἀγαθάγγελος ἱερομόναχος, ἐπίτροπος ἐπισκόπου Παραμυθίας 1821
Μετέπειτα ἡ μονὴ διοικήθηκε ἀπὸ ἡγουμένους ἐξαρτωμένους ἀπὸ τὴν μητρόπολη Παραμυθιάς. (Ἠπ. Χρον. 1937, σελ. 54).

στ) Μητρόπολη Φιλιατῶν

Τὸ 1924 ἰδρύεται, ἀποσημασμένη ἀπὸ τὴν μητρόπολη Παραμυθιάς, ἡ μητρόπολη Φιλιατῶν, μὲ ἔδρα τὴς Φιλιάτες καὶ μητροπολίτη τὸν:

1) Χρυσόστομον, ἡ ὁποία μὲ ζωὴ 4 ἐτῶν συγχωνεύεται στὴν μητρόπολη Παραμυθιάς. (Ἠπ. Χρον. 1937, σελ. 95).

Μὲ τὴν ἴδρυση τῆς μητρόπολης Φιλιατῶν (1924), μεταφέρεται γιὰ ἐθνικοὺς λόγους, ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἐν διδασκαλεῖα νηπιαγωγῶν στὴς Φιλιάτες, μὲ δ'ευθύνη τὴν Σωσάνα Ζαμπίρη ποὺ εἶχε ὑπηρετήσει ἐκεῖ νηπιαγωγὸς ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἡ ὁποία σὲ μεταξὺ (1906—1908) εἶχε ἀποκτήσει πτυχίον διδασκαλείου νηπιαγωγῶν. Τὸ διδασκαλεῖο λειτούργησε ὡς τὸ 1936.

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ

Τὸ 1905 ἰδρύεται ἡ «Ἠπειρωτικὴ εἰσπραξία», ὄργανωσις ἀπελευθερωτικὴ ἡ ὁποία, διευθυνομένη ἀπὸ Ἕλληνες ὀξυφρονεῖς ποὺ ἔρχονταν κατὰ καιροὺς ἀπὸ τὴν ἐλεύθερην Ἑλλάδα ὡς ἔμποροι καὶ ὑπὸ ἄλλας ἰδιότητες, ἀπλώσει σ' ὅλη τὴν Ἠπειρὸν. (Ἠπ. Ἐστία 1952, σελ. 133 καὶ 1953 σελ. 133).

Στὴν ὄργανωσις λαβαίνουσι μέρος καὶ ἀνακατεύονται ὅλες οἱ προσωπικότητες τῆς Ἠπείρου, ἱεράρχες, γιατροί, παπάδες, δασκάλου, προεστοί. Στὴν ὑπαίθετον γυρίζουσι καὶ ὄρουσι μικρὰς ἀνταρτικὰς ομάδας ἀπὸ τοὺς Πουτέτην, Κρομμύδα, Τζουβάρια, τοὺς Ἰοποβίτες Κουτούπη καὶ Ζορκάδη καὶ ἄλλους.

Γιὰ νὰ ἀποφεύγονται οἱ κακοποιήσεις, συλλήψεις καὶ φυλακίσεις ἀπὸ τὴς τουρκικὰς ἀρχάς, ἀπέφευγαν οἱ ἀντάρτες νὰ ἔρχονται σὲ συγκρούσεις μὲ τὴς κυβερνητικὰς δυνάμεις. Ὅμως, στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα γυρίζοντας τὰ χωριά, γυρεύοντας δῆθεν ἀντάρτες, κακοποιούσαν τοὺς χωρικοὺς.

«Πρὸ 18 ἀκριβῶς ἡμερῶν ἀπόσπασμα στρατιωτικόν τοῦ τακτικοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τινα μουλιαζήμην τουρκογιαννῶτην, μετέβη στὰ χωριά Ραδοβύζι καὶ Σινίκον, καζᾶ Παραμυθιάς πρὸς ἀνίχνευσιν δῆθεν ἀνυπάρχων ἀνταρ-

τών. Ἐφαγον, ἔπιον, ἐξυλοκόπησαν γενικῶς καὶ ἐβασάνισαν. Ἰδιαιτέρως δὲ τὸν Χρῆστον Δημητρίου ἐκ Ραδοβυζίου τοῦ ἔβαλαν ζεμαπιστὰ αὐτὰ εἰς τὰς μασχάλας μέχρις οὗτο ἐλιποθύμησεν ἐκ τῶν φοβερῶν ἀλγηδόνων. Τοῦ δὲ Κῶστα Καραγιάννη ἐκ Σινίκου ἔκαιον τὰς χεῖρας δι' ἀνημμένων ἀνθράκων καὶ ἐξεμάτιζον τὸ στήθος δι' ἐλαίου ζέοντος».

(Ἐφημ. «Ἄγων» Ἀθηνῶν 25.2.1910)

Πιστὴ εἰκόνα τῆς οἰκτρῆς κατάστασης, στὴν ὁποία βρίσκονταν οἱ ραγιάδες μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος (1908) δίνει ὁ μητροπολίτης Νεόφυτος μετὰ τὴν ἀπὸ 7 Φλεβάρη 1910 ἐκθεσὴν του πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο:

«Ἀριθ. 16

Ἰωακείμ τῷ Γ΄

Ὁ περιθόπος περὶ συμμοριῶν νόμος ἐξακολουθεῖ ἀτυχῶς, ἐφαρμοζόμενος καὶ ἐνταῦθα, μεθ' ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου ὑποσχέσεις τῶν ἐνταῦθα ἀρμοδίων καὶ τῶν αὐτόθι ἰθύνοντων καὶ οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι τῶν χωρίων δέρνονται ἀηλεῶς διὰ νὰ μαρτυρήσῃσι δῆθεν, ποῦ κρύπτονται οἱ φυγοδικούντες καὶ ποῖους ὤρκισεν ὁ γνωστός καπετάν Ποτέτης, ὁ ἐλευθερωτῆς οὗτος τῆς Ἠπείρου.

Οὕτω πρὸ ἑβδομάδος περίπου ἐν τῇ διωρῶν τῆς Παραμυθιάς ἀπεχούση Σέλλιανη εἰσελάσας ὁ στρατὸς ἐξυλοκόπησε μέχρι θανάτου σχεδὸν τέσσαρας ἐκ τῶν προκρίτων, πρὸ τριῶν δὲ ἡμερῶν ὁ αὐτὸς στρατὸς εἰσῆλασεν εἰς τὸ χωρίον Κεράσοβον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων, ὑπαγόμενον πολιτικῶς εἰς τὴν ἐνταῦθα ὑποδιοίκησιν καὶ ἔδειρεν ἀσπλάχνως τὸν πρόκριτον Κωνσταντῖνον Γκόντοβον καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του, οὓς δεσμίους ὠδήγησεν εἰς τὰς ἐνταῦθα φυλακὰς, περὶ δὲ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ στρατοῦ, λέγεται ὅτι ἐκράτει εἰς χεῖρας τὸ πολὺκροτον (πολυβόλον) καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς ἀνακρινόμενους ἢ θὰ εἰπῆτε ὅτι ἐπέρασεν εἰς τὸ χωρίον σας ὁ Ποτέτης καὶ σὰς ὤρκισε καὶ ὑπέδειξε μέρος διὰ νὰ λάβητε ὄπλα πρὸς ἐπανάστασιν ἢ θὰ σὰς φονεύσω καὶ οἱ δυστυχεῖς πρὸ τοῦ ἀμέσου κινδύνου ἀνωμολόγουν τὰ διατασσόμενα, τοῦ ἱερέως γράφοντος τὰς καταθέσεις!

Εἰς χωρικὸς Γεώργιος Εὐαγγέλου ὀνόματι, κατορθώσας νὰ διασπάσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ χωρίου, ἐλθὼν ἐνταῦθα, ἀνήγγειλε τὰ ἐν τῷ χωρίῳ διαδραματιζόμενα, περὶ ὧν ἔγραψα ἀμέσως τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Φωτικῆς, συνιστῶν ὅπως ἐπισκεφθῆ τὸν Νομάρχην Ἰωαννίνων καὶ ἐκθέσῃ τὰ συμβαίνοντα ἐν τοῖς χωρίοις ὑπὸ τοῦ στρατοῦ.

Οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ κατήντησαν νὰ τρέμωσι πρὸ τοῦ ἀκούσματος τῆς ἐλεύσεως στρατοῦ, διότι ἀναλογίζονται τοὺς ἀηλεῖς δαρμούς καὶ τὰς δαπάνας πρὸς διατροφήν αὐτῶν, ἐνῶ αὐτοὶ ἔχουσιν ἀνάγκην βοήθειας. Κατήντησε τὸ σύμβολον τῆς τάξεως καὶ εὐνομίας νὰ θεωρῆται ὄργανον αὐθαιρεσίας καὶ τυραννίας καὶ ἐπιζητεῖται ἔπειτα ἡ συναδέλφωσις τῶν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐθνότητων, κατόπιν τοιαύτης σκληρότητος τοσαύτης ἀπανθρωπίας.

Διαβιδάζων μετὰ πόνου ψυχῆς τὰ ἀνωτέρω τῇ ὑμετέρα θειοτάτῃ προσκυνητῇ μοι Παναγιότητι καὶ τῇ ἀγίᾳ καὶ ἱερᾷ συνόδῳ πρὸς γνῶσιν, παρακαλῶ ὅπως ἐνεργηθῶσι τὰ δέοντα ἀρμοδίως καὶ παύσῃ ὁ τοιοῦτος ἀηλεῆς δαρμὸς πρὸς τοὺς Ὁθωμ. συνταγματικούς πολίτας καὶ διατελῶ κ.λ.π.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 7 Φεβρουαρίου 1910

Ὁ Παραμυθιάς
Νεόφυτος»

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον καταχώρησης ἐγγράφων μητροπόλεως Παραμυθιάς 1910, σελ. 55)

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΤ ΝΤΕ ΜΟΝΚΑΝΤΑ

Μετάφραση (ἀπὸ τὰ Ἴσπανικά):
ΜΑΓΙΑΣ - ΜΑΡΙΑΣ ΡΟΥΣΣΟΥ

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΑΝΩΝ & ΤΩΝ ΑΡΑΓΩΝΕΖΩΝ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ*

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν LXII

Κατεβαίνει ἡ στρατιὰ τῶν Καταλανῶν στὴ Θεσσαλία καὶ μετὰ ἀπὸ συμβούλιο ἀφήνουν αὐτὴ τὴν ἐπαρχία καὶ περνοῦν στὴν ἐπαρχία τῆς Ἀχαΐας

Ὅταν ἔφθασε ἡ ἀνοιξη, βγῆκε ἡ στρατιὰ ἀπὸ τὴν κοιλάδα καὶ κατέβηκε στὴν Θεσσαλία, χωρὶς νὰ βρεθῆ ἐχθρὸς νὰ τοὺς ἀντισταθῆ ὥστε ἐλεύθερα μπόρεσαν νὰ κυριεύσουν τὸν μεγαλύτερο ἀριθμὸ τῶν πόλεων ποὺ βρισκόταν στὴν πεδιάδα. Ἄνῆκε τότε αὐτὴ ἡ ἐπαρχία στὴν δικαιοδοσία ἑνὸς ἄρχοντα ἐλάχιστου ἱκανοῦ, παντρεμένου μὲ τὴν Εἰρήνη κόρη νόθα τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου. Εἶχε διαφωνήσει μὲ τὸν πεθερὸ του γιὰτὶ δὲν ἀναγνώριζε τὴν ὑποταγὴ ποὺ ὄφειλε στὸ κράτος. Γιὰτὶ ἐκείνους πιά τοὺς χρόνους αὐτὴ ἡ ἀνατολικὴ μοναρχία τῶν Ἑλλήνων βρισκόταν στὰ ἔσοχα τῆς παρακμῆς της καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες ποὺ ὑπάγονταν σ' αὐτὴν δὲν τὴν ἀναγνώριζαν σὰν κυρίαρχο, γιὰτὶ τὴν ἔβλεπαν χωρὶς δυνάμεις καὶ χωρὶς αὐτὲς κάθε δικαίωμα χάνεται. Γιὰτὶ ἡ ὑποταγὴ δὲν δίνεται παρὰ στὸν ἰσχυρὸ. Ἔτσι ἡ αὐτοκρατορία τῶν Ρωμαίων τῆς Δύσης κατέληξε νὰ εἶναι ἕνας τίτλος ἄδειος ἀπὸ τὸ μεγαλεῖο του, γιὰτὶ ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἀγγλία ποὺ κάποτε ὑποτάσσονταν σ' αὐτὴν καὶ δέχονταν τοὺς νόμους της, εἶναι σήμερα ἐλεύθερες γιὰτὶ γονάτισε ἡ ἰσχὺς της καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ νχάθηκαν καὶ τὰ δικαιώματά της: οἱ Γότθοι καὶ οἱ ἄλλες ἐθνότητες τοῦ βορρᾶ τὴν κατάντησαν σ' αὐτὴ τὴν δυστυχία.

Ὅταν ὁ ἄρχοντας τῆς Θεσσαλίας ἔμαθε τί στρατὸς βρισκόταν στὸ κράτος του καὶ πῶς ἦταν πολὺ ὑπέρτερος τοῦ δικοῦ του, μὲ τοὺς καλοὺς συμβούλους καὶ ὑπουργοὺς μοιτοὺς ποὺ εἶχε, πέτυχε αὐτὸ ποὺ οἱ ἄλλοι δὲ μπόρεσαν μὲ τὰ ὄπλα, δηλαδὴ τοὺς ἔπεισε μὲ προσφορὰς καὶ παρακάλια νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν ἐπικράτειά του. Καὶ ἔτσι μὲ μιὰ εὐγενικὴ πρεσβεΐα, ἀφοῦ ὀχύρωσε μερικὲς πόλεις καὶ τοποθεσίες γιὰ ἄμυνα, γιὰτὶ φυσικὰ δὲν ἦταν αὐτὸς λόγος γιὰ τοὺς Καταλανοὺς νὰ ἀφήσουν τὸ σίγουρο γιὰ τὸ ἀμφίβολο, τοὺς πρόσφερε τὰ ἀπαραιτήτα τρόφιμα καὶ πιστοὺς κατασκόπους νὰ τοὺς οδηγήσουν στὴν Ἀχαΐα ἢ ὅπου αὐτοὶ θὰ ἔκριναν γιὰ καλλίτερα καὶ συγχρόνως τοὺς ἔδωσε καὶ ἕνα μεγάλο χρηματικὸ ποσόν. Γιὰτὶ ὅταν ἡ ἰσχὺς εἶναι πολὺ κατώτερη, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ δειλία ἢ ξεπεριῶς νὰ ἐξαγοράσῃ μὲ χρήματα τὴν ἐνόχληση ποὺ σὲ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 312 καὶ τέλος.

βασανίζει. Συνάχτηκαν οί κυβερνήτες και οί σύμβουλοι τῆς στρατιᾶς και ζυγίζοντας τίς δυσκολίες και τούς κινδύνους πού θά εἶχαν ἔνδεχομένως νά ἀντιμετωπίσουν, ἀν παρέμεναν στήν ἐπαρχία, ἔκριναν πρᾶγμα χρήσιμο και ἀναγκαῖο, νά δεχτοῦν τήν προσφορά και νά προχωρήσουν γιατί ὅσο πλησιάζαν τήν μεσημβρία, τόσο πῶς κοντά θά εἶχαν τή βοήθεια τῆς Σικελίας και τῆς Ἰσπανίας. Ἀπάντησαν στοὺς ἀπεσταλμένους πὼς δέχονταν νά φύγουν κ' ἔτσι ἡ συμφωνία ἔκλεισε. Σὲ συνέχεια ἀπὸ μέρους τοῦ ἄρχοντα τούς παραδόθηκε τὸ τμήμα και οί τροφοδοσίες και οί δικοί μας μὲ μεγάλη ἀκρίβεια ἀναχώρησαν τὴν ἡμέρα πού εἶχαν ὑποσχεθῆ νά φύγουν. Ἔτσι ἡ Θεσσαλία γλύτωσε ἀπὸ τὴν ὀρμὴ τους και τίς βαρύτατες φθορὰς και οί Καταλανοί οί ἴδιοι τίς ἀπέφυγαν. Γιατὶ δὴ πόλεμος εἶναι γιὰ ὄλους βλαβερὸς και πολλὰς φορὰς ὁ νικητὴς διαφέρει μόνον κατὰ τὸν τίτλον ἀπὸ τὸν νικημένον. Ὁ δρόμος πού οί δικοί μας ἀκολούθησαν, ἦταν ἀπὸ τὰ ὄρεινά τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλίας, περιοχὴ μὲ τὸ ὄνομα Βλαχία, πού ἀναγκαστικά ἔπρεπε νά διασχίσουν ἓνα μέρος τῆς.

Ὁ Σουρίτα ἀναφέροντας τὸ δρόμον πού ἀκολούθησε ἐκείνη ἡ στρατιά, κάνει λάθος λέγοντας πὼς ἡ χώρα πού διέσχισαν λεγόταν Βαλακία, γιατί δὲν ἔπρεπε στήν ἀντίληψή του πὼς ὑπῆρχε ἐπαρχία πού λεγόταν Βλαχία. Διότι ὁ Μοντανέρ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον και τὸ πῆρε, τὴν ἀναφέρει Βλαχία και ὁ Σουρίτα ἀγνοώντας τὸ ὄνομα και θέλοντας νά διορθώσῃ τὸν Μοντανέρ, τὴν ὀνομάζει Βαλακία, παρασυρμένος ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τῆς ὀνομασίας. Ἀλλὰ στήν Βαλακία δὲν ἔφθασαν οί δικοί μας μὲ ἕκατὸ λεῦγες δρόμον. Βλαχία λέγεται και εἶναι, ὅπως λέει ὁ Νικήτας (ὁ Ἀκομινάτος) στὸ τέλος τῆς ἱστοριογραφίας του, ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ τῆς Θεσσαλίας και συμπίπτει ἀκριβῶς μὲ τὸν δρόμον πού ἀκολούθησαν οί Καταλανοί και μὲ τὸ ὄνομα πού ὁ Μοντανέρ τῆς ἀποδίδει. Οἱ κάτοικοι ὀνομάζονται Βλάχοι, λαὸς πολεμικός, γιὰ πολλὰ χρόνια κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν ἀνατολικῶν αὐτοκρατόρων, και ἀκόμα και σήμερα ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους διατηροῦν τὸ ὄνομά τους και τὴν ἀνεξαρτησίαν τους, ἀν και ὑποταγμένοι σὲ λαὸ τόσο βάρβαρον και πολυάρηθμον. Δὲν παύει ὁ Μοντανέρ νά ἀναφέρει τὸν μόχθον πού εἶχε αὐτὸς ὁ δρόμος τῆς Βλαχίας, γιατί πάντα ὄδευαν μὲ τὸ ὄπλον στὸ χέρι και πολεμώντας. Τόση ἀντίσταση βρῆκαν ἀπὸ τούς ντόπιους. Ἐγὼ νομίζω πὼς μία ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἐπιχειρήσεις πού ἀνέλαβαν σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία, ἦταν τὸ ἄνοιγμα τοῦ δρόμου ἀπ' αὐτὴ τὴ γῆ, τόσο γεμάτη ἀπὸ στρατὸ μαχητικὸ και γενναῖον. Τελικὰ τὴν διέσχισαν, παρ' ὅλη τὴν ἀντίσταση πού βρῆκαν και μὲ τὸν θαυμασμὸ ὅσων γνώριζαν τούς κινδύνους, χάρις στοὺς καλοὺς και ποιοὺς ὀδηγούς τῆς Θεσσαλίας.

Πέρασαν ἀπὸ τὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν, περίφημον γιὰ τούς τριακοσίους Σπαρτιάτες πού μὲ τὸν Λεωνίδα σκοτώθηκαν ὑπερασπίζοντας τὸ πέρασμα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ διάβα τοῦ Ξέρξη. Ἀπὸ κεῖ κατέβηκαν στήν ἀκροποταμὴ τοῦ Κηφισοῦ, πού ξεκινάει ἀπὸ τὸν Παρνασσὸ και ῥεεὶ πρὸς τὴν Ἀνατολή, ἀφήνοντας ἀπὸ τὸ βορρᾶ τὰ φύλα πού οί ἀρχαῖοι ὀνόμαζαν Λοκροὺς και ἀπὸ τὴν Μεσημβρία, τὴν Ἀχαΐαν και Βοιωτία. Φθάνει αὐτὸς ὁ ποταμὸς ὡς τὴ Λειβαδιά και τὴν Ἀλιάρτο, ὅπου χωρίζεται, χάνει τὸ ὄνομα του και γίνεται Αἴσωπος και Ἰομηνός. Ὁ Αἴσωπος κυλάει μέσα ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τῆς Ἀιτικῆς, ὡσπου χύνεται στὴ θάλασσα. Ὁ Ἰομηνός κοντὰ στήν Αὐλίδα ἀδειάζει στὴ θάλασσα τοῦ Εὐβοϊκοῦ πού σήμερα λέγεται Νεγροπόντε. Σ' ἐκεῖνα τὰ γειτονικὰ χωριά τῶν Λοκρῶν, στήθηκε τὸ στρατόπεδόν μας γιὰ νά περάσῃ τὸ φθινόπωρον και τὸ χειμῶνα και γιὰ νά πάρῃ ἀπόφαση τί θά κάνουν τὴν ἐρχομένη ἄνοιξη.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν L XIII

Ὁ δούκας τῶν Ἀθηνῶν δέχεται τοὺς Καταλανούς

Ὁ δούκας τῶν Ἀθηνῶν ὅταν ἔμαθε πὺς ἡ στρατιὰ τῶν Καταλανῶν εἶχε περάσει τὰ βουνὰ καὶ διασχίσει τὴ Βλαχία, ἔστειλε μὲ μεγάλη βιασὺν τούς πρεσβευτές του σὺς κεφαλὰς τοῦ στρατεύματος, φοβούμενος μήπως ἄλλοι γείτονες ἄρχοντες πάρουν τοὺς Καταλανούς σὴν ὑπηρεσία τους. Γιατὶ καθὼς ἦταν στρατὸς ποὺ τόσο τὸν ἐκτιμοῦσαν ὅλοι, προσπαθοῦσαν νὰ τὸν προσεταιρισθοῦν. Κι' ἔτσι αὐτὸς μὲ μεγάλες προσφορὰς πληρωμῶν καὶ μισθῶν ἐξαίρετικὰ εὐνοϊκῶν τοὺς ὑπενθύμισε τὸ λόγο ποὺ τοῦ ἔδωσαν σὴν Κασσάνδρεια νὰ ἔρθουν νὰ τὸν ὑπηρετήσουν, τότε ποὺ ἔστειλε τὸν Ρογῆρο Ντεσλάου. Οἱ Καταλανοὶ ὅταν ἄκουσαν τὴν πρεσβεΐα τοῦ δούκα, ἔκριναν πὺδ χρήσιμη τὴν φιλία τὴ δικὴ του ἀπὸ τῶν ἄλλων γειτόνων ἀρχόντων καὶ ἔτσι ἔκλεισαν συμφωνία μαζί του, ποὺ ἦταν ὅμοια μὲ ἐκείνη ποὺ εἶχαν κάνει μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο.

Μὲ αὐτὲς τίς νέες ἐνισχύσεις ὁ δούκας βγῆκε σὴν ὑπαιθρο νὰ ἀνακτήσῃ ὅ,τι οἱ ἐχθροὶ του εἶχαν καταλάβει ἀπὸ τὸ κράτος του. Ὁ πὺδ κοντινὸς καὶ ἰσχυρὸς ἐχθρὸς ἦταν ὁ Ἄγγελος, ἄρχοντας τῶν βλάχων καὶ ὁ αὐτοκράτορας Ἀνδρόνικος ποὺ οὖν Ἐλληνας ἀντιπαθοῦσε τοὺς Λατίνους καὶ ἤθελε νὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ κράτος του τὸν δούκα καὶ τοὺς ἄλλους Γάλλους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσαν. Ὁ δεσπότης τῆς Λάρτας, ποὺ οἱ παλαιοὶ δνόμιζαν Ἀνδρακία, ἐπίσης τὸν πίεζε μὲ τὰ ὅπλα του. Ἐνάντια σ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἐχθρούς, ποὺ ἂν καὶ χωρισμένοι ἦταν ἰσχυροὶ, ἄρχισε τὸν πόλεμο ὁ δούκας. Καὶ ἦταν τόσο τυχερὸς σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο ποὺ ὄχι μόνον κατέπνιξε τὴν μανία καὶ τὴν ὄρμη τῶν ἐχθρῶν του καὶ ὑπερασπίστηκε τὸ κράτος του, ἀλλὰ ἀνέκτησε καὶ τριάντα φρούρια ποὺ τοῦ εἶχαν σφετεριστῆ. Τελικὰ ἦρθαν σὲ διαπραγματεύσεις καὶ ἔκλεισε εἰρήνη μὲ ὅλους, ἀλλὰ μὲ ὅρους πολὺ εὐνοϊκοὺς διὰ τὸν δούκα.

Γιὰ ὅλα τὰ γεγονότα αὐτοῦ τοῦ πολέμου ποὺ ἔκαναν οἱ Καταλανοὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς τοῦ δούκα, δὲν ὑπάρχει ἱστορικὸς ποὺ νὰ ἀναφέρῃ ὅτιδὴποτε, οὔτε ἀπόμεινε θύμησις ἢ χαρτὶ ποὺ νὰ ρίχνῃ λίγο φῶς σ' αὐτὰ ποὺ δίχως ἀμφιβολία ὑπῆρξαν ἀξιοσημεΐωτα, γιατί οἱ ἐχθροὶ ποὺ ἀντιμετώπισαν ἦταν ἰσχυροὶ καὶ σὲ ἀριθμὸ καὶ ἀνδρεία. Μεγάλῃ κακοτυχία γιὰ τὸ ἔθνος μας νὰ ἔχουν ταφῆ σὴ σιωπῇ πράξεις τόσο ἀξιοσημνημένους, ποὺ θὰ μισοῦσαν νὰ διαωνίσουν τὴν φήμη τους σὺς μελλούμενες ἐποχές.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν L XIV

Ὁ δούκας διώχνει μὲ μεγίστη ἀχαριστία τοὺς Καταλανούς ποὺ τὸν εἶχαν ὑπηρετήσῃ, χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ τοὺς πληρώσῃ μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἔρθουν σὲ πόλεμο

Ὅταν ὁ δούκας βρέθηκε ἀπόλυτος καὶ εἰρηνικὸς κύριος τοῦ κράτους του, δὲν θέλησε νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ λόγο του πληρώνοντας ὅ,τι εἶχε ὑποσχεθῆ στοὺς δικούς μας ὅταν τοὺς κάλεσε σὴν ὑπηρεσία του. Ἀντιθέτως τοὺς μεταχειρίστηκε ἀνέντιμα μηχανευόμενος τὴν καταστροφὴ τους κι' εἶναι παράξενον ποὺ ἔζησε τὴν τόσο πρόσφατη καὶ ἀξιοσημεΐωτη ὠφέλεια, ὅπως ἦταν ἢ ἀποκατάσταση τοῦ κράτους του καὶ ἡ ἐκδίωξις τόσο ἰσχυρῶν ἐχθρῶν. Παραξένεψε πο-

λὸ αὐτὸς ὁ νεωτεριστὸς καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τῶν Καταλανῶν καὶ τοῦ Ἀραγωνέζου πού περιμέναν ἀπ' αὐτὸν νὰ ζήσουν ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς μὲ τῆν καὶ γαλήνη. Γιατὶ καθὼς ὁ δούκας εἶχε μεγαλώσει στὴν Σικελία στὸ κάστρο τῆς Ἀγκόστας, ἔδειχνε ἀδυναμία στοὺς Καταλανοὺς καὶ μιλοῦσε τὴ γλῶσσα τοῦ σὸν νὰ ἦταν ἡ μητρικὴ δική του. Ἀπόμειναν ἀναυδοὶ βλέποντάς τον τόσο διαφορετικῶς, ὅταν τόσες ὑποσχέσεις καὶ ὑποχρεώσεις ἐκκρεμοῦσαν.

Τὸ σχέδιον πού συνέλαβε ὁ δούκας ἦταν νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὶς δυσχέρειες πού θὰ μπορούσε νὰ δημιουργήσῃ σ' ἓνα εἰρηνικὸ κράτος ἢ παρουσία ἐνδὸς στρατοῦ, καὶ ἦταν τὸ ἔξῃς: Ξεδιάλεξε ἀπὸ τὴ στρατιά μας διακόσιους ἵππεῖς ἀπὸ ἐκείνους μὲ τὰ περισσότερα καθήκοντα καὶ τριακοσίους ὀπλίτες καὶ μοίρασε σ' ὅλους αὐτοὺς κτήματα μὲ μεγάλη ἰσοτιμία, σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τοῦ κράτους του. Ἔμειναν αὐτοὶ πολὺ εὐχαριστημένοι καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσης, περιμένοντας πῶς ὁ δούκας θὰ ἔδειχνε τὴν ἴδια γενναιοψυχία καὶ γιὰ ἐκείνους. Ἀλλὰ ἐνῶ πίστευαν πῶς ἦρθε ὁ καιρὸς νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ ἐπιθυμίες τους, τοὺς διέταξε ὁ δούκας νὰ ἐγκαταλείψουν σὲ συντομώτατο διάστημα τὸ ἔδαφός του καὶ ἂν δὲν ὑπακούσουν θὰ τοὺς μεταχειριστῆ σὸν ἀντάρτες καὶ ἐχθροὺς.

Οἱ δικοὶ μας, ἂν καὶ συγχυσμένοι καὶ ἀναστατωμένοι ἀπὸ ἓνα κτύπημα τόσο ἀπρόβλεπτο, μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά πού τοὺς διέκρινε, τοῦ ἀπάντησαν πῶς θὰ ὑπακούσουν μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση μόλις τοὺς πληρώσει τοὺς μισθοὺς πού τοὺς χρωστοῦσε, ἀφοῦ τόσο καλά τὸν εἶχαν ὑπηρετήσῃ καὶ ἀκόμα νὰ τοὺς δώσῃ καὶ τῶν ἔξι μηνῶν τὴν προκαταβολή πού τοὺς ὑποσχέθηκε ὅταν πρωτοῆρθαν στὴν ὑπηρεσία του. Γιατὶ μ' αὐτὸ τὸ χρῆμα θὰ μπορούσαν νὰ ἀποκτήσουν πλοῖα νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους ἀσφαλεῖς, ἂν καὶ κακοπληρωμένοι. Σ' αὐτὸ ἀπάντησε ὁ δούκας μὲ μεγάλη ὑπεροψία καὶ ἀχαριστία γιὰ τὶς περασιμένες ὑπηρεσίες καὶ τοὺς εἶπε νὰ ἔξαφανιστοῦν ἀπὸ μπροστά του καὶ νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ χώρα του, καὶ ὅτι αὐτὸς οὔτε τοὺς χρωστοῦσε, οὔτε εἶχε διάθεσιν νὰ τοὺς πληρώσῃ πού μὲ τόση ἀδιαντροπία τοῦ ἀπαιτοῦσαν καὶ νὰ βιαστοῦν νὰ φύγουν ἂν δὲν θέλουν νὰ βρεθοῦν νεκροὶ ἢ αἰχμάλωτοι. Αὐτὴ ἡ ἀπόκριση ἀνάγκασε τοὺς δικούς μας νὰ ἀποφασίσουν νὰ πεθάνουν παρὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴ γῆ του, χωρὶς νὰ τοὺς δώσῃ καθολικὴ ἰκανοποίηση. Τοῦ γνωστοποίησαν αὐτὴ τους τὴν ἀπόφαση καὶ ἐν τῷ μεταξὺ κατέλαβαν μερικὰς θέσεις σημαντικὰς, ὅπου ὁ πληθυσμὸς ἔστω καὶ μὲ τὴ βία, θὰ μπορούσε νὰ τοὺς συντηρήσῃ.

Ὅταν ὁ δούκας ἔμαθε πῶς οἱ Καταλανοὶ ἦταν ἕτοιμοι νὰ ἀμυνθοῦν, συγκέντρωσε μεγάλο ἀριθμὸ στρατοῦ, τόσο ἀπὸ ντόπιους, ὅσο καὶ ξένους γιὰ νὰ τοὺς βγάλῃ μὲ τὴ βία ἀπὸ τὸ κράτος του, πρᾶγμα πού μπορούσε νὰ τὸ πετύχῃ μὲ λιγώτερα ἔξοδα, μικρότερο κίνδυνον καὶ μικρότερη ὑπογράμμιση τῆς ἀχαριστίας του, ἂν τοὺς ἀπέλυε δίνοντάς τους τοὺς μισθοὺς πού τόσο τοὺς ἄξιζαν. Τελικὰ ἀποφάσισε νὰ τοὺς διώξῃ μὲ τὴ βία καὶ γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ συγκέντρωσε ἓναν δυνατὸ στρατὸ πολὺ ὑπέρτερον ἀπὸ τὸν ὀλιγάριθμον δικὸν μας, γιατί μαζί μὲ τοὺς Ἀθηναίους, Θηβαίους, Πλαταιεῖς, Λοκροὺς, Μεγαρεῖς καὶ ὄχτακοσίους Γάλλους ἵππεῖς, ἔφθασε νὰ ἔχῃ ἔξι χιλιάδες τετρακόσια ἄλογα καὶ ὄχτω χιλιάδες πεζοὺς, ἂν καὶ ὁ Μοντανέρ θέλει νὰ εἶναι πολὺ περισσότεροι.

Ἄλλὰ, σ' αὐτὸ τὸ θέμα θεώρησα σκόπιμον νὰ ἀκολουθήσω τὸν Νικηφόρον πού τὸ ἀναφέρει καλὰ τεκμηριωμένον καὶ μπορούσε νὰ ἔχῃ σωστότερη ἀντίληψη, ὄντας κοντινότερα ἀπ' ὅ,τι ὁ Μοντανέρ, πού δὲν ἦταν παρὸν σ' αὐτὴ τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ὁ Ἑλληνας εἶναι ἀπολύτως οὐδέτερος, ὅταν δὲν γράφει γεγονότα πού ἀφοροῦν τὸ ἔθνος του, ἀλλὰ ξένες ὑποθέσεις. Οἱ διακόσιοι ἵππεῖς καὶ τριακόσιοι πολῖτες, στοὺς ὁποίους ὁ δούκας εἶχε δώσῃ κτήματα ὅπως εἰπώθη.

κε, βλέποντας σὲ κίνδυνο τοὺς συντρόφους τοὺς καὶ πιστεύοντας πὼς ἡ ἴδια σκληρότητα θὰ ἐκτοξευόταν καὶ σ' ἐκείνους ἀργότερα, πῆγαν στὸ δούκα καὶ τοῦ εἶπαν πὼς ἀπ' ὅ,τι κατάλαβαν, ὅλος ἐκεῖνος ὁ στρατὸς ποὺ μάζεψε ἦταν ἐναντίος στοὺς συντρόφους καὶ φίλους τοὺς. Καὶ ἂν αὐτὸ ἀληθεύη, αὐτοὶ τοῦ ἐπέστρεφαν ὅ,τι τοὺς ἔδωσε γιατί θεωροῦσαν καλλίτερη τύχη νὰ πεθάνουν ὑπερασπίζοντας τοὺς δικούς τους, ἀπὸ τὸ νὰ ἀπολάμβαναν ἐν εἰρήνῃ πλοῦτη ἐνώσω θὰ ἀφανίζονταν αὐτοί. Ὁ δούκας ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στὴς δυνάμεις του, ποὺ ἦταν τόσο ὑπέρτερες ἀπὸ τὴς δικές μας, τοὺς ἀπάντησε μὲ λόγια τόσο βαριά καὶ γεμάτα χίλιες ὕβρεις καὶ προσβολὲς ποὺ ἀκόμη κι' ἂν δὲν εἶχαν ἔρθει τόσο ἀιοφασισμένοι νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία του μόνο αὐτὴ ἡ ἀπόκριση θὰ τοὺς ἔσπρωχνε νὰ ἐκδικηθοῦν. Οἱ λόγοι σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μετρημένοι καὶ περισσότερο στοὺς ἄρχοντες γιατί ἀπὸ τὴν ἀγένεια δὲν πρέπει νὰ περιμένουν παρὰ δυσαρέσκεις καὶ τὴς περισσότερες φορὲς πόθο κι' ἔγνοια γιὰ ἱκανοποίηση καὶ ἐκδίκηση. Λόγια ἄπρεπα προκαλοῦν δίκαιη ἀγανάκτηση ἀκόμα καὶ στοὺς πῶ ταπεινοὺς. Ἡ εὐγένεια εἶναι λάσσο ποὺ συλλαμβάνει καρδιές καὶ ὅταν χρησιμοποιῆται στοὺς ἐχθροὺς, καταλήγει νὰ εἶναι μέτρο ποὺ τοὺς κρατῆνει ἀκόμα καὶ στὴ πῶ βίαη ἔκρηξη τῆς μανίας τους.

Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἔφυγαν οἱ πεντακόσιοι νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς ὑπολοίπους Καταλανοὺς καὶ Ἀραγωνέζους καὶ τοὺς εἰδοποίησαν καὶ γιὰ τὴν τελευταία ἀπόφαση τοῦ δούκα. Γι' αὐτὸν ὁ Νικηφόρος λέει πὼς ἦταν τόσο ἀλαζῶν καὶ ὑπερόπτης βλέποντας κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία του τόσο πολυάριθμο καὶ τόσο λαμπρὸ στρατὸ ποὺ πιά οἱ βλέψεις του ἦταν πολὺ περισσότερες ἀπὸ τὸ νὰ καταστρέψῃ ἀπλῶς τοὺς Καταλανοὺς, γιατί αὐτὸ ἦταν κάτι ποὺ θὰ τὸ ἔκανε, περῶντας μετὰ στὸ ἄλλο σχέδιο τῆς εἰσβολῆς του οἷς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κάνοντας ἕναν οκληρὸ καὶ αἱματηρὸ πόλεμο νὰ φτάσῃ στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ σχέδια τὰ ἐμποδίσσε ὁ Θεὸς εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς. Γιατὶ ἡ ὑπερβολικὴ αὐτοπεποίθησις ποτὲ δὲν εὐδοκιμεῖ.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν LXV

Ἦττα καὶ θάνατος τοῦ δούκα ἀπὸ τοὺς Καταλανοὺς. Οἱ Καταλανοὶ κυριεύουν ἐκεῖνα τὰ κράτη καὶ σταματοῦν τὴν περιπλάνησίν τους

Οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι ὅταν ἔμαθαν πὼς ὁ δούκας ἐρχόταν μὲ ὅλη του τὴν στρατιὰ ἐναντία στοὺς καταυλισμούς τους, ἔκαναν ὅ,τι καὶ τὴς ἄλλες φορὲς ποὺ βρέθηκαν οπρωγμένοι ἀπὸ τὴν ἀνάγκη, ποὺ ἡ μόνη τους σωτηρία βρισκόταν μόνο στὴν ἀνδρεία τους. Ἀποφάσισαν νὰ βγοῦν νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν παρ' ὄλο ποὺ θὰ εἶχαν νὰ πολεμήσουν μὲ τόσο ἄνισους δρους. Βρίσκονταν στὴ στρατιὰ μας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τριῶν ἐθνοτήτων, τρεῖς χιλιάδες πεντακόσιοι καθαλάρηδες καὶ τέσσερεις χιλιάδες ὀπλίτες ὅταν ἄφησαν τοὺς καταυλισμούς τους γιὰ νὰ βγοῦν νὰ συναντήσουν τὸν δούκα. Ἐφθασαν καὶ κατασκήνωσαν τὴν πρώτη μέρα σὲ κάτι λειμῶνες ποὺ τοὺς διέσχιζε μιὰ αὔλακα πολὺ μεγάλη ποὺ τοὺς προσέφερε ἕνα τέχνασμα καὶ ἕνα σχέδιο ομηρικὸ γιὰ τὴν κατατρόφιση τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ χόρτο τοῦ λειβαδιοῦ ἦταν ὑψηλὸ μιὰ παλάμη, ἀρκετὸ γιὰ νὰ κρύβῃ τὸ πεδίο. Πλημμύρισαν καὶ λάσπωσαν ὅλους ἐκείνους τοὺς γειτονικοὺς κάμπους ἀπ' ὅπου ἔκριναν πὼς τὸ ἐχθρικὸ ἵπτικὸ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ τὴς ἐπιθέσεις του. Γιὰ τὸ δικὸ τους ἄφησαν

μερικούς στεγνούς, ώστε όταν χρειαστή να μπορούν να βγοῦν και να πολεμήσουν οὐ στεγνὸ καὶ στέρεο ἔδαφος. Τὸ σχέδιο πέτυχε, γιατί ὁ δούκας ἤρθε τὴν ἄλλη μέρα μὲ ὅλη τὴν στρατιά, τόσο ἰσχυρὸς καὶ γι' αὐτὸ ἀδιάφορος κί' ἀπρόσεκτος νὰ ἀντιληφθῇ τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐχθροῦ καὶ νόμιζε πῶς μόνο ἡ λάμπη τῶν ὄπλων του καὶ τῶν πανοπλιῶν του ἄρκοῦσε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς ἐχθρούς του.

Ἀνακαλύπτοντας τοὺς δικούς μας παρέταξε τὶς ἴλες του καὶ ἐπειδὴ εἶχε μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη στὸ ἵππικὸ τὸ ἔβαλε μπροστὰ καὶ ὁ ἴδιος μὲ ἓνα σῆμα ἀπὸ διακόσιους Γάλλους ἵππεις τοὺς πρὸ διαλεχτοὺς ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἀποτέλεσε τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ. Τὸ στρατόπεδόν μας ὅσο ὁ δούκας ἐτοιμαζόταν γιὰ τὴ μάχη, θέλησε νὰ κἀνῃ τὸ ἴδιο ἀνακατεύοντας τὰ σώματα καὶ τὶς ἴλες τῶν Τούρκων καὶ Τουρκόπουλων, ἀνάμεσα στὶς δικές τους. Ἀλλὰ αὐτοὶ βγῆκαν ἔξω λέγοντας πῶς δὲν ἤθελαν νὰ πολεμήσουν, γιατί θεωροῦσαν ἀδύνατον νὰ ἐπιτεθῇ ὁ δούκας ἐνάντια στοὺς Καταλανοὺς πού τόσο καλὰ τὸν εἶχαν ὑπηρετήσει καὶ ἐπειδὴ φοβήθηκαν πῶς ἦταν τέχνασμα ἐκείνων πού ἤθελαν νὰ τοὺς ἀφανίσουν, ἐπειδὴ ἦταν λαὸς ἄλλης θρησκείας. Δὲν θορυβήθηκαν οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι μ' αὐτὴ τὴν ἀπόφαση τῶν Τούρκων, παρ' ὅλο πὸ ἀπὸ ἔλλειψη χρόνου δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς ἐξηγήσουν καὶ νὰ τοὺς βγάλουν ἀπὸ τὴν πλάνη, οὔτε ὅμως θὰ ἤθελαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ νὰ πολεμήσουν. Ἀλλὰ μὲ περισσότερο θάρρος βγῆκαν νὰ κυνηγήσουν τὸν ἐχθρὸ πὸ ἐρχόταν γυρεύοντας τὸν ἴδιο του τὸν θάνατο. Ὁ δούκας μὲ τὸ πρῶτο σῶμα τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς κυκλώθηκε ἀπὸ μία μοῖρα πεζικοῦ πὸ ἦταν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τῶν λασπωμένων κάμπων καὶ μὲ τὴν βιάση πὸ ἐρχόταν τὸ ἵππικὸ βρέθηκε πρὶν προλάβῃ νὰ τὸ καταλάβῃ στὸ κέντρο τους, τὴν ἴδια στιγμή πὸ οἱ Ἀλμογάβαροι, ἐλεύθεροι καὶ ἀνεμπόδιοι μὲ τὰ βέλη τους καὶ τὰ σπαθιά τους χύνονταν ἀπάνω τους πὸ φορτωμένοι σιδηρικὰ βούλιαζαν στὴ λάσπη καὶ τὸ βόρβορο μὲ τὰ ἄλογά τους. Ἐφθασαν καὶ οἱ ἄλλοι νὰ βοηθήσουν ἀνέλπιδα τὸν δούκα, πέφτοντας σὶδὸν ἴδιο κίνδυνο. Ὁ δούκας, καθὼς ἦταν ὁ πρῶτος εὐκόλα διακρινόμενος, ἦταν ἀπὸ τοὺς πρῶτους πὸ σκοτώθηκε ἀπὸ τὰ χέρια ἐκείνων πὸ προηγουμένως εἶχε ὑποτιμήσει καὶ κακομεταχειριστῆ μὲ λόγια τόσο ἀτιμωτικά. Αὐτὸ καταλήγει νὰ εἶναι τὸ τέλος τῶν ἀλαζόνων καὶ τῶν ματαιοδόξων πὸ συνήθως καταστρέφονται τὴν στιγμή πὸ νομίζουν πῶς θὰ θριαμβεύσουν.

Ὅταν σκοτώθηκε ὁ δούκας κί' ὅσοι βρίσκονταν στὸ σῶμα του, ἔμεινε τὸ ὑπόλοιπο στρατόπεδόν του γεμάτο φόβον καὶ σύγχυση, γιατί πᾶ οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι τοὺς εἶχαν ἐπιτεθῆ ἀπὸ πολλὰς μεριές, ἐνῶ οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Τουρκόπουλοι μὲ καταλαγιασμένες τὶς ὑποψίες τους, βλέποντας τοὺς δικούς μας νὰ σφαγιάζουν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ δούκα, χύμηξαν κί' αὐτοὶ καὶ συμπλήρωσαν τὴν νίκη.

Χάθηκαν μαζί μὲ τὸν δούκα πολλοὶ ἄνδρες διαλεχτοί. Γιατὶ ἀπὸ τοὺς ἐπτακόσιους ἵππότες πὸ μῆκαν στὴ μάχη, μόνον δυὸ ἀπόμειναν ζωντανοί. Ὁ ἓνας ἦταν ὁ Βονιφάτιος ντὲ Βερὸνα κί' ὁ ἄλλος ὁ Ρογῆρος Ντεσλάου, ἱππότης τῆς Ροσελλόν καὶ πολὺ γνωστὸς στὸ στράτευμά μας, ἔχοντας ἔλθει πολλές φορὲς σὰν ἀπεσταλμένος τοῦ δούκα στοὺς ἀρχηγούς μας ὅταν ἔμειναν στὴν Κασσάνδρεια. Ὑπῆρξε ἡ μάχη ἡμερῆ καὶ πολυαίμακτη καὶ κράτησε περισσότερο ἢ καταδίωξη καὶ τὸ φονικὸ μετὰ τὴν ἤττα. Γιατὶ ὅταν σκοτώθηκε ὁ δούκας καὶ βούλιαξαν στὸ βόρβορο οἱ πρῶτες ἴλες ἱππικοῦ, κυριάρχησε μεγάλη ἀταξία στὴν ὑπόλοιπη ἐχθρική στρατιά, ὥστε στάθηκε εὐκόλη ἡ νίκη.

Ὅταν κέρδισαν μιὰ τόσο λαμπρὴ νίκη, προχώρησαν καὶ οὐ λίγες μέρες κατέλαβαν τὴν πόλη τῶν Θηβῶν καὶ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἀπὸ τὸ στρατὸ πὸ εἶχε ἀπομείνει στὸ κράτιον τοῦ δούκα, παραδόθηκε ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς

χωρίς να περιμένουν να τους πολιορκήσουν, γιατί όλη ή άμυνα είχε χαθῆ στήν μάχη. Μετά ἀπό αὐτὸ ἔμειναν οἱ δικοί μας Καταλανοὶ καὶ Ἀραγωνέζοι κύριοι ἐκείνου τοῦ κράτους καὶ τῆς ἐπαρχίας, μετὰ ἀπὸ πολέμους δεκατριῶν χρόνων. Κι' ἔτσι τελείωσε ἡ περιπλάνησή τους καὶ ἐγκαταστάθηκαν στὴ γῆ τῶν ἄλλων, ἀπολαμβάνοντας τὶς περιουσίες καὶ τὶς γυναῖκες τῶν ἠττημένων. Γιατὶ ὅταν βρέθηκαν χωρὶς κανέναν νὰ τοὺς ἀντιστέκεται, κυρίαρχοι τῶν πάντων, ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς στρατιωτῶν παντρεύτηκε μὲ γυναῖκες ἀπὸ τὶς πὺδ ἐξέχουσες καὶ πλούσιες οἰκογένειες τῆς ἐπαρχίας καὶ θεμελιώθηκε ἕνα νέο κράτος καὶ χωροδεσποτεία ποὺ οἱ βασιλιάδες μας τῆς Ἀραγωνίας ἐκτιμοῦσαν πολὺ, ἀφοῦ κερδήθηκε μὲ τὶς δικές τους στρατιές, ὅχι βέβαια μὲ τὴν κοινὴ περιουσία τῶν βασιλείων τους, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς τους ὑπηκόους: μεγάλη τύχη τῶν ἀρχόντων νὰ ἔχουν τέτοιους ὑπηκόους ποὺ οἱ μὴχοι, τὰ ἔξοδα καὶ οἱ κίνδυνοι βαραίνουν αὐτοὺς, ἐνῶ ὁ καρπὸς τῆς νίκης, ἡ κατάκτηση τῶν βασιλείων, ἡ δόξα τῆς εὐτυχίας καὶ ἡ διοίκηση καὶ διακυβέρνηση νὰ ἀνήκη στὸν ἄρχοντα τῶν κρατῶν στὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι γεννήθηκαν.

Βρίσκονταν οἱ δικοί μας μὲ τόση ἔλλειψη προσώπων ἐξεχόντων καὶ ἰπποτῶν νὰ τοὺς κυβερνήσουν, ποὺ ζήτησαν τὸν Βονιφάτιο ντὲ Βερόνα, ἕναν ἀπὸ τοὺς ἰππότες ποὺ ἐπέζησε στὴ μάχη, νὰ γίνῃ ἀρχηγός τους. Ἀλλὰ αὐτὸς νομίζοντας πὺς θὰ εἶχε πάνω τους τόσο κῦρος, ὅσο καὶ ὁ Τιβάλδος, δὲν δέχτηκε τὴν προσφορά. Δύο γεγονότα βέβαια πολὺ παράξενα σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι: τὸ πρῶτο ὅτι ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγία σ' ἕναν ξένο καὶ αἰχμάλωτο δικό τους, καὶ τὸ δεύτερο ὅτι αὐτὸς δὲν δέχτηκε τὸ ἀξίωμα. Τότε ἔκαναν ἀρχηγό τους τὸν Ρογήρο Ντεσλάου καὶ τοῦ ἔδωσαν γιὰ γυναῖκα του αὐτὴν ποὺ παλιὰ ἦταν τοῦ Σενιὸρ ντὲ Σάλα, γυναῖκα ξεχωριστὴ καὶ πλούσια. Μὲ αὐτὸν ἀρχηγὸ διοικῆθηκε λίγο καιρὸ ἐκεῖνο τὸ κράτος.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν LXVI

Οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐπιστρέψουν στὴν πατρίδα φεύγουν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσία τῶν Καταλανῶν καὶ Ἀραγωνέζων καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο ποὺ ἦλθαν γυρίζουν στὴν Καλλιπόλη

Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Τουρκόπουλοι, βλέποντας ὅτι οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι οἱ συμπολεμιστές τους, εἶχαν σταματήσῃ τὴν περιπλάνησή τους καὶ εἶχαν ἀποφασίσει νὰ θεμελιώσουν σ' ἐκεῖνο τὸ κράτος οἰκογένεια καὶ ζωὴ, ποθώντας νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα, ἀποφάσισαν νὰ χωρίσουν ἀπὸ τοὺς δικούς μας. Παρ' ὅλο ποὺ τοὺς πρότειναν διάφορα μέρη νὰ μείνουν, προσφέροντάς τους τοποθεσίες καὶ σπιτία, ὅπου θὰ μπορούσαν νὰ ζήσουν ξεκούραστα καὶ νὰ μοιραστοῦν ἴσα μ' αὐτοὺς τὸ βραβεῖο τῆς νίκης, τίποτα δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ τοὺς κρατήσῃ, γιατί, ἔλεγαν, ἦταν πὰ καιρὸς νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους, στοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς τους καὶ ἐπειδὴ βρίσκονταν μὲ τόση εὐτυχία καὶ πλοῦτη, ἤθελαν μέσα στὴν ἴδια τῆ φυλὴ τους νὰ ἀπολαύσουν τὴν ἀνάπαυση.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἀπόφαση ἀποχώρησαν φιλικὰ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Τουρκόπουλοι ἀπὸ τῆ συντροφιά μας, γυρίζοντας στὴν πατρίδα. Πῆραν τὸν ἴδιο δρόμο ποὺ ἔκαναν ὅταν ἔρχονταν μὲ τοὺς Καταλανοὺς ἀπὸ τὴν Καλλιπόλη. Διέσχισαν ὁλόκληρη τὴ Θράκη, χωρὶς κανεῖς νὰ τοὺς ἀνισταθῆ, ἐρμημώνοντας καὶ κατασιρέφοντας μὲ περίοσια ἀπανθρωπιά, ὅλες τὶς ἐπαρχίες ποὺ βρῆκαν στὸ διάβα τους. Οἱ Τουρκόπουλοι μὲ τὸν ἀρχηγό τους Μελέκο, ἦταν χριστιανοὶ ἀλλὰ πὺς πολὺ στὸ ὄνομα παρὰ στίς πράξεις. Δὲν ἀποπειράθηκε ὁ Μελέκος νὰ

συνάψη νέα συμφωνία για να μη πάλι στην ύπηρεσία του Ἀνδρόνικου, εἴτε γιατί ἀμφέβαλε ἂν θὰ τοὺς δέχονταν ἢ γιατί κι' ἂν τοὺς δέχονταν, φοβήθηκε μήπως καὶ τὸ ἔκαναν για νὰ τοὺς ἔχουν στὸ χέρι καὶ νὰ τοὺς σκοτώσουν μετὰ. Γιατὶ ἤξεραν πὼς οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ ἄρχοντάς τους Ἀνδρόνικος ἦταν πολὺ δυσαρεστημένοι μετὰ ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ οἱ Καταλανοὶ κυρίευσαν τὴν Ἄπρη, καὶ αὐτοὶ ἦταν οἱ πρῶτοι ποὺ ἐγκατέλειψαν τὸν Μιχαὴλ καὶ μετὰ ἄφησαν τὶς αὐτοκρατορικὲς οἰκονομίας τοῦ Ἀνδρόνικου κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ὑπηρετοῦσαν καὶ ἐνώθησαν μὲ τοὺς Καταλανοὺς καὶ τοὺς Ἀραγωνέζους, τοὺς χειρότερους ἐχθροὺς του, καὶ ἐπὶ εἰπὰ χρόνια συνεχῶς κατέστρεφαν μαζί τους τὴν αὐτοκρατορία: ἀρκετὲς αἰτίες ὅλες αὐτὲς για νὰ μὴν ὑπάρχη περίπτωση καιμιᾶς ἐπανόρθωσης. Γιατὶ τόσο μεγάλες προσβολὲς ποτὲ δὲν ξεχνιῶνται.

Ἀπελπισμένοι ἀπὸ αὐτὴ τὴ πλευρὰ ὁ Μελέκος, σκεπτόταν τί νὰ ἀκολουθήσῃ ὅταν ἡ τύχη τοῦ ἄνοιξε ἄλλο δρόμο νὰ ξεκουραστῇ, γιατί ὁ ἄρχοντας τῆς Σερβίας τοῦ προσέφερε ἄλλο καταφύγιο καλὸ, χωρὶς νὰ χρειασθῇ νὰ μεταχειρισθῇ τὰ ὄπλα, οὔτε νὰ πολεμήσῃ, παρὰ μόνον ὅταν ὁ ἴδιος θὰ τὸ ἐπιθυμοῦσε. Δέχτηκε ὁ Μελέκος, κι' εἰριανὰ στὴ Σερβία, αὐτὸς καὶ οἱ δικοὶ του, κάνοντας μιὰ ζωὴ ἴσου καὶ γαλήνια τόσο διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην ποὺ ὡς τώρα ἔκαναν.

Ὁ Καλιῆλ, ὁ ἄρχοντας τῶν Τούρκων ποὺ ἀνέρχονταν στὰ χίλια τριακόσια ἄλογα καὶ ὄχτακόσιους πεζοὺς, μιῆκε στὴν Μακεδονία, ὅπου ἀποφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ, ὥσπου νὰ μπορέσουν νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους μὲ ἀπόλυτη ἀσφάλεια. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα προξένησε τόσες φθορὰς στὴν ἐπαρχία, ποὺ ὑπῆρξε ἀναγκαῖο μὰ καὶ ἔλειπε ὁ ἀπαραίτητος στρατὸς νὰ τοὺς διώξῃ μ' αὐτόν, νὰ προσπαθῆσῃ — ὁ Ἀνδρόνικος — νὰ ἔρθῃ σὲ κάποια συνεννόηση, ὥστε νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ φύγουν.

Αὐτὸ ποὺ θεωρήθηκε πιὸ συμφέρον καὶ για τὶς δύο παρατάξεις ἦταν ὁ Καλιῆλ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπαρχία ἂν τοῦ ἐγγυηθοῦν ἐλεύθερο πέρασμα ἀπὸ τὴν Χρυσούπολη καὶ τοῦ δώσουν πλοῖα νὰ μπορέσῃ νὰ περάσῃ τὸ στενὸ. Γιατὶ χωρὶς αὐτὲς τὶς δύο προϋποθέσεις, ὅποια κι' ἂν ἔλειπε, θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀνατολία, τὴν πατρίδα του.

Οἱ Τούρκοι τότε εὐλαχίιστα σκέπτονταν νὰ ἀναπτυχθοῦν ναυτικά, γιατί εἶχαν ἀκόμη ἀρκετὲς ἐπαρχίες στέρη γῆ νὰ κατακτήσουν καὶ δὲν ἐνδιαφέρονταν για ὅ,τι ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς θάλασσας. Καὶ εἶτοι δὲν μποροῦσε ὁ Καλιῆλ νὰ ἐλπίζῃ στὰ πλοῖα τοῦ ἔθνους του. Τὸ στενὸ τῆς Χρυσούπολης ἦταν ἀδύνατον νὰ τὸ διασχίσουν ἐξ αἰτίας τοῦ τείχους ποὺ σ' αὐτὸ εἶχαν — οἱ Βυζαντινοὶ — ἀνεγείρει ὅταν πέρασαν οἱ δικοὶ μας. Ἐνημέρωσαν τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο, σχετικὰ μὲ τὶς συνθήκες ποὺ διαπραγματεύονταν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ὅτι αὐτοὶ ὑπόσχονταν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ἐπαρχία καὶ ζυγίζοντας ὅπως ἦταν λογικὸ τὸν κίνδυνον ποὺ θὰ δοκίμαζε ἡ παρεμπόδισῆ τους καὶ τὸ τί θὰ ὑπέφερε ὀλόκληρη ἡ Μακεδονία, ἂν αἱ Τούρκοι ἀπελπισμένοι ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι τοὺς ἐμπόδιζαν τὸ πέρασμα καὶ τὸ δρόμον πρὸς τὴν πατρίδα τους, μπορούσαν νὰ ἐπιτεθοῦν στὴν Θεσσαλονίκη ἢ νὰ ἀναλάβουν κάποια ἄλλη παρόμοια ἐπιχείρηση ποὺ ἡ ἀπελπισία ὑπαγορεύει καὶ ἀναθυμῶμενοι πῶσο ἀκριβὰ τοὺς κόσμισε ἡ ὑποτίμησις τῶν Καταλανῶν, ἀποφάσισαν γρήγορα τὴν ὑπόθεσιν καὶ δέχτηκαν ἐκείνη τὴν ἀναχώρησιν καὶ πρόσφεραν στοὺς Τούρκους ἐλεύθερον πέρασμα ἀπὸ τὴν Χρυσούπολη καὶ πλοῖα νὰ περάσουν τὸ μικρὸ στενὸ τοῦ Ἑλλησπόντου. Καὶ για νὰ μὴν τοὺς ἐνοχλήσῃ κανεὶς ἔστειλε ὁ αὐτοκράτορας τρεῖς χιλιάδες ἄλογα για τὴν προφύλαξίν τους μὲ τὸν περίφημον ἀρχηγὸ Σενακαρίπ τὸν Στρατοπεδάρχη, ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἄξιωματα ἐκείνης τῆς αὐτοκρατορίας. Μ' αὐτὸ τὸ στρατὸ ὁ Καλιῆλ μὲ τοὺς λοι-

πούς Τούρκους πέρασαν τὸ στενὸ τῆς Χρυσούπολης καὶ ἔφθασαν κοντὰ στὴν Καλλιπολι, ὅπου θὰ ἐπιβιβάζονταν στὰ πλοῖα.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν L X V I I

Οἱ Ἕλληνες καταπατοῦν τὴν ὑπόσχεση πού εἶχαν δώσει στοὺς Τούρκους. Αὐτοὶ ὅταν ἀνακάλυψαν τὴν προδοσίαν κυριεύουν ἓνα φρούριο ὅπου ὀχυρώθηκαν

Ἐνόσω περήμεναν τὰ πλοῖα, ὁ στρατὸς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Σενακαρίπ γνωρίζοντας τὰ πλοῦτη πού μετέφεραν οἱ Τούρκοι, καὶ ξέροντας πὼς αὐτὰ ἦταν λεία ἀπὸ τὶς ἐπαρχίες τους, θεωρώντας μεγάλο ξεπεσμό νὰ ἀφήσουν ἐκείνους τοὺς βάρβαρους πού ἦταν τόσο ὀλιγάριθμοι νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους μὲ τοὺς θησαυροὺς τους, ἀποφάσισαν νὰ καταπατήσουν τὴν ἐγγύηση καὶ τὸν αὐτοκρατορικὸ λόγον, κρίνοντας αὐτὸ λιγώτερο προσβλητικὸ ἀπὸ τὸ νὰ ὑποστοῦν τέτοια ζημιά. Συμφώνησαν γιὰ τὸ πὼς καὶ πότε θὰ τοὺς ρίχνονταν: οκέφθησαν νὰ εἶναι νύχτα ὥρα εὐνοϊκὴ γιὰ τὸ στρατὸ πού δὲν παίρνει προφυλάξεις.

Δὲν ἐπιχειρήθηκε ἡ ὑπόθεση μὲ τόση μυστικότητα, ὥστε νὰ μὴν μάθουν οἱ Τούρκοι τί μηχανεύονταν ἐναντίον τους μὲ τόσο μεγάλη προσβολὴ τοῦ διεθνούς δικαίου τῶν λαῶν πού κάνει ἀπαραβίαστο τὸν λόγον πού ἔχουν δώσει ἀκόμα καὶ στὸν ἴδιον ἐχθρό. Σηκώθηκαν ἐκείνη τὴ νύχτα καὶ κατέλαβαν ἓνα φρούριο, τὸ πιὸ κοντινὸ πού ἡ περίσταση τοὺς πρόσφερε καὶ ὀχυρώθηκαν μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ πεθάνουν ἐκδικούμενοι. Ὅταν ὁ Σενακαρίπ καὶ οἱ ἀρχηγοὶ του εἶδαν πὼς τὰ σχέδιά τους εἶχαν ἀποκαλυφθῆ, ἐπεκράτησε μεγάλη σύγχυση ἀνάμεσά τους ἂν ἔπρεπε νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν ἢ νὰ εἰδοποιήσουν τὸν αὐτοκράτορα γιὰ τὸ τί συνέβαινε. Προτίμησαν τὸ δεύτερον. Ἀλλὰ παρ' ὅλο πού ἡ εἰδοποίησις ἔφθασεν ἐγκαίρως καὶ γρήγορα, ὁ Ἀνδρόνικος ἄργησε νὰ ἀποφασίσῃ: παράλειψη πολὺ συνηθισμένη στοὺς ἄρχοντες, ἡ πιὸ καταστρεπτικὴ νὰ καθυστερήσῃ λύσεις, ὥσπου νὰ περάσῃ ἡ εὐκαιρία καὶ νὰ δοθοῦν ὅταν πιὰ δὲν ὀφελοῦν. Καὶ τόσο πὸ ἐπικίνδυνον εἶναι αὐτό, ὅσο πιὸ σημαντικὴ εἶναι ἡ ὑπόθεση, ὅπως εἶναι οἱ πολεμικὲς ὅπου τὰ μικρὰ λάθη καταλήγουν νὰ εἶναι αἰτία ἀφανισμοῦ βασιλείων καὶ μοναρχιῶν.

Ἡ καθυστέρηση ἐκλογῆς μιᾶς ἀπόφασης εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὸ νὰ ἐκτελεστῇ μιὰ πού εἶναι λιγώτερον συμφέρουσα. Φάνηκε σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν πόσο σημαντικώτερον ἦταν γιὰ τὸν Ἀνδρόνικον νὰ διατάξῃ ἢ νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς Τούρκους ἢ νὰ τοὺς δώσουν πλοῖα νὰ περάσουν τὸ στενόν. Γιατί ὀτιδήποτε καὶ ἂν γινόταν ἀπὸ τὰ δυὸ πού τὸν κρατοῦσαν σκεπτικὸ καὶ ἀμφίρροπον, θὰ ἦταν πὸ σωστὸ καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀργοπορίαν νὰ τοὺς δώσῃ καιρὸ νὰ βροῦν βοήθεια καὶ τόπον νὰ ὀχυρωθοῦν καὶ νὰ προφυλαχθοῦν. Ὅπως καὶ ἔκαναν. Γιατὶ οἱ Τούρκοι πεπεισμένοι ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν κρατοῦσαν λόγον, σὰν ἀπελπισμένοι ἔκαναν μεγάλες προσπάθειες νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς ἄλλους ὁμοεθνεῖς τους πού βρισκόνταν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ στενοῦ. Καὶ αὐτοὶ ὅταν ἔμαθαν σὲ τί κίνδυνον βρισκόταν ὁ Καλιπ καὶ οἱ δικοί του καὶ τοὺς μεγάλους θησαυροὺς πού εἶχαν, μὲ μικρὰ σκάφη καὶ μὲ πολλὰ ταξίδια, πέρασαν μεγάλο ἀριθμὸν Τούρκων γιὰ ἐνίσχυσή τους. Καὶ βλέποντας πόσοι ἦταν συγκεντρωμένοι ὄχι μόνον προσπάθησαν νὰ ἀμυνθοῦν, ἀλλὰ ἄρχισαν νὰ κάνουν ἐπιδρομὰς στὴ χώρα πού τόσο καλὰ τὴν γνώριζαν.

Οἱ Τοῦρκοι νικοῦν τὸν Μιχαὴλ καὶ προξενοῦν μεγάλες φθορές στὴ Θράκη

Ὁ αὐτοκράτορας Ἀνδρόνικος φοβούμενος πὼς ἐκεῖνοι οἱ λιγοστοὶ ἐχθροὶ ἀποκτοῦσαν περισσότερες δυνάμεις, κατέληξε στὴν ἀπόφαση νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ μιὰ καὶ καλὴ, ἀπόφαση ποὺ παρὰ λίγο νὰ κοστίσῃ τὴ ζωὴ τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, τοῦ γιοῦ του, γιατί ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως ἀνέλαβε αὐτὴ τὴν ἐπιχείρησι μὲ στρατὸ ποὺ ἀποτελοῦσαν μεγάλος ἀριθμὸς χωρικῶν ποὺ τοὺς τραβοῦσε περισσότερο ἢ ἀπληστία νὰ μαζέψουν θησαυρούς, παρὰ ὁ πόθος νὰ πολεμήσουν. Θεωροῦσαν ὅλοι βέβαιο πὼς οἱ Τοῦρκοι βλέποντας τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ καὶ τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ λαμπρότητα τῶν αὐλικῶν, θὰ ὑποχωροῦσαν. Καὶ τὴν ἦταν ἡ ἀφροντισιὰ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ σὰν νὰ βρίσκονταν οἱ σπῆτι τοὺς πῆγαν πρὸς τοὺς Τούρκους χωρὶς νὰ σχηματίσουν τίς μοῖρες τοὺς, ξεχνώντας κάθε τί ἀπὸ τὴν πολεμικὴ ἐτοιμασία καὶ τάξιν, εἴτε ἀπὸ ἄγνοια, εἴτε γιατί ἔκριναν ἄχρηστη κάθε πρόβλεψη γιὰ τόσο μικρὸ στρατό. Οἱ Τοῦρκοι καθὼς δὲν εἶχαν ἄλλη σωτηρία ἀπὸ τὸ νὰ πολεμήσουν ἢ νὰ πεθάνουν, ἀφησαν τίς γυναῖκες, τὰ παιδιά καὶ τίς περιουσίας μέσα στὰ ταμποῦρια τῶν ὀχυρῶν τοὺς μὲ ἕναν ἀρκετὸ ἀριθμὸ ὑπερασπιστῶν καὶ βγήκαν νὰ ἀνταμιώσουν τὸν ἐχθρὸ ἐπτακόσια ἄλογα.

Ἐρχόταν ὁ αὐτοκράτορας Μιχαὴλ χωρὶς καμιά προφύλαξιν, λογαριάζοντας νὰ βρῆ τοὺς Τούρκους ὄχι στὴν ὑπαίθρο, ἀλλὰ στὴν μικρὴ ἐκείνη ἔκτασι γῆς ποὺ εἶχαν ὀχυρώσει κί ὅταν ἀνακάλυψαν τὸ σῶμα τῶν ἐπτακοσίων ἰππέων ποὺ βγήκαν νὰ τοὺς προῦπαντίσουν, τὴν ὑπῆρξε ἡ ἀναστάτωση τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἀταξία τῶν χωρικῶν ποὺ πρὶν νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν ἀκόμη διασκορπίσθηκαν. Συγκεντρώθηκε καὶ σιράφηκε τὸ σῶμα τῶν ἐπτακοσίων Τούρκων ἰπέων πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἔβλεπαν τὰ λάβαρα καὶ τὴν ἀκολουθία τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ ποὺ οὔτε σὲ μέρος ἀσφαλὲς βρισκόταν, οὔτε διέθετε τὴν ἀμυνα ποὺ ἔπρεπε. Οἱ χωρικοὶ εἶχαν πὰ γυρίσει τίς πλάτες καὶ τὸ πόστο τοὺς εἶχε ἐγκαταλειφθῆ καὶ πίσω ἀπ' αὐτοὺς πολλοὶ στρατιῶτες, στοὺς ὁποίους ὁ Μιχαὴλ εἶχε κάποια ἐμπιστοσύνη, κί ἔτσι βρέθηκε σὲ μιὰ στιγμὴ πρὶν ἀκόμα πολεμῆσῃ ἡττημένος.

Ἐχασε καὶ τὴν ἀκολουθία του. Καὶ οὔτε μὲ φωνές καὶ παρακάλια δὲν κατάφερε νὰ συγκρατήσῃ ὅσους ἔφευγαν ποὺ οὔτε ἄκουγαν, οὔτε πίστευαν. Βλέποντας πὼς ἀπόμεινε μόνος. ἐνῶ οἱ Τοῦρκοι ὅλο καὶ συσφίγγονταν γύρω του, σπηροῦνισε τὸ ἄλογό του καὶ γεμάτος δάκρυα καὶ θλίψη ρίχτηκε στὴ φυγὴ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἀκολούθησαν καὶ ἂν μερικοὶ ἀξίωμα τοῦχοι καὶ στρατιῶτες τιμημένοι δὲν ἔστρεφαν τὸ πρόσωπο κατὰ τὸν ἐχθρὸ γιὰ νὰ τὸν καθυστερήσουν, χωρὶς ἀμφιβολία. θὰ τὸν εἶχαν φθάσει. Ἄλλὰ οἱ Τοῦρκοι συγκρατημένοι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λίγους ποὺ τοὺς ξεκαθάρισαν καὶ μ' αὐτὸ ἔδωσαν τέλος καὶ κατὰληξιν στὴ νίκη.

Διαγούμισαν τίς σκηνές καὶ τοὺς καταυλιμοὺς τοῦ Μιχαὴλ καὶ μέσα στὴ οἰκὴ του βρῆκαν πολλὰ χρῆμα καὶ κοσμήματα ἀμύθητης ἀξίας καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἕνα αὐτοκρατορικὸ στέμμα μὲ ωραιότατες πέτρες ἀνεκτίμητης ἀξίας. Αὐτὸ περιῆλθε στὰ χέρια τοῦ Καλήλ ποὺ παίζοντας μὲ τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα τὸ ἔβαλε στὸ κεφάλι του καὶ χαριτολογώντας ἀτίμαζε μὲ λόγια ἐκεῖνον ποὺ μὲ τὴν τῶν ντροπὴ τὸ εἶχε χάσει.

Μιὰ ἀπὸ τίς αἰτίες αὐτῆς τῆς ἥττας ἦταν ὅτι ὁ Μιχαὴλ πολέμησε μὲ στρα-

τὸ πού τὸν εἶχε ἐξαιπιάσει καταπατώντας τὸ λόγο του. Γιατὶ ὅπως ἡ τήρησή του ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸ διεθνὲς δίκαιο καὶ ὅλοι οἱ νόμοι θεϊκοὶ καὶ ἀνθρώπινοί μᾶς τὸ ὑποχρεώνουν, ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς τέτοια γεγονότα κ' ἀκόμα νὰ θριαμβεύσουν οἱ βάρβαροι πάνω στοὺς χριστιανοὺς σὰν τιμωρία σὲ τόσο ἀποτρόπαιο κακό. Ἐπρεπε οἱ Ἕλληνες νὰ θυμηθοῦν τὸ λόγο τους μετὰ τοὺς δικούς μας, ἀφοῦ βρισκόταν σὲ σιμῆος νὰ χαθῆ τὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ θὰ γινόταν ἂν οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι εἶχαν κάποιον ἄρχοντα νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ. Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ὑπερόπτες καὶ ἀπόκοποι μετὰ τὴν ἀνυποψίαστη αὐτὴ νίκη, διέτρεχαν τὴ χώρα, ἐρημιώνοντας καὶ καταστρέφοντας ὅ,τι μπορούσαν, χωρὶς ὁ Ἀνδρόνικος νὰ τοὺς ἀντικρούῃ, καὶ αὐτὸ σ' ἓνα διάστημα δύο χρόνων πού, τόσο τρόμοιο εἶχαν οἱ κάτοικοι, νὰ ἐγκατέλειπαν τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν ΛΧΙΧ

Ὁ Παλαιολόγος νικᾷ τοὺς Τούρκους μετὰ ἀποτέλεσμα ὅλοι νὰ σκοτωθοῦν ἢ νὰ αἰχμαλωτισθοῦν

Ἐνώσω ὁ αὐτοκράτορας φρόντιζε νὰ προσελκύσῃ ξένο στρατὸ, γιατί δὲν μπορούσε νὰ συγκροτήσῃ δικό του, ὁ Παλαιολόγος, συγγενῆς του, ἄνδρας πού μέχρι τότε ἔμενε σὲ ἀφάνεια καὶ ζοῦσε ἡσυχος σὸ ὄπιόν του, τοῦ ζήτησε ἄδεια νὰ ἀσυγκεντρώσῃ τὸ στρατὸ τὸν ἀναγκαῖο, ἀναλαμβάνοντας αὐτὸς τὴν ἐκστρατεία. Ὁ Ἀνδρόνικος ἀντελήφθη τὴν ἐντιμότητα τοῦ ἄνδρα καὶ θεωρώντας τὸν θεόστολο γιὰ τὴ σωτηρία ἀπὸ τόσες συμφορές, ἀποφάσισε νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὸν πόλεμο καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πράξῃ ὅπως ἤθελε. Γιατὶ πίστευε πὼς οἱ ἁμαρτίες του ἦταν αἰτία τόσων δυστυχιῶν, ἀφοῦ δὲν ἄρκεσε μιὰ μεγάλη στρατιὰ νὰ νικήσῃ ἓνα τόσο μικρὸ ἀριθμὸ Τούρκων. Κι' εἶτοι στήριξε ὅλες του τὶς ἐλπίδες στὴν καλωσύνη τοῦ Παλαιολόγου, στὸν ὁποῖον ἔδωσε χρήματα, ὅπλα, ἄλογα καὶ τὸν στρατὸ πού ἤθελε.

Βγήκε ὁ Παλαιολόγος στὴν ὑπαιθρο καὶ πρῶτα τοὺς ἔβαλε ὅλους νὰ ἐξιμολογηθοῦν, γιατί διαφορετικὰ θὰ ἦταν ἀδύνατον νὰ πετύχουν τίποτα καλὸ. Μοίρασε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν χρημάτων σὲ ἐλεημοσύνες στοὺς φτωχοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, ὡς νὰ δέωνται συνεχῶς: παντοινὸ γιαιτρικὸ γιὰ ὅλες τὶς δουλειὰς πού κατευνάξεται ἡ ὀργὴ καὶ κερδίζεται ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ. Ὁταν ἔγιναν αὐτά, ἔστειλε παντοῦ νὰ ἀνακαλύψῃ τὸν ἐχθρό. Πῆρε εἰδοποίηση πὼς ὁ Καλήλ μετὰ χίλια διακόσια ἄλογα διέτρεχε τὴν Μπικία, ὅπου εἶχε πάρει μιὰ μεγάλη λεία. Μετὰ αὐτὰ τὰ νέα, πορευτὴκε τρεῖς μέρες μετὰ πού ἔφυγε ἀπὸ τὰ γειτονικά στὴν Κωνσταντινούπολη χωριά, στρατοπέδευσε σὸ ποτάμι πού οἱ ντόπιοι τῆς ἐπαρχίας ὀνομάζουν Ξερογύψο. Μετὰ ἀπὸ δύο μέρες, κοντὰ στὰ μεσάνυχτα, ἔφθασε ἡ εἰδοσιμ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦταν κοντὰ φορτωμένοι λάφυρα.

Ἐτοιμάσθηκε ὁ Παλαιολόγος γιὰ τὴ μάχη καὶ ἀνατέλοντας ὁ ἥλιος ἀνακάλυψαν ἡ μίσι τὴν ἄλλην παράταξη καθαρά καὶ εὐδιάκριτα. Οἱ Τοῦρκοι μετὰ μεγάλη βίαση ἔβαλαν τὰ κάρρα γύρω ἀπὸ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους κάνοντας τὴ συνηθισμένη τους δέσηση — εἶσι τὸ διηγεῖται ὁ Γρηγορᾶς — καὶ ρίχνοντας χῶμα πάνω σὸ κεφάλι. Ὄταν ἦρθε ἡ ὥρα, ὁ Παλαιολόγος ἐπέτεθη στὸν ἐχθρό. Ἀλλὰ αὐτὸς πού διοικοῦσε τὸ δεξιὸ κέρασ, σκοτώνοντας μετὰ τὰ ἴδια του τὰ χέρια δύο Τούρκους, πληγώθηκε σὸ πόδι, μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ πρέπει νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ μάχη. Αὐτὸ ἀνασάτωσε πολὺ τοὺς ἄνδρες πού μάχονταν σ' αὐτὴ τὴν πτέρυγα καὶ σχεδὸν θὰ σκορπίζονταν ἂν ὁ Παλαιολόγος μετὰ τὴν ἀνδρεία του δὲν τοὺς ἐμψύχωνε καὶ συγκρατοῦσε. Πολέμησαν πολὺ ὥρα. Ἀλλὰ

ἡ νίκη ἔγειρε μὲ τὸ μέρος τοῦ Παλαιολόγου καὶ οἱ Τούρκοι σκορπιόμενοι καὶ νικημένοι ρίχτηκαν εἰς τὴν φυγή, ἀφοῦ οἱ περισσότεροί εἶχαν σκοτωθῆ στὴν μάχη. Συνεχίσθη ἡ καταδίωξις, ὡποῦ οἱ Τούρκοι ἔφθασαν σ' ἓνα κάστρο, ὃν οὐ εἶχαν ὀχυρωθῆ. Συνεχίζοντας τὴν νίκη του ὁ Παλαιολόγος, οὐ λίγες μέρες τοὺς πολιορκῆσε.

Ὁ αὐτοκράτορας ὅταν ἔμαθε τὴν καλὴν ἔκβαση τῆς ἐκστρατείας, ἔστειλε μερικὰς γαλέρας μὲ Γενοβέζους, νὰ φυλάγουν τὸ στενόν, ὥστε νὰ μὴν μποροῦν οἱ πολιορκημένοι νὰ πάρουν βοήθειαν ἀπὸ πουθενά. Ὄντας οἱ Τούρκοι τόσο ἀπελπισμένοι, ἐπειδὴ κάθε διέξοδος σωτηρίας ἦταν κλειστή, ἀποφάσισαν νὰ βγοῦν νύχτα ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ νὰ πεθάνουν σὺν ἄνδρες. Στὸν Παλαιολόγο ἔφθασαν σὸ μετὰ δύο χιλιάδες ἰππεῖς ὁμογενεῖς καὶ πολλοὶ Γενοβέζοι γιὰ νὰ σφίξουν περισσότερο τὴν πολιορκίαν. Οἱ Τούρκοι ἐνῶ εἶδαν τὸν Παλαιολόγο πῶ ἰσχυρό, δὲν ἄλλαξαν ἀπόφασιν. Παρὰ μὲ νέον θάρρος καὶ ὀρμὴν βγήκαν νύχτα καὶ ρίχτηκαν εἰς τὰ καταλόγια τοῦ στρατοπέδου, ἀλλὰ ἀντικρούσθησαν καὶ διώχτηκαν μὲ μεγάλας ἀπώλειαι τῆς παράταξίς τους. Ἄλλη νύχτα δοκίμασαν πάλιν τὴν τύχην τους καὶ ἐπετέθησαν οἱ σκιηνοὶ καὶ τοὺς καταυλιχοὺς τῶν πατριωτῶν, ἀπ' ὅπου γύρισαν πολλοὶ κακοπαθημένοι. Ἀποφάσισαν σὺν στερνῇ λύσει νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ κάστρο καὶ νὰ πάρουν τὸ δρόμον γιὰ τὴν θάλασσαν, ὅπου βρῖσκονταν οἱ γαλέραι τῶν Γενοβέζων, πού ἤλπιζαν νὰ τοὺς σπλαχνιστοῦν, ἀφοῦ ποτὲ δὲν τοὺς πείραξαν. Ἦταν μὲ νύχτα πολλὴ σκοτεινὴ καὶ ἔτοι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀποφασισμένοι νὰ πᾶνε ὡς τὴν θάλασσαν, ἔπεσαν εἰς τὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων πού τοὺς σκότωναν δίχως οἴκτο. Οἱ ἄλλοι ἔπεσαν σὸ νερό. Λέει ὁ Νικηφόρος πῶς οἱ Γενοβέζοι σκότωσαν πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτισαν. Ἀλλὰ ὁ Μοντανῆρ φανερώνει πῶς αὐτὸ ἔγινε μετὰ ἀπὸ ἐγγύησιν πού τοὺς ἔδωσαν νὰ τοὺς περάσουν εἰς τὴν Ἀνατολίαν χωρὶς νὰ τοὺς βλάψουν κα' ὅταν τοὺς εἶχαν μέσα εἰς τὰς γαλέρας τοὺς ἔρριξαν εἰς τὰς ἀλυσίδας καὶ τοὺς σκότωσαν.

Ὅπως καὶ ἂν εἶχε τὸ πρᾶγμα, οἱ Τούρκοι, συμπολεριστὲς τῶν Καταλανῶν καὶ τῶν Ἀραγωνέζων τελείωσαν ὃ ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία, ἀφοῦ αὐτοὶ μόνοι παρενόχλησαν τὴν αὐτοκρατορίαν, περίπου τρία χρόνια, ὑποχωρῶντας πεντακόσια μίλια ἢ κάπως λιγώτερα, πού εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὴν Ἀθήναν εἰς τὴν Καλλιπόλιν. Γιὰ νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσουν παρ' ὄλον πού ἦταν τόσο λίγοι, ἔπρεπε ὁ Ἀνδρόνικος νὰ εἰσπληροῦσεν ὁμογενεῖς καὶ Λατίνους. Καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ, ἔπρεπε νὰ κἀν τὸ θαῦμα τοῦ ὁ Θεοῦ μὲσω τοῦ Παλαιολόγου, γιὰ τὸ ὅταν εἶδαν τὸν Μιχαὴλ ἔφαρθρῶμένο καὶ νικημένο, νόμιζαν πῶς πᾶ δὲν ὑπῆρχαν ἀρκετὲς δυνάμεις ἀνθρώπινες γιὰ νὰ ἀντιταθοῦν εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ τοὺς συντρέξουν καὶ οἱ θεϊκῆς.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν LXX

*Γύρω ἀπὸ μερικὰ συμβάντα τῶν Καταλανῶν καὶ Ἀραγωνέζων
στὴν Ἀθήναν*

Οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι ἀμετακίνητοι πᾶ καὶ ἀσφαλεῖς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Βοιωτίας, κυβερνήθησαν λίγο καιρὸ ἀπὸ τὸν Ρογῆρον Ντεσλάου, ὅπως πῶ πρὶν εἶπαμε. Ἀλλὰ λίγο ἀργότερα, εἴτε γιὰ τὴν πέθανε ὁ Ρογῆρος, εἴτε γιὰ τὴν κούραστικὴν ἀπὸ τὴν διοίκησίν του, ἔστειλαν μερικοὺς εἰς τὸν βασιλεῦσιν τῶν Φλαμνδρῶν πού πραγματικὰ τὸν ἀγαποῦσαν ἀπὸ τὴν καρδίαν τους παρ' ὅλας τὰς προσβολὰς καὶ τὰς ὑποτιμήσεις πού ἀπὸ αὐτὸν εἶχαν ὑπο-

οτή και τὸν ἰκέτευσαν νὰ τοὺς ὀρίσῃ ἄρχοντα καὶ κύριο νὰ τοὺς κυβερνήσῃ. Ὁ βασιλιάς μ' αὐτὴ τὴν πρεσβεΐα ἱκανοποιήθηκε γιὰ τὴν περασμένη θλίψη ποὺ δὲν εἶχαν δεχτῆ τὸν ἰνφάντη δὸν Φερνάντο τὸν ἀνηψιό του. Ἀλλὰ καθὼς ὁ Ροκαφόρτ γιὰ τὸν ὁποῖον ἦταν βέβαιο ὅτι ὑπῆρξε ὁ δημιουργὸς αὐτῆς τῆς ἀπόφασης, ἦταν πὰ νεκρὸς καὶ τώρα τοῦ προσφερόταν τὸ ἴδιο ποὺ τότε ἤθελε, δὲν συνέχισε τὸ θυμὸ του, ἀν καὶ ἐγὼ πιστεύω πὼς ὅσο ζωηρῆ κι' ἂν ἦταν ἡ δυσἀρέσκειά του, δὲν θὰ ἄφηνε νὰ χάσῃ τόσο καλὴ εὐκαιρία νὰ πλουτίσῃ τὸν γιό του μὲ ἓνα κράτος τόσο μεγάλο.

Σκέφθηκε ὁ βασιλιάς δὸν Φαμπρίκε ποιὸν νὰ στείλῃ καὶ ἀποφάσισε νὰ ἀνακηρύξῃ τὸν ἰνφάντη Μανφρέδο, τὸν δεῦτερο γιό του, ἄρχοντα καὶ κύριο ἐκείνων τῶν κρατῶν καὶ τέτοιον θεωρώντας τὸν τοῦ ὀρκίστηκαν πίστη οἱ πρεσβευτὲς ἐξ ὀνόματος ὅλης τῆς ἐπικράτειας. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Μανφρέδος ἦταν ἀκόμα μικρός, δὲν θέλησε ὁ βασιλιάς πατέρας του νὰ φύγῃ ἀπὸ τότε, ἀλλὰ ἔστειλε τὸν Μπερενγκέρ Ἐστανιόλ, ἄνδρα ἐξαίρετο καὶ συνειτό, νὰ κυβερνήσῃ ὡσπου νὰ μεγαλώσῃ ὁ ἰνφάντης καὶ νὰ ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος.

Χάρηκαν πολὺ μ' αὐτὸ οἱ πρεσβευτὲς, γιατί καὶ γι' αὐτὸ εἶχαν πληρεξουσιότητα καὶ μπορούσαν νὰ τὸ δεχτοῦν. Ἐφυγε ὁ Μπερενγκέρ Ἐστανιόλ μαζί τους μὲ τίς γαλέρες τους γιὰ τὴν Ἀθήνα, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ πολὺ μεγάλη εὐχαρίστηση ἀπὸ τοὺς Καταλανοὺς καὶ Ἀραγωνέζους ποὺ ἔβλεπαν πὰ νὰ τοὺς προστατεύσουν οἱ δικοὶ τους ἄρχοντες. Καὶ θὰ τὸ εἶχαν πετύχει νωρίτερα, ἀν ὁ Ροκαφόρτ μὲ τὰ προσωπικά του συμφέροντα δὲν ἐμπόδιζε ἴσσο ἐντιμὲς σκέψεις.

Ὅταν ἔφθασε ὁ Μπερενγκέρ Ἐστανιόλ κι' ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα καὶ τὴ διακυβέρνηση τοῦ λαοῦ μας, βρέθηκε σὲ πόλεμο τότε μὲ τὸν ἕναν καὶ τότε μὲ τὸν ἄλλον ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τῶν γύρω περιοχῶν. Γιατὶ τὸ ἔκρινε σὰν μέσο συμφέρον γιὰ νὰ διατηρηθῇ σὲ ἐκεῖνα τὰ κράτη, γιατί εἶναι πολὺ συνηθισμένα πρᾶγμα ἀνάμεσα στοὺς Καταλανοὺς νὰ καταγίνωνται πάντα μὲ κάποιον ἐξωτερικὸ πόλεμο γιὰ νὰ ἀποσοβοῦνται ἐμφύλιες διαμάχες ποὺ ἡ ἀνδρεία ὑπνᾶει μέσα στὴν ἄγρια φυλὴ τους. Αὐτὴ τὴν ἀπόφαση πῆραν φρονιμώτατα οἱ Καταλανοὶ τῶν Ἀθηνῶν σὰν πρωταρχικὸ μέτρο γιὰ τὴν διατήρησή τους. Εἶχαν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο μὲ τὸν ὁποῖον λίγες φορές βρίσκονταν ἐν εἰρήνῃ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη εἶχαν τὸν ἄρχοντα τοῦ Μωριᾶ καὶ ἀπο ἄλλες δυὸ μεριὰς εἶχαν τὸν δεσπότη τῆς Λάριτας καὶ τὸν ἄρχοντα τῆς Βλαχίας. Ἐνῶ πολεμοῦσαν μὲ τοὺς μὲν, εἶχαν ἀνακωχῆ μὲ τοὺς δέ. Καὶ μ' αὐτὸν τὸν τρόπον διατηρήθηκαν πολλὰ χρόνια μὲ τὴν ὑπόληψη στὴν Ἀνατολή, ποὺ διάβασα στὴν ἱστορία τοῦ Καντακουζηνοῦ ποὺ ἦν ἀνέουρε σὸ φῶς ὁ πατὴρ Ποντάνο, πὼς ἀρνούμενος ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ τὸ πλευρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου τοῦ ἐγγονοῦ του, νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη νὰ διοικήσῃ μιὰ ἐπαρχία, δικαιολογήθηκε πὼς αὐτὴ ἡ ἐπαρχία γειτόνευε μὲ τοὺς Καταλανοὺς καὶ δὲν μπορούσε νὰ πᾶῃ σ' αὐτὴν χωρὶς μεγάλο στρατό. Καὶ αὐτὴ ἡ δικαιολογία θεωρήθηκε ἱκανοποιητικὴ, ὥστε τὴν δέχτηκαν. Καὶ σ' ἕναν λόγο ποὺ ἀναφέρει ὁ Σουρίτα, ἐνὸς ἀδελφοῦ δομνικανοῦ, ἐμφυσᾶνει τὸν βασιλεῖα τῆς Γαλλίας γιὰ τὴν κατάληψη τῶν Ἀγίων Τόπων καὶ λέει πὼς οἱ Καταλανοὶ εἶχαν ἤδη ἀνοίξει τὸν δρόμο καὶ τὸ πιὸ σημαντικό θὰ ἦταν νὰ τοὺς ἔξῃ μὲ τὸ μέρος του καὶ νὰ τοὺς ξεσηκώσῃ νὰ λάβουν καὶ αὐτοὶ μέρος στὴν ἐκστρατεία.

Ὅσο ὁ Μπερενγκέρ Ἐστανιόλ ζοῦσε καὶ ἦταν κεφαλὴ καὶ στρατηγὸς τῶν Ἀθηνῶν γίνονταν διαρκεῖς πόλεμοι, ὄχι μὲ ὄλους συγχρόνως, ἀλλὰ τότε μὲ τὸν ἕναν, τότε μὲ τὸν ἄλλον, χωρὶς ποτὲ νὰ μένουν ἄπραγα τὰ ὄπλα τους. Ὅταν πέθανε ὁ Ἐστανιόλ γιὰ δεῦτερη φορὰ ζήτησαν ἀπὸ τὸν βασιλεῖα δὸν

Φαμπρίκε κυβερνήτη καὶ στρατηγό, ὥστε ἀπὸ μέρους τοῦ Ἰνφάντη Μανφρέδου νὰ τοὺς διοικήσῃ. Ὁ δὸν Φαμπρίκε θέλησε νὰ τοὺς δώσῃ μὲν ἑνα ἄλλο ἄνθρωπο ἑξαιρητικῶς καὶ εἶτοι διέταξε νὰ ἔλθῃ ἀπὸ τὴν Καταλανία ὁ Ἰνφάντης δὸν Ἀλφόνσο ὁ γιὸς του, καὶ μὲ δέκα γαλέρες τὸν ἔστειλε μὲ τόσο καλὴ συνοδεία νὰ κυβερνήσῃ τὸ κράτος στὴ θέσῃ τοῦ ἀδελφοῦ του Μανφρέδου. Ὑπῆρξε ἀξιοσημείωτη ἡ εὐτυχία ποὺ πῆραν οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι ποὺ εἶχαν μέλη τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου τῆς Ἀραγωνίας ἀνάμεσά τους. Δὲν κυβέρνησε πολὺ καιρὸ ὁ Ἀλφόνσος στὴ θέσῃ τοῦ ἀδελφοῦ του Μανφρέδου ποὺ πέθανε λίγο μετὰ. Τότε ὁ δὸν Φαμπρίκε ἔστειλε καὶ τοὺς εἶπε νὰ δεχθοῦν γιὰ ἄρχοντά τους καὶ κύριο τὸν ἴδιο τὸν Ἀλφόνσο νὰ τοὺς διοικήῃ. Μετὰ αὐτὸ οἱ Καταλανοὶ καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι ἀπόμειναν ἀπὸ ὅλα πολὺ εὐχαριστημένοι, νοιώθοντας σὲ ἀσφάλεια τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κράτους τους, ἀφοῦ θὰ ἔσμιγε μαζί τους ὁ ἄρχοντας τους. Φρόντισαν μὲ μεγάλη προσοχὴ τὸ γάμο του, ὥστε μὲ τοὺς γιούς του καὶ τοὺς ἀπογόνους του νὰ διατηρηθῇ ἡ χωροδεσποτεία. Τοῦ ἔδωσαν γυναῖκα του τὴν θυγατέρα καὶ μοναδικὴ κληρονόμο τοῦ Βονιφάτιου ντὲ Βερόνα, ποὺ αὐτοὶ πολὺ τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τίμησαν ὅσο ζοῦσε καὶ ὅταν πέθανε θέλησαν μὲ τοὺς ἀπογόνους του νὰ συνεχιστῇ ἡ καθοδήγησις καὶ διακυβέρνησις του. Εἶχε αὐτὴ ἡ κυρία τὸ ἕνα τρίτο ἀπὸ τὸ νησί τοῦ Νεγροπόντε καὶ δέκα τρία κάστρα σὲ στέρεη γῆ ἀπὸ τὸ δουκάτο τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Ἰνφάντης δὸν Ἀλφόνσο ἀπέκτησε μὲ αὐτὴν πολλὰ παιδιά καὶ αὐτὴ ὑπῆρξε μιὰ ἀπὸ τίς πρὸ διακεκριμένες γυναῖκες τοῦ καιροῦ τῆς, ἂν καὶ ὁ Σουρίτα δὲν συμφωνεῖ σ' αὐτὸ μὲ τὸν Μοντανέρ, τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἀκολουθῶ.

Μὲ αὐτὸ δίνουμε τέλος στὴν «Ἐκοστρατεία» τῶν δικῶν μας Καταλανῶν καὶ Ἀραγωνέζων, ὥσπου νὰ ἔχουμε πλατεῖα καὶ γνήσια γνώσις γιὰ τὸ τί συνέβη στὸ διάστημα τῶν ἑκατὸν πενήντα χρόνων ποὺ διήνυσε ἐκεῖνο τὸ κράτος.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΟΙ ΤΥΡΑΝΝΟΙ ΚΑΙ Η ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΟΥΣ

Ἡ προσωρινή κατάλυσις τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας τὸ 404 π.χ.

Ἐυκρατεῖ ἡ ἀντίληψι ὅτι τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα εἶναι εὐπρόσβλητο σὲ ἐποχὲς ἀναταραχῆς καὶ πολέμου. Ἡ δημοκρατία λέγουν, γιὰ νὰ ἐπιζήσῃ, θέλει ἐποχὴ εἰρήνης. Καὶ αὐτὴ τὴν γνώμη ὅμως τὴν διέψευσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι. Τὸ πρῶτο πλήγμα, ποὺ δέχθηκε ἡ δημοκρατία τους τὸ 411, καθὼς τελείωνε ἡ β' φάση τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὸ ἐπούλωσαν σύντομα μὲ πολὺ λίγα θύματα καὶ χωρὶς νὰ χρειασθῆ ἔνοπλη ἐξέγερσι τοῦ λαοῦ.

Δὲν θὰ συμβῆ τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὸ δεύτερον καὶ ὀδυνηρότερον κτύπημα ποὺ θὰ δεχθῆ τὸ πολίτευμά τους, καθὼς τελειώνει ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Τώρα ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίδρασι θὰ ἔχῃ πλέον φανερὸ οὐμίμαχον καὶ συμπαραστάτην τὴν νικήτρια Λακεδαίμονα. Πρόγραμμα τῆς Σπάρτης ἦταν νὰ ἐπιβάλλῃ παντοῦ ὀλιγαρχικὰ καθεστῶτα στηριγμένη στὴν ἐσωτερικὴ κάθε ἑλληνικῆς πόλεως ὀλιγαρχία, μὲ τὴν ὁποία διατηροῦσε πάντα ἐγκάρδιες σχέσεις.

Ἄν στὶς ἄλλες πόλεις αὐτὸ φαινόνταν εὐκόλον, στὴν Ἀθήνα, λόγω τῆς πολιτικῆς ὠριμότητος τοῦ λαοῦ, τὸ πρᾶγμα παρουσιάζει τεράστιες δυσχέρειες. Καὶ ἂν πρὸς στιγμὴν τὸ ἐγχείρημα ἐπέτυχε, δὲν θὰ ἀργήσῃ ὅμως νὰ ἀνατραπῆ τὸ φιλολακωνικὸ τυραννικὸ καθεστῶς, ποὺ θὰ ἐπιβληθῆ βίαια στὸν ἀθηναϊκὸ δῆμον.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 404 π.Χ., ὡς γνωστό, ἡ Ἀθήνα ἠττήθηκε ὀλοκληρωτικὰ ἀπ' τὴν Σπάρτη. Ἡ δύναμή της ἔχει ἐκηρκενισθῆ. Τὰ τεῖχη γκρεμισμένα, κενὰ τὰ λιμάνια, ποὺ ἄλλοιε γέμιζε ἡ πολεμικὴ ἀρμιάδα. Δώδεκα μονάχα πλοῖα τῶρα ἄφησε συμβολικὰ ὁ Λύσανδρος τοῖς Ἀθηναῖοις. Τὸ μεγαλεῖο τοῦ κλεινοῦ ἄσπευ, ὄνειρον χαμένο.

Γύρω τους οἱ «δεκαρχίες», οἱ διορισμένες ἀπ' τὴν Σπάρτη, κατελάμβαναν τὴν ἐξουσία ἐκούσια ἢ βίαια καὶ ἔφερναν τὸν θρίαμβον τῆς ὀλιγαρχίας. Στὴν Ἀθήνα, ὅλα τὰ ἀνέλαβε ὁ Λύσανδρος, ὁ θριαμβευτὴς Λακεδαιμόνιος ναύαρχος. Πρῶτα - πρῶτα ἀξίωσε τὴν ἀνάκλησιν τῶν πολιτικῶν ἐξορίστων τῆς Ἀθήνας, ποὺ διώχτηκαν ἀπ' τὴν δημοκρατία γιὰ τὰ φιλολακωνικὰ καὶ ὀλιγαρχικὰ τους φρονήματα.

Τὰ ὑπόλοιπα θὰ τὰ τακτοποιήσουν δύο Ἀθηναῖοι ὀλιγαρχικοὶ ἡγέτες. Ὁ Θηραμένης καὶ ὁ Κριτίας. Μὲ τὸ παρελθόν τους ἔδιναν ὅλες τὶς ἐγγυήσεις στὸ ὀλιγαρχικὸ κόμμα καὶ τοῖς Λακεδαιμονίους.

Ὁ πρῶτος, ὁ Θηραμένης ἔπαιξε ξεχωριστὸ ρόλον, ἢ μάλιστα πολλοὺς ρόλους, στὸ κίνημα τοῦ 411. Εἶναι ὁ ἀποφασιστικὸς πρωταγωνιστὴς τῆς μετριόπαθοῦς ὀλιγαρχίας. Ὡς θεωρητικὸς της πιστεύει στὴν πολιτεία τῶν ὀλίγων «τιμίων ἀνθρώπων» στὴν ἐπιάνοδο στὴν «πάτριον πολιτείαν» τοῦ Δράκοντος ἢ τοῦ Σόλωνος.

Εἶχε ὄνειρευθῆ νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ συμπράττοντας μὲ τοὺς τετρακοσίους ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν, ὕστερα δὲ μὲ τοὺς δημοκρατικούς, ἐναντίον τῶν Τετρακοσίων. Γιὰ τὶς μεταστροφές του αὐτὸς θὰ κερδίσῃ τὸν τίτλον «κόθορον». Ἐναι τὸ ὑπόδημα τῶν ἠθοποιῶν ποὺ ταίριαζε καὶ στὰ δυὸ τους πό-

δια. Εἶναι αὐτὸς ποὺ διαπραγματεύθηκε μὲ τὴν Σπάρτη τὴν παράδοσι τῆς πόλεως γι' αὐτὸ καὶ ἀντιμετώπισε τὸ μῖσος τῶν δημοκρατικῶν, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἡγετῶν. Ἔθεσε πάντως μὲ τὴν εἰρήνην ποὺ ὑπέγραψε τὴν ἄνοιξι τοῦ 404, τέρμα στὴν χωρὶς ἐλπίδα συνέχισι τοῦ πολέμου.

Τώρα εἶναι προσοδεδειμένος στὴν ὀλιγαρχία καὶ τὴν σπαρτιατικὴ συμμαχία.

Ὁ δεύτερος, ὁ Κριτίας, ἀρχηγὸς τῶν ἄκρων ὀλιγαρχικῶν, ἦταν μέχρι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ προσωπικότητα δεύτερης σειρᾶς. Κατάγειται ἀπὸ μεγάλη γενιὰ ποὺ ἀνάγει τὴν ἀρχὴ τῆς σπῆ βασιλικῆ ἀριστοκρατία τῶν Μεδοντιδῶν, ἀπ' ὅπου καὶ ὁ Σόλων. Εἶναι θεῖος τοῦ Γιλαιῶνος. Εἶχε παρασκλουθῆσαι μαθήματα τῶν σοφιστῶν καὶ διδασκαλία πολιτικῆς ἀπ' τὸν Σωκράτη, μὲ τὸν ὁποῖον ὅμως ἤλθε σὲ σύγκρουσι γρήγορα. Εἶναι εὐφυῆς, τραγικὸς ποιητῆς, ἀλλὰ καὶ πεζογράφος. Ἐγράψε καὶ μελέτες πολιτικῆς, ὅπου ἐξυμνεῖ ἀνεπιφύλακτα τὸ σύνταγμα τῆς Σπάρτης.

Ἐχει τὸν ἀρριβισμό τοῦ Ἀλκιβιάδη, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴν γοητεία ἐκείνου. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ ἐμφανίσθηκε στὴν πολιτικὴ ζωὴ ἐπέδειξε τόση ἀσάφεια, ὅση καὶ στὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ. Ἀρχικὰ κατηγορήθηκε ὡς φίλος τοῦ Ἀλκιβιάδη καὶ τοῦ Χαρμίδου, ὅταν ἦταν ἀναμεμιγμένος στὴν ὑπόθεσι τῶν Ἑρμῶν τὸ 415. Ἀφοῦ ὑπῆρξε ἕνας ἀπὸ τοὺς Τετρακοσίους, ὕστερα ἔγινε ἀδιάλλακτος ἐχθρὸς τοὺς γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν Θηραμένη. Ὅταν κατάλαβε ὅτι ἄλλαξε ὁ ἄνεμος, ἔκαμε ἀρχηγὸ τὸν Ἀλκιβιάδη, γιὰ νὰ προδώσῃ κ' αὐτὸν σὲ λίγο.

Τελικὰ βρίσκεται στὴν Θεσσαλία, ὡς ἐξόριστος. Ἐκεῖ ὑπεκίνησε σὲ ἐξέγερσι τοὺς «πενέστες», τοὺς φτωχοὺς ἀγρότες κατὰ τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων. Εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι ἔτσι θ' ἀποκτήσῃ τίτλους εὐμείνειας ἀπ' τοὺς δημοκρατικοὺς ἡγέτες τῶν Ἀθηνῶν καὶ θὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπάνοδό του.

Τώρα, τὴν ἄνοιξι δηλ. τοῦ 404 π.Χ., ἐπιστρέφει στὴν πατρίδα μὲ τὴν προστασία τῶν ξένων, τῶν νικητῶν Σπαρτιατῶν. Τὸ μῖσος του κατὰ τοῦ λαοῦ εἶναι ἀναζωπυρωμένο. Θὰ συνεργασθῇ μὲ τὸν Θηραμένη, ἔτοιμος νὰ τὸν προδώσῃ γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτη θέσι ἀνάμεσα στοὺς ὀλιγαρχικοὺς. Γύρω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο, θὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι ἐκεῖνοι ποὺ πάντοτε μισοῦσαν τὴν δημοκρατία καὶ τὴν θεωροῦσαν ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ἤττι. Ἐνας εἶναι ὁ πόθος τους, ἡ ἐκδίκηση, καθὼς ἐπανερχονται ἀπ' τὴν ἐξορία.

Ἀπὸ τὸ παρελθὸν τοῦ καθενὸς μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνῃ τὸν χαρακτήρα ὅλων αὐτῶν ποὺ θὰ καθήσουν στοὺς ὄμιους τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, στηριγμένοι σὲ ὅπλα τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἐνας ἄλλος, ὁ Χαρικλῆς, εἶχε κυδαῖο ρόλο στὴν ἀνάκρισι γιὰ τοὺς Ἑρμοκοπίδες καὶ εἶχε σφερί ἀπὸ τὸν δῆμιο μονάχα μὲ τὴν φυγὴ. Ὁ Ἀριστοτέλης, ἕνας κ' αὐτὸς ἀπ' τοὺς τριάκοντα, καθὼς θὰ δοῦμε παρακάτω, εἶχε ἐργασθῇ τὸ 411 γιὰ λογαριασμό τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸ 404 ἔγινε πράκτωρ τοῦ Λυσσάνδρου στὶς διαπραγματεύσεις εἰρήνης.

Τέτοιους ἀνθρώπους ἔχουν νὰ ἀντιμετωπίσουν οἱ δημοκρατικοί. Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες ὁ λαός, πεθαίνοντας τῆς πείνας, δέχθηκε, κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 404, τὴν ταπεινωτικὴ εἰρήνη μὲ τὴν Σπάρτη.

Ἀλλὰ λίγους μῆνες μετὰ τὴν ἄρσι τοῦ ἀποκλεισμοῦ ποὺ τοῦ ἐπεβλήθηκε, συντάχθηκε μὲ τοὺς στρατηγούς καὶ ταξιάρχους ἐκείνους ποὺ ἀντιτάχθηκαν στὴν συνθηκολόγησι μὲ τὴν Σπάρτη.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς συγκαταλέγονται ὁ Στρομβιχίδης, ὁ Εὐκράτης, ἀδελφὸς τοῦ Νικίαι, ὁ Διονυσόδωρος καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ Θηραμένης. Ὅλοι τοὺς θεωροῦσαν φρόνημο ν' ἀφήσουν τὴν κατάστασι νὰ ἐξελιχθῇ σὲ βᾶρος τῶν ὀλιγαρχικῶν μὰ ποὺ τὰ μακρὰ τεῖχη δὲν εἶχαν ἀκόμα κατεδαφισθῇ καὶ ὁ Λύσσανδρος βρισκόταν μακρὰ στὴν Σάμιο.

Μέσα στο κλίμα αυτό το δημοκρατικό κίνημα φαινόταν έτοιμο να άναουν ταχθή. Παρακαλουθούσε όμως τους δημοκρατικούς ηγέτες μια πενταμελής επιτροπή ὀλιγαρχικῶν, πού εξέλεξαν οἱ «ἐταιρείες» συνωμοτικές ἀντιδημοκρατικές ὀργανώσεις. Ἐπί κεφαλῆς τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς ἦταν ὁ Κριτίας, πού κατήγγειλε στή Βουλὴ τοὺς δημοκρατικούς ἀρχηγούς. Τοὺς κατηγόρησε ὅτι συνωμοτοῦν. Τοὺς συνέλαβαν, λοιπόν, καὶ τοὺς παρέπεμψαν σὲ δίκη μὲ ψήφισμα ἐσχάτης προδοσίας «εἰσαγγελίας». Ἔστειλαν ταυτόχρονα ἀγγελιοφόρους στὸν Λύσανδρο, καλώντας τον νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπάνοδό του στὴν Ἀττικὴ.

Δὲν ἄργησε πραγματικά καὶ ὁ Πελοποννησιακὸς στόλος ἀγκυροβόλησε στὸν Πειραιᾶ. Τότε ἀκριβῶς οἱ ὀλιγαρχικοὶ ἔκριναν ὅτι ἦλθε ἡ ὥρα νὰ ἀναλάβουν δρᾶσι. Συνέκάλεσαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Δήμου στὴ Μουνυχία τοῦ Πειραιῶς, κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς.

Ἐνώπιον αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Δρακονδίδης, προτείνει νὰ ἐκλεγῇ ἐπιτροπὴ ἀπὸ «τριάκοντα μέλη». Αὐτὴ θὰ ἀναλάβῃ προσωρινὰ τὴν διακυβέρνηση, μέχρις ὅτου συντάξῃ νέο πολίτευμα, σύμφωνα μὲ τὴν «πάτριον πολιτείαν».

Ὁ Θηραμένης δηλώνει ὅτι τάσσεται ἀπερίφραστα μὲ τὴν ἄποψη αὐτὴ καὶ ὅτι θὰ ἐργασθῇ μ' ὅλη του τὴν δύναμη, στηριζόμενος στοὺς καλύτερους πολίτες γιὰ τὴν πραγμάτωση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ. Ὑποχρεώνεται λοιπὸν καὶ ὁ λαὸς νὰ δεχθῇ τὴν πρόταση, πού ἐπικυρώνεται φυσικά παρουσίᾳ τοῦ Λυσάνδρου. Εἶναι ἐκεῖ ὁ ἴδιος πού παίρνει μάλιστα καὶ τὸν λόγο γιὰ νὰ ἐπιπλήξῃ τοὺς Ἀθηναίους, μὲ τοὺς ὁποίους διαπραγματεύτηκε τὴν εἰρήνη. «Ἀφήσατε νὰ περάσῃ ἡ καθωρισμένη προθεσμία, λέγει, γιὰ τὴν κατεδάφιση τῶν τειχῶν. Παραβιάσατε ἐπομένως τὴς συνθήκες. Γιὰ ν' ἀποφύγετε τὴς συνέπειες τῆς παραβίασεως αὐτῆς καὶ νὰ ἐπιτύχετε νέους ὄρους εἰρήνης, πρέπει ν' ἀλλάξῃ τὸ καθεστῶς».

Μὲ προσηχίματα διπλωματικά προχωροῦν οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ συνεργάτες τους ὀλιγαρχικοὶ τῆς Ἀθήνας, στὴν κατάλυση τῆς δημοκρατίας. Ἡ δημοκρατικὴ ἀντιπολίτευσις τὰ ἀνιλαριθμάνεται ὅλα αὐτά, ἀλλὰ τῆς ἔχουν βάλει φιμωτρο.

Ἔτσι ἐγκρίθηκε τὸ ἐπαναστατικὸ ψήφισμα κατὰ τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ἰουλίου τοῦ 404 π.Χ.

Οἱ Τριάκοντα διορίζονται ἀμέσως. Τρεῖς ἀπὸ κάθε φυλὴ. Τοὺς δέκα προτείνει καὶ ἐκλέγει ὁ Θηραμένης, τοὺς ἄλλους δέκα ὁ Κριτίας καὶ τοὺς ὑπολοίπους οἱ παραβιοκόμενοι στὴν «συνέλευσις» πολίτες.

Αὐτοὶ εἶναι, «ὁ Πολυκάρης, Κριτίας, Μηλόβιος, Ἰπιόλοχος, Εὐκλείδης, Ἰέρων, Μνησιόλοχος, Χρέμων, Θηραμένης, Ἀρφοῖας, Διοκλῆς, Φαιδρίας, Χαϊρέλεως, Ἀνατίος, Πείσιων, Σοφοκλῆς, Ἐρατοσθένης, Χαρικλῆς, Ὀνομακλῆς, Θεόγνις, Αἰσχίνης, Θεογένης, Κλεομήδης, Ἐρασίστρατος, Φεῖδων, Δρακοντίδης, Εὐμάθης, Ἀρισιοτέλης, Ἰπιόμαχος, Μνησιθείδης», ὅπως μᾶς τοὺς παραθέτει ὁ Ξενοφῶν στὰ «Ἑλληνικά» του.

«Ὅλοι ἔμπιστοι φίλοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐπανελθόντες ὀλιγαρχικοὶ πολιτικοὶ ἐξόριστοι. Τώρα ὁ Λύσανδρος μπορεῖ νὰ ἀναχωρήσῃ ἴσχυος γιὰ τὴν θριαμβευτικὴ του ἐπιστροφή στὴ Σπάρτη. Ἡ κατεδάφισις τῶν τειχῶν συμπληρωνόταν. Τὰ ναυπηγεῖα καὶ τὰ νεώρια εἶχαν παραδοθῇ στοὺς κατεδαφιστές. Τὰ κυριευμένα πλοῖα, τρόπαια ἐνδοξότερα ἀπ' ὅ,τιδήποτε ἄλλο, ἀκολούθησαν τὸν στόλο τῶν νικητῶν. Στὴν κοπίδα τῆς δημοκρατίας, τὴν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς, ἔχει ἐπιβληθῇ μὴ λαομίσησις τυραννία.

Κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ ἀπολύτου κυριάρχου τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Λυσάνδρου, οἱ Τριάκοντα ἔγιναν ἀπόλυτοι κυριάρχοι τῆς Ἀθήνας.

Γιὰ μερικοὺς μῆνες οἱ τύραννοι ἔμειναν ἐνωμένοι στὸ ἔργο τῆς ἀντιδράσεως. Ἄρχισαν τὴν ἐκκαθάρισις τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς δημοκρατικούς πολίτες.

Ένας μαύρος πίνακας, ο πίνακας του Λυσοάνδρου, παραδίνει στα πλήγματα των τυράννων όλους τους έχθρους της ολιγαρχίας και της Σπάρτης. Οι «συνωμότες» που περίμεναν στη φυλακή να δικαιοθούν, δηλαδή οι δημοκρατικοί αξιωματούχοι, σέρνονται μπροστά στην κατευθυνόμενη, την υποδουλωμένη «Βουλή». Όλοι καταδικάζονται σε θάνατο. Από την στιγμή αυτή και μετά οι τριάκοντα αισθάνονται ελεύθεροι να οργανώσουν αυταρχική δικτατορική κυβέρνηση χωρίς περιορισμούς. Εκτός από την εκτελεστική εξουσία, πήραν στα χέρια τους και την νομοθετική και την δικαστική. Η εκκλησία του Δήμου δεν συγκαλείται πλέον, ενώ τα τακτικά δικαστήρια περιορίζονται μόνο στις μικροαστικές υποθέσεις.

Την Βουλή την εκκαθάρισαν και την ανασυγκρότησαν και ο αυτήν υπολογίζουν για την επικύρωσι των αποφάσεών τους. Οι «βουλευτές» έχουν το δικαίωμα απλώς να ψηφίσουν κείμενα συνταγμένα από πριν κάτω απ' τα βλέμματα των κυρίων τους. Η διαδικασία της ψηφίσεως, είναι η εξής:

Αν πρόκειται για νόμους, ψηφίζουν με «χειροτονία», ανάτασι των χειρών. Όταν πρόκειται για έκδοσι δικαστικής αποφάσεως, τότε ακολουθείται η εξής τακτική: Υπάρχουν μπροστά τους δύο ψηφοδόχοι, όπου πρέπει φανερά να καταθέσουν την άθωοτική ή καταδικαστική τους ψήφο. Έτσι παραβιάζεται το άπορρητο και ελεύθερη κρίσι δεν υπάρχει. Πέρα απ' αυτά οι τριάκοντα διορίζουν μόνοι τους όλους τους άρχοντες, ενώ στην δημοκρατία κανένας διορισμός δεν γινόταν χωρίς εκλογή. Το καθεστώς στην πραγματικότητα δεν διέφερε σε τίποτα απ' αυτό που σήμερα αποκαλούμε δικτατορία.

Οι ίδιοι οι Τριάκοντα τελούν κάτω απ' την προστασία σωματοφυλακής, που την αποτελούν τριακόσιοι «μιστιγοφόροι».

Ένα συμβούλιο των «Δέκα» κάτω απ' τις διαταγές του Χαρηίδου, εξαδέλφου του Κριτία, τοποθετείται στον Πειραιά, που γίνεται έτσι τόπος ειδικής δικοκλήσεως και κατά κάποιον τρόπο ξεχωριστή πόλι.

Υστερα απ' αυτά οι Τριάκοντα προχωρούν στην προσπάθεια μονιμοποίησης του καθεστώτος. Για ν' αναστήσουν το σύνταγμα των προγόνων, την «πάτριον πολιτείαν» και να δώσουν στη νέα τάξι πραγμάτων, την άνομη πολιτεία τους, κάποια επίφασι νομιμότητος επιχειρούν γενική μεταρρύθμισι της νομοθεσίας κάτω απ' την καθοδήγησι του Κριτία και του Χαρικλή.

Οι νόμοι του Έφιάλτου και του Περικλέους με τους οποίους το καθεστώς εκδημοκρατικοποιήθηκε κατά το 462 π.Χ. και το 459 π.Χ., ύστερα από την περφήμη μεταρρύθμισή τους, καταργούνται τώρα.

Οι δικαιοδοσίες της Ήλιαίας μειώνονται προς όφελος της «Βουλής», δηλ. των Τριάκοντα. Οι δικαστές χάνουν ταυτόχρονα το δικαίωμα της κυριαρχικής αποφάσεως, που μπορούσε να τους χρησιμεύει για την έρμηνεία, άκρια και αιτών των συνταγματικών κανόνων.

Ανάμεσα στις αντιδημοκρατικώτερες ενέργειες των τυράννων ήταν η απαγόρευσι της διδασκαλίας της ρητορικής. Χτύπησαν έτσι στην ρίζα της την ελευθερία του λόγου. Ο Κριτίας ήταν εκείνος που από προσωπική πείρα ήξερε τί τρομερό όπλο ήταν η ρητορική στα χέρια αποφασιστικών αντιπάλων.

Όλα αυτά τα μέτρα ελήφθησαν με την όμοφωνη έγκρισι των Τριάκοντα. Δεν άργησε όμως, και το φθινόπωρο του ίδιου χρόνου, φάνηκαν τα πρώτα σύννεφα της διαφωνίας μέσα στους κόλπους των τυράννων. Χωρίσθηκαν σε δύο παρατάξεις.

Στους μετριοπαθείς και τους «άκρους», τους αδιάλλακτους.

Οι πρώτοι, με αρχηγό τον Θηραμένη, είχαν πάρει στα σοβαρά την αποτολή που τους είχε αναθέσει το ψήφισμα του Δρακοντίδου. Δεν ήθελαν δη-

λαδὴ νὰ διατηρήσουν τὶς ἔκτακτες ἐξουσίες τους, παρὰ μονάχα γιὰ ὅσο χρόνο θεωροῦσαν ἀναγκαῖο νὰ φέρουν τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴν ἄκρα δημοκρατία πού μισοῦσαν, στὸ μετριοπαθὲς καθεστῶς τὴν «πάτριον πολιτείαν» πού τὸ πρότυπὸ του τὸ ἀναζητοῦσαν σ' ἓνα μακρινὸ παρελθὸν τοῦ Δράκοντος ἢ τοῦ Σόλωνα.

Τὸ πολίτευμά τους αὐτὸ θὰ περιώριζε τὰ πολιτικὰ δικαιώματα στοὺς κτηματίες καὶ θὰ ἐξασφάλιζε ἔτσι τὴν κυριαρχία τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῶν μικροδιοκτιῶν.

Ἀντίθετα, οἱ ἄκροι, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κριτία, θεωροῦσαν ὅλα αὐτὰ σὰν χίμαιρες. Σκοπὸς τους ἦταν νὰ παρατείνουν ἐπ' ἄπειρο τὴν «προσωρινή» ἐξουσία τους καὶ τὴν παντοδυναμία τους. Μιὰ πού οἱ ἀδιάλλακτοι αὐτοὶ ὑπελόγιζαν μόνον στὴ χρῆσι δυνάμεως καὶ βίας γιὰ τὴν διατήρησι τῆς ἐξουσίας, ἔκριναν ὅτι οἱ τριακόσιοι «μιαστιγοφόροι» δὲν ἦταν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ στηρίζουν τὴν τυραννία. Ἄλλωστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀντιπάλων συνεχῶς αὐξανόταν.

Ἔτσι, παρὰ τὴν ἀντίρρηση τοῦ Θηραμένους, ἔστειλαν στὴν Σπάρτη τὸν Αἰσχίνη καὶ τὸν Ἀριστοτέλη, δύο ἀπ' τοὺς Τριάκοντα, γιὰ νὰ ζητήσουν ἀρμολογίαν καὶ πελοποννησιακὴ φρουρά. Ὁ Λύσανδρος πού βρισκόταν ἐκεῖ, ὑποστήριξε τὸ αἴτημά τους. Ἐπέτυχαν πράγματι νὰ ἀναλάβῃ ὁ Σπαρτιάτης Καλλίβιος μὲ ἑπτακοσίους ἄνδρες τὴν φρούρησι τῆς Ἀθήνας. Ἡ Ἀκρόπολις ἔγινε τὸ στρατόπεδόν τους. Ἐκπαιδευμένος καθὼς ἦταν ὁ Σπαρτιάτης αὐτὸς ἀπ' τὸν Λύσανδρον, εἰσιπράττοντας ὑψηλὰς ἀμοιβὰς ἀπ' τὸν Κριτία καὶ τὴν ὀμάδα του, ἦταν ἔτοιμος νὰ καταπνίξῃ κάθε τυχόν ἀπόπειρα κατὰ τῆς ὀλιγαρχίας.

Ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη οἱ Τριάκοντα στάθηκαν σκληροὶ, κινούμενοι ἀπὸ ἓνα πνεῦμα ἐκδικήσεως, τώρα ὅμως καταλαμβάνονται ἀπὸ τὴν μέθη τῆς ἐξουσίας καὶ γίνονται αἰροδιηγεῖς.

Μπροστὰ στὴν κατάστασι αὐτὴ ὁ μετριοπαθὲς Θηραμένης φαίνεται διατεθειμένος νὰ μὴ δεχθῇ τὴν ἤττια του παραδίδοντας τὰ ὅπλα χωρὶς ἀντίστασι. Μεταφέρει ἀρχικὰ τὸν ἀγῶνα σὲ πολιτικὸ ἐπίπεδο. Ζητᾷ νὰ ἀπαρτιοθῇ το πολιτικὸ σῶμα, ἡ Βουλὴ καὶ οἱ πολῖτες πού θὰ διατηρήσουν τὰ δικαιώματά τους, ἀπ' ὅλους ἐκείνους τοὺς κτηματίες πού ἔχουν τὴν δύναμι νὰ ἐξοπλίζωνται μὲ δικά τους ἔξοδα. Ἐλπίζει ἔτσι νὰ συγκροτήσῃ μιὰ πολιτικὴ πελατεία ἀπὸ πέντε χιλιάδες ἄνδρες. Ὁ Κριτίας μὲ τὴν ἔνοπλη δύναμι πού διαθέτει, κατορθώνει νὰ περιορισθῶν σὲ τρεῖς χιλιάδες οἱ πολῖτες μὲ πλήρη πολιτικὰ δικαιώματα. Διατηρεῖ ἄλλωστε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἐκλέξῃ καὶ δὲν βιάζεται καθόλου. Οἱ φίλοι του δηλ. καὶ ὁ ἴδιος συντάσσουν τὸν κατάλογο τῶν τρισχιλίων, ἀλλὰ δὲν τὸν δημοσιεύουν τροποποιώντας τον συνεχῶς. Τελικὰ τὸν δημοσιεύουν παίρνοντας ὅλα τὰ κατάλληλα μέτρα γιὰ νὰ χωρίσουν τὸν λαὸ σὲ δύο μέρη. Τὸ ἓνα δὲν θὰ ἔχη καθόλου πολιτικὰ δικαιώματα πού θὰ τὰ ἀπαλλοτριώσῃ τὸ ἄλλο μέρος, στοὺς Τρισχιλίους.

Ἔτσι, καταφεύγουν στὴν συνηθισμένη τακτικὴ τῶν τυράννων. Μὲ τὴ βοήθεια δηλ. τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς ἐνεργοῦν γενικὸ ἀφοπλισμὸ τῶν πολιτῶν. Ὅπλα θὰ κρατοῦν μόνον οἱ Τρισχιλῖοι.

Ἔνας νόμος σκληρὸς μέχρι φρικαλεότητος παρέχει τὸ δικαίωμα στοὺς Τριάκοντα νὰ καταδικάζουν χωρὶς δίκη σὲ θάνατο καὶ νὰ δημεύουν τὴν περιουσία τῶν Ἀθηναίων ἐκείνων πού δὲν εἶναι ἐγγεγραμμένοι στὸν κατάλογο τῶν τρισχιλίων.

Τὸν νόμον αὐτὸν τὸν χρησιμοποίησαν μὲ βιαιότητα ψυχραιμία οἱ Τριάκοντα, ὄχι μόνον γιὰ νὰ καταδικάσουν ἀντιπάλους δημοκρατικοὺς ἀρχηγούς, ὅπως ὁ Θρασύβουλος καὶ ὁ Ἄνυτος, οὔτε γιὰ νὰ ἐξαφανίσουν ὑποπτοὺς, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ πλουτίσουν σὲ βάρος ἀθῶων δημοκρατικῶν πολιτῶν.

Ὁ δικαστικὸς φόνος ἦταν συχνὰ πρόσχημα γιὰ διαρπαγὴ. Οἱ μέτοικοι μὲ

τὸν πλοῦτο τοὺς καὶ μὲ τὴν μειονεκτικὴ ἀπὸ νομικῆ πλευρὰ θέσι τοὺς, καὶ γιὰ τὶς δημοκρατικὲς πεποιθήσεις τοὺς, ἐπέσφραν κυρίως τὸ μῖσος τῶν τυράννων καὶ ἔγιναν τὰ μεγαλύτερα θύματά τοὺς.

Μιὰ βιομηχανία καταδοτῶν ἀνθίσσε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ καὶ οἱ τυράννοι ἀπεκόμισαν τεράστια κέρδη. Καθένας τοὺς διάλεξε ἀπὸ ἓνα ἢ δυὸ μετοίκους καὶ τὸν ἔκαμε στόχο ἐξοντώσεως καὶ λεηλασίας.

Ξέρομε συγκεκριμένα πῶς οἱ δυὸ γυιοὶ τοῦ Συρακόσιου Κεφάλου προωρίσθησαν γιὰ τὸν δῆμιον.

Ὁ ἕνας, ὁ Πολέμαχος, καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Ἐρατοσθένη, ὑποχρεώθηκε νὰ πῆ τὸ κώνειον. Ὁ ἄλλος, ὁ Λυσίας, ὁ γνωστὸς δικανικὸς ρήτορας, διέφυγε ἐξαγοράζοντας τὸν διώκτη του. Θεώρησε τὸν ἑαυτὸ του εὐτυχῆ γιὰ τὴν ἔσωση τὴν ζωὴ του χάνοντας τὴν περιουσία του.

Μὲ σατανικότητα, ἔντεχνα συγκακαλυμμένη, τὶς πλέον αἰσχρὲς συλλήψεις τὶς ἀνέθεταν οἱ τυράννοι οὐ ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ τοὺς ἐκθέσουν.

Στὸν Σωκράτη, παραδειγματος χάριν, ἀνατέθηκε μαζὶ μὲ τέσσερες ἄλλους πολίτες, νὰ κλείσουν στὴ φυλακὴ τὸν Λέοντα ἀπ' τὴν Σαλαμίνα, ἓνα γνωστὸ δημοκράτη καὶ ἀκέραιο ἄνθρωπο. Φυσικὰ ὁ Σωκράτης ἀρνήθηκε νὰ ὑπακούσῃ σὲ μιὰ τέτοια ἐντολή. Ἔτσι, μέσα σὲ λίγους μῆνες ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων ἀνῆλθε σὲ χιλίους πεντακοσίους, πρᾶγμα ποῦ ἔκαμε τὸν ρήτορα Ἰσοκράτη, πολὺ ἀργότερα νὰ πῆ: Ἡ τυραννία μέσα σὲ λίγους μῆνες ἐξαφάνισε τόσοὺς πολίτες, ὅσους ἡ δημοκρατία δὲν μπόρεσε σ' ἓνα ὀλόκληρο αἰῶνα.

Ἀνάμεσα στὰ θύματα συγκαταλέγονταν πολίτες, ἢ ἀθώοτητα τῶν ὁποίων ἦταν ἀπ' ὅλους ἀναγνωρισμένη καὶ ἡ φήμη τοὺς ἀναμφισβήτητη.

Μέσα σὲ μιὰ τέτοια κατάσταση, ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι αἰσθάνονταν τὸν ἑαυτὸ τοὺς ἀπειλούμενο ἀπ' τὶς δυνάμεις τοῦ σκότους καὶ τῆς βίας ποὺ ἔπλωσαν τὰ δίκτυα τοὺς μέσα στὴν πόλι.

Τότε ὁ Θηραμένης, ἀπὸ πεποίθησι μετριοπαθῆς, καὶ νομίζοντας πῶς εἶναι ἡ κατάλληλη εὐκαιρία νὰ δημοκοπήσῃ, ξεσηκώθηκε κατὰ τῶν συνεργατῶν του. Ἦξερε ὅτι διακινδύνευε τὸ κεφάλι του, ἀλλὰ ὑπελόγιζε στὴν ὑποστήριξη τῆς «Βουλῆς», τὴν ὁποία λίγους μῆνες πρὶν, εἶχε γεμίσει μὲ ὀπαδοὺς του.

Παρουσιάζει πολὺ ἐνδιαφέρον ἡ σύγκρουσι ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὸν Κριτία, μπροστὰ στὴ Βουλὴ, ποὺ κατέλιξε στὴν καταδίκη, πραξικοπηματικά, τοῦ Θηραμένη. Ὁ «κόθορνος» ποὺ θέλησε τὴν τελευταία στιγμή κάτι νὰ περισώσῃ ἀπ' τὴν κάποια ἀξιοπρέπεια καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸ του, βρῆκε ἴσως τὴν ἄξια τιμωρία τῆς τυχοδιωκτικῆς πολιτικῆς του.

Τὸν συνέλαβαν μέσα στὴ «Βουλὴ», ποὺ εἶχε μεταβληθῆ σὲ δικαστήριον, οἱ «ἄνθρωποι» τοῦ Κριτία καὶ τὸν ἐφόνευσαν μπροστὰ στὰ μᾶτια ὄλων, ἀποσπώντας τον ἀπ' τὸν βωμὸ ὅπου κατέφυγε. Τὸ ἔγκλημα ὅμως καὶ τὸ αἷμα δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ ξεσιάσῃ καὶ στὰ κεφάλια ἐκείνων ποὺ τὸ προκάλεσαν.

Ἡ κατάσταση ἕστερα ἀπ' αὐτὰ ἐκτραχύνθηκε τόσο, ὥστε οἱ δημοκρατικοὶ ὑπὸ τὸν Θρασύβουλο, τὸν ἀγνὸ αὐτὸν ἰδεολόγο, νὰ συγκεντρωθοῦν στὴ Θήβα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐξώρμησαν στὴν κώμη Φυλὴ τῆς Πάρνηθος, ὅπου καὶ ὠχυρώθηκαν στὸ φρούριον, ἐρείπια τοῦ ὁποίου σώζονται μέχρι σήμερα. Σὲ μάχη ποὺ ἔγινε τὸν χειμῶνα τοῦ 404 π.Χ., οἱ δημοκρατικοὶ νίκησαν τοὺς ὀλιγαρχικοὺς καὶ κατέβηκαν στὸν Πειραιᾶ. Τώρα οἱ δημοκρατικὲς δυνάμεις πολλαπλασιαζόμενες συνεχῶς, ἔχουν ὡς ὀρμητήριον τὸ φρούριον τῆς Μουνυχίας τοῦ Πειραιῶς. Οἱ τυράννοι μὲ τοὺς μισθοφόρους κατεβαίνουν νὰ κτυπήσουν. Στὴ μάχη δῆμος ποὺ συνάπτεται οἱ δημοκρατικοὶ νικοῦν ἕστερα ἀπὸ σκληρὸν ἀγῶνα. Ὁ Κριτίας καὶ ὁ Χαρμίδης, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν τυράννων μετὰ τὴν δολοφονία τοῦ Θηραμένη φονεύθηκαν στὴν μάχη αὐτή. Τὰ δημοκρατικὰ στρατεύματα εἶναι ἔτοιμα τώρα

νά καταλάβουν τὴν Ἀθήνα. Τὴν αἵματοχυσία καὶ τὴν τιμωρία τῶν τυράννων τὴν προλαμβάνει πρὸς σιγή μὴν ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Παισάνιος, πού στάλθηκε νά παίξει τὸν ρόλο τοῦ μεσολαβητοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ, νέα μάχη στὴν Ἐλευσίνα, κατέληξε στὸν θάνατο ὅλων τῶν ὑπολοίπων Τριάκοντα τυράννων.

Ὁ Θρασύβουλος ὕστερα ἀπ' αὐτὰ ἀποκατέστησε τὴν δημοκρατία καὶ μὲ τὴν σύνοψι πού τὸν διέκρινε, χορήγησε γενικὴ ἀμνηστία, ἀποφεύγοντας ἔτσι τὴν συνέχισι τῆς αἵματοχυσίας.

Τὴν ἀνοίξι τοῦ 403 π.Χ. ἐπώνυμος ἀρχὼν εἶναι ὁ Εὐκλείδης. Τὸ ὄνομά του, ὅπως καὶ τοῦ Θρασυβοῦλου, εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὴν ἀποκατάστασι τῆς δημοκρατίας τῶν Ἀθηναίων. Μιὰ σειρὰ νομοθετικῶν μέτρων πού τὰ διαπνέει ἓνα πνεῦμα δικαιοσύνης καὶ πολιτικῆς συνέσεως ἀποκατέστησε τὴν γαλήνη καὶ τὴν ὁμαλότητα.

Ἡ ἀποκατάστασι ὅμως τῆς δημοκρατίας πού ἔφερε τὴν ὁμαλότητα, εἶναι ἓνα ἄλλο ἰδιαίτερο κεφάλαιο.

Θὰ τελειώσουμε μ' ἓνα χαρακτηριστικὸ κείμενο τοῦ Πλάτωνα ἀπ' τὴν Ζ' Ἐπιστολή, γιὰ τοὺς Τριάκοντα.

Ἄναφερόμενος ὁ φιλόσοφος στὴν περίοδο τῆς δικτατορίας τῶν Τριάκοντα τυράννων, πού ἐπέβαλαν, καθὼς εἶδαμε οἱ Σπαρτιάτες, ὑπὸ τὸν Λύσανδρο, μετὰ τὴν ἥττι τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, στὸν Πελοποννησιακὸ πόλεμο, γράφει:

«Ἔτσι οἱ τριάκοντα ἔγιναν ἀρχόντες τῶν πάντων. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν συγγενεῖς καὶ γνώριμοι σὲ μένα καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ παρακαλοῦσαν νά πάρω καὶ ἐγὼ μέρος στὰ πράγματα τῆς πολιτείας. Τὸ πρῶτο τοῦτο ἴσως ἐπειδὴ ἤμουν πολὺ νέος, δὲν μὲ παραξένεψε, γιατί σ' ἀλήθεια πίστευα πὼς μπορούσαν νά κάνουν κατὶ μὲ τὸ νά διοικήσουν καλά. Γι' αὐτὸ πρόσεξα πολὺ κάθε τους κίνησι. Εἶδα ὅμως ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μέσα σὲ πολὺ λίγο χρονικὸ διάστημα ἀπέδειξαν «χρονὸν τὴν προτέραν πολιτείαν», ὅτι δηλ. ἡ προηγουμένη κατάστασι, ἡ δυσφημισμένη δημοκρατία, ἦταν χρυσάφι μπροστὰ στὸ βοῦβο καὶ τὴ λάσπη τῆς τυραννίας.

Εἶδα ἀκόμη ὅτι ὁ Σοκράτης πού δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νά πῶ ὅτι ὑπῆρξε ὁ δικαιοτέρος ἄνθρωπος, πιεζόταν μὲ βία μέσα ἀπὸ δικούς τους ἀνθρώπους καὶ μὲ ἀπειλὴ θανάτου, γιὰ νά συμβάλῃ καὶ αὐτὸς στὴ διακυβέρνησι τῆς πολιτείας, εἴτε ἤθελε, εἴτε ὄχι.

Αὐτὸς ὅμως μὲ κανένα τρόπο δὲν δελεάσθηκε ἀπὸ τὰ δῶρα τῆς ἐξουσίας καὶ ἔβαλε σὲ κίνδυνο κάθε τί δικό του γιὰ νά μὴ γίνῃ κοινωνὸς στὰ δικὰ τους ἀνόσια ἔργα. Βλέποντας λοιπόν, αὐτὰ ἄνοιξα τὰ μάτια μου καὶ ἔτσι ἀπέφυγα νά πάθω τοῦτο τὸ κακό, δηλ. νά γίνω συνεργὸς τῶν τριάκοντα».

Ἔτσι, κάτω ἀπὸ τὰ κινήματα τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων τοῦ Θρασύβουλου, κατέρρευσε τὸ καθεστὸς τῆς τυραννίας τῶν Τριάκοντα. Τόσο ἀπὸ τὸ κείμενο αὐτὸ τοῦ Πλάτωνα, ὅσο καὶ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα πού δὲν εἶναι δυνατόν νά παραθεθοῦν ὅλα ἐδῶ, βγαίνει ὅτι κανένα καθεστὸς δὲν κρίθηκε μὲ μεγαλύτερη αὐστηρότητα ἀπ' τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς μας, ὅσο ἡ τυραννία.

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ οὐκεία, ἡ διάνοια τῶν Ἑλλήνων προσηλωμένη στὴν τάξι, τὴν παράδοσι, τὴν ἀλήθεια, δοκίμαζε ἐνστικτώδη ἀποστροφή μπροστὰ στὸ νόθο καὶ ἀντικανονικὸ αὐτὸ καθεστὸς πού δὲν εἶναι οὔτε μοναρχία, οὔτε ὀλιγαρχία, οὔτε δημοκρατία. Ἐπαιρνε ἀπ' ὅλα αὐτὰ τὰ πολιτεύματα τὰ ἐλαττωματιὰ τους καὶ τὰ διόγκωνε καὶ ἔτσι γινόταν ὅσο ἦταν δυνατόν πιὸ μισητό.

Εἶναι τὸ χειρότερο ἀπ' τὰ καθεσιῶτα, ἔλεγαν, διότι εἶναι πάντοτε μιὰ διεστραμμένη, διεφθαρμένη μορφὴ τῆς παλιᾶς μοναρχίας. Περιορίζει τὴν ἀριστοκρατία σὲ μιὰ μονάχα οἰκογένεια καὶ ἐπιδιώκει τὸ συμφέρον ἐνὸς μονάχα

ανθρώπου. Υψώνεται με την άπαιτη και την βία πάνω απ' όλα τα νόμιμα αξιώματα, χωρίς περιορισμό χρόνου και εξουσιών.

Όποιος σφετερίζεται μια τέτοια εξουσία θέτει τον εαυτό του έξω απ' την πολιτική οικόγενεια. Μόνος του διαγράφεται απ' την τάξη των πολιτών. Καθώς βρίσκεται σὲ κατάοιστοι συνεχoῦς ἐξεγέρσεως ἐναντίον τοῦ νόμου, θέτει τὸν εαυτό του ἐκτὸς τοῦ νόμου. Φιλόσοφοι, ἱστορικοί, ποιητές, ὅλοι καιθαλλοὺν ὅλες τους τίς προσπάθειες γιὰ νὰ παρουσιάσουν με τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν εἰκόνα τοῦ τυράννου. Πλέον χαρακτηριστική πάντως εἶναι ἡ περιγραφή ποὺ κάνει ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» του γιὰ τὴν ψυχολογία καὶ τὴ δυστυχία στὴν ὁποία εἶναι βυθισμένος ὁ τύραννος, ὅταν ἐξείασθη ὡς ἄνθρωπος.

Αὐτός, λοιπόν, ὁ σκληρὸς ἄρχοντας ποὺ «βασιλεύει» ἀπὸ τὸ φρούριο, ὅπου ἀπομονώνεται, χωρὶς νὰ δίνει σὲ κανένα λόγο τῶν πράξεών του, χωρὶς νὰ τηρῆ κανόνες, στὸ ὄνομα νέων νόμων, αὐτὸ τὸ ἀπομονωμένο ὄν, τὸ ἀφημένο σὲ ἔνσηκιά του, παραδομένο σὸ κοινὸ μῖσος, ποὺ στηρίζει τὴν ἐξαιρετική θέσι του στὴν βία καὶ μπορεῖ νὰ τὴν διατηρήσῃ μόνο με τὴ βία, εἶναι μοιραία ἐγωῖστής, σκληρὸς, ὑποκριτής, φιλύποπος. Κακός, εὐχαριστιέται μόνο ἀνάμεσα στοὺς κακοὺς.

Πολιτική του εἶναι ἡ πολιτική τῶν πράξεών του: Κλέβει περιουσίες, σφάζει ἄνδρες, ἀτηιάζει γυναῖκες.

Ἄθλια εἶναι τὰ μέσα με τὰ ὁποῖα κυβερνᾷ:

Εἶναι ἡ εξαπράνιση τῶν ἀνθρώπων ἀξίας, ποὺ τοὺς θεωρεῖ φυσικούς του ἐχθρούς. Εἶναι ὁ τρόπος τὸν ὁποῖο ἐμπνέει ἡ μισοφορική φρουρά του, εἶναι ἡ κατασκοπεῖα καὶ ἡ κατάδοσι, εἶναι ἡ ἀπαγόρευσι τοῦ δικαιώματος τῆς συγκεντρώσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου.

Σκοπὸς του εἶναι νὰ ἐξευτελίσῃ τοὺς πολίτες ποὺ τοὺς θεωρεῖ ὑψηλούς του, νὰ τοὺς πτωχύνῃ, νὰ τοὺς ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ τοὺς ἀποιακρύνῃ ἀπὸ τὴν πολιτική, νὰ ἐνσπεῖρῃ μεταξὺ τους τὴν δυσπιστία, νὰ διεγείρῃ τὰ μῖση τῶν ἀτόμων καὶ τῶν τάξεων, νὰ συντρίμῃ κάθε πνεῦμα πρωτοβουλίας καὶ ἐλευθέρως δράσεως.

Γύρω ἀπ' τοὺς τυράννους τὰ πάντα εἶναι ἀγωνία καὶ δολιότητα. Οἱ ὀλιγώτερο κακοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ξέρονται νὰ ὑποκρίνονται, παίρνουν σοβαρὸ ὄφρος καὶ καλοκάγαθο, ἀποκρύπτουν τίς ὑπερβολές τους καὶ διαφημίζουν ὑποκριτική εὐσέβεια. Ἐμκρανίζονται ὡς οἰκονόμοι κυβερνητές, διακοσμοῦν τὴν πόλι τους γιὰ ν' αὐτῆσουν τοὺς φόρους. Μοναδικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τους εἶναι ἡ ἐξουσία, γιὰ τὴν ξέρονται ὅτι μαζί με τὴν ἐξουσία τους τελειώνει καὶ ἡ ζωὴ τους.

Κανένας τύραννος δὲν πέθανε ἀπὸ φυσικὸ θάνατο. Στὸ σημεῖο αὐτό, τόσο ἡ ἀρχαία, ὅσο καὶ ἡ σύγχρονη ἱστορία δὲν ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ καμμιά ἐξαίρεσι. Ὑποκύπτουν πάντοτε οἱ τυράννοι στὴ μέθοδο ποὺ οἱ ἴδιοι μεταχειρίσθηκαν γιὰ τὴν ἄνοδό τους στὴν ἐξουσία.

Ὁ ἀριστοτελικὸς αὐθεντικὸς αὐτὸς πολίτης ξέρει νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ὑπακούῃ γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου. Ἡ μεσοπορεία του φαντάζει σὰν τὸ μεγάλο αἷτημα τοῦ καιροῦ μας, τὴν οἰκονομική καὶ πολιτική δημοκρατία.

ΠΑΥΛΟΥ ΎΑ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΟΥ

Διδάκτορας τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Παν)μίου Tübingen
Ἐπιμελητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΗΡΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Η ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΕΝ ΤΗ ΕΝΟΡΙΑ

α. Ὁ ἱερεὺς καὶ οἱ ἐνορίται του

Ἀνεξαρτήτως θρησκείας καὶ ἐποχῆς ὁ ἱερεὺς εἶχε πάντοτε ἰδιαιτέραν θέσιν ἐν τῇ κοινωσίᾳ. Ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος ὁ ἱερεὺς δρᾷ περισσώτερον ὡς σύμβολον παρὰ ὡς πραγματικότης¹. Εἶναι τὸ σύμβολον τῆς Θρησκείας καὶ τοῦ Ἱερέως. Ὁ ἱερεὺς σῆμερον, εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ἀσφαλείας τὴν ὁποίαν προσφέρει ἡ πίστις εἰς ἓνα κόσμον ἀνασφαλείας, ρευστότητος καὶ συνεχῶν μεταβολῶν. Εἶναι αὐτὸς πρὸς τὸν ὅποιον προσβλέπουν πολλοὶ ὡς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς σταθερότητος ἐνῷ γύρω των τὰ πάντα ρέουν, τὰ πάντα κλονίζονται. Εἶναι ὁμῶς οἱ ἱερεῖς καὶ δὴ τῆς ὑπὸ μελέτην Μητροπόλεως ἄξιᾱ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν πιστῶν; Εἰς τὰ μικρὰ χωρία ὁ ἱερεὺς παρὰ τὴν μικρὰν μύρρωσίν του, παραμένει ὡς ἐν τῶν προσώπων τὰ δὲ ποῖα διαθέτουν κύρος². Ἐὰν ὁ ἱερεὺς δὲν ἔχῃ προσωπικὴν ἀκτινοβολίαν, τότε κάποιος ἄλλος ἐκ τοῦ χωρίου λαμβάνει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν κατοίκων. Ὅπου εἶναι καλῶς ὀργανωμένος, λέγει ὁ Pin. ἐκεῖ τὸ χωριὸ εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν ἐλεγχόν του, ὅχι τὸν πνευματικὸν ἀλλὰ καὶ γενικώτερον³. Ὅπως καὶ εἰς ἄλλας χώρας συμβαίνει, τὸ ἔργον τοῦ ἱερέως δὲν χαίρει τῆς ἐκτιμήσεως τῆς ὁποίας ἔχαιραν εἰς παλαιότερας ἐποχάς. Ἡ ἐμφάνισις νέων ἐπαγγελματίων ἐμείωσε τὴν αἰγλήν τοῦ ἱερέως εἰς τὴν Κοινωσίαν⁴ ⁵. Τὸ «ἐπάγγελμα» τοῦ ἱερέως δὲν εἶναι εἰς τὰς ἡμέρας μας τὸ «ἐπίζηλον» ἐπάγγελμα, ἀσχέτως ἐὰν οἱ ἱερεῖς τῶν πόλεων κυρίως, ἔχουν ἔσοδα ἀνώτερα πολλῶν ἄλλων ἐπαγγελματίων⁶. Πῶς παρουσιάζεται λοιπὸν ὁ ἱερεὺς ἐνώπιον τῶν ἐνοριτῶν του;

Ὡς οἱ ἴδιοι ὑποστηρίζουν, 93,8% αὐτῶν γνωρίζουν τοὺς ἐνορίτας των. Οἱ ὑπόλοιποι 6,2% δὲν εἶναι βέβαιοι ὅτι γνωρίζουν ἅπαντας τοὺς ἐνορίτας των.

Ἐκ τῆς συσχετίσεως τῶν στοιχείων διὰ τοῦ ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστοῦ, δεικνύεται ὅτι οἱ μὴ γνωρίζοντες πάντας τοὺς ἐνορίτας των εἶναι ἢ ἱερεῖς μεγάλων ἐνοριῶν

1. Savramis, D.: Die soziale Stellung des Priesters in Griechenland σελ. 29.
2. Pin, E.: Essais de Sociologie Religieuse σελ. 458.
3. Pin, E.: Ἐνθ. ἀν. σελ. 248.
4. Wurzdacher, G.: Der Pfarrer in der modernen Gesellschaft σελ. 19.
5. Savramis, D.: Die soziale Stellung des Priesters . . . σελ. 19.
6. Savramis, D.: Αὐτόθι σελ. 22.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 352.

της πόλεως ή ίερείς μικρών χωριών, οι όποιοι έξυπηρετούν δύο ή περισσότερας ένορίας - χωριά. Εάν τούτο ληφθή ύπ' όψιν, τότε έξυπακούεται ότι δέν δύναται νά γίνεται λόγος περί πνευματικής τροφοδοσίας των πολυπληθών ένοριών ή των διασκορπισμένων τοιούτων από μέρους της Έκκλησίας. όπου οι ήγούμενοι αυτής δέν γνωρίζουν τά «λογικά πρόβατα του ποιμνίου των».

Όταν οι ίερείς ήρωτίθησαν, εάν άσκούν φιλανθρωπικόν έργον εις την ένορίαν. 43,37% απήντησαν ότι παρουσιάζει ή ένορία των τοιούτων, ενώ οι υπόλοιποι — ποσοστόν περισσότερο του ήμίσεος — ποικιλοτρόπως έδικαιολόγησαν την άπουσίαν τούτης δραστηριότητος εκ της ένορίας των. Ασφαλώς γνωρίζουν οι πάντες την αξίαν της Φιλανθρωπίας, όμως αυτή προϋποθέτει καί τινα οικονομικήν ευεξίαν της Έκκλησίας, ή όποία εις τά μικρά καί όρεινά χωριά είναι άγνωστος. Τό έργον του ίερέως πρωτίστως καί κυρίως είναι πνευματικόν. Ακόμη καί αυτή ή φιλανθρωπία δέν άποτελεί σκοπόν, αλλά μέσον της σωτηρίας των ψυχών. Όπου όμως αυτή άπουσιάζει, ή ένορία δέν ζή αλλά φυτοζωεί, παρά τό γεγονός ότι ο παραδοσιακός τρόπος φιλανθρωπικής δράσεως δέν ισχύει πλέον⁷.

«Ποίος σās συμπαρίσταται εις τό έργον σας;» ήτο ή τεθείσα έρώτησις, διά νά διαπιστωθή ποίοι βοηθούν τόν έργάτην του Ευαγγελίου εις τό έργον του⁸. Πέρι τούς 10% απήντησαν σαφώς: ούδείς. Καθ' ήν στιγμήν καί ο τελευταίος έπαγγελματίας έχει βοηθούς καί συνεργάτας, ο ίερεύς της ένορίας — έστω καί της μικράς ταύτης ποσότητος — είναι μονότατος. Εις την αυτήν κατηγορίαν πρέπει νά καταταγούν καί εκείνοι οι ίερείς οι όποιοι ή ούδεμίαν απάντησιν έδωσαν ή απήντησαν άσαφώς (18, 37%), 41% των ίερέων λέγουν ότι συμπαραστάται εις τό έργον των είναι τά μέλη της Έπιτροπής της Έκκλησίας (Ναού), 24,5% αναφέρουν ότι τούς συμπαρίστανται διάφορα πρόσωπα, ενώ 6,63% έχουν ως συμπαραστάτας των τάς πρεσβυτέρας. Η παρούσα έρευνα δέν σκοπεύει εις την υπόμνησιν ποιμαντικών προβλημάτων, είναι όμως σαφές ότι ένορία άνευ οργανωμένου έπιτελείου, άνευ συνεργατών εις τό πνευματικόν έργον, δέν δύναται νά είναι ζώσα καί ενεργός.

β. Τό πνευματικόν έργον του ίερέως

Η καθοδήγησις των νεαρών ψυχών εις την Έκκλησίαν πραγματοποιείται σήμερον διά των γονέων καί των Διδασκάλων εις τά Σχολεία. Ο ίερεύς δέν προσφέρει ούσιαστικώς πολλά εις τόν άμπελώνα των νέων κλημάτων. Τό 1/5 των ίερέων (20, 41%. ήτοι 40 περίπου ίερείς) λέγουν ότι κάμνουν ή έκαμνον κατηχητικόν εις τά παιδιά, ενώ οι υπόλοιποι απέχουν τριαύτης δραστηριότητος. Ίσως δέν είναι ίκανοί πρός τούτο, όμως τό θέμα αυτό δέν έχει σημασίαν, σημασίαν έχει ότι δέν κατηχούν, ως εκ των στοιχείων του Ήμερολογίου της Έκκλησίας έμφαίνεται τό σύνολον των κατηχητικών της Ί. Μητροπόλεως Ίωαννίνων είναι 36, εάν σημειωθή ότι πολλά των Κατηχητικών Σχολείων γίνονται από Λαϊκούς (φοιτήτριαι - σπουδάστριαι) οι κατηχούντες ίερείς σπανίζουν.

Όσον άφορά τό κήρυγμα 10,71% υποστηρίζουν ότι κηρύττουν, 26,53% κηρύττουν σπανίως (τούτο σημαίνει ότι είναι εις θέσιν νά όμιλουν), ενώ οι υπόλοιποι (62, 75%) δέν κηρύττουν. Πρέπει ένταύθα νά σημειωθή ότι εις τάς ένορίας, όπου οι ίερείς δέν είναι εις θέσιν νά όμιλουν, πηγάζει ίεροκήρυξ της Μητροπόλεως. Όμως εις 48% των Ίερών Ναών της Μητροπόλεως έντός τριών μηνών — καί δή εις περίοδον έντόνου κηρυκτικής δραστηριότητος — ούδέν κήρυγμα ήκούσθη. Ουδόπως βεβαίως γίνεται ένταύθα λόγος διά τό ποιόν των κηρυγμάτων, διά τό όποίον θά ήξίζε τόν κόπον

7. Fiecher, A. E.: Seelsovg zwischen gestern und heute σελ. 67.

8. Κορναράκη, Ι.: Ποιμαντική σελ. 65 έξ.

νά γίνῃ μία ἔρευνα μὲ μαγνητοφωνήσεις κηρυγμάτων καὶ συνεντεύξεις ἀκροατῶν. Δὲν ζητεῖ τις βεβαίως τὴν ἀντικατάστασιν τῆς λατρείας διὰ τοῦ κηρύγματος, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὴν Ἑκκλησίαν τῶν Διαμαρτυρομένων⁹ καὶ τὸσων ἄλλων παραφύδων τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἐκ τούτου αἱ μορφᾶι καθολικῶν θεολόγων ὅτι διὰ τὴν γίνῃ τις ἱερεὺς εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἑκκλησίαν ἀρκεῖ μία ὀλίγων ἐβδομάδων ἐκπαίδευσις εἰς τὸ λειτουργικόν¹⁰.

Ἄς ἴδωμεν πῶς δικαιολογοῦν οἱ ἴδιοι οἱ ἱερεῖς διατὶ δὲν κηρύττουν: «Ὁχι, διότι στεροῦμαι τῆς σχετικῆς ἀδείας τῆς Μητροπόλεως» (Α. 5). «Ὁχι, κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθμ. πρωτ. 1280/30.9.1958 διαταγῆς τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων ἥ τις μᾶς ἀπαγορεύει» (Θ. 4), ἀναζήτησεν ἀραγε ὁ ἱερεὺς αὐτὸς καὶ μαζύ του καὶ οἱ ἄλλοι, τοὺς λόγους τῆς ἀπαγορεύσεως: Ἄλλοι: «Ὁχι, δὲν ἔχομεν ἐντολήν» (Μ. 36), ἢ «ὄχι, ἔχει ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ἱεροκυρῶκος (!)» (ΣΤ. 14). «Ὁχι, οἱ περισσότεροι ἱερεῖς δύνανται νὰ κηρύξουν, τοῦτο ὅμως ἀνετέθη εἰς θεολόγους διὰ τὴν καλυτέραν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑκκλησίας δογματικῶς» (Μ. 33). «Ὁχι, λόγω ἐλλείψεως ἐμψύχου ὑλικοῦ» (Α. 17). «Ὁχι, σπανίως, διότι ὅλοι ἐδῶ εἶναι μορφωμένοι καὶ τὰ γνωρίζουν» (!) (Μ. 14). Εἰλικρινῆς φαίνεται ἡ διατύπωσις ἐνὸς ἱερέως: «Ὁχι, δὲν ὑπάρχει πνευματικὴ δύναμις κηρύττειν» (Μ. 11). Εἰς ἀντιστάθμισμα τῶν ἀνωτέρω ἀναφερόμεν τὴν ἄποψιν ἐνὸς κηρύττοντος ἱερέως: «Ναί, (κηρύττω) κατὰ τὸν Ἰωάν. Χρυσόστομον ὅταν βοᾷ ὁ ἄμβων εὐρίσκεται εἰς ἀκμὴν ἢ Ἑκκλησία, ὅταν σιωπᾷ εἰς παρακμὴν» (Α. 34). Περιττὸν νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἱερεὺς περιοριζόμενος εἰς τὸ τελετουργικὸν δὲν ἐκτελεῖ καλῶς καὶ ἐπαρκῶς τὴν ἀποστολὴν του. «Τὸ θεῖον κήρυγμα εἶναι τὸ πρωταρχικὸν καὶ τὸ πλέον ἀξιόλογον καθήκον τοῦ ἱερέως». «Καθὼν, διὰ τοῦ ὁποῖου μεταλαμπαδεύει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν τὴν φλόγα τῆς ἰδικῆς του πίστεως, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ Εὐαγγέλιον εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, διότι δὲν πληροφορεῖ μόνον περὶ τῆς θεϊκῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐπιδιώκει νὰ καταστατήσῃ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν βίωμα, κανόνα ζωῆς, ὁ ὁποῖος νὰ καλύπτῃ ὅλας τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου»¹¹.

Ἐρωτήθησαν οἱ ἱερεῖς, ἐὰν εἶναι ἢ ὄχι πνευματικοί, καὶ ἐὰν δὲν εἶναι, διατὶ δὲν ἐπεδίωξαν νὰ γίνων. Τὸ σύνολον τῶν πνευματικῶν εἶναι 18,88%. Ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ ἐρευνηθῇ κανεὶς τοὺς λόγους τοὺς ὁποῖους ἀναφέρουν οἱ σεβαστοὶ πατέρες τῆς μὴ παραχωρήσεως εἰς αὐτοὺς τοῦ δικαιώματος τῆς ἐξομολογήσεως. Ἀξιοπρόσεκτον εἶναι ἐπίση τὸ γεγονός ὅτι σχεδὸν ὅλοι ἀπαντοῦν εἰς πλείστας δυσκόλους ἐρωτήσεις, ἐνῶ εἰς τὸ θέμα αὐτὸ μέγας ἀριθμὸς ἱερέων (41,32% τοῦ συνόλου) ἀπαντοῦν μὲ ἓν «ὄχι» καὶ σιωποῦν, χωρὶς νὰ δίδουν περαιτέρω ἐξήγησιν τῆς στάσεώς των. Αἱ ἀπαντήσεις ἐν γενικαῖς γραμίαις, ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

18,88%	εἶναι πνευματικοί.
23,47%	δὲν εἶναι διότι δὲν τοὺς ἐπρότεινεν ἡ Ἱ. Μητρόπολις.
16,33%	δὲν εἶναι διότι τὸ ἔργον τοῦ πνευματικοῦ εἶναι βαρὺ.
41,32%	δὲν εἶναι, χωρὶς νὰ λέγουν διατὶ.

Συναισθανόμενοι τὸ βᾶρος τῆς εὐθύνης πολλοὶ ἱερεῖς δὲν ἀναλαμβάνουν τὸ ἔργον αὐτό. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι δὲν ἐφαρμίζουσιν τοὺς λόγους τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἑκκλησίας εἰπόντος «ἂν τινὼν ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἂν τινὼν κρατήτε κεκράτηται» (Ἰω. 20, 23).

Συμφώνως πρὸς τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ ἀνὰ δεκαετίαν λαμβάνει χώραν εἰς Ἀθήνας Πνευματικὸν Φροντιστήριον διὰ τὴν κατάρτισιν ἐξομολόγων, τοὺς ὁποῖ-

9. Savramis, D.: Die soziale Stellung . . . σελ. 13.

10. Jungmann, J.: Die Liturgie der Christlichen Frühzeit σελ. 199.

11. Παπαδοπούλου, Ἰ.: Ποιμαντικὴ σελ. 109.

ους προτείνει ο Μητροπολίτης. Μετά τὴν φοίτησιν εἰς τὴν Σχολὴν αὐτὴν δίδεται εἰς τοὺς ἱερεῖς τὸ δικαίωμα νὰ ἐξομολογοῦν. "Ὅταν ὁμως ἕνας ἱερεὺς, ὁ ὅποιος δὲν ἐφοίτησεν εἰς τὴν Σχολὴν αὐτήν, ζητήσῃ τὴν ἄδειαν — χειροθεσίαν — ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον, τοῦ δίδεται αὐτῇ, ἀρκεῖ νὰ παρουσιάσῃ σχετικὸν ἐνδιαφέρον ὁ ἱερεὺς καὶ νὰ χαίρῃ ἐκτιμῆσεως ἀπὸ τὸ πλῆρωμα τῆς Ἑνορίας του καὶ γενικώτερον τῆς περιοχῆς εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος εἶναι γνωστός. Βεβαίως ὅταν γνωρίζῃ κανεὶς πολλὰ (ἔχει πτυχιὸν Θεολογικῆς Σχολῆς ἢ ἔχει μελετήσει μόνος καὶ ἔχει ἐμβαθύνει εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν) εὐκολώτερον τοῦ δίδεται τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ ἐξομολογῇ, ὁμως δὲν εἶναι τόσοσιν αἱ γνώσεις ὅσον ἡ ἀγιότης τοῦ βίου ἐκείνη, ἡ ὁποία καθιστᾷ ἕνα ἱερεὺς ἱκανὸν νὰ γίνῃ ἐξομολόγος». «Ἡ καταλληλότης τῶν εἰδικῶν αὐτῶν προσώπων δὲν ἐξαρτᾶται τόσοσιν ἐκ τῶν πολλῶν γνώσεων, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῶν β ἄ σ ε ω ν τ ῆ ς π ἰ σ τ ε ω ς καὶ τῆς κατανοήσεως τῆς πρὸς τοῦτο ἀποστολῆς των. Αἱ γνώσεις εἶναι μέσα ἐ π ἰ κ ο υ ρ ἰ κ ἄ. "Ἄνευ συναισθήσεως τῆς ἀποστολῆς, αἱ γνώσεις ἐλάχιστα, ἐὰν μὴ οὐδόλως, ἐπιπροσοῦσιν»¹². Τῆ λέγουσιν ὁμως οἱ σεβάσμιοι ἱερεῖς μας; «"Ὅχι (δὲν εἶμαι ἐξομολόγος), διότι δὲν μᾶς ἔδωσε τὸ ὄφρῆκιον ἢ Μητροπόλις» (I. 1), «ἔχι, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἐγένετο τοιαύτη πρότασις παρὰ τῆς Σεβαστῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως» (Α. 5) «ἔχι, δὲν με ἀνέδειξεν εἰς τοιοῦτον ἢ Ἱερὰ Μητροπόλις» (ΑΑ. 1), «ἔχι, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μένα» (ΣΤ. 6), «ἔχι, δὲν γνωρίζω» (!) (Θ. 2), «ἔχι, διότι ἐξ ἐκᾶστης Μητροπόλεως προτείνεται ὀρισμένος ἀριθμὸς» (Μ. 11), «ἔχι, διότι μέχρι σήμερον δὲν μοῦ ἀνετέθη. "Ἄν μοῦ ἀνατεθῇ, καίτοι βαρὺ καὶ δυσχερές, προθύμως θὰ τὸ ἀναλάβω» (Ζ. 14), «ἔχι, διότι εἰς τὴν περιφέρειάν μου ὑπάρχει πνευματικὸς» (Μ. 10). Ἐξ ἄλλων αὐτῶν φ ἄ ἰ ν ε τ α ἰ: «τι ἡ πρωτοβουλία ἀναδείξεως τοῦ ἱερέως εἰς πνευματικὸν ἐπαφίεται εἰς τὴν Ἱ. Μητροπόλιν, ἐνθ' οἱ ἴδιοι οἱ ἱερεῖς στεροῦνται ταύτης. Ὁ Μητροπολίτης ὁμως ἔνεκα τοῦ μεγέθους τῆς Μητροπόλεως καὶ τῶν πολλαπλῶν τῶν ἀσχολιῶν, δὲν γνωρίζει ἔχι μόνον τὸ ἦθος, ἀλλ' οὐδὲ κατ' ὄψιν τοὺς ἱερεῖς τῆς Μητροπόλεως του (Η. 19). Οἷχοθεν νοεῖται ὅτι ἱερεὺς ἄνευ καὶ τῆς ἱκανότητος ταύτης μειονεκτεῖ, ἀδυνατῶν νὰ ὀδηγήσῃ ὑπευθύνως ψυχὰς εἰς τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου εἶναι λειτουργός.

Βεβαίως εἶναι λίαν σεβαστὴ ἡ αὐτογνωσία ἐνὸς ἀριθμοῦ ἱερέων, οἱ ὁποιοὶ γνωρίζοντες τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τῆς πνευματικῆς ταύτης ἐξουσίας, διατάζουσιν νὰ τὴν ἀναλάβουν, πλὴν ὁμως ὑπογραμμίζουσιν καὶ αὐθις ὅτι ἡμετέλως ἐκτελοῦν τὴν ἀποστολὴν των. Ἀναμφιβόλως ἡ ἐκλογή τῶν πνευματικῶν ἀπὸ μέρους τῆς Μητροπόλεως εἶναι ἔργον μεγίστης σπουδαιότητος καὶ τεραστίας εὐθύνης, ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται αὐτῇ νὰ ἀναθέτῃ τοιαύτην ἀποστολὴν εἰς μὴ ὀρίμους καὶ βαθύτατα καλλιεργημένους ἱερεῖς διακρινομένους διὰ τὴν ἀριότητα τοῦ βίου. Ἡ ὑπαρξὶς μορφωμένων πνευματικῶν δὲν εἶναι μόνον ζωτικῆς σημασίας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ μίαν προσφορά εἰς τοὺς ταραγμένους ἀνθρώπους τῆς ἡμετέρας Κοινωνίας ἀπὸ πλευρᾶς καθαρῶς ψυχοθεραπευτικῆς. Ἡ μόρφωσις τῶν πνευματικῶν συνεπῶς δὲν δύναται νὰ μὴ συμπεριλαμβάνῃ εἰσαγωγὴν εἰς τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ καὶ ψυχολογικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας καὶ δὴ τῶν νέων, τῆς οἰκογενείας, κ.λ.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΕΩΣ ΕΝΑΝΤΙ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

α. Η γνώσις τῶν προβλημάτων

Ἐν ἀξίωμα τῆς Κοινωνιολογίας εἶναι ὅτι, ὁ καλὸς ἡγέτης τῆς ὁμάδος γνωρίζει περισσότερον παντὸς ἄλλου τὰ προβλήματα αὐτῆς, διότι οὗτος εἶναι τὸ τέριμα καὶ ἡ ἀφετηρία τῶν πληροφοριῶν τῆς ὁμάδος. Τὴν ποιότητα καὶ ἱκανότητα τῶν ἱερέων,

¹². Μεθοδίου, Μητροπολίτου Κερκύρας: Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱερὰν Ἐξομολόγησιν, σελ. 6

ἀλλὰ καὶ τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν ἂν ἀφήσωμεν αὐτοὺς νὰ μᾶς εἴπουν τὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἀξιολόγησιν τῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια κατ' αὐτοὺς ἀντιμετωπίζει ἡ Ἐκκλησία. Μόνον διὰ τῆς παρουσιάσεως τῶν διαφορῶν ἀπόψεων ἀπὸ πολλὰ ἄτομα δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν καὶ ταξινομήσωμεν τὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνον διὰ συζητήσεώς των θὰ δυνηθοῦν οἱ ἀρμόδιοι νὰ εὑρουν ὀρθωτέρας λύσεις.

Παραμπιπτόντως σημειοῦμεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ὑλικοῦ παρατηρήθη ὅτι πολλοὶ ἱκανοὶ (ποιοτικῶς) ἱερεῖς, τοῦλάχιστον ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον, εἰρίσκονται εἰς μικροσκοπικὰς ἐνορίας, ἐνῶ ἄλλοι ὀλιγώτερον ἱκανοὶ εἰς μεγάλας (Π. 8) καίτοι λογικὸν φαίνεται τὸ ἀντίθετον.

Ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ λικοῦ προκύπτουν τὰ κάτωθι στοιχεῖα:

1. 32,14% τῶν ἱερέων ἀποσιωποῦν - ἀγνοοῦν τὴν ὑπαρξίν τῶν προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας.
2. 23,47% φρονοῦν ὅτι τὸ μέγιστον πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ ἔλλειψις κληρικῶν (ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ).
3. 12,24% ἀναφέρουν ἀρκετὰ σοβαρὰ προβλήματα.
4. 10,71% εἶναι ἐνήμεροι τινῶν.
5. 9,18% ἀναφέρουν ἀσήμαντα θέματα ὡς προβλήματα.
6. 7,65% ἀναφέρουν ὡς προβλήματα ἄσχετα θέματα.
7. 4,59% δὲν βλέπουν προβλήματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Οἱ ἀριθμοὶ δεικνύουν ὅτι εἶναι μεγάλο τὸ ποσοστὸν τῶν ἱερέων, οἱ ὅποιοι ἀποσιωποῦν ἢ ἀγνοοῦν τὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας. Τόσον ἡ ἀγνοία, ὅσον καὶ ἡ σκόπιμος παρασιώπησις — ἂν συμβαίνει τοιοῦτόν τι — δὲν δεικνύει ὑψηλὴν μορφωτικὴν στάθμην ἱερέων. Εἶναι φυσικὸν νὰ ἀναμιένῃ τις τοιαύτην στάσιν, ἀρκεῖ νὰ σκεφθῇ ὅτι πλεόν τοῦ ἡμίσεος τῶν κληρικῶν εἶναι μορφώσεως κάτω τῆς Γ' Γυμνασίου.

Ἡ δευτέρα κατηγορία τῶν ἱερέων βλέπει ὡς τὸ πλεόν φλέγον καὶ μέγα πρόβλημα τὴν ποιοτικὴν καὶ ποσοτικὴν ἔλλειψιν κληρικῶν ὅλων τῶν βαθμῶν. Τὸ πρόβλημα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων (Μ. 22), ἢ ὅποια εἶναι ἡ κλεῖς διὰ τὴν ἐπίλυσιν πολλῶν ἄλλων προβλημάτων. Οὗτοι ἀποτελοῦν ἐν συνεχείᾳ τὴν ἱεραρχίαν, ἢ ὅποια — κατὰ τὴν ἀποψίν ἐνὸς ἱερέως — «δὲν συνέρχεται διὰ νὰ μελετήσῃ πνευματικὰ θέματα παρὰ μόνον ὑλικά» (Π. 20). Πολλοὶ Ἀρχιεμενδρίται μέχρι τῆς χειροτονίας των εἰς Ἐπισκόπους αἰσθάνονται ἴσος πρὸς ἴσον μὲ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς - συλλειτουργοὺς των ἱερεῖς. Ἄφ' ἧς ὁμοῦ στιγμῆς γίνονται Ἐπίσκοποι, μεταβάλλονται ἀρδην καὶ καθίστανται ὄχι Ἐπίσκοποι, ἀλλὰ Δεσπόται (λέξις ἡ ὅποια πρέπει νὰ καταργηθῇ ἀπὸ κάθε Μητρόπολιν χάριν τῆς ἀξιοπρεπειᾶς τῶν ἀνθρώπων). Αὐτὸ εἶναι τὸ παράπονον ἐνίων κληρικῶν (Π. 5, Π. 6, Π. 15), διότι ὑπάρχει χαώδης ἀπόστασις μεταξὺ Ἐπισκόπου καὶ Πρεσβυτέρου, ὑποβιάζουσα τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν ἱερέων.

Εἰς τὸ θέμα τοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου ὑπάγονται πολλὰ ἐπὶ μέρος προβλήματα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ πλήρωσις κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων διὰ τῆς ἐξευρέσεως καταλλήλων προσώπων, τῆς μορφώσεως τῶν ἱερέων, τὸ οἰκονομικὸν καὶ ὁ δεῦτερος γάμος τῶν ἱερέων εἰς περίπτωσιν χηρείας.

Ἡ πλήρωσις τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων συνδέεται καὶ μὲ ἄλλα προβλήματα, ὡς εἶναι ἡ προσέλευσις Νέων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔχει σχέσιν μὲ τὴν προσωπικὴν ἀκτινοβολίαν τῶν ἤδη ὑπαρχόντων, τὴν οἰκονομικὴν κατοχύρωσιν καὶ τὴν ἀξιοπρεπῆ θέσιν τοῦ ἱερέως ἐντὸς τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας (δεσποτισμός). Δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ διαπίστωσις τοῦ χαμιλοῦ ἐπιπέδου τοῦ γυν ὑπηρετούντος ἐ. κλήρου, τὸ θέμα εἶναι ἡ δημιουργία εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων διὰ τὴν στρατολόγησιν καὶ τὸ εὐρὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα, καθόσον μάλιστα ἡ μόρφωσις κα-

τέσση πλέον κτήμα πολλῶν ἀνθρώπων καὶ οὐδεμία δικαιολογία ἰσχύει διὰ τὴν ὑπαρξίν ἀμορφῶτων κληρικῶν. Πῶς θὰ ἀγωνισθοῦν τὰ ἡγετικά στελέχη τῆς Ἐκκλησίας — διότι ἡγέται εἶναι οἱ ἱερεῖς — τοὺς διαφόρους ἐχθροὺς αὐτῆς ὅταν στεροῦνται τοῦ ἰσχυροῦ ὄπλου τῆς γνώσεως;

Ἀναμφισβότως οἱ ἐλκυόμενοι εἰς τὸν κλῆρον μόνον ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς ἐξασφαλίσσεως δὲν ἔχουν βαθυτέραν σχέσιν μὲ τὸν Ἰδρυτὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶναι ἀνάξιοι τῆς ἀποστολῆς των. Ὅμως εἰς μίαν ὀργανωμένην Κοινωνίαν, εἰς τὴν ὅποιαν ἕκαστος δικαιούται νὰ ἔχη τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τὸ ζῆν, πλείστοι δὲ πλουσιῶς ἀπολαμβάνουν τῶν ἀγαθῶν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. εἶναι τοῦλάχιστον παράλογον, ἂν μὴ ἐγκληματικὸν νὰ στεροῦνται οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὴν κεκαλυμμένην ἐνίσχυσιν τῶν λεγομένων «τυχηρῶν», τὴν «φορολογίαν τῶν παπῶν», ὡς ἐχαρακτήρισεν ἱερεὺς τις τὴν ταξινόμησιν εἰς κατηγορίας τὴν τέλεσιν μυστηρίων, (Ζ. 12) ἢ ὅποια παρ' ὄλον ὄτι ἐπικρατεῖ δὲν βασιίζεται ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Τὴν οἰκονομικὴν συγχώνευσιν TAKE—ΟΔΔΕΗ προτείνει εἰς ἱερεὺς (Π. 3) καὶ τὴν δικαιοτέραν ρύθμισιν τῶν συντάξεων, ἤτις, ὡς ἔχει σήμερον, εἶναι σύνταξις πείνης (Ζ. 10). Ἐὰν ὁ κλῆρος δὲν εἶχε τὰ ὑφ' ὄλων φεγόμενα «τυχηρὰ» ἀλλ' ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ζῆ μόνον μὲ τὸν μισθὸν του, ἔπρεπε νὰ λιμοκτονῆ¹. Εἰς τὴν χρηματοληψίαν αὐτὴν ἐδόθη ἡ ἔνομοσιά «τυχηρὰ» — καίτοι κατὰ τὴν Χριστιανικὴν ἀντιλήψιν δὲν ὑπάρχει τύχη συνεπῶς οὔτε «τυχηρὸν» — διότι ὁ 23ος Κανὼν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου θεωρεῖ Σιμωνεϊακὸν πάντα ὅστις λαμβάνει χρήματα διὰ τὴν τέλεσιν μυστηρίων². Ὁ ἱερεὺς μικρῶν καὶ πτωχῶν ἔνοριῶν, ὡς ἔχουν τὰ πράγματα σήμερον, ὑστερεῖ οἰκονομικῶς, ἐνῶ εἰς τὰς πόλεις τὰ «τυχηρὰ» εἶναι τὸ κύριον εἰσόδημα αὐτοῦ καὶ δὴ οὐδόπως περιφρονητέον. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ δὲν παρατηρεῖται εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας, διότι ὁ ἱερεὺς εἶναι οἰκονομικῶς ἐξησφαλισμένος δι' ἀξιοπρεποῦς μισθοῦ³.

Διὰ τὸν κληρικὸν ὁ ὁποῖος ἐξέλεξε τὸν ἀγαθὸν βίον δὲν τίθεται θέμα συζύγου, τί νὰ κάμη ὅμως ὁ ἱερεὺς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠτύχησε νὰ χάσῃ (ἕνεκα χηρείας) τὴν πρεσβυτέραν του; Πῶς νὰ ἀντεπεξέλθῃ εἰς τοὺς πειρασμούς, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὁπίων δὲν ἦτο προηγουμένως; Τὸ θέμα αὐτὸ θίγουν δύο ἱερεῖς καὶ ζητοῦν τὴν ἐπίλυσίν του.

Τὸ πρόβλημα τῶν ποικιλοπόμων αἱρέσεων βλέπουν ἱερεῖς τινὲς καὶ ἐπισημαίνουν τοὺς κινδύνους, οἱ ὅποιοι ἐπικρέμονται διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ προτείνουν μεγαλυτέραν Κηρυκτικὴν καὶ Φιλανθρωπικὴν δραστηριότητα διὰ τὴν ἀντιμετώπισίν των. Τὸ ἀκαλλιέργητον Χριστεπώνυμον πλήρωμα εἶναι τὸ καλύτερον ἔδαφος διὰ τὴν βλάστησιν τῶν πάσης φύσεως αἱρέσεων καὶ ἀντιχριστιανικῶν θεωριῶν. Ἡ ὄλη ἔτιμος ὑπόθεσις ἀνάγεται εἰς τὸ μορφομένον ἐπιτελεῖον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἀγιότητα βίου τῶν στελεχῶν τῆς.

Τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν βλέπουν ἱερεῖς τινες ὡς πρόβλημα καὶ κίνδυνον διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων τὴν θεωροῦν ὡς αἴρεσιν καὶ ἐπικίνδυνον ἀπειλὴν στρεφομένην κατὰ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνῶ ἄλλοι παρακολουθοῦν μὲ ἐνδιαφέρον τὸ θέμα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν (Δ 23). Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ γράφει ὁ Ι. Καλογόρου: «Αἱ μετέχονσαι τῆς κινήσεως «Καθολικαί» μερίδες καὶ κατὰ κύριον λόγον ἢ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, ἐξέλιβον τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος κίνησιν ὡς πεδῖον ἐνθα δίδεται εὐκαιρία συναντήσεως, ἀλληλογνωριμίας καὶ ἀλληλοεκτιμήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κόσμων, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον πρὶν ἀλλήλους

1. Διονυσίου Μητροπολίτου Λήμνου: Ὁ ἱερεὺς καὶ τὰ ἔσοδά του εἰς περιοδ. «Ἐνορία», τόμ. 10, 1955, σελ. 44.
2. Ράλλη - Ποτῆ: Σύνταγμα θεῶν καὶ ἱερῶν Κανόνων, τόμ. 2, σελ. 354—355.
3. Wurzbacher, G.: Der Pfarrer in der modernen Gesellschaft σελ. 29.

ἐκ τῶν ἐγχειριδίων μόνον τῆς Συμβολικῆς, ἂν μὴ ἐκ τῆς πολεμικῆς»⁴.

Διὰ τὴν ζήτησιν καὶ ἀντίθεσιν μία Ἐκκλησία ὑπογραμμίζουσι ἱερεῖς τινες, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ ἀναζωογονήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἱεραποστολήν (Δ 34, Μ3, Κ6).

Ὡς ἀπειλὴν ἐπικινδύου διὰ τὴν Ἐκκλησίαν βλέπουσι τινὲς τὴν ἔκλυσιν τῶν ἡθῶν τῆς ἐποχῆς μας, ἣ ὅποια σαφῶς κἀθε ἰδέαν περὶ ἠθικῆς (ΣΤ1, Η5, Η6, Δ35), καὶ φέρει τὸ ποίμνιον μακρὰν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἀπώλειαν καὶ τὴν καταστροφὴν, ἰδίᾳ δὲ τὴν Νεολογίαν ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ὁποίας θὰ ἐξαρτηθῇ αὖριον τὸ πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τὴν ὀρθωτέραν ἀντιμετώπισιν ὄλων τῶν ἤδη ἀναφερθέντων προτείνεται (ΣΤ 12) «ὁ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς Ἐκκλησίας μὲ βάσιν πάντοτε τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὰς σχετικὰς Ἱερὰς Παραδόσεις».

Τέλος μνημονεύονται ὡς προβλήματα καὶ θέματα μελέτης «ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὸν λαόν» (Μ 37), ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀδιορίστων Θεολόγων διὰ τὴν πύκνωσιν τοῦ κηρύγματος, ἡ ἰδρυσις Ραδιοσταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐκπαίδευσις ἱεροφαιδῶν εἰς τὴν Βυζαντινὴν Μουσικὴν κ.ἄ.

Ἡ συλλογὴ τοῦ ὕλικου τῆς ἐρεύνης ἐγένετο ἀπὸ περιοχὴν τὴν ὁποίαν οὔτε ἡ Βιομηχανία, οὔτε ὁ Τουρισμὸς ἔχει μεταβάλλει. Ἄρδην ὅμως συντελεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ βιομηχανικὴ ἐξέλιξις καὶ νέα προβλήματα θὰ ἐμφανισθοῦν, τὰ ὅποια ὁ ἱερεὺς τῆς ἐπαρχίας οὐδόλως ὑποπεύεται σήμερον.

β. Δι' ἓνα καλὸν Κλῆρον

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀπροθυμία τῶν Νέων νὰ πυκνώσουσι τὰς τάξεις τοῦ ἱ. κλήρου. Τὸ φαινόμενον εἶναι παγχριστιανικόν. Ἐἰς τὴν Ἀμερικὴν χρειάζονται 10.000 ἱερεῖς ἐνῷ αἱ σχολαὶ διαθέτουσι 6.500. Τὸ 1971 ὁ ἀριθμὸς τῶν ρωμαιοκαθολικῶν χριστιανῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ἀνῆλθεν ἀπὸ 526.5 εἰς 534 ἑκατομμύρια. Τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἐμειώθη κατὰ 4.000 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων (347.000)⁵.

Τόσον ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας, ὅσον καὶ ὁ Ἐπίσκοπος ἔχουσι χρέος νὰ φροντίζουσι διὰ τὴν χειροτονίαν ἀξίων ἱερέων⁶.

Ἐπειδὴ τὸ θέμα τῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας, ἐτέθησαν εἰς τοὺς σεβαστοὺς ἱερεῖς τρεῖς ἐρωτήσεις ἄμεσον σχέσιν ἔχουσαι μὲ τὴν στρατολόγησιν νέων κληρικῶν: «Λιαιτί δὲν θέλουσι οἱ Νέοι νὰ γίνουσι ἱερεῖς;» (Ἐρ. 10). «Θὰ συνιστοῦσατε εἰς ἓνα Νέον νὰ γίνῃ ἱερεὺς, ἐὰν βέβαια σὰς ἐρωτοῦσε; καὶ, ὄχι καὶ διατί;» (Ἐρ. 11). «Πῶς κατὰ τὴν γνώμην σας θὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἐκκλησία ἱκανοὺς ἱερεῖς;» (Ἐρ. 18).

Αἱ ἀπαντήσεις εἰς γενικὰς γραμμὰς ἐπὶ τῆς ἐρωτήσεως «διατί οἱ Νέοι δὲν θέλουσι νὰ γίνουσι κληρικοὶ» παρουσιάζονται εἰς τὸν πίνακα 6.1.

ΠΙΝΑΞ 6.1: Τὰ αἴτια τῆς μὴ προσελεύσεως τῶν Νέων εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἱερέων.

Αἴτια μὴ προσελεύσεως	εἰς %
1. Τὰ ὄρασα καὶ τὰ γένηαι	28,06
2. Τὸ ὄλιστιχὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας	20,42
3. Ἄσαφεις, ἀόριστοι γνώμαι	17,35

4. Καλογόρου, Ι.: Ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ σύγχρονος Οἰκουμενικὴ Κίνησις, σελ. 8.
5. Savramis, D.: Der Priester, παρὰ Boetticher, K.: Berufsbilder heute σελ. 129.
6. Pflieger, M.: Pastoraltheologie σελ. 53.

4. Ὁ μικρὸς μισθὸς	7,67
5. Ὁ δεσποτισμὸς	6,63
6. Περισσότεροι τοῦ ἐνὸς λόγοι	6,63
7. Οὐδεμία ἀπάντησις	6,63
8. Ἑλλειψις οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς	4,08
9. Δηλοῖ ἀδυναμίαν νὰ ἀπαντήσῃ	2,55

Σύνολον 100,00

Ὡς ἐκ τοῦ πίνακος 6.1 γίνεται ἐμφανές, πρωταρχικὴ αἰτία τῆς μὴ προσελεύσεως τῶν Νέων εἰς τὸν κλῆρον, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπόψεις τῶν ἱερέων, εἶναι ἡ ὑπαρξίς γενειάδος καὶ ράσων. Ὅταν εἰς ἄλλην ἐρώτησιν παρεκλήθησαν νὰ ἐκφέρουν γνώμην περὶ τῆς ἀλλαγῆς τῆς περιβολῆς τοῦ ἱ. Κλήρου μόνον 18,37% τίθενται ὑπὲρ μιᾶς ἀ λ λ α γ ῆ ς τῆς περιβολῆς, 8,16% ἐπιφυλάσσονται νὰ ἀπαντήσουν, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι (73,47%) εἶναι ἐναντίον πάσης σκέψεως ἀλλαγῆς. Οἴκοθεν λοιπὸν νοεῖται ὅτι τὸ θέμα εἶναι δυσχερὲς καὶ μᾶλλον τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς εἶναι ἡ οὐσιαστικώτερα αἰτία (20,42%). «Τινές, γράφει εἰς ἱερέυς, Θεωροῦσι τὸ ράσον δεσποτικόν, τινὲς ἔχουσιν ἐπίγνωσιν τῶν εὐθυνῶν των καὶ τινες ἄλλοι ἐξ ἄλλων αἰτίων» (Δ 35). «Ἐτερος: «Τοὺς ἐμποδίζουν τὰ γένηαι, τὰ μακριὰ μαλλιά, τὰ ράσα, θέλουν νὰ εἶναι μοντέρνοι καὶ ἓνας ἄλλος λόγος: δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὸς ὁ μισθός» (Μ 15). «Ἡ μόδα ἔχει παρασύρει τοὺς νέους τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν. Τὸ βαρὺ πέπλο τοῦ μαύρου ράσου ἴσως τοὺς φαίνεται βαρὺ γνωρίζοντας ὅτι αἱ αἰσχροπραξίαι δὲν δύναται νὰ καλυφθοῦν κάτω ἀπὸ αὐτὸ» (Κ 16), «διότι θέλουν νεωτεριστικὸν περιβάλλον τοῦ ἱερέως, νὰ ἀποβάλουν τὸ αἵματοβαμμένον ράσον» (Ε 5).

Ὡς δεῦτερον καὶ ἀποφασιστικὸν λόγον τῆς μὴ προσελεύσεως τῶν Νέων εἰς τὴν Ἱερωσύνην ἀναφέρουν οἱ ἱερεῖς τὸ ἐπικρατοῦν ὕλιστικὸν πνεῦμα τοῦ καιροῦ μας. Οὐσιαστικῶς ὅλοι οἱ ἄλλοι λόγοι εἶναι δευτερεύοντες ἐνῶ τὸ ἐπικρατοῦν ὕλιστικὸν πνεῦμα εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καθορίζει τὴν στάσιν τῶν ἀνθρώπων ἔναντι ὅλων τῶν θεμάτων καὶ φυσικὰ καὶ τῶν ἀξιῶν. Τὰ 20,41% τῶν ἱερέων ἀνέφερον ὅτι αὐτὴ εἶναι αἰτία τῆς μὴ ὑπάρξεως ἐπιθυμίας ἀπὸ μέρους τῶν Νέων νὰ γίνουσι ἱερεῖς. «Ἐπιδιώκουν προσοδοφόρα ἐπαγγέλματα, θέλουν σχετικὴν κοσμικὴν ἐλευθερίαν καὶ ἔχουν ἄνοιαν τῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν εἰς τὰ Γυμνάσια εἶναι τριτεῖον» (Η 19), ἢ λόγῳ «τοῦ σημερινοῦ ρεύματος πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ὕλικῶν ἀγαθῶν» (ΑΑ 1). Εἶναι «αἰχμάλωτοι τοῦ ὕλισμου, τοῦ ψευδοπολιτισμοῦ καὶ καθαρῶς τοῦ σέξ, (τὸ ὁποῖον εἶναι) ἐπάνοδος εἰς τὸν πρωτογονισμόν» (Μ 11). «Διότι οἱ Νέοι παρασύρονται ἀπὸ τὸν ὕλισμόν, τὸν τεχνικὸν πολιτισμόν καὶ τὴν τάσιν πρὸς μίμησιν ἠθῶν καὶ πεποιθήσεων ἄλλων λαῶν» (Η 3). «Ζῶμε εἰς μίαν δύσκολον ἐποχὴν, οἱ σημερινοὶ Νέοι προβληματίζονται ὅσον ποτὲ ἄλλοτε εἰς τὸ ζήτημα τῆς σταδιοδρομίας» εἰς τὸν κλῆρον ἴσως βλέπουν περισσότερα καθήκοντα καὶ ΣΤΑΥΡΟΝ παρὰ δικαιοῦματα. Οἱ σημερινοὶ Νέοι θέλουν ἀλλαγὴν δικαιομάτων» (16).

Εἰς ἐκ τῶν σοβαροτέρων λόγων εἶναι καὶ τὸ οἰκονομικόν. Τὰ 7,65% τῶν ἱερέων διαμαρτύρονται καὶ τονίζουν ὅτι αἰτία τῆς ἀπροθυμίας τῶν Νέων νὰ πυκνώσουν τὰς τάξεις τοῦ κλήρου εἶναι τὸ οἰκονομικόν, ὁ μικρὸς μισθός. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι οὐδεὶς ἱερεὺς ἀνέφερον ὡς πρωταρχικὴν καὶ μοναδικὴν αἰτίαν τὸν μισθόν, ἀλλὰ ὡς παράγοντα σημαντικόν. Ποικιλοτρόπως τονίζεται τὸ θέμα τῆς μισθοδοσίας καὶ τῆς συντάξεως, ἀμφότεραι τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἱκανοποιητικαί (Μ 15). Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ θὰ γίνῃ λόγος καὶ κατωτέρω.

Ὡς ἕτερον λόγον τῆς μὴ προσελεύσεως Νέων εἰς τὸν κλῆρον ἀναφέρουν οἱ ἱερεῖς τὸν δεσποτισμόν (6,63%). Ὁ Μητροπολίτης εἶναι εἰς τὴν κορυφὴν ὄχι μόνον

της πνευματικῆς ἱεραρχίας, ἀλλὰ καὶ τῆς διοικητικῆς. Θεωρητικῶς βεβαίως εἶναι ἡ Ἱερά Σύνοδος (τῶν Ἀθηνῶν), ἀλλὰ αὐτή εἶναι σχεδόν ἀπρόσιτος διὰ τὸν ἱερέα! καθόσον εἰς ἱερεὺς καὶ ἐὰν ἀκόμη θελήσῃ νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, πείπει ἡ αἰτησίς του νὰ ἐγκριθῇ ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην του. Ὡς καὶ προηγουμένως ἐλέχθη, μεταξὺ ἱερέως καὶ Μητροπολίτου ὑπάρχει χαϊώδης ἀναφορά. Εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον ὅπου ἡ ἐλευθερία καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφεῖσθαι ἀνήκουν εἰς τὰ στοιχειώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι εὐνόγητον ποίου εἴδους ἐντύπωσιν δίδει ἡ ἀπολυταρχικὴ θέσις τοῦ Μητροπολίτου ἐναντι τοῦ ἀπλοῦ ἱερέως. Διὰ τὴν ἐριθνηεῖαν τῆς συμπεριφορᾶς τῶν προσώπων εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐρευνᾶ κανεὶς τὴν διάρθρωσιν τοῦ Ὄργανισμοῦ, ἡ ὁποία καθορίζει τὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων κινοῦνται καὶ δροῦν τὰ πρόσωπα. Χαρακτηριστικῶς παραθέτομεν τὸ ἄρθρον 5 τοῦ Νόμου 5383) τῆς 7.4.1932, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὰ Ἐπισκοπικὰ Δικαστήρια: «Ἐν τῷ Ἐπισκοπικῷ Δικαστηρίῳ ἀποφασιστικὴν ψῆφον ἔχει μόνον ὁ Μητροπολίτης. Οἱ συμπαραεδρεύοντες πρεσβύτεροι ἔχουσι ψῆφον ἀπλῶς συμβουλευτικὴν, δικαιούνται δὲ νὰ καταχωρήσωσιν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τὴν διαφερόσαν γνώμην αὐτῶν. Καθ' ἣν περίπτωσιν, ἐν ἐλλείψει, ἀπουσίᾳ ἢ ἄλλῳ κωλύματι τοῦ Μητροπολίτου, τὸ Ἐπισκοπικὸν Δικαστήριον συγκροτεῖται μόνον ἐκ πρεσβυτέρων, πάντα τὰ μέλη τοῦ Δικαστηρίου ἔχουσιν ἀποφασιστικὴν ψῆφον». Εἶναι γνωστὴ ἡ ἐξωτερικὴ δέσμευσις τοῦ ράσου, ἐὰν προστεθῇ καὶ ἡ ἀπόλυτος πειθαρχία εἰς τὸν Μητροπολίτην — καὶ ἐνταῦθα θὰ πρέπει νὰ ἐννοηθῇ ὁ Μητροπολίτης χωρὶς κατανόησιν τῶν προβλημάτων τοῦ ἱερέως ἀτομικῶν, οἰκογενειακῶν, οἰκονομικῶν — τότε τείνει νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ προσωπικότης τοῦ ἱερέως· ποῖος Νέος θὰ προτιμήσῃ νὰ γίνῃ ἱερεὺς σήμερον μὲ τοιαύτας συνθήκας καθ' ἣν στιγμὴν δύναται νὰ ζήσῃ οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ ἐὰν ἀσκήσῃ; "Ἄς ἴδωμεν λοιπὸν πῶς ἐκφράζονται ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ οἱ ἴδιοι οἱ ἱερεῖς: «(Αἰτία τῆς μὴ προσελεύσεως τῶν Νέων εἰς τὸν κλῆρον εἶναι) α) ὁ δεσποτισμὸς, β) ἡ ἀδιαφορία τοῦ ἀνωτέρου κλήρου διὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα καὶ γ) τὸ οἰκονομικόν» (Ε 10). «Διὰ πολλοὺς λόγους: πρῶτα νομίζω ὁ μισθὸς καὶ δεῦτερον ὁ δεσποτισμὸς, ὑπάρχουν ἐξαιρέσεις, φέρονται ὡς ἀστυνομικοὶ καὶ ὄχι ὡς πνευματικοὶ πατέρες» (Μ. 31). «Μερικοὶ προφασίζονται ὅτι παταίει ἡ ἀμφίεσις. Κυρία αἰτία ὅμως εἶναι οἱ ἠγούμενοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἄς δεῖξουν μεγαλυτέραν ἀγάπην καὶ κατανόησιν» (Η 13). "Ἡ ἐντελῶς ἀπλᾶ: «Πρέπει νὰ λείψῃ ὁ δεσποτισμὸς» (ΣΤ 4). Πλὴν τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀνεφέρθησαν καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν ἐν συνεχείᾳ.

"Ἡ ἔλλειψις προτύπων τὰ ὁποία θὰ ἤξιζε νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ Νεότης εἶναι εἰς σοβαρὸς λόγος τῆς ἀπουσίας τῶν Νέων ἀπὸ τὰς τάξεις τῶν κληρικῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ λόγια προτρέπον, ἐνῶ τὰ παραδείγματα ἐκλύουν. Οἱ νέοι μας ἔχουν ὡς πρότυπον πρόσωπα τοῦ ποδοσφαίρου καὶ τῆς λεγομένης καλλιτεχνικῆς ζωῆς, ὄχι ὅμως καὶ συγχρόνως ἠγχιτέρων τῆς Ἐκκλησίας. Χαρακτηριστικῶς γράφει εἰς ἱερεὺς (Β 1): «Κατ' ἀρχὴν ὑπάρχει γενικωτέρα κρίσις τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν. Ἐπειτα ἡ Νεολαία σήμερον στερεῖται ἡρωϊκοῦ φρονήματος. Ἐπίσης διότι συχνότατα οἱ Νέοι εἰς τοὺς φορεῖς τῆς Ἱερουσίνης δὲν εὐρίσκουν τὰ ἀνάλογα πρότυπα, ἢ «λείπουν τὰ ἀγαστὰ παραδείγματα τῶν πατέρων» (Π 20). Ἀντιθέτως: «...βλέπουν τὸ κατάντημα τοῦ κλήρου ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόψεις γι' αὐτὸ δὲν γίνονται. . .» (Π 17), «διὰ τὰ ἔκτροπα γενικῶς τῆς Ἐκκλησίας μας» (Μ 26). "Ὅλοι οἱ ὄργανισμοί, οἱ πάσης φύσεως ὄργανισμοὶ ἔχουν σύστημα στρατολογήσεως καὶ ἐπιλογῆς τῶν νέων μελῶν των, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία θὰ εἶδει νὰ ἔχῃ τοὺς ἐπιλέκτους εἰς τὸ προσωπικὸν της καὶ ὡς ἕνας κληρικὸς εὐστόχως ἀναφέρει: «Ἡ Ἐκκλησία δὲν καταβάλλει προσπάθειαν προσελκύσεως» καθ' ἣν στιγμὴν «ὁ τρόπος διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Φροντιστηρίων δὲν ἐμπνέει οἱ δὲ ἄγαμοι κληρικοὶ δημιουργοῦν προβλήματα» (Π 10). "Ἄλλοι πιστεύουν ὅτι οἱ Νέοι «ἀγνοοῦν τὴν μεγίστην ὠφέλειαν τῆς Ἱερουσίνης» καὶ ὡς ἐκ τούτου «χρηζοῦν ἐπιμελοῦς διαφωτίσεως καὶ καθοδηγή-

σεως» (Ζ 11). "Άλλοι τουναντίον φρονούν ότι οί Νέοι γνωρίζουν τήν αξίαν αλλά και τό βάρος τής άποστολής, ως και τās ηῤξημένας εϋθύνας και διά τόν λόγον αϋτόν άποφεύγουν νά ιερωθοϋν (Ε 6). Τέλος αναφέρεται ή έλλειψις καταλλήλου οικογενειακής άγωγής και ή άδιαφορία έκ μέρους τοϋ Σχολείου. Ός λόγος αναφέρεται και ή άρνησις τών συζύγων νά βλέπουν τόν σύζυγόν των κληρικών. Διά τό θέμα αϋτό και άλλα τοιαϋτα θά γίνη έκτενέστερος λόγος εις τό κεφάλαιον περι ειδικών προβλημάτων τής Έκκλησίας.

Ηρωτήθησαν οί ιερείς (Έρ. 11) εάν θά συνίστων εις ένα Νέον νά γίνη ιερεύς. (Οί άπαντήσεις ήσαν γενικώς:

α. Όχι	4,59%	(N=9)
β. Ναι άνεπιφυλάκτως	67,35%	(N=132)
γ. Ναι υπό όρους	27,04%	(N=53).

1,02%, ήτοι δύο ιερείς άπέφυγον νά άπαντήσουν.

Οϋδεις βεβαίως δύναται νά έγγυηθῆ περι τής γνησιότητος τών άπαντήσεών των, πλῆν θμως ήμεις εἴμεθα υποχρεωμένοι νά εργασθώμεν βάσει αϋτών.

Τό ποσοστόν τών συγκατανεϋνόντων ιερέων εις τήν έκλογήν τοϋ ιερατικού έπαγγελίματος (=άποστολής) από ένα Νέον είναι συντριπτικώς μέγα (94,39%) είτε βεβαίως άνεπιφυλάκτως είναι ή συγκατάθεσις αϋτη, είτε υπό όρους.

Ποίους λόγους επικαλοϋνται συνήθως οί ιερείς ώστε νά συνιστοϋν εις ένα Νέον τήν εισοδόν του εις τόν κλάδον τοϋ κλήρου;

Μία μερις φρονεί ότι ή Ίερωσύνη είναι μέγα και ύψηλόν λειτούργημα - ύπούργημα ανώτερον τοϋ όποίου δέν ύπάρχει (Ζδ, Κ2). "Άλλη πιστεύει ότι πρέπει νά συνεχισθῆ ή προσφορά τής Έκκλησίας εις τήν Κοινωνίαν με ικανούς πνευματικούς εργατάς (Κ 17), οί όποιοι θά σώσουν τούς ανθρώπους από επικινδύνους προπαγάνδας (Μ 7), και «νά παραλάβουν (άπό τούς νῦν ιερείς) τήν ἄσβεστον λαμπάδα τής ορθοδοξίας και νά τήν παραδώσουν άσπιλον και άμόλυντον» (Α 4). Ήπίσης δέν ελλείπουν και έκνεοι οί ιερείς, οί όποιοι εις τό επάγγελμα τού ιερέως βλέπουν πλῆν τών άλλων πλεονεκτημάτων και μίαν οικονομικήν ασφάλειαν (Μ 16).

Οί ελάχιστοι ιερείς (4,59%, N=9), οί όποιοι θά άπέτρεπον ένα Νέον νά γίνη ιερεύς, παρουσιάζουν τρία κυρίως επιχειρήματα: τόν δεσποτισμόν, τήν δέσιμεισιν γενικώς και τήν μη κατοχύρωσιν λέγουν: «Όχι, από τόν δεσποτισμόν και τόν περιορισμόν» (Α 20), «υπό τās συνθήκας υπό τās όποιās διάγομεν, όχι (δεσποτισμός, βέτο, έλλειψις σεβασμοϋ προς τόν συλλειτουργόν)» (Ε 5), «όχι, έχω πικράν πείραν από τούς δεσποτόδες, έχουν κηρύξει έν διωγμῶ τούς φτωχοίς ιερείς» (Ζ 12), «όχι, διότι δέν είναι επάγγελμα κατοχυρωμένον, ούτε δημόσιος υπάλληλος, ούτε ΝΠΔΔ» (ΘΕ).

Τέλος αναφερόμεν δύο περιπτώσεις ιερέων οί όποιοι μόνον υπό όρους θά συνίστων εις ένα Νέον νά γίνη κληρικός: «Ναι, με προϋπόθεσι άφου έκλείψη ό δεσποτισμός και γίνη οικονομική ικανοποίησις» (Π 3).

Παρά τήν ύπαρξιν δυσηρεστημένων ιερέων παραμένει ένδιαφέρον τό γεγονός ότι ή συντριπτική πλειοψηφία εύρίσκει τό λειτούργημα τοϋ ιερέως ως άξιον νά ακολουθηθῆ από τούς Νέους.

Η στρατολόγησις ικανών Νέων διά νά ύπηρετήσουν τήν ύπόθεσιν τής Έκκλησίας είναι έν έκ τών κεντρικωτέρων προβλημάτων αϋτής. Τι φρονούν επ' αϋτοϋ οί ιερείς; «Πώς, κατά τήν γνώμην σας, θά αποκτήση ή Έκκλησία ικανούς ιερείς;» αϋτη ήτο ή 18η έρώτησις, ή όποία έτέθη εις τούς ιερείς.

Ένδιαφέρον είναι τό γεγονός ότι γενικώς όλοι οί ιερείς κατέβαλον προσπάθειαν

νά απαντήσουν εἰς τὸ δυσχερέστατον τοῦτο ἐρώτημα. Εἰς τὴν προσπάθειάν των ὁμως ταύτην προτείνουν καὶ πράγματα ἀδύνατα, δυσεφάρμοστα, οὐτοπιστικά ἢ ἐκφράζονται κατὰ τρόπον γενικόν, χαώδη, ἀόριστον ἢ καὶ ἀκόμη δίδουν ἀσχετοὺς ἀπαντήσεις. Ἄναμφισβητήτως ὁμως ὅλοι — ἢ σχεδὸν ὅλοι — ἀντιλαμβάνονται τὴν σοβαρότητα τοῦ θέματος. Ἐπειδὴ τὸτο εἶναι ἐξόχως πολὺπλοκον, ἢ ἐπιστημονικῆ δὲ συνείδησις δὲν μᾶς ἐπιτρέπει τὴν μονομέρειαν, ἢ ἀναφερθεῖν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότεραι ἀπόψεις, οὕτως ὥστε νὰ δοθῆ μία ποικιλία προτεινομένων λύσεων. Ἐντύπωσιν κάμνει τὸ γεγονός ὅτι σχεδὸν ὡς δεῦτερον στοιχείον τῶν προτεινομένων λύσεων εἶναι τὸ οἰκονομικόν. Τὴν βελτίωσιν τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἱερέων βλέπουν ὡς ἐν τῶν βασικωτάτων κινήτρων διὰ τὴν προσέλευσιν ἱκανῶν ἱερέων. Ἀσφαλῶς ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος ἐλκύεται εἰς τὸν κλήρον διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἄνεσιν, εἶναι ἀποτυχημένος ἱερεὺς. "Όταν τὸ π ρ ω τ α ρ χ ι κ ὸ ν ἐλαττήριον διὰ νὰ ἱερωθῆ, ἕνας ἄνθρωπος εἶναι τὸ χρέημα, τότε τίθεται ἡ πνευματικὴ ἀποστολὴ ὄχι: ἀπλῶς εἰς δευτέραν μοῖραν, ἀλλὰ παραγκωνίζεται χάριν τοῦ ὕλικου καὶ ὄχι τοῦ πνευματικοῦ θησαυρισμοῦ. Γνωστὴ δὲ εἶναι ἡ μομφὴ ἐναντίον ἱερέων ὡς φιλαργύρων ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν (σιμωνία) ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα (Εὐρουπίδου: Ἀντιγόνη, Κρέων πρὸς Τειρεσίαν). Πολλάκις ὁμως οἱ ἐσωτερικοὶ κανονισμοὶ καὶ νόμοι τῆς ἰδίας τῆς Ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὐτῆ ἡ Κοινωνικὴ διάρθρωσις τῆς εἶναι αἰτία τῆς μομφῆς ταύτης. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ζητοῦν τὸν εὐκόλον πλουτισμόν. "Όταν ὁμως οἱ νόμοι ἀφήνουν «παράθυρα» ἢ αἱ ἀρχαὶ ἀνεγρόνται ἢ ἀκόμη ὑποστηρίζουν ἐμμέσως ὠρισμένα ἄτομα δι' ἀθέμιτον πλουτισμόν, τότε ὑπεύθυνοι εἶναι οἱ θεοὶ μᾶλλον καὶ ὄχι ἡ ἑλαστικὴ συνείδησις τῶν ἀνθρώπων. Τὸ πρᾶγμα ὁμως διαφέρει ὅταν ὁ ἱερεὺς εἶναι καταδικασμένος εἰς μισθὸν πείνης, ὅποτε ὀλιόκληρος ἢ οἰκογένειά του ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ λεγόμενα «τυχερά», τὰ ὅποια οὔτε τὸν ἱερέα τιμοῦν, οὔτε τὸ ποιμνιον οἰκοδομοῦν. Τούναντίον γίνονται αἰτία δυσμενεστάτων καὶ σὺδῶλος κολακευτικῶν σχολίων ἀπὸ τὸ κοινόν, καθίστανται δὲ λαβὴ, πρώτης τάξεως ἀπὸ τε τοὺς ἀθέους καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας διὰ νὰ κατηγορηθῆ αὐτῆ ὡς «μαγαζὶ τοῦ παπᾶ». Ὡς καὶ κατωτέρω θὰ τονισθῆ, ἐπιβάλλεται νὰ ζητούνται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς εὐθύναι καὶ γρηξιμένη προσπάθεια ἐποικοδομητικῆς ἐργασίας. Πῶς ὁμως δύναται τις νὰ ἀπαιτῆ ἐργασίαν ἐὰν δὲν ἐξασφαλίσῃ καὶ ἀξιοπρεπῆ ἀμοιβήν; Ἐὰν μάλιστα σημειωθῆ τὸ ἦδη ἀναφερθεὲν γεγονός ὅτι οἱ πλείστοι ἱερεῖς εἶναι οἰκογενειάρχαι πολυμελῶν οἰκογενειῶν, οἰκοθεν γίνεται σαφές ὅτι οὔτε τὸ Κράτος οὔτε τοὺς Ταγοὺς τῆς Ἐκκλησίας τιμᾶ ὁ γλιόσχρος μισθὸς τοῦ ἱερέως καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἀνοχὴ τῶν «τυχερῶν», τὰ ὅποια ἐξ ἄλλου συνιστοῦν μίαν ἄνεσον κατανομήν «ἐσόδων» ἀπὸ μέρους τῶν ἱερέων. "Όταν ἕνας ἱερεὺς ὑπηρετῆ εἰς ἕν χωρίον 500 κατοίκων (ἀπὸ τὸ ὅποιον οἱ μετῆλικες καὶ οἱ νέοι μετηνάστευσαν) πόσοι ἱερεῖς πρέπει νὰ ὑπηρετοῦν εἰς μίαν ἐνορίαν μὲ 8.000 κατοίκους καὶ νεκροταφεῖον εἰς περιοχὴν 20.000 κατοίκων; Πρόδηλον λοιπὸν εἶναι ὅτι αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῶν «τυχερῶν» ὄχι μόνον δὲν συγκρίνονται ἀλλὰ ἀποτελοῦν σκανδαλώδη διαφοράν, ὅπως ἀσυμπίδαστον πρὸς τὴν ἱερότητα τῆς ἀποστολῆς. "Ένας ἱερεὺς ὑπογραμμίζει ὅτι οἱ συνταξιούχοι ἱερεῖς λαμβάνουν κατὸπιν 3ῆετοῦς ὑπηρεσίας 2.200 δραχμὰς μηνιαίως, ἐνῶ οἱ Δημοδιδάσκαλοι 9.000 (M 31). «Κατὰ τὴν γνώμην μου, γράφει ἕνας ἱερεὺς, ἡ Ἐκκλησία θὰ ἀποκτησῇ ἱκανοὺς ἱερεῖς ἐὰν κανονισθῆ τὸ μισθολογικὸν καὶ λείψῃ ὁ δεσποτισμὸς» (M 14).

Ἐπὶ τοῦ θέματος «δεσποτισμὸς» ἦδη ἐλέχθησαν τινά. Πλείστοι ἱερεῖς ἐπιρρίπτουν τὴν εὐθύνην εἰς τοὺς Μητροπολίτας, ὅτι τινὲς ἐξ αὐτῶν δὲν συμπεριφέρονται μὲ τὸν ἀρμοζόντα, ὡς οὔτοι πιστεύουν, τρόπον διὰ νὰ γίνουν ἀγαπητοὶ εἰς τοὺς ἱερεῖς, πολὺ δὲ περισσότερον δὲν ἐφαρμόζουν μεθόδους στρατολογήσεως ἱκανῶν Νέων εἰς τὰς τάξεις τῶν ἡγγυόρων τῆς ἀγωνιζομένης Ἐκκλησίας. Ὡς ἦδη ἐσημειώθη, ἡ ζωὴ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἱερωμένων ἀποτελοῦν τὴν καλλιτέραν μέθοδον προσελεύσεως Νέων, διότι «φιλεῖ τὸ ἀρχόμενον ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἀρχουσι» (Ζ 2). Ἐτε-

ρος Ιερέυς θεωρεί μερικούς τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν ὡς τὰ χεῖριστα παραδείγματα Ιερέων (II 19) ⁷.

Ἡ ὑπαρξίς τῶν ράσων καὶ τῆς γενειάδος εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μερικῶν Ιερέων (H 13, K 2) κώλυμα διὰ τὴν εἴσοδον ἱκανῶν Νέων εἰς τὸν κλήρον. Ἡ συστηματικὴ ἐργασία εἰς τὰ Κατηχητικὰ καὶ τὰ Ἱεροδιδασκαλεῖα κατ' ἄλλους εἶναι ὁ πλέον ἐνδεδειγμένον τρόπος ἐπιλογῆς Νέων μὲ ἥθος διὰ τὸ ἱερατικὸν λειτουργημια, ἡ δὲ μύρφοσις ἢ σήμερον παρεχομένη εἰς τοὺς Ιερεῖς δὲν εἶναι ἐπαρκής διὰ νὰ ἐξοπλίσῃ πνευματικῶς ἕνα Ιερέα ἐργαζόμενον εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, ὅπου ἡ μύρφοσις εἶναι κοινὸν κτῆμα ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Τὸ θέμα δὲν ἀπασχολεῖ μόνον τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἄλλας, αἱ ὁποῖαι ἐπιζητοῦν νὰ δώσουν εἰς τὸν κλήρον τὴν ἀριωτέραν ἐκπαίδευσιν, ἢ ὅποια θὰ καθιστᾷ τοὺς Ιερεῖς ἱκανοὺς νὰ ἀναπαυρῶσθον εἰς τὰς πολλαπλὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ κ. Σταυρίδης, ὁ ὅποιος ἔλαβε μέρος εἰς σύσκεψιν ἐπὶ τῆς παγκοσμίου Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως, γράφει: «Πρέπει νὰ ὑποδεικνύονται πεδία μορφώσεως, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ Ιερεὺς δύναται νὰ μανθάνῃ νὰ συνεργάζεται μετὰ τῶν ἐν τῷ ὑπουργήματι συνεργατῶν του, τῶν κεχειροτονημένων ἢ λαϊκῶν, καὶ μετὰ μελῶν ἀνηκόντων εἰς ἄλλας ἐπιστήμας, εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας καὶ ἄλλας Θρησκείας. Τοιαῦτα πεδία δυνατὸν νὰ περιλαμβάνωσι τὰ νοσοκομεῖα, τὰς φυλακάς, τὰς κατασκηνώσεις, τὰς βιομηχανικὰς ἀποστολάς, τὰς κοινότητας εἰς τὰ χωρία, τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας, τὰ κέντρα ἀστικῆς μορφώσεως, σχέδια συνδεόμενα πρὸς τὴν μετανάστευσιν, τοὺς πρόσφυγας, τοὺς μετανάστες κλπ.»⁸. Ἡ Ἱ. Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν πρὸς ἐπιμύρφωσιν τῶν νέων κληρικῶν καθιέρωσε τὰς ὑποχρεωτικὰς «Ἐπιμορφωτικὰς Συνάξεις Νέων Ἐφημερίων» μὲ ἐνδιαφέροντα θέματα καθὼς ἐπίσης καὶ ἐπιμορφωτικὸν Φροντιστήριον ἐξομολόγων⁹. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἡ ἀποψὶς μερικῶν Ιερέων, οἱ ὁποῖοι ὑπογραμμίζουν ὅτι ἡ πύκνωσις τῶν τάξεων τοῦ κλήρου μὲ ἱκανοὺς Ιερεῖς δὲν εἶναι ἀπλοῦν θέμα, ἀλλὰ χρήζει πολλαπλῶν προσπαθειῶν καὶ συλλογικῆς ἐνεργείας, διότι ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει ἰδίαν προσωπικότητα καὶ ὡς ἐκ τούτου χρήζει ἰδιαίτερας μεταχειρίσεως. Ἐπίσκοποι, Ιερεῖς — ἰδίᾳ ἐξομολόγοι — διδάσκαλοι, γονεῖς, καθηγηταὶ ὅλοι αὐτοὶ συνεργαζόμενοι θὰ ἐπιτύχουν τὸ

«Οἱ Ἐπίσκοποι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, γράφει ὁ Ἰωάννης Ἀναστασίου διὰ τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἐξηκολούθουν νὰ διακρίνονται ὡς διοικητικὰ ἠνάλληλοι τοῦ Κράτους καὶ ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν δὲν ἐθεωροῦντο ὡς πατέρες ἀγαπῶντες τὸ ποίμνιον τῶν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν υἱοὶ μεγαλοκτηματιῶν ἢ πλουσιῶν ἐμπόρων. Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὺς ἐσέβοντο περισσότερο παρ' ὅσον εἰς ἄλλας χώρας, ἡ ζωὴ των ὁμοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐμπνέει ἀγιότητα. Ὡς κοιτήριον τῆς ἐκλογῆς ἐθεωροῦντο βεβαίως αἱ ὑπηρεσίαι τὰς ὁποίας προσέφερον εἰς τὸν Βασιλέα, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ καταγωγὴ των ἢ αἱ ἠψηλαὶ γνωριμίαι, τὰς ὁποίας εἶχον». Καὶ ἐν συνεχείᾳ: «Ἐνεκα τῆς διαρκοῦς ἀπουσίας τοῦ ἐπισκόπου ἐκ τῆς ἐπαρχίας του, τὰ διοικητικὰ ἔργα ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχidiaκόνων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατέστησαν μισητοὶ καὶ ἀντικείμενα χλευασμοῦ». Ἀναστασίου, Ι.: Προϋποθέσεις μεταρρυθμίσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, σελ. 90.

7. Ἀναστασίου, Ι.: Προϋποθέσεις μεταρρυθμίσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, σελ. 90.
8. Σταυρίδου, Β.: Ἡ σύσκεψις ἐπὶ τῆς Παγκοσμίου Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως 1967, σελ. 10, 1967.
9. Ἱερωνύμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν: 1829 ἡμέραι εἰς τὸ πηδάλιον, Ἀθήνα 1972, σελ. 23 κ. ἐξ. Τὸ ἔργον ἀξίζει μελέτης ἀπὸ μέρους τῶν κληρικῶν μας, διότι ἔχει νὰ τοὺς προσφέρῃ πάρα πολλά. Εἰς αὐτὸ δίδεται μία ἀνάγλυφος εἰκόνα τῶν διαφόρων προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ μία εἰκόνα τῆς προσπαθείας, ἡ ὁποία καταβάλλεται πρὸς ἐπίλυσίν των.

ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Ὡς ἐκ τούτου ἀπαραίτητος προϋπόθεσις εἶναι ἡ προεργασία εἰς ἐκάστην ἐνορίαν, ὥστε νὰ μορφωθοῦν οἱ Νέοι μὲ ἥθος ἀνάλογον καὶ διάθεσιν διὰ τὴν ἀνάληψιν ἀργότερον ἡγετικῶν εὐθυνῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

γ. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας

«Ποίους κινδύνους - ἐχθροὺς ἀντιμετωπίζει σήμερον ἡ Ἐκκλησία;». Αὕτη ἦτο ἡ 27ῃ ἐρώτησις ἡ τελεῖσα εἰς τοὺς ἱερεῖς.

Βεβαίως ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι αὕτη εἶναι θεοῖδρυτος καὶ «Πύλαι Ἄδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς». Ἀπὸ ἀπόψεως ἕμως Κοινωνιολογικῆς πρέπει νὰ ἀναφερθῆ ὅτι κάθε ὁμάς — μικρὰ ἢ μεγάλη — ὑφίσταται διάθρωσιν ἐσωτερικὴν (κλίκα) ἢ ἐξωτερικὴν (ὁμάς πίεσεως) καὶ εἶναι νόμος ἡ ἀλλοίωσις, μεταμῶρφωσις καὶ ἀνασχηματισμὸς τῆς, ἀναλόγως τῆς δομῆς καὶ τῆς συνθέσεως τῆς ομάδος.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας ὑφίστατο ὁ κίνδυνος τῆς βιαιῆς ἐξαφανίσεως τῆς Ἐκκλησίας. Τελικῶς ἕμως ἐπεκράτησε καὶ περιέλαβεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς καὶ αὐτοὺς τοὺς διώκτας τῆς. Ἀργότερον συνετάραξαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐσωτερικοὶ κίνδυνοι (διασπάσεις, αἱρέσεις). Ἐξ ὧσιν σήμερον γίνεται σαφές, ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίζεται εἰς μὲν τὰ ὁλοκληρωτικὰ καθεστῶτα (Ἀνατολικὸν Μπλόκ) ἕνα· τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων εἰς δὲ τὸν Δυτικὸν κόσμον ἀπὸ τὸ ὕλιστικὸν πνεῦμα.

Εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας καταλογίζονται αἱ πάσης φύσεως αἱρέσεις καὶ προπαγάνδαι (χιλιασμοί, κομμουνισμοί), οἱ ἄθεοι, ὁ Μασονισμὸς, τὰ Χριστιανικὰ δόγματα τῆς Δύσεως (Οὐνίται, Καθολικοί, Προτεστάνται), τὰ πορνογραφήματα καὶ τολμηρὰ θεάματα, τὰ ὅποια διαφθείρουν τοὺς Νέους καὶ τοὺς ἀπογυμνῶνουν ἀπὸ κάθε ἰδανικόν, ὁ τουρισμὸς, ἡ τεχνοκρατία, ἡ ὕλιστικὴ μορφή τῆς ζωῆς γενικῶς, ὁ ἐγωκεντρισμὸς τῶν ἡμερῶν μας καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀδιαφορία τῶν ἰθυνόντων. Μερικοὶ ἱερεῖς φρονοῦν ὅτι οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ μικρὰν ἰσχὺν ἔχουν ἐὰν ὁ ἐσωτερικὸς πυρὸν τῆς Ἐκκλησίας παραμείνῃ ἀδιάφορος. Ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰ ἄλλα προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν βουνέπειαν τῶν ἰδίων τῶν Χριστιανῶν διαβλέπουν τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Κοινωνιολογίας ὅτι ὅταν ἐντὸς τῆς κοινωνικῆς ομάδος ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζωνται διασπαστικὰ στοιχεῖα (κλίκες) μὲ νέους ἀρχηγούς καὶ νέας ιδέας, τότε ἡ ὁμάς διαβιβρώσκειται καὶ ἡ διάλυσις τῆς — διὰ νὰ σχηματισθῆ νέα τοιαύτη — δὲν εἶναι μακρὰν.

Τὸ φαινόμενον αὐτὸ κατὰ κάποιαν ἀναλογίαν παρατηροῦμεν ἀναφορικῶς μὲ τοὺς λεγομένους χιλιαστὰς ἢ αὐτοαποκαλουμένους Μάρτυρας τοῦ Ἰεχωβά¹⁰. Δὲν ὑπεισερχόμεθα εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως καὶ τῶν κανονισμῶν τῆς κινήσεως ταύτης. Μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα νὰ γνωρίσωμεν τί οἱ ἱερεῖς γνωρίζουν περὶ αὐτῶν, τῶν ὁποίων ἡ διεύρυνσις τῆς δράσεως ὄχι μόνον θρησκευτικὰ ἀλλὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα δημιουργεῖ. Ἡ ἐρώτησις ἡ ὅποια ἐτέθη εἰς τοὺς ἱερεῖς ἦτο: «Τί φρονεῖτε περὶ τῶν χιλιαστῶν καὶ περὶ τῆς δράσεώς των;» (Ἐρ. 34).

Περὶ τοῦ περιεχομένου τῆς διδασκαλίας των μᾶς γράφει ἕνας ἱερεὺς ἐν περιλήψει: «Εἶναι ἀντίχριστοι, διαστρεβλωταὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, αἰρετικοί, ἐχθροὶ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀρνοῦνται τὴν Θεοπνευστίαν, ὅλα τὰ Ἱερὰ Μυστήρια, τὴν Ἀνάστασιν, τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ πολλὰ ἄλλα» (Μ 15). «Οἱ χιλιασταὶ καταπολεμοῦν τὰ δύο πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δεχόμενοι μόνον Θεὸν ἡψιστον τὸν Ἰεχωβά. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἡ μεγαλυτέρα αἵρεσις τῆς Θρησκείας μας» (Η 1). «Εἶναι ἐβραϊκὴ προπαγάνδα ποῦ

10. Οἱ Goddijn, W. καὶ H. P. θεωροῦν τοὺς Χιλιαστὰς — μὲ τὴν σύγχρονον μορφήν τῆς διδασκαλίας των — ὡς παραφράδα τῶν Προτεστάντων. Ἴδε: Goddijn W. und H. P.: Die Kirche als Institution, σελ 126.

ἔχει σκοπὸν νὰ διαλύσῃ τὴν Χριστιανικὴν Θρησκείαν καὶ προδίδει τὴν πατρίδα» (Ζ 11). Ἐκ τῶν φράσεων αὐτῶν καταδεικνύεται ὅτι ὄντως μέγας ἀριθμὸς ἱερέων γνωρίζει τὸ περιεχόμενον τῆς κινήσεως αὐτῆς (τὸ πνεῦμα τῆς ἐμάδος των) τὰ δὲ προτεινόμενα μέτρα εἶναι ποικίλα, ἔκ τῶν πλέον ἀφελῶν μέχρι τῶν ὀρθολογικωτέρων. Τὸ ὅτι εἶναι «οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» (Π 4) τὸ γνωρίζουν οἱ πλείστοι, ἐλάχιστοι μόνον τοὺς ἀγνοοῦν τελείως, ὑποστηρίζοντες ὅτι εἰς τὴν ἐνορίαν των δὲν ὑπάρχουν τοιοῦτοι.

Τινὲς τῶν κληρικῶν προτείνουν διὰ τὴν καταπολέμησίν των εἴτε οὐτοπιστικὰ μέτρα εἴτε μὴ χριστιανικὰ (βία). Οἱ πλείστοι ὁμῶς εἶναι τῆς γνώμης ὅτι θὰ παύσουν οὗτοι νὰ εἶναι ἐπικίνδυνοι, ὅταν ἡ ἰδία Ἐκκλησία φροντίσῃ διὰ τὸ ποίμνιόν της. «Ὅταν οἱ ἱερεῖς εἶναι εἰς τὸ ὕψος των, εἶναι (οἱ χιλιασταὶ) ἀνίκανοι νὰ βλάψουν τὴν Ἐκκλησίαν» (Μ 9). «Ἐγὼ τὴν γνώμην, γράφει ἕνας ἱερεὺς, ὅτι ἂν ὁ ἱερὸς κληρὸς διαφωτίσῃ τὸ ποίμνιόν του, δυσκόλως οἱ χιλιασταὶ δύνανται νὰ δράσουν» (Α 6). Σαφὲς λοιπὸν εἶναι ὅτι ἡ ἀδράνεια τῆς ἡγεσίας τῆς ἀνεγνωρισμένης Θρησκείας γίνεται αἰτία νὰ δημιουργηθῇ κατάλληλον κλίμα ἀναπτύξεως τῶν χιλιαστῶν¹¹.

Ἐνῶ ἐμυλοῦν οἱ ἱερεῖς περὶ τῆς Μασονίας ὡς ἐχθροῦ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀναφέρουν σαφῶς εἰς τί συνίσταται ὁ κίνδυνος ἐξ αὐτῆς. Ἴσως διότι δὲν γνωρίζουν τοῦτον. Γεγονὸς πάντως τυγχάνει ὅτι ἡ μυστικότης τῶν μασόνων καὶ ἡ ἐχειμύθεια ἀποτελεῖ ἀπαραβίαστον παράδοσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαιστάτων χρόνων¹², θεωρεῖται δὲ βεβήλωσις τὸ νὰ περιέλθουν τεκτονικὰ κείμενα εἰς χεῖρας ἀμυήτων¹³. Τὸ 1966 τὰ μέλη τῆς Μασονίας ἀνὰ τὸν κόσμον ἀνῆρχοντο εἰς 6.155.000 ἐπὶ συνόλου 32.270 Στωῶν¹⁴.

Εἰς τὰς ἐκφράσεις πολλῶν ἱερέων φαίνεται σαφῶς ἓν πνεῦμα ἀντισημιτισμοῦ, τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν εἶναι νέον. Ἦδη πρὸ Χριστοῦ, ὅτε οἱ Ἑβραῖοι ἦσαν ἠναγκασιμένοι νὰ ζοῦν μεταξὺ τῶν διαφόρων λαῶν ὡς μειονότητες, εἶχε παρουσιασθῆ τὸ ἀντισημιτικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔφθανε μέχρι διωγμῶν (πογρόμι). Οἱ σημαντικώτεροι αὐτῶν ἐγένοντο τὸ 1096 εἰς Γαλίαν καὶ Αὐστρίαν, τὸ 1290 εἰς Ἀγγλίαν, 1492 εἰς Ἰσπανίαν, 1496 εἰς Πορτογαλίαν, 1542 καὶ ἐξῆς εἰς Γερμανίαν καὶ κορυφοῦται τὸ 1938, ὅτε ἤρχισεν ἡ ἐξολόθρευσις τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Τὰ βαθύτερα αἰτία τοῦ ἀντισημιτισμοῦ εἶναι ἰδεολογικά, θρησκευτικά, οἰκονομικά, ἔθνικα κ.ἄ.¹⁵.

Σ υ ν ε χ ί ζ ε τ α ι

11. Ὁ Πιέριος Ἀναστάσιος εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ Ὁρθοδοξία κατὰ τοῦ Χιλιασμοῦ» (Ἀθήναι 1956) ἀναλύει διεξοδικῶς τὰς θέσεις τοῦ Χιλιασμοῦ ἔναντι τῶν βασικῶν θεμάτων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰς τὸ ἔργον παρουσιάζεται ἡ ἱστορία τοῦ Χιλιασμοῦ καὶ γίνεται προσπάθεια ἀναμείξεως τῶν ἀπόψεων αὐτοῦ.

12. Τεκτονικὸν Δελτίον, ἀριθ. 74—75 1967, σελ. 286 παρὰ Ψαρουδάκη, Ν.: Οἱ σκοτεινὲς Δυνάμεις ἀποκαλύπτονται, σελ. 33.

13. Ψαρουδάκη, Ν.: Ἐνθ. ἀν. σελ. 31—32.

14. Bradie, τόμ. 6, σελ. 574. enszyuahpKlokco

15. Brockhausenzy_Klopädie, τόμ. 1, σελ. 585—587.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΡΗΜΟΥΣ ΒΡΑΧΟΥΣ

Ἄγαπημένε μου,
νά μπόραγα τή μνήμη σου ἀκέρια νά τή στήσω
ὡς τις κορφές μας τῶν βουνῶν, νά λούζεται στὸν ἥλιο
στὸν ἄνεμο καὶ στὴ βροχή
πλασμένη ἀπὸ τὸ χῶμα μας, τὶς πέτρες, τὰ νερά του
ὅπως κυλάει ὁ ποταμὸς στοῦ κάμπου τὰ χωράφια
λαμπάδα πού νά καίγεται τοῦ τόπου μας ἡ ἀνάσα,
πὼς θάθελα ὁ λόγος μου νά γίνονταν τραγουδι
κόμπο τὸν κόμπο στάζοντας
καθὼς μουσκεύει ὁ ἴδρωτας τὸ μόχτο στὰ χωράφια,
νά κλείσω μέσ' στίς λέξεις μου τὴ μιὰ δετὴ στὴν ἄλλη
ἀκέρια τὴν ψυχὴ σου
καθὼς χτυπάει τὸ σίδερο στ' ἀμόνι του ὁ γύφτος
πού στάθηκες περὶφανος χεριάζοντας τὸν ἥλιο
πάνω ἀπὸ τὰ σπίτια μας, τὰ μνήματα, τὶς ἐκκλησιές
καὶ τὰ σπασμένα μάρμαρα.

Ἄγαπημένε μου
Ἦταν τὸ θάμπος τῆς αὐγῆς πού μίριζε τριγύρω
ἐξίσπναε τὴ χαρὰ καθὼς μπουμπούκι μυγδαλιάς
πού φούσκωσε στὸν ἥλιο
κι ἡ ἐλπίδα μας γονατιστὴ πού μίλαε στὴν ψυχὴ μας
φτεράκιζε τὰ ὄνειρα πού κείτονταν στὸ χῶμα
καὶ γέμισαν φωτιὰ οἱ στοιχειωμένοι βράχοι
μὲ χίλια στόματα ἀνοιχτὰ
δεξιὰ μεριὰ κι ἀπὸ ξερθὰ κι ἀπ' τοῦ βουνοῦ τὶς ράχες
φωτιὰ τὰ ξερολίθαρα, οἱ σχοῖνοι, τὰ θυμάρια
κύκλο φωτιᾶς τὰ σύρματα, τ' ἀντίσκηνα τριγύρω
τὰ πέτρινα ντουβάρια τὰ σκαλισμένα μάρμαρα
καὶ τὰ κελιά τῆς σιωπῆς στὸν κουρνιαχτὸ τοῦ δρόμου
κι ὁ ἄχος πού ἐγέμιζε κραυγὲς τῆ σκοτεινῆ χαράδρα
τὴν κάθε κόχη ἀπὸ τὴ γῆς, μιὰ σχισματιὰ στὸ βράχο
καὶ στίς φωλιές τῶν μυρμηγκιῶν, τῶν ἀγριμιῶν τὶς τοῦφες
πού γύρευαν τὰ χέρια μας, τὰ νύχια μας, τὰ δόντια
νά χώραε τὸ κεφάλι μας μιὰ τρύπα μέσ' στὸ χῶμα.
Μὲ κοίταζες σὲ κοίταζα στερονὴ φορὰ στὰ μάτια
δύο κόγχες π' ἀνοίγαν βαθειές σὰ λαβωμένοι ἥλιοι
κι ἀπόμειναν τὰ χέρια μας, τὰ δάχτυλ' ἀπλωμένα
πού σκέπασεν ὁ κουρνιαχτός, τ' ἀλαλητὸ κι ὁ τρόμος.

Κι' ὕστερα,
ἀπλώθηκε ἡ σιωπὴ κι ἀκούμπησε τριγύρω

ἦρθεν κι ἡ θάλασσα ταχειὰ καὶ ξέπλυνε τὸ κρῖμα
 τὸ αἷμα ποὺ ράντισε πηχτὸ δλόγυρα τὸ βράχο
 κομμάτι ἀπὸ τὸ ρούχο σου ποὺ σκάλωσε στὸ βάτο
 μπαϊράκι καὶ τ' ἀνέμισε τρεῖς μέρες ὁ ἀέρας
 μιὰ τούφα ποὺ ξερρίζωσαν ἀπ' τὰ σγουρὰ μαλλιά σου.
 πῆραν πουλιά θαλασσινὰ καὶ στρωσαν τὴ φωλιά τους
 χνότο ἐμύριζε βαρὸν ὁ θάνατος τριγύρω
 στὸν ἴσκιό του ποὺ πάταγαν βαριά μὲ τὰ καρφιά τους
 σκάλα τὴ σκάλα ἀνέβαιναν καὶ σταύρωναν τὴ νύχτα
 καὶ γιόμοζαν κρυναγές καὶ μεθυσμένα ζήτω
 ὄντας χορταίνει ὁ κυνηγὸς μὲ θήραμα τοῦ δάσου.
 Κι ἐμεῖς,
 κοιτάζαμε σκυρτοὶ τὸ μουσκεμένο χῶμα
 δὲν κλαίγαμε, ποῦ δάκρυα γιὰ τέτοιαν ὥρα
 καὶ ποῦ φρονή, ποῦ κόλλησε τὸ σάλιο μας στὸ στόμα
 τὰ χέρια μας δὲ δύνονταν νὰ σηκωθοῦν στὰ στήθεια
 τὰ δάχτυλα νὰ πλέξουνε τῆς συμφορᾶς σημάδι,
 τί βάρυνε πολὺ τὸ κρῖμα τοῦ θανάτου
 καὶ μόνο νοσταλγοῖσαμε ἀνάσκελα πεσμένοι
 τὰ λεύτερα ποὺ τρέχανε στὸν κάμπο μας πουλάρια
 τὰ ἔλατα περήφανα ποὺ χαιρετοῦν τὸν ἥλιο
 τ' ἀγρίμι ποὺ πάει γιὰ τὴ φωλιά καὶ ξεδιπλάει στὴ βροση.

Ἡ θάλασσα ἀδιάφορη στὰ πόδια μας χτυποῦσε
 πουλιά φτερόνανε ψηλὰ καὶ χάνονταν στὴ Δύση
 ψαράδες ἀπ' ἀντίπερα τὰ δίχτυα τους μαζεῦαν
 κορίτσια κολυμπούσανε, χορεύανε στὴν ἄμμο
 ποιὸς νᾶξερε τοὺς ἔφηβους ποὺ κείτονταν στὸ χῶμα
 ἐδῶ χρυσάφι τὰ μαλλιά μὲ μιὰ σταλίδα αἷμα
 μαντῆλι ποῦστείλε ἡ ἀρραβωνιαστικιά στὸ χέρι του σφιγμένο
 ἡ πίπα ποὺ σκάλιζε ὁ βοσκὸς ἀτόμεινε στὸ στόμα
 μυρμήγκια ἐπερπάταγαν ἀνάμεσα στὰ πόδια
 ἐκεῖ κλωνὶ βασιλικὸς στὸ πεταμένο γραμμα
 τὸ κῆμα ποὺ τραγοῦδαγε καὶ μούσκεινε στὴν ἄκρη
 τὸ φύλλο ποὺ διπλώθηκε μὲ τὶς ὁδὲς τοῦ Κάλβου.

Ἄγαπημένε μου
 Ἦρθε πάλι ἡ Ἄνοιξη κι ἡ μνήμη μας ξυπνάει
 τ' ἀξέχαστα ἐφηβικά μας χρόνια
 τώρα ποὺ μέρεψεν ἡ σκέψη μας καὶ τὸ κορμὶ βαραίνει
 εἰρήνη περιχύνοντας ἡ σιωπὴ τριγύρω
 στοὺς τοίχους, στὰ παράθυρα, στὰ ράφια τῶν βιβλίων
 καὶ στῶν παιδιῶν μας τὶς μορφές σκυμμένων στὸ τραπέζι
 ποὺ ἡ μοῖρα παραστέκεται γιὰ νὰ ξυπνάει ἐλπίδες
 κι ἀστράφτουνε τὰ μάτια τους, φλογάει κι ἡ ψυχὴ τους
 τί βιάζονται νὰ βγοῦν, καράβι ν' ἀρμενίσουνε στὸ πέλαγος τοῦ κόσμου.

Ω! ΤΙ' ΘΕΛΕΣ, ΨΥΧΗ ΜΟΥ

“Ω! Τ'θέλες, ψυχή μου, και ξεστράτησες
σὲ χῶρες στεριανῆς στενῆς κι' ἀνήλιες,
πού κι' οἱ Παρθένες — λέω — οἱ παραστάτισσες
εἶν' ἄρρωστες κι' αὐτὲς μὲ ἄρρώστιες χίλιες.

Σένα, ψυχή μου, σοῦπρεπαν τὰ πέλαγα,
νὰ ζεῖς και νὰ σὲ θρέφουνε οἱ ἀνέμοι,
νὰ σοῦ γελῶ ὅπως κάποτε σοῦ γέλαγα,
πρὶν νοιώσω τὴν καρδιά μου νὰ μοῦ τρέμει.

Γιὰ ταπεινὰ νὰ μολογοῦσες πέντε πράγματα,
πέντε τραγοῦδια γιὰ σκαριὰ σὰν τὸ δελφίني,
πέντε βλαστήμιες, πού ἔτσι, ὡς τὰ χαράματα,
τίς πάει ἄλλοῦ ἢ νυχτιὰ και τίς ἀφήνει.

Κι' ἂν ἔκανες, ψυχή, νὰ πεῖς, ἀμπάρωστη
τὴν ἔγνοια σου — ὁ καημὸς σου νὰ μὴ βγαίνει —
νὰ πιάνει ἕνας καιρὸς πού, ἂν εἶσαι κι' ἄρρωστη,
νὰ ἀπιάνει ἕνας καιρὸς και νὰ σὲ γιάνει.

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΕΠΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ἝΗ

. . . καρδιά.

“Όταν στερέψουνε τὰ δάκρυα
ἢ καρδιά θὰ κινεῖται μὲ χολή.
Κάθε χτύπος κι ἕνας κεραυνός!

. . . ἐπιστροφή.

Ἕ ἔκρηξη κουβάριασε τίς σάρκες
ὄρμη φωτιᾶς καθὼς τὸ σμᾶρι
τῶν ψυχῶν καπνὸς σημάδεψε
τὴν αἰώνια ἐπιστροφή.

. . . στάχτη.

Αὐτὸ τὸ πουλὶ
πού τρέφεται μὲ τίς σάρκες τῆς φρουρᾶς
δὲν πρέπει νὰ ξανακαεῖ.
Ἕ στάχτη του γεννᾷ βουκκόλακες.

. . . πέτρα.

Ἕ ἔτσι πού ἔσιμξες μὲ τὴ πέτρα
παράτησες γυμνὸ τὸ σπαθί·
τὰ δάκρυα δὲν μετρᾶνε πιά τὸ αἶμα.

... χόβολη.

Όταν κάψανε τὰ ὄνειρα τῶν ἐφήβων
σχεπάσανε τὸ φῶς στὴ στάχτη.
Τώρα ὅταν ὁ ἄνεμος μεθάει
μὲ τὸ τραγούδι τῶν ἀδικημένων
ἢ χόβολη σπιθίζει ἄστρα!

... κηδεῖα.

Ἔτσι ποῦ ἀδειασες ἀπ' ὄνειρα
φόβους καὶ αἶμα ἀναστήθηκες ἀληθινός.
Στὴ κηδεῖα εἶχες ὀριστικά πετάξει
τὸ δανεισμένο σου πρόσωπο.

... ἀλαφράδα.

Μ' αὐτὲς τὶς βαρεῖες χειραψίες
ποῦ ἐπικυρώνεις τὰ συμβόλαια τῆς ἐπιτυχίας
μετρᾷς τὰ κλουβιά τῶν πουλιῶν.
Κάποτε εἶχες τοῦ φτεροῦ τους τὴν ἀλαφράδα!

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Η ΜΟΝΑΞΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΑΦΙΟΥ

Σὲ συλλογίζομαι, πλαγιά μου, ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια
καὶ κλαίω τὴ μοναξιά σου.

Ὁ πατέρας μου σὲ ὄργωνε
κ' ἐγὼ μὲ τὴ μητέρα καὶ τὸν ἀδερφὸ σὲ ξεπετρίζαμε,
ἐνῶ ἡ μικρὴ ἀδερφή μου κυνηγοῦσε πεταλοῦδες.
Σκάβαμε γύρω σου αὐλάκι, νὰ μὴν παρασέρνουν
τὸ κῶμα σου οἱ βροχές. Σὲ σπέρναμε «χασίλι»
κριθάρι, γιὰ νὰ βόσκουν τὰ κατοίκια καὶ τ' ἄρνια
ὅταν τ' ἀπόκοβαν. Φυτέψαμε, θυμοῦμαι,
καὶ κάτι μυγδαλιές στὶς ἄκρες, νὰ στολίζουν καὶ νὰ δένουν
τὰ πεζουλάκια γύρο, καὶ μιὰ καρυδιά, ποῦ μέσα
σὲ τρία χρόνια ἐμαράθη ἀπ' τὴν ξηρασία...

Τώρα ποῦ ἔφυγαν τὰ γίδια, τὸ μαντρί καὶ ὅλα
ἐκεῖνα τὰ ξωκώραφα γέμισαν πέτρες κι' ἀγκάθια
κι ἀφέθηκαν στὴν ἐρημιά τους μόνα καὶ βαριά,
σὲ σκέφτομαι, πλαγιά μου, ποῦ σὲ πότισα μὲ ἰδρώτα
καὶ μιάτωση, παιδί, στὶς πέτρες σου χέρια καὶ πόδια.
Οἱ μυγδαλιές θὰ ἔχουν στεγνώσει· τὰ πεζούλια
θὰ πέσαν ἐγκαταλειμμένα, κ' οἱ κατεβασιές
θ' ἀνοίξανε πληγές στὸ πράσινο κορμί σου...
Τώρα πᾶ οὔτε ὄργωμα, οὔτε σπαρτός,
οὔτε ἄρνια, οὔτε βελάσματα χαρούμενα,
οὔτε θερίσματα κι ἀλώνισμα, ὅπως τότε,
οὔτε τραγούδια ἢ παιδικὰ παιχνίδια!
Μόνο τ' ἀγρήμα θὰ περνοῦν γοργὰ τὴ νύχτα
καὶ θ' ἀνεβαίνουν ἴσια πρὸς τὶς Ἀγριοκερασιές...

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

ΝΙΝΑΣ ΚΟΚΚΑΛΙΔΟΥ — ΝΑΧΜΙΑ

ΔΙΑ ΣΠΑΡΤΑ

(Ὀδοιπορικὸ)

Γιὰ νὰ πῆς πῶς γνωρίζεις ἓναν τόπο, πρέπει νὰ καταλαβαίνεις τὸ βλέμμα τῶν ἀνθρώπων του, ν' ἀνακαλύπτεις τὸν ἰδιαίτερο ἦχο τῆς φωνῆς τους, νὰ συμμετέχεις στὸ γέλιο του. Τὴ γῆ του νὰ τὴν περπατᾷς σὰ νὰ τὴν ἔχεις ζῆσει οὐ καλὲς καὶ οὐ ὀδυνηρὲς στιγμές. Ν' ἀποκρίνεσαι στὸ χαιρετισμὸ τῆς καὶ στὸ χαιρετισμὸ τῶν ξωμάχων τῆς. Νὰ δέχεσαι τὶς προσφορές, ν' ἀκοῦς τοὺς θρήνους καὶ ν' ἀγκομαχᾷς στοὺς μὸχθους. Ἔτσι, σὰ θέαμα μόνον ἂν περάσῃ ἀπ' τὰ μάτια σου ὁ τόπος, δὲν θὰ μείνῃ τίποτα. Ἡ εἰκόνα πού νόμισες πῶς πήρες μαζί σου, δὲν θὰ κρεμαστῆ στὸ στήθος σου. Οἱ χειμῶνες καὶ τὰ καλοκαίρια θὰ μείνουν μόνο μιὰ ταξιδιωτικὴ ἐντύπωση, μέσα οὐ τόσοι ἄλλες. Ἡ ἄνοιξη θὰ μείνῃ τὸν ἀπάγγειο μιᾶς διαδρομῆς.

Ἔλα νὰ σ' ἔχω στὴν ποδιά μου

Ἄπ' τὸ Βορρᾶ ξεκινᾷς γιὰ τὸ Νοτιά. Χρόνια ἔχεις πού δὲν γύρισες σ' ἐκεῖνα τὰ μέρη, φευγάτος ἀπὸ μικρός. Ἄκοῦς ὀνόματα πόλεων, χωριῶν, σταθμῶν καὶ θυμῶσι. Ἄναγνωρίζεις χαρακτηριστικὰ, ἦχο, τόνο φωνῆς. Λέξεις ἰδιότυπες. Χωρικούς μὲ τὰ καλῆθια καὶ τὰ τράστα. Μπαίνεις σ' ἓνα κλίμα πού ἄλλοτε ἦταν τὸ κλίμα σου. Ξαναθυμῶσαι. «Ἔλα νὰ σ' ἔχω στὴν ποδιά μου», λέει ἡ μάνα στὸ παιδί, ἀνοίγοντας τὴν ἀγκαλιά τῆς. Κι' εἶσαι ἄξαφνα ἐσὺ τὸ παιδί, πούλειψες τόσα χρόνια ἀπ' αὐτὴν τὴν «ποδιά». Σταθμὸς Πελοποννήσου. Τὸ τραῖνο περνᾷ ἀπὸ κατάφορτες μουριές, τὶς μουσμουλιές, τοὺς φοίνικες καὶ τὶς γαζιες, τὰ μικρὰ δάση ἀπὸ φυσιτικίες, τὶς βαθυκόκκινες βουκαμβίλιες, τὰ φλογάτα γεράνια, τὶς ἀκρογιαλιές πού πρῶτες ἐκεῖ κάτω δέχονται τὸ καλοκαίρι. Ὁ ἀέρας γεμάτος ἀπ' τὴ γύρη τῆς γονιμότητας. Τὸ ἐκπατρισμένο ζευγάρι γυρίζει στὴν πατρίδα. Περνάει τὸ τραῖνο τὸν Ἴσθμὸ καὶ τὸ ζευγάρι φιλιέται. Ὁ μικρὸς ζηλιάρης συνοδός, κοριτσάκι τεσσάρων χρονῶ, διαμαρτύρεται. Ἀγκαλιάζει τὸν ἄντρα, σὰ νὰ ζητᾷ τὸ μερτικό τῆς, λέγοντάς του: «Θὰ σοῦ βουλώσω τὸ στόμα μ' ἓνα πανί νὰ μὴν τὴν φιλᾷς. Θὰ σοῦ πάρω τὰ μάτια νὰ μὴν βλέπεις». Μιὰ γυναίκα βγάζει τὸ ἀπόφθεγμα τῆς γιὰ τὰ «σημερινὰ παιδιὰ» κι' ὁ ἄντρας λέει:

«Ὅχι τὰ μάτια. Θέλω νὰ βλέπω. Γυρίζω στὴν πατρίδα, Ἐλενίτσα, ἀπ' τὴν Αὐστράλια στὴν πατρίδα». Ἡ γυναίκα ἀπλώνει μιὰ φρατζόλα ζεστὸ ψωμί. «Κόψε βαθειά, εἶναι ζεστὸ, μόλις τὸ πήρα ἀπὸ τὸ Ἄργος». Κι' ὁ ἄντρας κόβει βαθειὰ τὴ φρατζόλα.

Εἶναι τὸ τραῖνο γιὰ τὴν Τρίπολη. Τὸ Ἄργος μόλις εἶχε ἀφίσει τὴ μυρουδιά τῶν περιβολιῶν του, μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ τραίνου καὶ τὸ μεσαιωνικὸ του φρούριο, δεξιᾷ, πάνω στὴν Ἀκρόπολή του. Τὸ κασσετόφωνο τῶν μεταναστῶν κατατόπιζε στὴ λαϊκὴ μουσικὴ. Ἡ ἠλικιωμένη γυναίκα μὲ τὸ ζεστὸ ψωμί, πού τὸ πῆγαινε στὴ Ζαχάρω, συνόδευε τό... κασσετόφωνο.

«Τί νά σοῦ πῶ Σουλτάνα μου, ματζουράνα μου». Καί τό ἄλλο τραγούδι: «Στό παλιόσπιτο ἐτοῦτο...».

Ἄχ, αὐτό τό παλιόσπιτο πού ποτέ δέν λησμονιέται, εἶπαν οἱ μετανάστες καί πέταξαν κι' ἓνα «νό».

Στήν Τρίπολη, ὕστερα ἀπό τέσσερες ὥρες ταξίδι, ἀφήσαμε τό τραίνο καί πήραμε τό λεωφορεῖο γιά Σπάρτη.

Ὅταν λέμε «Ἀθήνα», ἐννοοῦμε τή σύγχρονη Ἀθήνα, ὅσοι τουλάχιστον ζοῦμε στά Βορεινά. Ὅταν λέμε «Σπάρτη» αὐτόματα θυμόμαστε μιά παλιά Σπάρτη πούχαμε παιδευτῆ νά μάθουμε στά παιδικά μας χρόνια, στίς διάφορες ἱστορίες, στοὺς πολέμους, στίς ἐθνικές ἐπετειούς, στίς συγκρούσεις, στά θέματα διαγωνισμῶν, στίς στρατιωτικές θητείες. Σπαρτιάτες καί Σπαρτιάτισσες. Παντοῦ ιδιόμορφοι, παντοῦ χαραγμένοι, παντοῦ ὑμνημένοι, ἀπό ὅλους ἐκείνους πού ἀσχολοῦνται μέ τὰ πατριωτικά καί τὰς τέχνες καί γράμματα.

«Ἰὰ λιγάκι, ρέ καμάρι, νά κάτσουμε δῶ χάριου...»

Ζήτησε ὁ νεώτερος Λακεδαιμῶν. Καί τό καμάρι, ὁ ὁδηγός, συναίνεσε νά κάτσουμε «κεί χάμου». Ἴδου λοιπόν, οἱ χαμουτζήδες. Ὅπως λέν τούς Πελοποννησίους οἱ ὑπόλοιποι Ἕλληνες. Δρόμος 62 χιλιομέτρων ἀπό Τρίπολη Σπάρτη κι' ὁ κάθε ἐπιβάτης τοῦ λεωφορείου, ἦταν κι' ἓνας ξεναγός. Ὁραῖος δρόμος, ὄχι γιά νά κἀνη κούρσα κανεῖς, κατάλληλος καί γι' αὐτό, ἀλλά γιά νά βλέπῃ καί ν' ἀκούῃ. Βήματα τῶν Λακεδαιμῶν. Ἡ Βλακοκερασιά καί ἡ Κερασιά πιο πέρα, μέσα στοῦ πυκνῷ δάσος ἀπὸ καστανιές. Νά καί τὰ βουνά, ὁ Ταῦγετος κι' ὁ Πάρνων. Κοντά στοῦ δρόμο ἓνας ψηλὸς ξανθὸς τοσμπάνης, μέ κόκκινο ἀμπέχωνο, σγουρόμαλλος, σπιτός, μέ τὰ χέρια περασμένα στήν ἀγκλίτσα του, Λές καί τὸν κατέβασαν ἐκεῖ οἱ Πανάρχαιοι θεοὶ τοῦ Ταῦγετου γιά νά δείχνῃ. « Δι Ἄ Σ π ἄ ρ τ α ». Ἦταν τόσο ὡραία ἡ εἰκόνα καί τόσο σάν... ἐπίτηδες σημενός ἐκεῖ ὁ τοσμπάνης, πού ἓνας κακόβουλος παρατηρητῆς θάλεγε πῶς... γυριζόταν ἑλληνική πολεμική ταινία... »

Ἐπειδὴ οἱ ὁδηγοὶ ὑποτίθεται ὅτι ἀπαγορεύεται νά μιλοῦν, ἀναλαμβάνουν οἱ βοηθοὶ τοὺς τῆ δημιουργία συζητητικῆς ἀτμόσφαιρας, σάν καλὲς οἰκοδόμοι.

«Νά τό Μονοδένδρι. Ἐδῶ σκότωσαν οἱ Γερμανοὶ 118 ἄντρες Σπαρτιάτες, τὴν ἀφρόκρεμα». Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τῶν ἀήττητων προγόνων τοὺς, φώναζαν κι' αὐτοὶ τὸ περίφημο «Μολὼν Λαβέ».

«Κατάφυτα τὰ βουνά μας, ὁμορφα τὰ χωριά μας. Ἐρημα πλέον. Χωριά μέ 1.400—2.000 κατοίκους κι' ἔμειναν μέ 300 ψυχές κι' ἐκείνες δίχως τὰ νειάτα. Περιουσίες ἐγκαταλείπονται. Δέ βγαίνει τίποτα. Μήπως ἐνδιαφέρεται κανεῖς; Μάλιασε ἡ γλώσσα μας γιά νά πάρουν λιπάσματα οἱ ἀγρότες μας. Νά μᾶς ἐπιβάλλουν, μιά καί δέν ξέρομε μόνοι μας. Νά μᾶς στείλουν τοὺς γεωπόνους, ἀφοῦ δέν καταλαβαῖν οἱ ἀγρότες μας κι' ἀφήνουν τῆ γῆ ἔρημ. Νά γίνουν συμβουλευτικοὶ σταθμοί, νά κυττάξουν ὅλοι νά σώσουν τῆ γῆ πού ὀλοτέλα ἐγκαταλείπεται».

Ἦταν «Περίοικος» τῆς Σπάρτης καί «Εἰλωτας» μαζί πού τολμοῦσε νά κρούσῃ τὸν κῶδωνα τοῦ κινδύνου, αὐτοῦ τοῦ κινδύνου πού ὁ ἦχος τῆς κωδωνοκρουσίας τοῦ ἀκούγεται ἀπὸ πολλὰ χρόνια καί δέν κάνει πιά καμμιά ἐντύπωση. Ὑπάρχουν τόσα ἄλλα ζωτικὰ θέματα. Γιά τῆ γῆ θὰ κουβεντιάσουμε; Ἀφοῦ μάλιστα ἡ ἴδια ἡ γῆ δίνει τὴν τελειωτικὴ ἀπάντηση, τὴν τελειωτικὴ λύση σ' ὅλα τὰ... γῆινα προβλήματα. Σπαρτιάτες, Περιοικοὶ καί Εἰλωτες πού εἰστε; «Ἔ Ξεῖν, ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίους, ὅτι τῆδε κείμεθα, τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι».

Κι' ἄξαφνα συνειδητοποιεῖς πῶς κάπου βρίσκεσαι, κάπου πού ξανάζοες καί

ψάχνεις να βρῆς ἀχνάρια. Κάτι συμβαίνει μέσα σου. Ὁ Εὐρώτας. Ψηλές λεῦκες, μιὰ γέφυρα. «Γιὰ λιγάκι, ρε καμάρι, νὰ κάτσουμε δῶ χάμου». Θέλεις νὰ φωνάξεις στὸ σωφέρ. Ἴσως κάτι ἀρπάξουμε τούτη τὴν ὥρα τοῦ μεσημεριοῦ. Τὴν ὥρα τῶν φαντασμάτων καὶ τῶν νεραϊδικῶν. Δὲν περιμένουμε βέβαια κοπέλλες νὰ πλένουν τὰ προκιά τους καὶ νὰ τ' ἀπλώνουν στοὺς ἀνθισμένους θάμνους, γιατί οἱ κοπέλλες τῆς Σπάρτης δὲν ἐνδιαφέρονταν γιὰ τέτοιες. . . θυσίες στὸ βωμὸ τῆς οἰκογένειας. Εἶχε ἡ πολιτεία ἀναλάβει τὸ θέμα κι' ἄφινε ἐλεύθερες τὶς κοπέλλες νὰ κάνουν γερὰ Σπαρτιατόπουλα, νὰ μπαίνουν λεύτερες στὶς καλαμιές τοῦ Εὐρώτα καὶ νὰ ζευγαρώνουν. Ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Νὰ παραβγαίνουν στ' ἀγωνίσματα καὶ νὰ δροσιίζουν τὸν ἰδρώτα τους στὸν Εὐρώτα μαζί με τὰ παλληκάρια. Ὅχι, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γινε ἡ ἐπιθυμία πραγματικότητας, νὰ μπῆκε στὴ μέση ἡ μεταφυσική, ἡ παραψυχολογία κ.λ.π. Τὸ ζευγάρι ποὺ κυλιόταν στὸ χαμπλὸ σημεῖο τῆς γέφυρας ἦταν τουρίστες μόνο. Κι' ἐκείνη φοροῦσε μίνι . . .σπαρτιάτικο κι' ἐκεῖνος ἦταν μισόγυμνος. Εὐτυχῶς. Μιὰ στιγμή, ρε καμάρι, νὰ φωτογραφίσουμε τὸ ἀνθισμένο παλιὸ σπίτι πλάι στὸν Εὐρώτα καὶ πρὶν ρίξουμε πίσω τὴ ματιά μας νὰ βαδίσουμε μπροστά, γιὰ τὴν καινούρια Σπάρτη, αὐτὴ ποὺ χτίστηκε ἐπὶ Ὁθωνος κι' ἔχει τόνομα τῆς κόρης τοῦ Εὐρώτα, ἢ καὶ τοῦ βασιλῆ Σπάρτωνα ἢ καὶ τῆς ἴδιας εὐφορῆς γῆς τῆς «Σπαρτίας».

Σύγχρονη Σπάρτη

Μιὰ χαριτωμένη πολιτεία με 12.000 κατοίκους ποὺ δὲν ἔχουν τίποτα ἀπ' τὸ Δωρικό τους παρελθόν. Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ γίγαντες, τὸν Ταῦγετο καὶ τὸν Πάρωνα, ἡ κοιλάδα τῆς Σπάρτης ἀνθίζει ἀπλωμένη, κατάφυτη ἀπὸ ἐλιές καὶ περιβόλια με ἐσπεριδοειδῆ. Μιὰ σύγχρονη πόλη, με ὠραίους δρόμους, φοίνικες, λουλούδια καὶ εἰσβολὴ μπετόν, εὐτυχῶς ὄχι ἀκόμα κατακτητικά. Ἐμπορικό κέντρο τῆς περιοχῆς της, ἔχει διαρκῶς κίνηση καὶ δὲν σοῦ δίνει καθόλου τὴν ἐντύπωση μιᾶς μικρῆς ἐπαρχιακῆς πόλης, με βαρειά ἱστορική κληρονομιά ποὺ τὴν σπκώνει σιωππλά. Ἡ πλατεία της, σὲ βαυαρικό τύπο, τὸ Δημαρχεῖο, τὸ Μουσεῖο, τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα, ἡ πνευματικὴ της κίνηση, οἱ προοδευτικοὶ ἄνθρωποι, ὁ τραγουδιστὸς ἀκόμα τόνος τῆς φωνῆς τους, τὰ προϊόντα της, τὰ ἄφθονα νερά, τὸ ὑγιεινὸ κλίμα, δίνουν μιὰ τόσο ζωντανὴ εἰκόνα, τόσο ἀντίθετη μ' ἐκείνη τοῦ σιωπηλοῦ Μυστρᾶ πάνωθῆ της καὶ τῆς βουθῆς ἀρχαίας Σπάρτης στὸ πλάι της.

Κι' ὁ Εὐρώτας θάβει καὶ ξεθάβει ἱστορίες, πάντα στὴ θέση του. Τὸ 1961 ἰδρῦθηκε στὴ Σπάρτη ἡ Πνευματικὴ Ἑστία της, ποὺ πῆρε στὰ χέρια της ὅλη σχεδὸν τὴν πνευματικὴ κίνηση τοῦ τόπου. Κινήθηκε καὶ κινεῖται δραστήρια πρὸς ὅλους τοὺς τομεῖς γραμμῶν καὶ τεχνῶν, προσκαλώντας τὸν καθένα νὰ βάλῃ τὸ λιθαράκι του στὴν καλλιέργεια τοῦ κοινοῦ καὶ στὴ γενικώτερη ἀνάπτυξη τοῦ τόπου. Διαλέξεις, προβολές, συναυλίες, προκηρύξεις διαγωνισμῶν, γνωριμία τοῦ τόπου. Αὐτὴ ἡ γνωριμία τοῦ τόπου εἶναι μιὰ μεγάλη προσφορά, καθὼς καὶ ἡ συγκέντρωση τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου. Ἡ παρουσίαση προσωπικοτήτων ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἡ δημιουργία βιβλιοθήκης, τὸ στέκι καθενὸς ποὺ θέλει νὰ μάθῃ. Ἰδέα τῆς Πνευματικῆς Ἑστίας Σπάρτης ἦταν καὶ τὰ Παλαιολόγια, ποὺ γιορτάζονται ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες στὸ Μυστρᾶ, με πνευματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἐκδηλώσεις, σὰν θρησκευτικὸ μνημόσυνο τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' Παλαιολόγου, γιὰ τὴν ἐπέτειο τῆς 29ης Μαοῦ 1453. Ἡ Σπάρτη ἔχει τρία γυμνάσια, ἀρρένων, θηλέων καὶ οἰκονομικό. Δύο τεχνικὲς σχολές, ὠδεῖον καὶ τρεῖς αἴθουσες γιὰ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις. Πολλὰ Σπαρτιατόπουλα σπουδάζουν στὴν πόλη μας καὶ πολλὰ ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ περιβάλλον τους καὶ γίνονται ἀρχαιολόγοι. Ὅπου κι' ἂν πῆση τὸ μάτι σου στὸ περιβάλλον τῆς Σπάρτης, κάτι θὰ θυμηθῆς, με κάτι θὰ βρῆς πὼς εἶσαι δεμένος

Οι χιονισμένες κορφές του Ταϋγету ή του Πενταδάκτυλου, όπως τόν λέν και πού ακόμα περιπλανιέται ή ελαφίνα ή Ταϋγέτη, ή νουνά του, πού ήταν μιá άπ' τίς έπτά 'Ατλαντίδες κι' είχε τήν... άτυχία νά τήν έρωτευθῆ ό Δίας. 'Η παρθένος όμως 'Αρτεμις τήν μεταμόρφωσε σ' 'Ελαφίνα και τήν έκρυψε στόν Πενταδάκτυλο. Κι' εκείνος ό τρομερός Καιάδας πού νά βρίσκεται; Κάπου τόν τοποθετείς, σάν άρχίσεις νά γνωρίζεις με τό βουνό, και σου δείχνουν τό φαράγγι πού βρέθηκαν... κόκκαλα. 'Εκεί μέσα άραγε νά έρριχναν οι Σπαρτιάτες τούς έγκληματίες και τά... σακάτικα παιδιά τους;

'Αρχαία Σπάρτη

Στό βόρειο τμήμα τῆς σύγχρονης Σπάρτης βρίσκονται τά λίγα έρείπια τῆς 'Αρχαίας πού συνεχώς ανασκάπτεται. Βαδίζοντας μέσα άπό λιόδεντρα, κώματα και άγριολούλουδα, θυμάσαι τόν μυθικό γενάρχη τῆς φυλῆς τῶν Δωριέων, τό Δῶρο και τούς τρεῖς γιούς του. Τῆς φυλῆς πού άφησε τό σημάδι της, μέσα στήν ιστορία, άνεξιππλο, τῆς αὐστηρῆς πειθαρχείας, τοῦ πολέμου, τῆς λιτότητας, τῆς άπάνθρωπης πολλές φορές άπάρνησης πνευματικότητας. Μιά σφραγιδα πού λέγεται «Πνεῦμα τῶν Δωριέων» και πού σήμερα, στερημένο άπό τά «εὐγενῆ» του ἱδανικά, άπόμεινε γυμνό έμβλημα τοῦ λεγομένου πολιτισμοῦ. Αὐτή λοιπόν ή φυλή, ἦρθε κι' έπιασε τήν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, γιά νά δημιουργήσῃ τό κράτος πού έπαιξε τόσο σημαντικό ρόλο στήν ιστορία μας. Λίγα έρείπια εκεί γύρω. Παρ' ὄλο πού ή Σπάρτη, όπως είναι γνωστό, δέν είχε τείχη μιá κι' είχε τέτοια δύναμη, ὥστόσο βρέθηκαν τείχη, πού όμως δέν είναι γνωστό πότε κατασκευάστηκαν, πάντως ὄχι ὅταν ή Σπάρτη ἦταν τό άπόγειο τοῦ μεγαλείου της. 'Υπάρχει ἕνα λείψανο άπό τά μικρομάγαζα τῆς Ρωμαϊκῆς έποχῆς, τούς λεγομένους «Φούρνους» στήν 'Ακρόπολη τῆς 'Αρχαίας Σπάρτης κι' εκεί επάνω είναι και ή έκκλησία τοῦ Χριστοῦ Σωτήρος πού ἔχτισε ὁ "Όσιος Νίκων ὁ έπιλεγόμενος «ό μετανοεῖτε». 'Ο "Όσιος Νίκων είναι στενά δεμένος με τῆ Σπάρτη, είναι ὁ πολιοῦχος της, έκκρισιάνισε τά εἰδωλολατρικά στοιχεία πού ζούσαν στόν Ταϋγετο, ἔδιωξε τό 'Εβραϊκό στοιχείο, πούχε έγκατασταθῆ στή Σπάρτη πρὸς τόν Ταϋγετο και τό 998 παρέδωσε τό πνεῦμα εκεί. Στήν αρχαία Σπάρτη σώζονται λείψανα άπ' τό Ναό τῆς 'Ορθίας. Θεά ταυτιζομένη με τήν 'Αρτέμιδα, τῆ γονιμότητα, προστάτις τῶν ανθρώπων. Μπροστά της μαστιγώνονταν οι έφηβοι Σπαρτιάτες, μέχρι νά βαφῆ ὁ βωμός της με τό αίμα τους. "Αν ὄλη αὐτή τῆ δοκιμασία τήν ὑφίσταντο άγογγύστως οι νέοι, τότε ἦταν άξια Σπαρτιατόπουλα και έτιμῶντο άπ' τήν πολιτεία δι' άναμνηστικῶν πλακῶν και άγαλμάτων. Δυτικά τῆς 'Ακροπόλεως βρέθηκαν τά θεμέλια τοῦ Ναοῦ τῆς Χαλκιοίκου 'Αθηνᾶς. 'Ο Ναός της ἦταν στολισμένος με χάλκινες πλάκες γι' αὐτό κι' ὀνομάζονταν Χαλκιοίκος. Τό θέατρο τῆς 'Αρχαίας Σπάρτης δίνει μιá αρκετά καλή εἰκόνα τοῦ τί ἦταν στήν έποχή του. Δουλεύουν εκεί συνέχεια εργάτες πού κατά σύμπτωσιν, τῆ στιγμῆ τῆς έπίσκεψῆς μας, είχαν ξεθάψει μιá στήλη και τήν καθάριζαν, γεμάτη θαυμασμό. «Κύττα, κύττα. Τί φτιάχνανε εκείνοι οι άνθρωποι, και πού δέν πρόκοβαν...». Κι' ἦταν ἕνα περίτεχνο κόσμημα ή μόλις ζναγεννημένη εκείνη στήλη, πού όμως δέν θ' άναγνώριζε τίποτα γύρω, ὡστε καν επιγραφές κι' ὀνόματα. Διότι οι σύγχρονοι περιόικοι, φρόντισαν νά άφήσουν χαραγμένα τά δικά τους ὀνόματα στ' αρχαία σκαλοπάτια, στις κερκίδες, παντοῦ. «Γεώργιος... 9-10-1968». Πόσοι αἰῶνες! Μόνον πού τό έπιγραμματικό ("Ω ξεῖν άγγελεῖν» δέν κλείνει με τό «πειθόμενοι!». Στή σύγχρονη Σπάρτη λένε πώς βρίσκεται κι' ὁ τάφος τοῦ Λεωνίδα σ' ἕνα κτίριο κτισμένο με τεράστιες πέτρες πού μοιάζει με ναό. "Όσο γιά τόν Μενέλαο και τήν 'Ελένη λέγεται πώς τό ιερό πού ανακαλύφθηκε ἔξω άπ' τῆ Σπάρτη είναι δικό τους, ιερό θεοποιημένων νεκρῶν, σύμφωνα με τίς έρευνες πάντα τῶν ειδικῶν περι' αὐτά.

Στό κομψότατο Μουσείο τῆς Σπάρτης ὁ μελετητῆς ἔχει στὴ διάθεσή του ἱκανὰ εὐρήματα, κι' ὁ κουρασμένος ταξιδιώτης ἕνα σύγχρονο κῆπο ν' ἀναπαυθῆ ρουφώντας τὸν ἀέρα τῆς χώρας ποὺ ἀνθεῖ ἡ πορτοκαλέα καὶ θάλει ἡ ἐλαία, κατὰ τὸν ποιητὴν, τὸν πολὺ νεώτερον τοῦ Τυρταίου, καὶ ὄχι σοφώτερον τοῦ Χείλωνος, ποὺ κατὰγονταν κι' οἱ δυὸ ἀπ' τὴν ἀρχαία Σπάρτη. Δείγματα ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους στρατηγούς, νομοθέτας, παιδαγωγούς, νικητές, βασιλεῖς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Κι' ἡ Κυνίσκα, ἡ πρώτη φεμινίστρια, ἡ σημερινὴ Τερέσκοβα, ποὺ δὲν πῆγε στὸ φεγγάρι φυσικά, ἀλλὰ ὑμνήθηκε ὡς τοὺς οὐρανούς γιατί ἔλαβε μέρος στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες καὶ ἔγινε Ὀλυμπιονίκης. Ἡ πρώτη γυναίκα. Βασιλοπούλα, κόρη τοῦ βασιλῆα Ἀρχιδάμου, παράβγαине μὲ τοὺς ἄντρες σ' ὅλα τ' ἀγωνίσματα. Μνημεῖο πρὸς τιμὴν τῆς εἶχε στηθῆ στὴν Ὀλυμπία, κοντὰ στὸ Ναὸ τῆς Ἥρας, συντροφιά μὲ τὸν Ἀλκίνο καὶ τὸν Τρωῖλο.

Μυστράς

Τὸν ἔχουν ἀκούσει, τὸν ἔχουν φανταστῆ, τὸν ἔχουν διαβάσει, τὸν ἔχουν ἰδεῖ στὶς θόνες, ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄνθρωποι. Ἄν δὲν τὸν περπατήσεις ὅμως τὸ Μυστρά, δὲν μπορεῖς νὰ νοιώσεις τί εἶναι ἐκεῖνη ἡ ἐρειπωμένη πολιτεία, ποὺ τὴν ὑμνήσαν, τὴν τραγούδησαν, τὴν ἰστόρησαν, τὴν μνημόνεψαν οἱ πνευματικὸι ἄνθρωποι. Πεντέξη χιλιόμετρα ἔξω ἀπ' τὴ Σπάρτη, υφρονιασμένους σὲ μιὰ μαλακιά ἀγκαλιά τοῦ Ταῦγετου ὁ Μυστράς, εὐλογεῖ τὴ ζωντανὴ Σπάρτη, μὲ τίς τελευταῖες Βυζαντινὲς λειτουργίες τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς. Χτίστηκε τὸ 1249 ἀπ' τὸν πρίγκηπα Γουλιέλμο Βιλλεαρδουῖνο, σὲ μέρος διαλεγμένο γιὰ ὄχυρό. Πίσω του εἶναι ἀπότομο τὸ βουνὸ καὶ πλάι του τὸ χάσμα, φυσικὲς προστασίες. Φαίνεται ὅμως πῶς καὶ στὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε κάποια ζωὴ σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ, ἀπὸ διάφορα εὐρήματα. Ἡ τοποθεσία λεγόταν Μυζηθρᾶς κι' ὁ Πρίγκηπας μὲ τὸ κάστρο τοῦ Μυστρά καὶ τ' ἄλλο κάστρο ποῦχτισε στὴ Μάνη, «τὸ κάστρο τῆς Μάινης», νόμισε πῶς μπορούσε ν' ἀπλώσῃ τὴν κυριαρχία του στὸ Μοριά. Ἐδρα τοῦ Πριγκηπάτου τοῦ ἦταν ἡ Ἀχαΐα. Ἀλλὰ δὲν χάρηκε πολὺ τὸ νέο του Πριγκηπάτο, γιατί ἀναγκάστηκε νὰ τὸ δώσῃ σάν... λύτρα στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο τῆς Νικαίας καὶ νὰ ἐλευθερωθῆ, ὅταν, ὕστερα ἀπὸ πόλεμο μεταξὺ τους συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ Μυστράς περνάει τώρα σὲ ἑλληνικὰ χέρια «τὸ τρίτον κι' εὐμορφώτερον, τοῦ Μυζηθρᾶ τὸ Κάστρο», ὅπως ἀναφέρεται στὸ Χρονικὸ τοῦ Μορέως, τὸ ἀπὸ 9.000 στίχους ἀριστοῦργημα φράγκικο, σὲ γλῶσσα ἑλληνικὴ.

Χτίζονται μοναστήρια, κατοικίες, μεγαλώνουν τὰ παλάτια, ἡ Μητρόπολις τῆς Λακεδαίμονος μεταφέρεται ἐκεῖ. Ὁ Μυστράς ζεῖ. Διοικεῖται ἀπὸ τοὺς Δεσπότες, Βυζαντινὸς στρατηγός, μὲ ἀρχιδεσπότη τὴν Αὐτοκρατορία. Τὸ 1348 Δεσπότη τοῦ Μυστρά ἦταν οἱ Καντακουζηνοὶ καὶ στὸ 1383–1460 οἱ Παλαιολόγοι. Στὴ δεσποτεία τους ὁ Μυστράς ἔγινε μεγάλο πνευματικὸ κέντρο. Ἐκεῖ ἐδίδασκε καὶ ὁ φιλόσοφος Πλήθων ὁ Γεμιστὸς κι' ἔρχονταν ἀπὸ τὴν Δύση πολλοὶ θαυμασταὶ του ν' ἀκούσουν ἐπὶ τόπου τὴ διδασκαλία του. Ἀπὸ τίς διάφορες εἰσβολὲς καὶ τίς φράγκικες κατακτητικὲς διαθέσεις, οἱ γύρω τοῦ Μυστρά κάτοικοι, νοιώθοντας ἀσφαλεῖς μόνο κάτω ἀπ' τὴ σκιά τοῦ Μυστρά, συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ. Χτίζονται καινούριες ἐκκλησίες, σπιτία, συγκεντρώνονται καλλιτέχνες καὶ λόγιοι, ἱστορικοὶ. Ὁ Μυστράς ἔτσι συγκροτημένος, γίνεται ἡ τελευταία ἐλπίδα τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Δεσπότης του τελευταῖος, ὕστερα ἀπὸ πολλὲς συγκρούσεις, συμφωνίες καὶ δολοπλοκίες, μένει ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Ἡ μοῖρα του ἦταν νὰ μείνῃ στὴν ἱστορία σάν ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ποὺ στέφθηκε στὴ Μητρόπολη τοῦ Μυστρά, πρὶν φύγῃ γιὰ τὸ Βυζάντιο. Στὶς 30 Μαΐου τοῦ 1460 ὁ Μυστράς παραδίδεται στὸν Μυάμεθ τὸν Β' κι' ὕστερα ἀπὸ ἕνα χρόνον συμπληρώνεται ἡ κα-

τάκτηση τῆς Πελοποννήσου. Τὸ Δεσποτάτοιο τοῦ Μορέως, οὐσιαστικά ἀρχίζει νὰ μπαίνει στὴν σκιά πλέον τοῦ Πενταδάχτυλου ὀριστικά. Οἱ Ἕνετοὶ τὸν κατακοῦν γιὰ λίγο καὶ εἶναι ἀκόμα σὲ κάποια ἀκμή, μὲ 42.000 κατοίκους καὶ ἀκμαῖο ἐμπόριο. Πάλι ὅμως οἱ Τοῦρκοι μπαίνουν στὸ Μυστρά τὸ 1715 καὶ τὸν χρησιμοποιοῦν σὰν πολεμικὴ βάση ἐναντίον τῆς Μάνης. Πέφτει ἀργότερα στὰ χέρια τῶν Ἀλβανῶν ποὺ ἔκαψαν καὶ ρήμαξαν ἓνα μεγάλο μέρος του. Μὲ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ἐλευθερώνεται γιὰ νὰ ἀποτελειωθῆ ἡ μορφή τῶν σημερινῶν ἐρειπίων μὲ τὴν φωτιά τοῦ Ἰμπραὴμ στὰ 1825. Αὐτὰ κι' ἄλλα πολλὰ λέει ἡ ἱστορία καὶ πιὸ εὐγλωττα ὅμως μιλάνε τὰ ἴδια τὰ ἐρείπια τῶν παλατιῶν, τῶν κάστρων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Μυστρά, ὅταν ἀνεβαίνει κάνεις τὰ καλντερίμια του. Ἡ φαντασία γράφει μιὰ δική της ἱστορία, ποὺ δὲν ἔχει σχέση μὲ σφαγές, φωτιές καὶ σιδηρικά, ἀλλὰ μὲ τὴν φύση ἐκεῖ γύρω καὶ τὰ ἔργα της. Ὅπως ἐκείνη τὰ συντηρεῖ, μὴ ἔχοντας τίποτα νὰ κάνη μὲ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὴν ματαιότητά τους. Ὅλες τὶς ρωγμές τὶς στολίζει μὲ λουλούδια, κι' ὅλα τὰ μονοπάτια καὶ τ' ἀρχοντικά χάσματα τῶν παραθυρῶν. Τί κι' ἂν δὲν ζοῦσαν οἱ Βυζαντινὲς ἀρχόντισσες γιὰ νὰ κατέβουν νὰ ἐκκλησιαστοῦν. Τί κι' ἂν δὲν χτυποῦν οἱ καμπάνες τῶν μοναστηριῶν. Κι' ἂν δὲν ἀκούγονται κλαγγές ὄπλων. Ἡ φύση προσεύχεται καὶ σ' ἀξιώνει τὴν προσευχὴ της, μέσα στὶς σιωπηλὲς πλέον ἐκκλησίες ποὺ οἱ Βυζαντινολόγοι ἔχουν περιγράψει τὶς τοιχογραφίες τους, τὸ σχέδιό τους, τοὺς ρυθμούς τους, τὶς γλυπτές τους διακοσμῆσεις, τὶς μεγαλοπρεπεῖς τους λειτουργίες. Ἡ Μητρόπολη, ἀφιερωμένη στὸν Ἅγιο Δημήτριο ποὺ χτίστηκε τὸ 1304–1311, ὅπως λένε οἱ ἐπιγραφές ποὺ βρέθηκαν. Βασιλική, σὲ μιὰ ἐπιθλητικὴ θέση, μ' ἓνα μικρὸ μουσεῖο στὴν αὐλὴ της. Πανόραμα ὁμορφιάς ἀπὸ κεῖ πάνω, μέσα ἀπ' τὶς στοῦς καὶ τὰ πεζούλια. Ἐκεῖ γίνονται καὶ τὰ Παλαιολόγια, ἐκεῖ καὶ οἱ τελευταῖοι χαιρετισμοὶ μὲ βυζαντινὴ μεγαλοπρέπεια καὶ μὲ πρωτοβουλία τῆς Πνευματικῆς Ἑστίας Σπάρτης. Ἐκεῖ στέφθηκε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, πατώντας πάνω σὲ πλάκα μὲ τὸ Δικέφαλο ἀετὸ ποὺ σῶζεται ὡς σήμερα. Ἐξω δὲ ἀπ' τὴν ἐκκλησία εἶναι περιφραγμένο τὸ σημεῖο ποὺ μαρτύρησε ὁ Μητροπολίτης Λαμπάρδης Ἀνανίας, ὁ ὁποῖος εἶχε στενοὺς δεσμοὺς μὲ τὸ Μυστρά καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας ἐξακολουθοῦσε νὰ στολίζη μὲ κτίρια τὴν περιοχὴ γύρω ἀπ' τὴ Μητρόπολη. Ἡ Ὁδηγῆτρια ἢ «Τ' ἀφαντικὸ», ὅπως εἶναι γνωστὸ, ποὺ ἦταν συγκρότημα μοναστηριοῦ καὶ ἔχει πλουσιότατες τοιχογραφίες καὶ διάφορα Βυζαντινὰ μνημεῖα, ὅλα διακοσμημένα. Οἱ Ἅγ. Θεόδωροι, μιὰ ἀπ' τὶς παλιότερες ἐκκλησίες τοῦ Μυστρά ποὺ χτίστηκε ἀπὸ τὸν Παχώμιο, μέγα πρωτοσύγκελλο τῆς Πελοποννήσου. Ἡ Ὁδηγῆτρια καὶ οἱ Ἅγ. Θεόδωροι εἶναι οἱ ἐκκλησίες ποὺ σώθηκαν ἀπὸ τὸ μοναστηριακὸ συγκρότημα τοῦ Παχώμιου καὶ λέγονταν («Τὸ Βροντόχι»). Ἡ Ἁγία - Σοφία, ἡ ἐκκλησιὰ τοῦ Παλατιοῦ, μὲ ἐπίγραμμα τοῦ πρώτου Δεσποτοῦ τοῦ Μυστρά Μανουὴλ Καντακουζηνοῦ. Ἡ περίβλεπτος, κολλημένη στὸ βράχο μὲ ζωγραφικὴ διακόσμηση. Ἡ Εὐαγγελίστρια καὶ τέλος ἡ Παντάνασσα, μοναστηριακὸ συγκρότημα, μὲ τὴν ἐξάτρουλη ἐκκλησιὰ καὶ τὸ περίφημο καμπαναριὸ της. Τὴν ἀνάλαφρη στοὰ της, τὴν πλουσιότατη διακόσμησή της. Ἄλπομόντες οἱ τοιχογραφίες της μὲ τὶς δυνατὲς χρωματικὲς συνθέσεις. Χτισμένη ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Φραγκόπουλο, ποὺ εἶχε θέση πρωθυπουργοῦ, μὲ τὰ σημερινὰ κριτήρια, τοῦ Δεσποτάτου. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφή, ποὺ βρέθηκε στὴν Ἁγ. Τράπεζα τῆς ἐκκλησίας, μαθαίνουμε πὼς τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ἔγιναν τὸ 1428. Τὸ μοναστήρι τῆς Παντάνασσας εἶναι πάντα ἐν λειτουργίᾳ. Τὸ μόνο ζωντανὸ τμήμα τοῦ Μυστρά, φιλόξενο καὶ λουλουδιασμένο, μὲ τὴν ἀστραφτερὴ του αὐλὴ, τὴ γαλήνη του. Καὶ ὁ δῖοκος μὲ τὸ γλυκὸ, τὸ παραδοσιακὸ. Τὸ κρῦο νερὸ ἀπ' τὴ βρῦση τῆς αὐλῆς, ὅπου ὁ ἐπισκέπτης ξαναβρίσκεται στὴ ζωὴ καὶ τὴ δόξα της, εὐχαριστώντας γι' αὐτὰ ποὺ τοῦ διηγήθηκαν οἱ πέτρες. Καὶ γι' αὐτὰ ποὺ βλέπει μπροστά του, πιὸ κοντά του, κάτω, μέσα στὴ ζωὴ. Πέρα

ἀπὸ τὶς ἀνεμοδαρμένες θύρες τῶν ἱστορημένων παλατιῶν, τῶν τελευταίων τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας. Κάτω ἡ θάλασσα τοῦ πράσινου κι' ἡ κορδέλλα τοῦ Εὐρώτα. Τὰ ζωντανὰ καμπαναριά ποῦ ἀντικρύζονται μὲ τὰ κυπαρίσσια τοῦ Μυστρά. Βυζαντινοὶ καλόγηροι ἔρθιοι κι' ἀκοίμητοι. Τὸ φῶς στὸ παράθυρο τῆς ἡγουμένης τοῦ μοναστηριοῦ, καί τ' ἄλλο φῶς μιᾶς μοναχῆς ποῦ ἀσκήτευε μακρύτερα, κι' ἔσθησε μὲ τὸ χρόνο, καληνυχτώντας γιὰ πάντα τὴν ἡγουμένη. Κι' ἓνα ἄλλο φῶς σὲ ἀρχοντικὸ τοῦ Μυστρά προκαλεῖ τὴν ἐκπληξη. "Ὀχι, δὲν ξύπνησε κανένας ἐκεῖ πάνω. Κάποιος ἐργάτης εἶναι. Κάποιος παθιασμένος μὲ τὴν τέχνη ἰσως. Κάποιος ἀναστρωτής. Πολλοί. Κι' ἐκεῖ ξενυχτοῦν. Κι' ἐδῶ ξενυχτοῦν. Ὁ Ταῦγετος σκεπάζει τὸ τοπίο μαλακά - μαλακά. Ἡ Σπάρτη ἀσπρη κι' ἠλιόλουστη ἀκόμα. Ὁ Γκιώνης ἤδη εἶχε ἀρχίσει τὸ νυχτερινό του Ἴντερμέτζιο.

Ἡ τελευταία βυζαντινὴ γεύση, πρὶν μπουῦμε πλέον στὰ «ἐγκόσμια», εἶναι ἡ Μαρμάρα, κάτω ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῆς Παντάνασσας. Τὸ χαμόσπιτο ποῦ ἦταν πρῶτα ἐκεῖ γιὰ τὴν σύνδεση μὲ τὰ κοινά, ἐγίνε τώρα ἓνα τουριστικὸ κέντρο, μὲ λουλούδια καὶ πρασινάδες, πλάι ἀπ' τὴν Βυζαντινὴ κρήνη ποῦ ἔρχονται τὰ νερά πλούσια ἀπ' τὸν Ταῦγετο. Κι' ὁ σύγχρονος Μυστράς, παστρικός καὶ φορτωμένος μὲ ὀνομαστικές ἀξίες τοῦ παρελθόντος, σὲ κυττάζει ζωντανά, μὲ τὰ μάτια τῶν κοριτσιῶν του, τῶν παλληκαριῶν του ποῦ μὲ τὶς τραγουδιστὲς φωνές τους σὲ ρωτοῦν «Σὰς ἄρεσε κεῖ πάνω;».

Καὶ μιὰ ἀνάσα στὸ Παρόρι. Τὸ καταπράσινο χωριὸ ἐξω ἀπὸ τὴ Σπάρτη, ποῦ ὁ τίτλος «ὄροσάλουστο» εἶναι λίγος γιὰ νὰ χαρακτηρίσει κανεῖς τὰ νερά του, τὰ δέντρα του, τὶς μυρωδιές του, φυσικὲς καὶ τεχνητές. Διότι ἐκεῖ πηγαινοῦν οἱ Σπαρτιάτες, ὄχι γιὰ νὰ φάνε τὸ λιτό τους γεῦμα, τὸν μέλανα ζωμὸ, ἀλλὰ τὰ πλούσια ψητά, τὸ παστὸ χοιρινό, τὶς μοναδικὲς ἐλιές, ἐκεῖ καὶ στὸ ἄλλο γαστρονομικὸ στέκι, στὸν Ἄπ - Γιάννη. Καὶ ὁ μέλας ζωμός; Δὲν εἶναι μόνο ἀρχαῖο θέμα, ἐπιβαλλόμενο ἀπὸ τὴν πολιτεία γιὰ λόγους στρατιωτικὸς καὶ σχετικὸς μὲ τὸ ὅλο Σπαρτιάτικο πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ σύγχρονο, ἐπιβαλλόμενο ἀπὸ ἄλλες συνθήκες, φτώχειας, καταστροφῆς, θεομηνιῶν, ἐπελάσεως ἄλλων Δωριεῶν, Βαρβάρων, σὲ ἐποχές ποῦ καυχῶνται γιὰ τὸν πολιτισμὸ τους! Κι' ἡ ἐρώτηση ὅσο κι' ἡ ἀπάντηση μᾶς ξαφνιάζει. Ρωτᾷ ἡ γυναῖκα τὸν ἀφέντη τοῦ σπιτιοῦ, πάνω σ' ἓνα χωριὸ τοῦ Ταῦγετου:

«Τί θὰ φᾶμε ἄντρα;» «Πετροζοῦμι!» ἡ ἀπάντησις.

Κι' εἶναι τὸ πετροζοῦμι ἡ νεώτερη συνταγὴ τοῦ μέλανος ζωμοῦ. Μιὰ πέτρα γοῦ βράζει στὸ νερό. Ἐκεῖ μέσα ρίχνουν καὶ μιὰ χούφτα μπομποτά ἢ ἀλεύρι, μετροῦν καὶ μερικὸς κόμπους λάδι μὲ τὸ ἀδράχτι, μήπως καὶ πέσουν περισσότεροι κόμποι, καὶ τρώει ἡ φαμελιά. Ἡ πέτρα, φαίνεται, θάχει ὀρισμένες οὐσίες γιὰ νὰ τὴν βράζουν ἔτσι. Φυσικά, ἀπορεῖ κανεῖς. Εἶναι δυνατόν; Ἄλλὰ ὅταν πολεοραλιστικά, ρίξη μιὰ ἐξεταστικὴ καὶ αὐστηρὴ ματιά στὸ τί συμβαίνει ἐξω ἀπ' τὸ χορτᾶτο του στομάχι καὶ πόσοι κλάδοι ἐλαίας καίγονται σὲ βωμοὺς θυσίας καὶ καθόλου εἰρηνικοὺς βωμούς, θὰ καταλάβῃ!

Μιὰ κουταλιὰ χῶμα

Εἶναι ὅλοι τόσο πρόθυμοι νὰ σοῦ ἱστορήσουν, νὰ σοῦ ποῦν καὶ τὰ καθημερινὰ καὶ τὰ παλιά. Νὰ μιλήσουν μὲ ἀνθρώπους, ν' ἀκούσουν ἀνθρώπους νὰ γελᾶνε. Πολλοὶ νομίζουν ἀκόμα πῶς «Μάνη» εἶναι μόνο μιὰ μικρὴ Πόλη, ἐκεῖ πρὸς τὴ Μεσσηνία. Ξέρουν ὅλοι τὴ τῆς βεντέττας, ἔχουν ὅλοι υιοθετήσει τὴ φράση «Τὸ πάει Μανιάτικο» καὶ σὲ κάθε μαχαιριά, σὲ κάθε ἀντεκδίκηση, ποῦ συμβαίνει στὸ Πανελλήνιο, ἡ ξεροψημένη Μάνη μπαίνει στὸ προσκήνιο, φταίει δὲ φταίει. Ἄνῃκει κι' αὐτὴ στὴν θερμόαιμη Πελοπόννησο, στὸ πιὸ ἄγνοο κομμάτι τῆς, ἐκεῖ

πού οί μὲν ἄνθρωποι στέκονται ὄρθιοι ὄλη τους τὴ ζωὴ, πεθαίνουν ὄρθιοι, φτάνουν πάντα τ' ἀψήλου, στεγνώνουν καὶ ζοῦν, κυπαρισσένιοι στὴν ὄψη, πένθιμοι κι' ἀνθεκτικοί σάν τὰ αἰωνόβια πλατάνια. Ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ Γῦθειο, μπαίνει κανεὶς στὴ Μάνη. Χτισμένο ἀμφιθεατρικά τὸ Γῦθειο, μὲ τὰ παλιά του σπίτια, τὰ σοκάκια, τὸ βράχο του μὲ τ' ἄθανάτα καὶ τὶς φραγκοσουκιές, ρίχνει τὶς ἀνταυγείες του στὴ θάλασσα, στὸ λιμάνι του καὶ στοὺς κοντινοὺς καὶ μακρυνούς του θρύλους. Ἔχει 7.000 κατοίκους φιλόξενους, καὶ ἐξυπηρετεῖ, ἀπὸ πολλὲς πλευρὲς, ὅσους θέλουν νὰ διακόψουν τὸ ταξίδι γιὰ τὴ Μάνη ἢ καὶ νὰ περάσουν διακοπὲς στ' ἀερογιάλια του. Ἴσως ἔτσι δοθῆ ἡ εὐκαιρία νὰ ξαναζωντανέψουν οἱ θρύλοι γιὰ τὴν ὡραία Ἑλένη καὶ τὸν Πάρι, πού πέρασαν τὴν πρώτη ἐρωτική τους νύχτα στὸ νησάκι τοῦ Γυθείου Κρανάη, τὸ σημερινὸ Μαραθονήσι. Πάντα ὑπάρχουν ἡ Ἑλένη καὶ ὁ Πάρις. Πάντα γεννιοῦνται στὶς θεϊκὲς ἀκρογιαλιές τοῦ Γυθείου, ἐκεῖ πού ἡ Λήδα γέννησε τὰ δυὸ αὐγά ἀπ' τὰ ὁποῖα βγήκαν οἱ Διόσκουροι ἀπ' τὸ ἓνα, καὶ ἡ ὡραία Ἑλένη ἀπ' τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ γίνῃ καὶ ἓνας πόλεμος ἵπποτικός χάριν μιᾶς ὡραίας κι' ὄχι σταυροφορικός, χάριν λεπλασιῶν. Ὁ μεγαλύτερος μεταμορφωμένος τῶν αἰώνων, ὁ Δίας, λέει τὸ παραμῦθι, ὀρέχτηκε τὴ Λήδα καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἀφροδίτης τὴν κατάρκτησε. Μεταμορφωμένος σὲ κύκνο ὁ Δίας καὶ σὲ ἀετὸ ἡ Ἀφροδίτη. Κατέβηκε ὁ ἀετὸς ἀπ' τὸν Ταῦγετο νὰ κυνηγήσῃ τὸν κύκνο. Ἡ Λήδα γιὰ νὰ τὸν γλυτώσῃ ἀπ' τὸν ἀετὸ, τὸν πῆρε στὴν ἀγκαλιά της. Κι' ἔτσι γέννησε τὰ δυὸ θεϊκὰ αὐγά, στὶς ἀπόμακρες ἀκρογιαλιές τοῦ Γυθείου. Μιλοῦν ἀκόμα οἱ ἀρχαιολόγοι γιὰ μιὰ βυθισμένη πολιτεία πού φαίνεται στὸν κόλπο τοῦ Γυθείου, ὅπως καὶ γιὰ τὴν Ἀκρόπολη τοῦ Γυθείου, ὄχι βέβαια βυθισμένη. Ἐπίσης, τὸ ἀρχαῖο θέατρο, πού καμμιά φορὰ δίνονται καὶ παραστάσεις. Πολλοὶ ξένοι τουρίστες μιλοῦν γιὰ τὴν μαστίχα, τὸ ποτὸ καὶ τὸ ψητὸ χταπόδι.

Στὸ πιὸ ξερὸ μέρος τοῦ Ταῦγετου ἡ ἄγωνα Μάνη πενθεῖ ἀκόμα. Θαρρεῖς καὶ τὰ πικρὰ δάκρυα τῶν γυναικῶν της, τὰ παραδοσιακὰ καὶ πασίγνωστα μοιρολόγια της, στέρεψαν καὶ αὐτὰ τὰ νερὰ τῶν πηγῶν. Σάν τὶς κυκλάδες κι' ἐδῶ, περιμένουν τὶς βροχὲς νὰ γεμίσουν οἱ στέρνες. Περιμένουν τὶς ἐλιές νὰ καρπίσουν, τὸ λιγιστὸ γέννημα, τὴν ὑποτυπῶδη κτηνοτροφία. Κι' ἄρχισε ὁ πρῶτος σκοτωμὸς γιὰ μιὰ χούφτα κῶμα, ἐκεῖ πού, ὅπως λένε οἱ ντόπιοι, δὲν ὑπάρχει οὔτε κουταλιά... Αὐτὸς ὁ πρῶτος σκοτωμὸς, πού ποιὸς ξέρει πότε ἄρχισε, ἄφησε τὴν σφραγίδα του στὴ Μάνη. Σήμερα πλέον ἔχει ἀρχίσει νὰ σπανίζει («ὄ γοκιομός») καὶ νὰ κάθεται ὁ μοναχικός ἀνθρώπος τῆς Μάνης σὲ σπίτι. Τὰ Πυργόσιπα εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς Μάνης. Σπίτια φρούρια καὶ πολεμίστρες, ἀπ' τὰ ὁποῖα δὲν βγαίνανε οἱ ἄνδρες, παρὰ μόνο οἱ γυναῖκες. Ἴσως, ἀπὸ τότε οἱ γυναῖκες κάνουν ὄλες τὶς δουλειές στὴ Μάνη. Ἡ λέξη ἐρημιά καὶ μαῦρο μαντήλι εἶναι ὁ γενικός χαρακτήρας τῆς Μάνης. Ρωτᾶς. Ἀκόμα; Σοῦ λένε. Ναι. Ἐνας συγγενὴς μακρυνὸς πού ἀποδήμησε στὸν Θεὸ πενήντα χρόνια, πού λέει ὁ λόγος, τὸν πενθοῦν. Εἶναι γνωστὸ πῶς νέοι καὶ νέες σπανίζουν, ὅπως καὶ τὰ παιδιά. Ἐκεῖνοι πού θὰ μπορούσαν νὰ δώσουν λίγο κρῶμα σὲ πένθο τοῖ ἰδιότυπο κομμάτι τῆς χαμογελαστῆς ἑλληνικῆς γῆς. Κληρονομιά τὸ πένθος καὶ συνήθεια πλέον στοὺς ἠλικιωμένους, πού περιμένουν νὰ σαπίσουν οἱ ρίζες τους δίχως ἐλπίδες γιὰ ξαναβλαστήματα. Κάθισε τρεῖς μέρες στὴ Μάνη ἐσὺ ὁ ξένος κι' ὕστερα θαύμασε καὶ πές: «Ὁραία ἡ Μάνη». Εἶναι τρομερὰ καὶ τὰ πολλὰ ὁμορφὰ της κομμάτια. Τὰ λιμάνια της καὶ τ' ἀκρογιάλια της μὲ τὶς πέτρες καὶ τὶς σπηλιές, τοὺς κρεμαστοὺς βράχους καὶ τὰ χρώματα τῆς θάλασσας. Οὔτε μιλᾶς, οὔτε προσεύχεσαι. Βλέπεις κρατώντας τὴν ἀνάσα σου. Οἱ Μανιάτες θεωροῦνται οἱ κατ' εὐθειαν ἀπόγονοι τῶν Σπαρτιατῶν, ἔχουν τὰ χαρακτηριστικὰ τους στὴν ἀνδρεία, στὴ λιτότητα, στὴν πειθαρχεία, στὸν τρόπο ζωῆς. Στὴν πλευρὰ αὐτὴ τοῦ Ταῦγέτου ἐγκαταστάθηκαν, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Λακεδαίμονα, γιὰ νὰ ζήσουν λεύτεροι, ὅταν ἡ πε-

ριοχή κυκλώνονταν από τούς διαφόρους εισβολείς. Πάντα τους έζησαν λεύτεροι, ακόμα και επί Τουρκοκρατίας, και με καμάρι τὸ φωνάζουν ὅτι δὲν σκλαυύθηκαν ποτέ. Κάθε κυνηγημένος κατέφευγε στὴ Μάνη κι' ἐνώνονταν μὲ τούς ντόπιος, ὅπως κι' οἱ ἴδιοι ἀλληλομισοῦμενοι ἀρχηγοὶ τῶν μεγάλων φαμελιῶν. Ἐνώνονταν γιὰ τὸν κοινὸ ἔχθρο. Ὁ ξένος στὴ Μάνη εἶναι ἱερὸ πρόσωπο. Ἱερὴ εἶναι καὶ ἡ γυναίκα. Ἱερὴ εἶναι καὶ ἡ ἐκδίκηση. Τὸ αἷμα τοῦ σκοτωμένου τὴν ζητάει καὶ ἡ φαμελιά δὲν ἡσυχάζει ἂν δὲν τὸ πάρει πίσω. Θρησκευτικὰ κατάλοιπα εἰδωλολατρικά; Ποιὸς μπορεῖ νὰ βρῆ τὴ ρίζα ὅλων αὐτῶν καὶ νὰ κάνει πραγματογνωμοσύνη. Στὴν ἐπάνσταση ἡ Μάνη ἐνωμένη δέχθηκε τὴ φιλικὴ Ἐταιρεία καὶ ὅταν κινδύνεψε ἡ Ἑλλάδα, ἡ Μάνη πρότεινε τ' ἀήτητα ὄπλα τῆς στὴ μάχη τῆς Βέργας, στὴ Μάχη τοῦ Διροῦ, ποῦ ἔμεινε σὰν θρύλος νεραϊδένιος, γιατί αὐτὴ τὴ μάχη τὴν κέρδισαν οἱ γυναῖκες. "Ἐλειπαν οἱ ἄνδρες σὲ μάχη κι' οἱ γυναῖκες θέρριζαν στὸ Διρό. Εἶδαν τὸ στόλο τοῦ Ἴμπραῆμ ποῦ ἐτοιμαζόνταν ν' ἀποβιβασθῆ μὲ τούς μαύρους του. Κι' οἱ γυναῖκες μὲ τὰ δρεπάνια καὶ τὰ ὄπλα ποῦ εἶχαν πάντα κρυμμένα, σφάζανε κόσμο καὶ κοσμάκη καὶ ματαίωσαν τὰ σχέδια τοῦ Ἴμπραῆμ.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Κυρούλας

Εἶναι ἀτέλειωτες οἱ ἱστορίες καὶ οἱ διηγήσεις γιὰ τὴ Μάνη καὶ τὸν ἰδιότυπο χαρακτήρα τῆς. Κάθε πυργόσπιτό τῆς εἶναι κι' ἓνας θρύλος ἀπὸ κείνους ποῦ δὲν γίνανε μόνο γιὰ νὰ εἰπωθῆ ἓνα παραμῦθι, ἀλλὰ ζήσανε καὶ δρᾶσανε. Οἱ Νικλιάνοι ποῦ κατάγονταν ἀπὸ τὸ Νίκλι κι' εἶχαν ρίζες πιὸ κοντινές στοὺς ἀρχαίους Σπαρτιάτες, διωγμένοι καὶ καταστρεμμένοι ἀπὸ τὸν Παλαιολόγο Ἀνδρόνικο τὸ 1295, ἐγκαταστάθηκαν στὸν Ταῦγετο πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς Μάνης καὶ διετήρησαν τὶς συνθήειές τους, ποῦ διέφεραν ἀπὸ τούς ἤδη ἐγκατεστημένους ἐκεῖ. "Ἀρξισαν λοιπὸν οἱ πρῶτες διαμάχες μεταξὺ τῶν Νικλιάνων καὶ τῶν ἄλλων κατοίκων ποῦ ὀνομάζονταν «Ἀχαμνόμεροι». Καὶ ἄρχισε τὸ μοιρολόι ποῦ δὲν σταμάτησε ποτέ. "Ἴσως σταματήση ὅταν κι' ὁ τελευταῖος κάτοικος τῆς Μάνης τὴν ἐγκαταλείψῃ. Δὲν ἔχει καμμιά ἐλπίδα μένοντας ἐκεῖ, ἐκτός κι' ἂν ἐνδιαφερθοῦν νὰ τὴν κατοικήσουν πάλι, ἀφοῦ βέβαια γίνευν δελεαστικὲς συνθήκες γι' αὐτό. Ἀπὸ τούς θρύλους πλέον τῶν Μανιατῶν, μπορεῖς νὰ ἀκούσης ὅσους θές. Ὁ καθένας ξέρει νὰ σοῦ πῆ: Μεσημέρι στὸ Οἶτυλο, τὸ Βῦτιλο ἢ τὰ Βῦτιλα, ὅπως τὸ λέν οἱ ντόπιοι, στὴν καρδιά τῆς Μάνης. Γνωστὸ ἀπ' τὸν Ὅμηρο τὸ Οἶτυλο. Ἀπέναντι τὸ Κάστρο τοῦ Κελεφᾶ, ὅπου λένε μπορεῖ νὰ κυκλοφορήσῃ πάνω στὸ τεῖχος του αὐτοκίνητο, τόσο πάχος καὶ δύναμη ἔχει. Τὸ σημάδι τῆς διαίρεσης τῶν Μανιατῶν. "Ὅταν οἱ Τούρκοι, ἐπωφελοῦμενοι ἀπ' τούς ἀλληλοσκοτωμούς τους ἔχπισαν τὸ κάστρο, ποῦ ὅμως δὲν ἤρκαν πολὺ, γιατί οἱ Μανιαῖτες τὸ πῆραν στὴν κατοχὴ τους κι' ἀπὸ κεί ὑπεράσπιζαν τὴ λευτεριά τους.

"Ἐρημη κι' ἀφιλόξενη ἡ Μάνη, ἐχθρική καὶ φτωχεῖα, ὅλο παγίδες καὶ μῖσος, δὲν προσφερόταν γιὰ κατακτηση. Οἱ δυὸ μεγάλες φαμελιές τοῦ Οἶτύλου, οἱ Γιατράκηδες καὶ οἱ Στεφανόπουλοι, ἐκπατριοθήκαν ἀπὸ νωρίς, μετὰ τὸ 1670, οἱ Γιατράκηδες στὴν Κρήτη καὶ οἱ Στεφανόπουλοι στὴν Κορσική. Ἐν τῷ μεταξύ, εἶχαν ἀφανιστῆ πολλοὶ ἀπ' τὶς δυὸ φαμελιές καὶ τούς ὀπαδοὺς τους. Παρὰ τὸ γεγονὸς πῶς ὁ Τουρκοβενετικὸς πόλεμος ἦταν μιὰ ἀφορμὴ γιὰ τὴν μεγάλη αὐτὴ μετανάστευση – σύμμαχοι τῶν Βενετῶν ἀπειλήθηκαν μὲ ἐξόντωση ἀπὸ τούς Τούρκους – ἡ σοβαρότερη αἰτία ἦταν πάλι μιὰ ἄλλη ὠραία Ἑλένη. Οἱ Γιατράκηδες κατῆγονταν ἀπὸ τὸς Μεδίκους τῆς Φλωρεντίας, ἀπὸ κάποιον Μέδικον ποῦ ἔμεινε στὴν Κόρινθο τὴν ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας καὶ παντρεύτηκε Ἑλληνίδα. Ἐξελληνίσθη κι' ὁ ἴδιος καὶ ἡ φαμελιά ἐγκαταστάθηκε στὸ Οἶτυλο. Μετέφρασε τ' ὄνομα

ἀπὸ τὸ Μέδικους (γιατρός) καὶ ἔγινε ἡ μεγάλη Πατριά τῶν Ἱατρῶν ἢ Γιατράκηδων. Κάποιοι Γερακάρης ἀρραβωνιάστηκε μιὰ κοπέλλα ἀπ' τὴν φαμελιά τῶν Γιατράκηδων πού τὴν ἔκλεψε ὅμως ἓνας Στεφανόπουλος. Προσβολὴ μεγίστη. Κι' ἄρχισε τὸ μακελειό ἀπὸ τίς δυὸ φαμελιές καὶ τὸν Γερακάρη, ὁ ὁποῖος κατέληξε πειρατῆς κι' ἔπαιξε αἰνιγματικὸ ρόλο στὴν ἠπολεμικὴ ἱστορία τοῦ Οἰτύλου. Πότε μετὸς Τούρκους, πότε μετὸς Βενετοῦς καὶ πότε πρόδιδοι καὶ πότε δυὸ γιὰ τὴν Μάνη του. Ἄπ' τὴν οἰκογένεια τῶν Στεφανόπουλων στὴν Κορισκὴ βγῆκε καὶ τό... θέμα τῆς καταγωγῆς ἐκ Μάνης τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Πάντως, τὸ ὅτι οἱ Στεφανόπουλοι ἔκαναν μεγάλη καὶ ἀνθοῦσα ἀποικία στὴν Κορισκὴ, εἶναι ἀναμφισβήτητο. Ἦρθαν μάλιστα πρόσφατα στὸ Οἰτύλο, οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀποίκων ἐκείνων, πού κρατοῦν τὰ ἦθη κι' ἔθιμά τους καὶ τὰ μανιάτικα ὀνόματά τους. Ἔγιναν συγκινητικὲς γιορτὲς καὶ λειτουργίες πρὸς τιμὴν τῶν ἐπισκεπτῶν πού δὲν φέρνανε πίσω στὴν πατρικὴ γῆ ματωμένα ἀχνόρια. Ὅσο γιὰ τὴν ἄλλη μεγάλη φαμελιά, τοὺς Ἱατράκους, αὐτοὶ τηροῦν ἓνα παράξενο ἔθιμο, πού τὸ λέν «ἡ γιορτὴ τῆς κυρούλας» κι' ἔχουν μιὰ ἐκκλησιὰ ἀφιερωμένη σ' αὐτὴ, τὸν Σωτῆρα.

Ἄπόγονοι τῆς φαμελιᾶς, τὰ Χριστούγεννα, ὅπου κι' ἂν βρίσκωνται, ἔρχονται στὸ Οἰτύλο, ἢ καὶ ἐκπροσωποῦνται ἀπὸ ἄρρενες 18 χρονῶν καὶ ἄνω. Ὁ γεροντότερος τῆς φαμελιᾶς, ὕστερα ἀπὸ ὀμαδικὴ προσέλευση οἰκογενεῖας καὶ συμπαθούντων, μὲ λάβαρα καὶ σύμβολα δικά τους, στὴν ἐκκλησιὰ, γλεντοῦν στὴν φαμελιά, καλοῦν κόσμο καὶ ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα πού ἔχει καθορίσει ὁ ἀρχηγός, ἀπομονώνονται οἱ ἄρρενες τῶν συγγενικῶν οἰκογενειῶν. Ἄν ὁ χαροκόπος ξένος δὲν ἐννοεῖ νὰ φύγῃ, τότε τοῦ τὸ ὑποδεικνύουν ἐμμέσως, βάζοντάς του στίς τσέπες — ἂν ἔχῃ — ἀποφάγια. Στὴν ἀπομόνωση τῶν ἀρρένων μελῶν δὲν γνωρίζει κανεὶς τί συμβαίνει καὶ διὰ ποίου τελετουργικοῦ παραδίδεται τὸ μυστικὸ τῆς Κυρούλας ἀπὸ τὸν γεροντότερο στὸν διάδοχο τῆς φαμελιᾶς. Διότι ὅλη αὐτὴ ἡ γιορτὴ γίνεται γιὰ νὰ παραδοθῇ τὸ μυστικὸ. Κανεὶς δὲν τὸ λέει φυσικά, ὅσο καὶ νὰ ἔγιναν οἱ σχετικὲς προσπάθειες, κυρίως ἀπ' τοὺς ξένους. Ὁ Μανιάτης εἶναι τόσο σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτό του. Αὐτὸ τὸ μυστικὸ, λένε, τὸ ξεκίνησε μιὰ κυρούλα ἀπ' τὴ φαμελιά τῶν Μεδίκων - Γιατρῶν κι' ἄφισε διαθήκη σχετικὰ μ' αὐτό.

Ἄγναντεύοντας ἀπ' τὸ Οἰτύλο τὰ λιμανάκια, κάτω στὴ θάλασσα, ἀκούγοντας καὶ τίς διάφορες ἱστορίες, θυμάσαι πῶς κάπου διάβασες πῶς ὁ Ἰούλιος Βέρν, ἐκεῖ ἔβαλε νὰ δρᾶσουν οἱ ἦρωες τοῦ ἔργου του «οἱ πειρατὰ τοῦ Αἰγαίου». Κι' ἂν δὲν ἔχουν νὰ διηγηθοῦν οἱ βράχοι κι' οἱ σπηλιές γιὰ πειρατὲς μὲ πρῶτο καὶ καλλίτερο τὸν προσβλημένο Γερακάρη καὶ τὸν μεγάλο του ἔρωτα!

Γαλήνιο τὸ Λιμάνι, μὲ τὰ παλάτια τοῦ Μαυρομιχάλη. Ἐντυπωσιακά, μπροστὰ στὴ θάλασσα, μιὰ μικρογραφία τοῦ Μυστρά, καὶ μιὰ μεγάλη ἱστορία. Ἄπ' ἐκεῖ ἔφυγε ἡ προκήρυξη πρὸς ὅλον τὸν κόσμο, γιὰ νὰ φέρῃ τὸ ἄγγελμα τῆς λευτεριᾶς τῆς Ἑλλάδας.

Σπήλαια Διροῦ

Ὅλον τὸν κρυφὸ πλοῦτο τῆς Μανιάτικης ψυχῆς, θὰ λέγαμε, πού αἰῶνες δακρῶν, σταγόνα τὴ σταγόνα, πετρωμένος πόνος, πετρωμένη χαρὰ, τὸν βρίσκουμε στὰ σπλάχνα τοῦ Ταύγετου, στίς σπηλιές πού ἔγιναν γνωστὲς σὰν Σπήλαια Διροῦ. Ἡ Ἀλεπότρυπα, ἡ Βλυκάδα καὶ τὸ Καταφύγι. Λέγονται καὶ κρυφὰ παλάτια τῆς Μάνης κι' ἓνα σωρὸ ἄλλα ὀνόματα πού τοὺς δίνουν οἱ ποιητές. Μόνο βλάστηση τῆς Μάνης δὲν λέγονται. Κανονικὰ αὐτὰ τὰ σπήλαια, πού εἶναι ἀπ' τὰ ὀμορφότερα τοῦ κόσμου, θὰ πρέπει νὰ γίνουν ἡ βλάστηση τῆς Μάνης, ἡ γονιμότητά της, οἱ ἄνθρωποι πού τῆς λείπουν, οἱ φωνές τῶν παιδιῶν, οἱ χαρές της. Τ' ἀνακάλυψε τὸ ζεῦγος Πετροχείλου, οἱ σπηλαιολόγοι, γύρω στὸ 1958. Ἦταν γνωστὰ

τά σπήλαια στους ντόπιους, φυσικά σαν τρύπες που είχαν κάποιο μυστήριο, που ζούσαν νεράιδες, που κατάπιναν ανθρώπους και που μπορεί να οδηγούσαν και στον Άδη. Τα θαρραλέα παιδιά προχωρούσαν και κρύβονταν εκεί. Από τα τρία σπήλαια το πιο έντυπωσιακό είναι η Βλυχάδα. Γνωστό σπήλαιο από το 1896 και το διαρρέει ποταμός στην ίδια επιφάνεια με τη θάλασσα, γι' αυτό και τα νερά του είναι γλυφά – βλυχά – κατά το Μανιάτικο ιδίωμα, λόγω αναμίξεως γλυκού και άμμου. Η Βλυχάδα σήμερα αξιοποιημένη από τον τουρισμό, όχι μόνο έντυπωσιάζει τον επισκέπτη, αλλά του δημιουργεί κι' ένα σωρό απορίες, που τις άκουει κανείς να εκφράζονται δυνατά ανάμεσα από τα έπιφωνήματα θαυμασμού.

«Έχουμε τέτοιο πράγμα στην Ελλάδα και δεν το ξέρουμε;»

«Τί πάνε και βλέπουνε τά... Κάπρι - Μάπρι και τα ρέστα; Έδω είναι το ωραιότερο Σπήλαιο του κόσμου».

«Γιατί δεν το διαφημίζετε σεις που μένετε στην Ελλάδα; Ζω χρόνια στο έξωτερικό, δεν άκουσα ποτέ να γίνεται λόγος. Τυχαία ήρθα εδώ. Και λένε πως έχουν σπήλαια! Τέτοιο δεν είδα. Κι' έχω επισκεφθῆ αρκετά. Βεβαίως τὰχουν πιό καλά φωτισμένα, ἀναδεικνύουν τις όμορφιές τους, κάνουν και διάφορες γιορτές εκεί μέσα... Νά τί χρειάζεται τοῦτο εδώ για να γίνει το ωραιότερο του κόσμου». «Νά τό διαφημίσετε σεις».

Κι' ο κύριος απ' το έξωτερικό, Έλλην την καταγωγή, απ' τον ένθουσιασμό του άρχισε να τραγουδά ξενόγλωσσα τραγούδια. Οί μαγεμένες όμως Σκανδυναυές και Έγγλέζοι παρακάλεσαν να σταματήσει, γιατί, ήθελαν ν' ακούσουν το τραγούδι του νερού, τις σταγόνες που έπλαθαν τους σταλακτίτες και τους σταλαγμίτες, τις απόκοσμες προσκλήσεις των σχισμών όπως δέχονταν κι' έδιωχναν το νερό, καθώς κυλούσαν οι μικρές βάρκες της περιήγησης. Κι' η τεχνητή μουσική υπόκρουση βοηθούσε. Τα χρώματα, κόκκινα, ρόζ, σοκολατιά, κίτρινα και οι συνθέσεις των σταλακτικών, τα καθρεφτίσματα και οι ονομασίες δεν περιγράφονται, δεν καθορίζονται. Μπορεί να σε λένε πως εδώ είναι το Πέλημα του Ποσειδώνα, εκεί το κρηπίγιο, ο Γολγοθάς, η φάνη, τα πολύφωτα, οι σάλες, οι κυρίες. Μπορεί ν' αναγνωρίζεις ομοιότητες, μα την προσωπική του σφραγίδα βάζει ο καθένας εκεί μέσα. Και τη δική του προσευχή λέει, τη δική του ισχύ δοκιμάζει μπροστά στο υπερκόσμιο. Κι' όταν φτάνει στον μεγάλο Όκεανό, με τα 17 μέτρα βάθος του ποταμιού, τα νερά στράφτουν σαν να ύμνούν το έργο τους, των έκτομμυρίων χρόνων. Η Βλυχάδα έχει και χερσαίο τμήμα που το περπατάει ο επισκέπτης και νοιώθει τη γήινη επαφή. Το ίδιο ωραίο και το τμήμα αυτό, δίχως βέβαια εκείνη την γοητεία του νερού. Λένε πως το σπήλαιο Άλεπότρυπα, είναι πιό απόκοσμο κι' εκεί ο άνθρωπος φοβάται και την άνασα του. Η Βλυχάδα που ανακαλύφτηκε νωρίτερα, είναι πιό κοντά στον άνθρωπο, παρ' όλο που την Άλεπότρυπα χρησιμοποίησε ο άνθρωπος σαν κατοικία. Βρέθηκαν κόκκαλα και κρανία ανθρώπων, ίχνη φωτιάς, πήλινα άγγεια, αγαλματίδια, ένα κοκκαλένιο βραχιόλι και άλλο από άργυρο που, κατά τους αρχαιολόγους, πρέπει να ναι της 4ης και 3ης χιλιετηρίδος π.Χ. Το σπήλαιο αυτό, καθώς και το άλλο που λέγεται Καταφύγι, ήταν κλειστά για λόγους ύπηρεσιακούς. Το 1973 επισκέφθηκαν τα σπήλαια Διρού 100.000 ντόπιοι και ξένοι. Φέτος έχουν λιγότερη κίνηση κι' έσωτερική κι' έξωτερική. Ο τουρισμός έχει ένα περίπτερο πλάι στα Σπήλαια κι' ένα έστιατόριο στην πλαζ με τα κάτοπρα λαλάρια και τα άστραφτερά νερά. Ύστερα λοιπόν από το δέος των σπηλαίων, η μηδαμινότητα του ανθρώπου εύλογείται. Ο ήλιος περιμένει. Και τραγουδούν οι άνθρωποι: «Ήλιε μου, ήλιε μου, ζωντανέ μου...».

JUAN GARCIA

ΚΑΤΟΠΤΡΑ

Καθρέφτες πού ανταποδίνουν τή μέρα μέσ' στίς πιό ελάχιστες κρυφές γωνιές
καθρέφτες πού γιναν μόνο για νά δύνουν τήν εμφάνιση
στίς ευτελέστερες γραμμές τής περιφέρειας
κι όπου ή ψυχή εμφανίζεται χωρίς τήν ελάχιστη ενδυμασία
καθρέφτες πού προορίζονται για κείνους πού κάτω απ' τήν επήρεια τών πλαφόν
κοιτάζουν απ' τήν άλλη μεριά τής ζωής τους
για νά παραμείνουν σέ κλειστούς χώρους
πού αυτά τά μετρημένα λόγια στήν άναμονή κάποιας αλήθειας
θά ήταν θαύματα πού επαναλαμβάνονται στά γόνατα
για νά διακηρύξουν έναν κόσμο σημαδεμένο από τελειότητα
πώς αυτές οι φυλακικές λέξεις καταλήγουν στο κρύσταλλο
για νά πουν με πάθος τò γνήσιο γεγονός τών φλογών
σέ τετελεσμένα έρεπία πού αναστηλώνονται
και πού δέν παύουν ν' αναλαμβάνουν τò θάνατό μου
σ' αυτό τò αρχίνισμα τής αύγης
μέ τò σῶμα στραμμένο πρòς τόν μοιραίο μου τάφο
θ' αναγνώριζα αυτά τά σχήματα τής γής
κι' αυτές τίς γραμμές τού γαλάζιου πού διατρέχουν τόν ουρανό
και θά γνώριζα νά περπατῶ ἔξω απ' τὰ ἴδια μου βήματα
πρòς τήν εὐλή όπου εμφανίζεται ή καρδιά.

Μετάφραση ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

PAPP A' RPA'D

ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

Αὐτὰ τ' ἀγάλματα τῶν κοίρων μέ σπασμένους φαλλοὺς
μποροῦν νά γονιμοποιήσουν ξανά και ξανά
τὸν πρόστυχο καιρὸ

ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ

Σήμερα κι ὅλας δὲ σκέφθηκες — εὐκόλα προφέρεις ὅλα τὰ λόγια.
Ξαναβάζεις στὸ στόμα σου ἕνα - δυὸ χαλίκια:

Ψωμί, ἐλευθερία, ἀγάπη,

— ἄς σκοντάφτει ή γλώσσα σου μέ τὰ λόγια —
μαθαίνεις νά συλλαβίζεις

ΕΝΑΣ ΛΤΠΗΜΕΝΟΣ ΟΙΩΝΟΣΚΟΠΟΣ ΑΙΓ' ΤΑ ΕΝΤΟΣΘΙΑ

και

ἀκόμα τοῦτο, Κύριε,
ὡστόσο τὰ τριάντα χρόνια, ποὺ παζάρευα γιὰ τὸ ἐπάγγελμα
δὲν εἶναι λίγα
τὰ πτηνὰ πωλοῦνται στὴν ἀγορὰ
ξεκοιλιασμένα.

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ

Μεγάλο ἄφωνον ὄστρακο
Μάταια βάζεις τ' αὐτί σου ν' ἀκούσης
μονάχα τὰ τζίτζικια
Μάταια βάζεις τ' αὐτί σου ν' ἀκούσεις τὴ βουὴ
σὰν θάλασσα ἀπ' τὸ αἷμα σου.

Μετάφραση ΦΟΙΒΟΥ ΔΕΛΦΗ

Η ΠΟΡΕΙΑ ΜΑΣ

Τὸ βάδιμά μας
τὸν τελευταῖο τοῦτο καιρὸ
δὲν εἶναι ὀλότελα ἀνθρώπινο·
Περπατᾶμε μὲ τὰ πόδια σὲ διάσταση
πατώντας
π ό τ ε σὲ ἓνα
καί π ό τ ε σὲ ἄλλο βουνὸ
ἀφήνοντας τ' ἀχνάρια τῆς πεταλούδας
στὴ ποδιά τοῦ μεθυσμένου ἀγέρα.

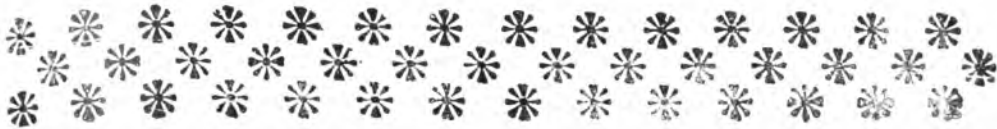
Λέ ξέρω,
σὰν γίνουν στάχτη τὰ βουνὰ
καί φιλιώσουν·
μὲ τὸ ξεχειλισμένο ποτάμι
ἀπὸ δάκρυα χιλιάδων χρόνων,
ἀν θὰ σωθοῦμε!

ΚΩΣΤΑΣ ΜΑΡΓΩΝΗΣ

ΠΡΩΤΗΝΟΣ ΗΛΙΟΣ

Ἔτσι αὐτοκίνητο εἶναι ὁ ἥλιος π' ἀνατέλλει
σὲ μακρυὸν ὀρίζοντα τοῦ δρόμου.
Ἐάφνου σὲ βάθος τ' οὐρανοῦ ἔπου χάνεται
πίσω ἀπ' τὴ σκοτεινὴ ἀθέβαιη πεδιάδα,
σὲ βάθος τοῦ ἔρμαφρόδιτου ὀρίζοντος
ὁ βρουχηθιὸς ἐνὸς θηρίου ἀνήμερου ξεσπᾶ,
μὰ ἀλλοπρόσαλλη, ξεχνᾶται φωτοπομπή στὴ γῆ
καί ὅλα πιά τὰ συνεπαίρνει.

Β. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΕΦΗΣ ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΟΙ ΜΑΣΚΑΡΑΔΕΣ

(Φαντασία, σε μορφή μονοπράχτου. Μπορεί νά παιχτεί καί μέ κούκλες)

Οί «Μασκαράδες» άρχισαν νά γράφονται τό 1970. Τά γεγονότα ἐκείνων τών χρόνων μοῦ ἔδωσαν τά πρῶτα ἐρεθίσματα.

Ἀργότερα διάβασα γιά τό ἔθιμο. «Ὁ Καλόγερος», ὅπως τό γιορτάζουν στή Μακεδονία. Τούς ξανάγραψα, βάζοντας στοιχεῖα ἀπό τό ἔθιμο, πού νόμιξα πῶς ἔδιναν μιᾶ πλατύτερη διάσταση στό θέμα.

Ἀκόμα μνήμες παιδικές τοῦ καρναβαλιοῦ «γκαμήλα», «γαῖτα-νάκι» κλπ. ἔχουν τό μερικόν τους στό μονόπρακτο.

Ἡ τωρινή μορφή τους ἴσως νά μὴν εἶναι τελική, ἴσως νάχη ἐλλείψεις ἢ δυσκολίες γιά ἓνα θέατρο. Ὅμως γιά μένα εἶναι τελειωμένο — καί τά ἐλαττώματα ἢ προτεροήματά του μοῦ χρησίμευσαν γιά νά «πάω παραπέρα» σέ θεατρικά ἔργα πού ἔγραψα κατόπιν.

Οἱ «Μασκαράδες» τιμήθηκαν στόν «Πανελληνιον διαγωνισμό μονοπράχτων» τοῦ Ἰανουαρίου Ἰωαννίνων, τό 1973.

Διαβάστηκαν γιά πρώτη φορά στό κοινό τό 1975 τό Μάη, στή Γκαλερὸν ΩΡΑ, στά πλαίσια τών «Συναντήσεων Νέων Δημοσίων γῶν».

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

1) ΝΤΕΛΛΑΛΗΣ	8) ΚΥΡΙΟΣ
2) ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ	9) ΑΡΧΗΓΟΣ
3) 2 ΠΑΙΔΙΑ	10) ΔΑΣΚΑΛΟΣ — ΦΑΣΟΥΛΗΣ
4) 2 ΚΟΡΙΤΣΙΑ	11) ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ
5) ΓΥΝΑΙΚΑ	12) ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ
6) ΑΝΤΡΑΣ	13) ΡΟΜΠΟΤ — ΜΑΣΚΑΡΑΣ
7) ΚΥΡΙΑ	14) ΤΟ ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

(Διάφορα ἄλλα βουθά πρόσωπα, μασκαράδες)

(Δρόμος. Μπαίνει ἓνας ντελλάλης, κρατῶντας ἓνα φουρναρόξυλο, ὅπου εἶναι κρεμασμένες οἱ μάσκες πού θά φορέσουν οἱ ἠθοποιοί, στή συνέχεια τοῦ ἔργου. Εἶναι κι αὐτός μασκαρεμένος. Μαζύ του μπαίνει κι ἓνα παιδί, πού κρατάει νταούλι καί ντουρβά. Πρῶτα τό παιδί χτυπάει τό νταούλι. Ὁ ντελλάλης στέκεται στή μέση καί φωνάζει).

ΝΤΕΛΛΑΛΗΣ: Ἀκούσατε, ἀκούσατε! Ἄγγλοι, Γάλλοι, Πορτογάλοι καί Ἑλληνες! Ὅποιος σκοτώσει... (σταματᾷ).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (βγάζει τό κεφάλι του ἀπό μιάν ἄκρη): Τί λέει αὐτός;

ΝΤΕΛΛΑΛΗΣ: ... Ὅποιος σκοτώσει...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Λάθος, ρέ, πές λάθος!

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: ... λάθος! (συνεχίζει δυνατώτερα): "Όποιος δὲ σκοτώσει... (πάλι σταματᾷ).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Φτοῦ σοι, μπουνταλά! Καὶ σ' ἔβγαλαν καὶ πρῶτον - πρῶτο! Σκοτώσει δὲ σκοτώσει, θάλασσα θὰ τὰ κάνει!

(Ὁ Καραγκιόζης βγαίνει. Τὸ ἔξωτερικό του ἀφήνεται στὴν κρίση τοῦ σκηνοθέτη ἢ στὴ φαντασία τοῦ ἠθοποιοῦ πὸν θὰ τὸν παίξει. Σημασία ἔχει νὰ διατηρηθοῦν τὰ βασικά γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρα τοῦ ἥρωα).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (τραγουδᾷ):

Ροῦχο μπαλωμένο
κι ἀγέρι δυνατό
ἔγια - μύλα κι ἔγια - λέσα,
ρίχτα στὸ γυαλό!

Μιά τρύπα ἔχω στὴν κούτρα
κι ἄλλη στὴν καρδιά!
πέρασαν τὰ χρόνια,
τὸ σκάσαν τὰ παιδιά.

Ροῦχο μπαλωμένο
κι ἀγέρι δυνατό,
βίρα κι ἔγια - λέσα.
ὄνειρο φτωχό...

ΝΤΕΛΑΛΗΣ (συνεχίζει): Ἀκούσατε, ἀκούσατε, Ἄγγλοι, Γάλλοι, Ἀμερικάνοι!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τί ἀκούσαμε, ρέ, τί τρέχει;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Δὲν ξέρεις πὼς γίνεται γιορτὴ μεγάλη, καὶ πρέπει νὰ γιορτάσωμε;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Νὰ γιορτάσωμε; Νὰ γιορτάσωμε! Τί νὰ γιορτάσωμε;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Ἔτσι ὅπως εἶσαι, δὲν μπορεῖς νὰ γιορτάσεις!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Γιατί, δηλαδή, τί ἔχω;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ (ἐπιμένει): Ἔτσι ὅπως εἶσαι, λέω, τίποτε δὲν εἶσαι. Φόρεσε μιὰ μάσκα, καὶ γίνε κάτι!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Καὶ τί μοῦ χρειάζεται ἡ μάσκα; Ποιὸν νὰ ξεγελᾶσω;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Ἄ, εἶσαι στραβόξυλο βλέπω, καὶ δὲν ἰσιώνεις μὲ τίποτε. Ἔτσι τὸ θέλει τὸ παιχνίδι. Ἄν θές, λοιπὸν νὰ παίξεις, ἔλα караγκιόζο νὰ σὲ κάνω Καλόγερο!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (τοῦ κόβει μιὰ μάπα): Νά! κεφάλια! Δὲν μοῦφτανε ἡ νηστεία μου τόσα χρόνια — ἀντὶς νὰ μ' ἀνεβάσεις στὴν κλιμακωτή, τώρα πούχεις τὰ μέσα, πάλι τὸν ἑαυτὸ μου θὰ παίξω;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Ἄμ καὶ ποιὸν ξέρεις καλύτερα, βρὲ κουνενέ; Ἔλα, μπρός, καὶ δὲ θὰ χάσεις... (μιλάει στὸ παιδὶ πὸν κρατᾷ τὸ τοῦμπανο καὶ τὸ σακκούλι): Φέρτε τὰ χρυσὰ καὶ τὰ μαλαματένια, νὰ στολίσω τὸν ἀφέντη, τὸ δεξί μου χέρι! (βγάζει μιὰ κολοκίθα στολισμένη μὲ κόκκινες πιπεριές, καὶ τοῦ τὴ φορεῖ). Αὕτὴ ἔναι ἡ κορώνα σου — φόρα τη καὶ τίμα τη!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Πῶ! πῶ! πῶ! μεγαλεῖα! Ποῦσαι μάνα μου νὰ δεῖς! Παίξε μουσική! Βαρᾶτε τὰ νταούλια! Ἔλα τηλεβὶ νὰ μὲ φωτογραφίσεις! ὦπ! ὦπ!

(Παίξει τὸ νταούλι. Μπαίνουν τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια μὲ καραμουζες, μασκαρεμένα καὶ στήνουν τὸ δμοίωμα τοῦ Καρνάβαλου στὴ μέση. Σέρνουν κι ἓνα μεγάλο

κλιονθί με ρόδες. Τὸ ἀφήνουν στὸ βάθος τῆς σκηνῆς. Φοροῦν τὶς μάσκες τους, ἐνῶ ὁ Ντελάλης ντύνει τὸν Καραγκιόζη μ' ἓνα σακκί, κουδοῦνι κλπ. πὺν τὰ βγάξει ἀπὸ τὸ σακκούλι).

ΠΑΙΔΙΑ (τραγουδοῦν): Στὸλίζεται ὁ καλόγερος — καὶ βάζει τὰ χρυσά του, καὶ βάζει τὰ — ἀμάν, ἀμάν, καὶ βάζει τὰ καλά του. Φορεῖ τσουβάλι κεντητὸ — καὶ στέμμα κολοκίθα!

ΝΤΕΛΑΛΗΣ (πασαλείφει μὲ τὸ φοῦμο τὸν Καραγκιόζη, τοῦ βάζει κοκκινάδι καὶ τοῦ δίνει τὸ φουρναρόξυλο): Πᾶρε καὶ τὸ σκῆπτρο σου, παιδί μου!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Εἶμαι καλός; Εἶμαι ὄμορφος;

ΟΛΟΙ: Ἄξιος! Ἄξιος! Ἄξιος!

(Ὁ Ντελάλης σκύβει καὶ τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι, καὶ κάνει τρεῖς μετάνοιες).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Βρῆ, βρῆ μεγαλειά! Πῶ, πῶ, πῶ, χαρές! Ἄλλὰ γιὰ στάσου, ρέ! Γιὰ νὰ μοῦ κάνεις τόσες τιμές, κάτι βρωμάει. . . Τώρα πὺν μοῦδῶσες τὰ πιστήριά σου, κι ἔμεινες ρέστος, ἐγὼ τί θὰ σὲ κάνω ἔσένα;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Ἐμένα; Δὲ μὲ φτάνεις ἔμένα, κι ἡ δόξα σου μικρῆ: Πρέπει νᾶβρης τὸν καλὸ, νὰ τὸν κάνεις ἀρχηγό! Ἔτσι τὸ θέλουν οἱ παλιοὶ καλοὶ καιροί, ἔτσι λέει τὸ ἔθιμο: «Ὁ ἄξιος νὰ γίνῃ γιὰ μιὰ μέρα «βασιλεῦς» — κι ἔμεις ἀκολοῦθαμε. . .

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κι ἐγὼ νὰ μείνω ρέστος, δηλ. Νᾶτα, δὲν τᾶπα; Θὰ κάνω τὴ μαμμῆ. . .

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Ἀκοῦς δεξί μου χέρι;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Δὲν κάνει. . . ἀριστερό;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Ὅλο ζαβολιές μοῦ κάνεις, καὶ πολὺ φοβοῦμαι πὺς θὰ μοῦ χαλάσεις τὴ γιορτή!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μή. . . φοβᾶσαι, παλιόφιλε! Τί νὰ χαλάσω ἀπ' τὰ χαλασμένα;

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Πᾶρε καὶ ταύτη τὴν κουδοῦνα, νὰ χτυπᾶς ν' ἀνοίγουν πόρτες, νὰ μαζεῦεις φόρους καὶ προσφορές!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αὐτὸ μ' ἀρέσει. Τέτοια θέλω. Φέρτο δῶ! (ζώνεται τὴν κουδοῦνα, κι ἀρχίζει νὰ χορεύει): Ντρίγκι - ντράγκ! ντούγκ! ντούγκ! Ποιὸς χτυπά; Ἡ κομπάρα! «ὦ καλὸς τὴν τὴν κομπάρα!»!

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Σὲ ἀποχαιρετῶ. Τὸ ἄστρο μου ἔδωσε. Τὸ δικό σου ἀνεβαίνει. . .

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μπράβο! Αὐτὸς εἶσαι! Ἔτσι σὲ θέλω.

ΝΤΕΛΑΛΗΣ (ἀρχίζει πάλι): Ἀκούσατε, ἀκούσατε (ἡ φωνὴ του πνίγεται ἀπὸ τὸ μέγαφωνο).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τί ἀκούσατε κι ἀκούσαμε; Τώρα ν' ἀκούσης πὺς νὰ ντελαλᾶς! (Ἀπὸ τὸ μέγαφωνο ἀκούγεται μιὰ σαχλὴ ἀγροιοφωνάρα. Ὅσο λέει τὰ παρακάτω ὁ Καραγκιόζης κάνει μορφασμούς σὰ νὰ τὶς τρώει).

ΜΕΓΑΦΩΝΟ: Ἀγαπητοί μας ἀγροαταί! Ἔνεκα, διότι ἡ ἔλλειψις τῶν ἀγροτικῶν χειρῶν εἰς τοὺς ἀγρούς ἐπέφερε τὴν ἔξασθῆνσιν καὶ θανάτωσιν τῶν πατρῶων ἡθῶν κι ἐθίμων — διότι ὁ ἀνήφορος εἶναι ἀνηφορικός, κι ὁ κατήφορος κατηφορικός κι ὀλισθηρὸς — διότι αἱ σοτήριες ἐπεμβάσεις ἀνέκαθεν σώζουν τὴν χώραν ἀπὸ τὰς κατολισθήσεις τῶν ὀρεινῶν ἐδαφῶν της. Διότι τὸ μεγαλεῖον μου, οὐδέποτεν ἔπαιψε νὰ ἐλπίζει εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κλίμακος, τῆς μέζονος καὶ ἥσσονος ἀνοχῆς ὑμῶν — ἐννοῶ, ταῦτα νὰ ἐννοήσετε — (ξαφνικὰ μπηζει τὴ φωνή): Διότι ἡ χώρα χαροπαλαίει, παραπαίει, ἀσθενεῖ — εἶναι καθῆκον μου, συμφέρον μου — συμφέρον μας — νὰ τὴ διασκεδάσωμεν, νὰ τὴ χαροποιήσωμεν. . .

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: «Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη. . .!» Φτού! Τὰ μπέρδεψα, τί λέω!

ΜΕΓΑΦΩΝΟ (συνεχίζει): . . . Νὰ τὴν ὑποδουλώσωμεν! Διασκεδάστε, παιδιά μου! Πατριωτικῶς! Θρησκευτικῶς! Ὁ βασιλιάς Καρνάβαλος σᾶς προσκαλεῖ εἰς τὸ

γλέντι. Γιὰ τὴν ἀναζωογόνησιν τῶν τέκνων τοῦ ὀργάνωσε τὸν ἀποφινὸν ἑορτασμόν: Λαϊκόν! Διότι βγαίνει ἀπὸ τὸν λαόν! Γιὰ τὸν λαόν, διότι ἀπειθύνεται εἰς τὸν λαόν. Πρὸς τὸν σύμπαντα ὅμως κόσμον, διότι ἀπειθύνεται καὶ πρὸς ὅλους τοὺς σιμμάχους λαούς! Ζήτησαν τὰ ἑλληνικὰ βουνά, καὶ οἱ παγκόσμιες θάλασσες τῆς γῆρας μας! (ἀκούγεται ἔμβατήριον).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κατάλαβες;

ΝΤΕΛΛΑΛΗΣ: Λίγο.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Φτάνει. Καὶ τώρα μῶκο — κάνε μόνο ὅ,τι σοῦ λένε) (τὸν καρπαζώνει. Αὐτὸ δὲ φέρνει ἀντίστασιν). Ἔτσι μπάβο — μπήκες στὸ κόλπο. Πᾶς, ἔσι! Ἔξω!

ΝΤΕΛΛΑΛΗΣ (βγαίνοντας): Ἀκούσατε, ἀκούσατε. . .

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ἐγὼ πάντως δὲν ἀκουσα τίποτε!

(Ὁ Καραγκιόζης στέκεται μπροστὰ στὸν Καρνάβαλο καὶ χτυπᾷ τὴν κουδοῦνα. Τὸ ἔμβατήριον δυναμώνει. Τὰ παιδιὰ πιάνονται καὶ χορεύουν γύρω ἀπ' τὸ σκιάχτρο, τοῦ κορμιοῦν κορδέλλες, χτυποῦν τὶς ροκάνες κλπ.).

ΠΑΙΔΙΑ (τραγουδοῦν):

Τόσα χρόνια ἀρχηγός
ξέμαθα τί εἶμαι —
Καρναβάλι καὶ χορός,
δῆμιος πὼς εἶμαι.

Ἐλάτε νὰ χορέψωμε,
νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε.
τὸ γλέντι ἄς ἀρχίσει
ὅλοι ἄς φιληθοῦμε!

Ἀγάπη καὶ μαχαίρι
κρυμμένο μέσ' τὸ χέρι.
Ἡ ἀγάπη γιὰ μένα,
τὸ μαχαίρι γιὰ σένα!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Γιατί σαι σὺ καλὸς
καὶ τόσο σπλαχνικὸς
καὶ μ' ἀγαπᾷς πολὺ:
πότε στὴν πλάτη μου τὸ φέρνεις,
πότε στὴν καρδιά!

ΟΛΟΙ: Ζήτω! Ζήτω! Ζήτω!
Τὸ γλέντι μου θ' ἀρχίσω!

(Ὁ Καραγκιόζης χτυπᾷ τὴν κουδοῦνα καὶ κουνάει τὸ φουναρόξυλο στὶς τέσσασις γωνιᾶς τῆς σκηνῆς, φωνάζοντας):

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ρίχτε σπόρο, ρίχτε πολυσπόρι — στὴν ἄδεια μου ποδιά,
στὴν ἄδεια μου τὴν τσέπη. (Παίζει μουσική, ἀλλὰ κανένας δὲν ἔρχεται). Καλὰ με-
ρεκέτια, μορέ! (τίποτε). Γιὰ νὰ βάλω σ' ἐνεργεῖα τὰ μεγάλα μέσα! (Φοβερίζε μὲ
τὸ δάχτυλο τὸν Καρνάβαλο). Κουνήσου, μορέ! Λὲ δουλεύει τὸ μηχανήμα;

ΜΕΓΑΦΩΝΟ (Ξαναρχίζει σὰν κουρνιαχτόν): . . . Λιότι οἱ σωτήριες ἐπεμβά-
σεις. . .

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Δουλεύει!

(Μπαίνει δειλά ένα ζευγαράκι μισροαστικό, αγροτικής καταγωγής. Κοιτάζουν χαζόποπα).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Τὸ ἄκουσα στὸ ράδιο, σοῦ εἶπα, καὶ τὸ εἶδα καὶ στὴν τηλεόραση. Εἶναι ὑποχρεωτικό. Θέλεις νὰ βοῦμε κανένα μελεᾶ;

ΑΝΤΡΑΣ: Μὰ ποῦ ἀκούστηκε γλέντι μὲ τὸ ζῶρι;

ΓΥΝΑΙΚΑ: Σοῦτ! Βλέπω κάποιον νὰ πλησιάζει.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τὰ ποντίκια ἔχουν σπουδαία μύτη ποῦ εἶναι τὸ τυρί. Τώρα θὰ γελάσωμε (χτυπάει δυνατὰ τὴν κουδούνα).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Γιὰ ρότα στὸ ταμεῖο.

ΑΝΤΡΑΣ: Ἄν εἶναι νὰ πληρώσωμε, δὲν πᾶμε.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (φωνάζει): Περάστε, κόσμε! Περάστε λαέ μου! Ἐδῶ τὸ πανόραμα μὲ τὶς μοιραίες! Ἄγρια θηρία τῆς Ἀφρικῆς ἐξημερωμένα, γλύφουν τὰ πόδια σας σὰν ἀρνάκια. Ὅλα στὴ φτῆνη, ὅλα στὸ τζάμπα!

ΓΥΝΑΙΚΑ: Δὲ σοῦ τῶτα γῶ; Ἄφοῦ τὸ ἀνεκοίωσε τὸ τελοεικὸν δύχτι!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (συνεχίζει): . . . Ἀκούσατε, ἀκούσατε! Ὁ Καρνάβαλος καλεῖ ὅλο τὸν κόσμο στὸ πανηγύρι. Μ' ἔξοδα ὅλοι χαρεῖτε, ὅλοι διασκεδάστε, ὅλοι σκεφτεῖτε. . . Τρέξατε! τρέξατε, ἀπόψε ἔχει τὰ κέρφια του καὶ τὰ κεσάτια του! Λέτε ὅ,τι θέλετε, τρῶτε ὅσο θέλετε, κάντε ὅ,τι γουστάρετε! Τὰ ἔξοδα πληρώνονται στὸ τέλος τοῦ χρόνου! Ὅλα ἐπιτρέπονται! Φορέστε τὴ μάσκα! Κι ἂν δὲ φορᾶτε, ἐμπρός. Παίξτε τὸ ρόλο σας. Ὅλοι στὸ γλέντι!

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἐχει πρόγραμμα, μπάριμπα, ἔχει πρόγραμμα;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ἄμὲ: Ἐμένα γιατί μ' ἔχουν ἐδῶ πέρα, θαρρεῖς; Ἐχει θέμα, ἔχει μπουνίδι, κανονίδι καὶ κλωτσίδι. Ἄλλος γιὰ τὶς δίκες, κι ἄλλος γιὰ τοὺς λόγους. Ἐχει γιὰ τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς λωποδύτες! Τὸ μεγάλο τοίρκο ἔχει καρναβάλι, κι ἡ τέντα του σκεπάζει ἅπασες καὶ ἅπασῶν! (Τὸ πρῶτο ζευγάρι μπαίνει στὸ χῶρο τῆς γιορτῆς — ἀκολουθεῖ κι ἄλλο ζευγάρι, ἠλικιωμένο, «παλιᾶς σχολῆς», ἡ κυρία φορεῖ καπέλλο, ὁ κύριος μονόκλ, κλπ. Μπαίνουν κι ἄλλα πρόσωπα. Ὅλοι παίρνουν μὰ μάσκα, τὴ φοροῦν καὶ παίρνουν θέση γύρω ἀπ' τὸν καρνάβαλο).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ἠὼ, πῶ, πελατεῖο ποῦτεσε στὸ τζάμπα. Καλὰ τοὺς ἔλεγα γῶ νὰ καταργήσουν τὸ χορῆμα, νὰ κάνουν χουσές δουλειές.

ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΗ ΚΥΡΙΑ: Παιδί μου, ἐσὺ ποὺ φαίνεσαι νὰ ξέρεις τόσα πολ-
λά, κι ἡ γλῶσσα σου πᾶει ροδάνι, μπορεῖς νὰ μᾶς κατατοπίσεις τί γίνεται σήμε-
ρα στὴ γειτονιά μας, κι ὅλος ὁ κόσμος μουλάθηκε καὶ τρέχει, πατεῖς με πατῶ σε;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Περάστε, λαέ μου! Ἐγὼ νὰ σᾶς ξεναγήσω, νὰ σᾶς γνω-
ρίσω τ' ἀπόκρυφα τοπία τῆς χώρας μας. Ἐδῶ ὅλα σήμερα θὰ βγοῦν στὸ φῶς. Μὴ
φοβάστε τὴν ἀλήθεια. Τὴν ἔχομε δῶ πέρα φυλακισμένη (δείχνει τὸ κλουβί, ποῦχουν
φέρει τὸ παιδί ἀπ' τὴν ἀρχή). Γιὰ νὰ μὴ μᾶς ξεφύγει. Γιὰ νὰ τὴν προστατέψωμε
ἀπὸ τοὺς ψεῦτες. Δεξιὰ μας ἡ ἀνατολή, κι ἀριστερὰ ἡ δύση. Στὴ μέση τὸ κλουβί.
Λάβετε θέσεις, λοιπόν, λάβετε θέσεις!

ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΣ ΚΥΡΙΟΣ (στὴν Κυρία): Θέλεις νὰ μείνωμε;

ΚΥΡΙΑ: Εἶναι ὑποχρεωτικό; Μήπως εἶναι ἐπικίνδuno;

ΚΥΡΙΟΣ: Γιὰ νὰ εἴμαστε ἐν τάξει, ἄς ρωτήσωμε νὰ μάθωμε τοὺς κανονισμούς.

ΚΥΡΙΑ (στὸν Καραγκιοζή): Μὰ δὲν καταλαβαίνω, παιδί μου, τί θὰ γίνῃ. Τί
πρέπει νὰ κάνωμε;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Νὰ παίξετε τὸ ρόλο σας. Ἐδῶ θὰ παρελάσουν τὰ σοβαρὰ
καὶ τ' ἄστεϊα.

ΚΥΡΙΑ: Μὰ ἐμεῖς δὲν εἴμαστε θεατρίνοι. Εἴμαστε θεατές.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Καὶ τί μ' αὐτό; Μάσκα δὲ φορᾶτε κι ἐσεῖς; Λόγο δὲν ξέ-
ρετε νὰ βγάλετε;

ΚΥΡΙΟΣ — ΚΥΡΙΑ (μαζύ): Μὰ τί νὰ ποῦμε;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (χάνει την ύπομνή του): "Εχ, πιά, τζάνουμ! "Αμα δὲν ἔχετε τίποτε νὰ πείτε, καθήστε στὴν ἄκρη καὶ κάνετε χάζι. Πάντως μπορεῖ ἔτσι νὰ τὴν πατήσετε. Τὸ μαγαζὶ ἐγγύηση δὲ δίνει.

ΚΥΡΙΟΣ: Πολὺ γραφικὰ μιλάς, παιδί μου, καὶ μᾶλλον θὰ μείνωμε. Ἔχω μιὰ προαίσθηση πὼς θὰ εἶναι πρωτότυπη ἢ γιορτὴ σας.

ΚΥΡΙΑ: Ἔχω τὰς ἐπιφυλάξεις, ἀλλὰ ἄς εἶναι. Μόνο νὰ βροῦμε καμιά καλὴ θέση. "Οχι ἐδῶ δίπλα στοὺς χωριάτες. Μυρίζουν ξυνίλα! Πᾶμε στὴν ἄλλη ἄκρη (κάθονται. Τὰ παιδιά τοποθετοῦν τὰ σκηνικά).

ΕΝΑ ΑΓΟΡΙ: Ἐδῶ τὸ δέντρο κι ἡ θηλειά.

ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΙ: Κι' ἐδῶ τὸ κλουβί.

ΑΛΛΟ ΑΓΟΡΙ: Κι ἐδῶ τὸ ἐδώλια!

ΑΛΛΟ ΚΟΡΙΤΣΙ: Κι ἐδῶ τὸ βῆμα.

(Ὁ Καραγκιόζης ἀνεβαίνει στὸ βῆμα — ἔνα καράσι).

ΠΑΙΔΙΑ: Λόγο! Λόγο! Θέλομε λόγο!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: "Ολοι θὰ μιλήσουν, τὸ λόγο τους θὰ ποῦν. Ἄλλοιὼς δὲν ἔχουν θέση στὴ γιορτὴ! (πίπιζα, νταούλι κλπ.).

ΠΑΙΔΙΑ (τραγουδοῦν):

Ὁ δῆμος ἀναστήθηκε,
ζήτη τὸ κρασί!
Ξεφάντωμα μεθύσι,
ἐλάτε ὄλοι μαζύ.
Θύματα καὶ θύτες
ἄς γιορτάσωμε,
τὸ λόγο σας ζητᾶμε
νὰ σᾶς χορτάσωμε (κερνοῦν κρασί ἀπὸ λαγήνια).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μπρέ! Πὼς τὸ ξέχασα! Ἐμεῖς πίνουμε καὶ γλεντᾶμε, κι ἡ ἐντολὴ πάει περίπατο! (μιμεῖται τὸν ντελάλη): «Ναῦρης τὸν καλὸ νὰ τὸν κάνεις ἄρχηγό». Ἐνας λόγος εἶναι κι αὐτός! Ἄπὸ ποῦ νὰ ξέρω γὼ πὼς θάναι καλός; Μὴν καὶ θὰ τῷχει γραμμένο στὸ κούτελό του; (φρονάζει). Ἐναν ἄξιο γιὰ «βασιλέ», μωρέ! Ποιὸν νὰ διαλέξω... Θὰ φέρω μιὰ στροφή μὲ κλειστά μάτια, κι ὅπου δείχνει τὸ χέρι μου σὰν τ' ἀνοίξω, αὐτὸς θάναι (στρέφει καὶ τέλος δείχνει τὸν καρνάβαλο). Ἐοῦ! Σὲ στέφω «βασιλέ». (Τὸ σκιάχτρο γελᾷ καὶ κουνᾷ τὸ κεφάλι του. Ὁ Καραγκιόζης τὸ φοβερίζει). Ὅρῃστε σέβας! Δὲ φτάνει ποῦ ἡ στραβομάρα μου σ' ἔκανε καί... Σιωπῆ, ἀρχιμασκαρά! (τοῦ φοράει τὴν κορώνα ποῦ βγάζει ἀπ' τὸ κεφάλι του. Μιζερα): Παραιτοῦμαι γιὰ χάρη σου, μασκαρά! (πίσω ἀπ' τὸ σκιάχτρο βγαίνει ὁ μασκαωμένος Ἄρχηγός. Παίρνει τὴν κολοκύθα - κορώνα καὶ τὴ φορεῖ στὸ δικό του κεφάλι).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (σέρονντάς τον ἀπ' τὴ γραβάτα): Σᾶς παρουσιάζω τὸ μεγάλο Ἄρχηγό.

ΑΡΧΗΓΟΣ: Σιγά, παιδί μου, μὴν τραβᾷς!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Καλά, τότε! Σᾶς παρουσιάζω τὸν... Ἄρχηγό. Χωρὶς τὸ «μεγάλο». Αὐτὸ εἶν' αὐταξοῖσο!

ΠΑΙΔΙΑ:

Λόγο! Λόγο! Παῖξε τὸ ρόλο σου καλά,
καὶ κοίτα νὰ μὴ χάσης —
θὰ σὲ καρπαζώσουμε
τις πᾶσες ἄμα χάψης!

ΑΡΧΗΓΟΣ: Θέλω ένα ήρωον! Ἄλλοιῶς δὲν μπορῶ νὰ ἐμπνευστῶ!
ΠΑΙΔΙΑ (τρέχουν καὶ τοῦ φέρνουν ἕνα ξύλινο νεκρὸ στρατιώτη):

Τρέξτε νὰ τοὺς βροῦμε — ὄλους τοὺς νεκρούς.
Λόγο νὰ τοὺς βγάλουν — στέφανα πολλὰ
πάνο νὰ τοὺς βάλουν — κι ἔλα πᾶν καλά!

ΑΡΧΗΓΟΣ (ἀρχίζει): Ἦρωες.
ΠΑΙΔΙΑ (τραγουδοῦν):

Οἱ πεθαμένοι δὲν ἀκοῦν,
ὦχ, χό, χό χοχό!
Τί καλά ποὺ κάνουν —
τῶχουν σιγουριά!

ΑΡΧΗΓΟΣ: Ἦρωες! Ἡρωϊκοὶ τῶν ἡρώων ἦρωες! Ἡ θέσις σας εἶναι αὐτὴ ποὺ σᾶς ἔπρεπε. Ἔσασι ἦρωες, λέγω — ἡ βαρειά σιὰ σας μᾶς σκέπει ἀπὸ ψηλά. Ἐκεῖ ἡ θέσις σας, ἐπιαναλαμβάνω, ἐκεῖ, ἐκεῖ εἶστε καλά! Λιότι ἄλλως, πῶς θὰ εἶχαμε μνημεῖα καὶ ἡρώα; Πῶς θὰ βγάξουμε λόγους, νὰ παραδειγματίζουμε τοὺς ἀπογόνους; Ἔσεῖς δίδετε τὸ παραδειγμα. Οἱ νεώτεροι θὰ σᾶς ἀκολουθήσουν, κι ἐμεῖς οἱ παλιότεροι θὰ βγάξουμε πάντα τοὺς ἡρωϊκοὺς λόγους, τῶν ἡρωϊκῶν ἡρώων ἐμπροσθεν τῶν ἡρώων. Ζήτησαν οἱ ἦρωες — νεκροί, νεκροί, νεκροί, τῆς ἀθανάτου τρισχιλιετοῦς φυλῆς. Μοῦ δίνετε τὸ δικαίωμα νὰ καταθέσω ταπεινὸν στέφανον — (βγάζει τὴ λουρίδα του), μοῦ δίνετε τὸ δικαίωμα, λέγω — διότι ἐγὼ εἶμαι ζωντανός. Ἔσασι! Ἔσασι! Ἔσασι! Ἔσεῖς μὲ τοὺς νεκρούς, ἐγὼ μὲ τοὺς ζωντανούς. Ζήτησαν οἱ ἦρωες νεκροί! (Τὸ πλῆθος σωπαίνει).

ΚΑΡΑΓΚΚΙΟΖΗΣ: Καλύτερα κατέβα, μπάρομπα, γιατί μοῦ μυρίζεται μπόρα. Λέν ἔχει παῖξε - γέλασε σήμερα. Ἐδῶ ναι καρναβάλι.

(Ὁ Ἀρχηγὸς κινδύεται πίσω ἀπ' τὸν καρναβάλο. Τέσσερις «μυστικοὶ» μασκαράδες Παλιάτσοι, πιάνουν τὰ πόστα, γύρω ἀπ' τὸ κλουβὶ τῆς «ἀλήθειας»).

ΚΑΡΑΓΚΚΙΟΖΗΣ: Ὦχ! Πολὺ δὲν ἄργησαν οἱ βλάμηδες, βλέπω. Εἶπα κι ἐγὼ — μποροῦσε νὰ λείψει ὁ Μάρτης ἀπ' τὴ Σαρακοστή; Ἄσε καὶ θὰ τοὺς χορέψω γῶ! (φωνάζει): Ποιὸς ἔχει σειρά; Ποιὸς βγαίνει τώρα;

(Ἀνάμεσα στὸ πλῆθος ποὺ ἔχει μπεῖ κι ἕνας δασκαλάκος, γερὸ - Φασουλῆς. Τὰ παιδιὰ τὸν στρώχουν).

ΠΑΙΔΙΑ: Ὁ γερο - Φασουλῆς ντρέπεται, κάνει κόγγεξες, δὲ θέλει νὰ μιλήσει.

ΚΑΡΑΓΚΚΙΟΖΗΣ: Λὲ γίνονται τέτοια πράματα δῶ πέρα! Ἐδῶ εἶναι ἄσυλο. Λέν ἔχει οὔτε φόβο, οὔτε ντροπές! Νὰ σοῦ φέρομε μιὰ σίτα! Ἐμπρός, μίλα!

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Ἦσυχαι, παιδιὰ μου! Τὸ ξέρω πὸς δὲν κάνετε χωρὶς καζούρα! Λέν ἔχω πολλὰ νὰ σᾶς πῶ. Ἔσεῖς τὰ ξέρετε καλύτερ' ἀπὸ μένα. Τόσα χρόνια δασκαλὸς τίποτε δὲν ξμαθα οὔτε στὰ παιδιὰ, οὔτε σ' ἐλόγου μου! Τώρα στὰ γεράματα μόνο κατάλαβα γιατί — κάτι ποὺ ἔχει λίγη ἀξία. Ἔτσι μοῦ φαίνεται. Πῆρα, λοιπόν, μιὰ μεγάλη ἀπόφαση — μόνο ποὺ εἶμαι πολὺ γέρος κι ἀνίκανος πιά, γιὰ νὰ τὴ βάλω σὲ πράξη. Ἄν θέλετε, ἀκοῦστε τὴν!

ΠΑΙΔΙΑ: Ν' ἀκούσομε! Ν' ἀκούσομε!

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Σκέφτηκα ν' ἀφαιρέσω ὄλες τίς «προστακτικέες» ἀπ' τὴν ομιλία μου. Ἀναλύω πὸς ὅτι καὶ νὰ πῶ, ἀκόμη καὶ τὴν πιὸ ἀπλὴ κουβέντα, ἀκόμη καὶ φράση τρυφερῆ, ἠχητὴ σὰν προσταγή, σὰν παρότρυνση ἢ διαταγή. Μπορεῖ νὰ πέφτω ἔξω, ἀλλά, προσέξτε το κι ἐσεῖς καὶ θὰ με καταλάβετε, οἱ πέντε στίς δέκα κουβέντες εἶναι — σὲ ἔγκλιση προστακτικῆ. Ἀκόμη κι ὅταν λὲς στὸ παιδί σου: «Φίλησέ

με!», είναι προστακτική! «Έλα!», «Φύγε!», «Πές μου!», «Στώπα!»... Πίσω από τούτη την ἔγκλιση βρήκα πόσο καταπιέζομε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο! Καταργήστε, λοιπόν, τὴν προστακτικὴ, θάθελα νὰ σᾶς πῶ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι μιὰ προσταγὴ καὶ δὲν μ' ἀρέσει, εἶπα νὰ τὴν καταργήσω. Ὅμως δὲν ξμαθα νὰ ζητῶ ἀλλοιῶς οὔτε γὼ ὁ δάσκαλος...

ΠΑΙΔΙΑ: Σωστά! Σωστά! Μπράβο! Ἄριστα! Θέλομε κι ἄλλο! Θέλομε κι ἄλλα νὰ μᾶς πῆς!

ΔΑΣΚΑΛΟΣ: Λὲν ἔχω τίποτ' ἄλλο (ὀποκλίνεται). Αὐτὸ εἶναι τὸ ἄλφα καὶ τὸ ὀμέγα τῆς φιλοσοφίας μου... πιά!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (μόνος του στὸν ἑαυτὸ του): Ὁρσε, γαῖδαρε! Ὁρσε, μάγκα! Ζοῖς σὲ λόγου μου τώρα. Τί ἔκανα... τί ἔκανα... Γιατί μ' ἔπιασε ἡ προεπιόρα νὰ βάλω ἀρχηγηλίκι στὸ κεφάλι καὶ τὴν πάτησα; Ἐτοῦτος ἦταν γιὰ «βασιλέ». Μὲ τοῦτον μπορεῖ καὶ νὰ γλύτωνα τὴν διὰ βίον — καρπαζία. Κι ἐγὼ ὁ μάγκας ὁ στραβοὺλιακας μὲ δυὸ μάτια... πῆγα κι ὄχ! ὄχ! Ὁ Θεὸς ἄς βάλει τὸ χερᾶκι του τώρα! (Τὰ παιδιὰ σηκώνουν τὸ δάσκαλο στὰ χέρια).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Σιγὰ μὴν τὸν διαλύσετε τὸ δόλιο, βρῆ παιδιὰ, αὐτὸς εἶναι πνεῦμα καὶ ἀναλήφτετε στοὺς οὐρανοὺς!

(Ἀρχίζει καὶ παίζει στρατιωτικὴ μουσικὴ). Οἱ παλιάτσοι - μασκαράδες μ' ἕνα μακρὸν σκοινὶ σέρνουν τὸ κλουβὶ τῆς ἀλήθειας στὰ καρπούλια του καὶ τὸ φέρνουν στὴ μέση).

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Καλὴσπέρα εἰς ὅλους σας πέρα ὡς πέρα. (Ὅλοι τώρα, κι ὁ Καραγκιόζης μαζεύονται στὴν ἄκρη κι ἀκοῦν χωρὶς νὰ κάνουν θόρυβο). Ἡ ἀλήθεια εἶν' ἕνα νόμισμα ποὺ δὲν περνάει καθόλου. Ὅλοι τὴν κλωτσᾶνε καὶ τὴν παραπετᾶνε. Μιᾶς λοιπόν καὶ δὲν ἔχει ἀξία, τὴ βάλουμε κι ἐμεῖς στὸ κλουβὶ — κι ἔτσι μονάχα στὸ τσίροκο μας βρήκε προστασία. Τὴ βάλουμε στὴν πρωτοκαθεδρία. Τώρα ὅλοι σκύβουν μπροστά της, ὅλοι τὴν προσέχουν, ὅλοι τὴν τιμοῦν. Νᾶτην, ἐκεῖ μέσα εἶναι...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (σιγὰ, μόνος): Ἐτσι, λέει καὶ στὸ παραμῦθι, εἶχαν τὴ Σταχτομάρω οἱ ἀδερφάδες της κρυμμένη κάτ' ἀπ' τὴν καλάθα, ἀλλὰ αὐτὴ μὲ τὴ βελόνα τρύπαγε τὸν κῶλο τοῦ βασιλιᾶ ποὺ πῆγε νὰ καθήση πάνω καὶ τοῦ προξένησε μεγάλην παραζήν!

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ - ΚΛΟΟΥΝ (πλησιάζει): Ἐγὼ δὲ βλέπω τίποτα.

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Ἄπ' ἔξω δὲ φαίνεται τίποτε. Ἐμπὰ ὅμως μέσα, νὰ σοῦ πῶ ἐγὼ τὴν ἀλήθεια χειροπιαστὴ (ὁ Ἀνθρωπάκος διστάζει): Ἐμπὰ, ντέ!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Πάει, αὐτὸς, ἀλληλοῦῖα, τὸν ἔπιασε ὁ μπόγιας. Γιατί νὰ θέλεις, παιδί μου, νὰ μαθαίνεις πολλὰ, γιατί δὲν κάθεσαι στ' αὐγά σου; Ἐγὼ φταίω! Ἐμένα κρεμάστε, ἐμένα στὴν κλούβα!

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Ἐμπὰ, ντέ! Ἄσπεῖο εἶναι, καρναβάλι — δὲν κινδυνεύεις! Ρῶτα καὶ τὸ φύλακα (δείχνει τὸν Καραγκιόζη).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτε ἅμα μιλοῦν οἱ μεγαλύτεροί μου. Ἐγὼ τότε σωπαίνω καὶ μαθαίνω! μόνος): Τί ἔκανα ὁ γαῖδαρος, τί ἔκανα!

(Ὁ Ἀνθρωπάκος ἀβέβαια πλησιάζει. Τὸν βουτοῦν καὶ τὸν ρίχνουν μέσα. Ἡ πόρτα κλείνει αὐτόματα).

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Ὁχ!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ὁχ καὶ ὄξινος τώρα!

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Χά! χά! χά! Βλέπεις τώρα; Εἶναι σύστημα αὐτὸ ἢ δὲν εἶναι; Ἄμ τί νομίζεις κάνομε μεῖς τόσα χρόνια δῶ πέρα; Τώρα σ' ἔχομε στὸ χέρι. Μίλα! Πές! Λὲν ἔχεις ἄλλο δρόμο!

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ (χτυπιέται): Ἀφήστε με νὰ βγῶ ἔξω! Εἶμαι ἄθῶος! Λὲν ἔκανα τίποτε! Τίποτε!

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Αὐτὰ εἶναι λόγια. Τί «μηχανή τῆς ἀλήθειας» δὲ σφάλλει ποτέ! Λέγε ὅτι ἔχεις νὰ πῆς τώρα! Ἀλλοιῶς δὲν ἔχεις σωτηρία!...

ΚΥΡΙΑ (στὸν Κύριον): Μὰ σοβαρὰ τὸ κάνουν;

ΚΥΡΙΟΣ: Δέ φαντάζομαι, χρυσή μου! Πρέπει νάσαι τὸ SUSPENSE! Ἄν καὶ τὸ βροσκο λίγο μπανάλ...

ΚΥΡΙΑ: Λιατηρῶ πάντα τὶς ἐπιφυλάξεις μου!

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ (ἀφοῦ καθήσῃ κάτω ἐξουθενωμένος): Ἐγώ, ξέρετε, δὲ γεννήθηκα! Λέν τὸ θυμᾶμαι καθόλου. Ὅλο οἱ ἄλλοι μοῦ λέγαν: «Γεννήθηκες πρὶν ἀπὸ κείνον τὸν πόλεμο — ἢ σὲ κείνη τὴν κατοχή. . . ἢ, ἐστὶ ἡσούνα μωρὸ τότε ποὺ βομβαρδίζανε. . . Ἐγὼ δὲν τὸ θυμᾶμαι καθόλου τὸ γεγονός. Φαίνεται ὅμως πὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἦταν πολὺ θυμωμένοι γιὰ τὴ γέννησή μου. Πάντα ἀγριεμένοι μὲ ρωτοῦσαν, πρῶτα στὸ σχολεῖο: «Ἐτῶν;». Ὕστερα στὸ στρατό: «Ἐτῶν;». Ὕστερα στὴν ἐκκλησία στὸ γάμο μου: «Ἐτῶν;». Πάντα, σὰ νᾶταν αὐτὸ κάποιο λάθος, καὶ κάθε χρόνο μεγάλωνε, καὶ ἐγὼ ἔπρεπε νὰ μὴν τὸ ξεχνῶ, νὰ τὸ μετρῶ, νὰ μὴ μοῦ ξεφεύγει ἡ ἡμερομηνία ἢ καμμιά μέρα ποὺ περνοῦσε. Ἄν μποροῦσε νὰ μὴν εἶχα ἡλικία, μιάς καὶ δὲ θυμᾶμαι τὴ γέννησή μου, πὼς νὰ σᾶς κάνω νὰ τὸ καταλάβετε. . . νὰ μὴ μὲ ρωτοῦν ἀγριεμένοι ἄνθρωποι: «Ἐτῶν;». Ἴσως καὶ ἐκείνους νὰ τοὺς πείραζε ποὺ ἔπρεπε νὰ θυμοῦνται τὴ δική τους ἡλικία, ὅταν ἄλλοι τοὺς ρωτοῦσαν: «Ἐτῶν;». . . Πολλὴ ὀλιβερὴ ὑπόθεση, σᾶς λέω. Γιὰτὶ κανένας δὲ νοιαζότανε νὰ μάθει πόσα χρόνια ἤμιουν ζωντανός. Μόνο ἔπρεπε νὰ γεμίζον νουμέρα κατὶ χαρτιά, ποὺ φαίνεται καὶ τὰ σιχαίνονταν καὶ οἱ ἴδιοι. Ἀλλοιῶς γιὰτὶ νᾶσαι τόσο κατσουφρδες;

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Φτάνει — πολλὰ εἶπες! (χαμογελάει γιὰ νὰ διασκεδάσει τὴν ἐντύπωση. Κανεὶς δὲ μιᾶ). Κανένας ἄλλος παρακαλῶ; Τίποτε πιὸ εὐχάριστο;

ΧΩΡΙΚΗ ΓΥΝΑΙΚΑ (πετάγεται πάνω): Ἄντρα, θέλω νὰ μιλήσω καὶ ἐγώ.

ΑΝΤΡΑΣ: Κάτσε κάτω, μωρή! Βοήχες τὴν ὥρα. Τί ξέρεις ἐσὺ νὰ πῆς;

ΓΥΝΑΙΚΑ (σηκώνεται ἀπτόητη καὶ πλησιάζει τὸν Παλιάτσο): Κύριε καπετάνιο, μπορῶ νὰ βγάλω καὶ ἐγὼ λόγο;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ἄκου λέει, τώρα πῆρ' ὁ κουτσὸς κατήφορο!

ΓΥΝΑΙΚΑ (χαρὰ ἀλλὰ ἀμηχανία): Καὶ τί νὰ πῶ;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ὅ,τιδήποτε. Μιάς καὶ μασκαρευτήρες, κατὶ θὰ ξέρεις.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Ἀέ μασκαρευτήρα, ἔτσι εἶναι!

ΟΛΟΙ: Μπρός! Λέγε, λέγε! Μὴ χαλάς τὸ παιχνίδι.

ΓΥΝΑΙΚΑ: Καθὼς περνοῦσα γιὰ νᾶρθω ἐδῶ, ποὺ λέτε, ἀπὸ ἓνα μαγέρικο μοῦ μύρισε στυφάδο! Θέλετε νὰ σᾶς πῶ γιὰ μυρωδιές; Κάθε φράϊ ἔχει καὶ ἄλλη μυρωδιὰ ξέρετε. Γιὰτὶ καὶ πὼς; Ἄ, αὐτὸ πᾶ εἶναι μεγάλη τέχνη, καὶ ἂς μὴν πληρώνεται καθόλου! Ποιὸς μᾶς ἔχει σὲ ὑπόληψη ἐμᾶς τὶς νοικοκυρές; Ἐπάγγελμα λέει, «οἰκιακά». Καὶ ὅλοι σὲ κοιτοῦν μὲ οἴζτο. Ἀλλὰ ἐμεῖς κρατάμε τὶς μυρωδιές τῆς κουζίνας στὴν ἐξουσία μας, καὶ οἱ νόμοι καὶ οἱ προφήτες κρέμονται ἀπ' τὴν κατσαρόλα μας!

ΟΛΟΙ: Ζήτω, ζήτω ἢ κατσαρόλα, ζήτω ζήτω οἱ λιχουδιές!

ΑΛΛΟΙ: Νὰ τὴ στέψουμε βασίλισσα φουφού! (τῆς φροοῦν τὴν κατσαρόλα στὸ κεφάλι, καὶ ὁ Καραγιοζῆς διατάζει).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Γονατίστε κοπρίτες!

ΑΝΤΡΑΣ: Γιὰ κοίτα μεγαλεῖα, ἢ Κατίγκω!

ΓΥΝΑΙΚΑ (παίρνει φόρα): Ἄμ καὶ γιὰ τὴν προῖκα, τί νὰ πῶ, κύρ καπετάνιο; Ἐτσι καὶ γεννηθῆ τὸ θηλυκό, σὰ νᾶσαι γυμνοσάλιαγκας, ντὲ καὶ καλὰ νὰ τὸ ντύσουν μὲ σπῆτι καὶ τὰ λοιπὰ καὶ τὰ λοιπὰ.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐπίκτητον. Ἐμεῖς ποὺ τάχωμε τὰ κέρατα ἀπὸ γεννησιμῶ μας τί νὰ ποῦμε; (γέλια, ροζάνες).

ΓΥΝΑΙΚΑ: Εἶναι μεγάλη ἀδικία. . .

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Σὲ ἔννοῶ σπλάχνον μου, σὲ χαιρετῶ, σὲ φιλῶ, σὲ ἀγαπῶ!
Βασίλισσά μου, θεά μου, λατρεία μου, φῶς μου, κοιλία μου!

ΟΛΟΙ: Ζήτω!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Χωρὶς ἔσένα, ἀπὸ σένα γιὰ μένα, τίποτε γιὰ κείνους γιὰ σένα.

ΟΛΟΙ: Θὰ σοῦ στήσουμε ἄγαλμα! Θὰ σοῦ γράψουμε τραγουδία. Εἶσαι ὁ ἄγνωστος στρατιώτης τῆς κατασκόλας. (Ὅλοι σηκώνονται καὶ πιάνονται, χορεύουν καὶ τραγουδοῦν γύρω τῆς).

ΟΛΟΙ (τραγουδί):

Τζοῦμι καὶ μὰμι - παραπαπάμι!
Ὅλοι μέσα γιὰ νὰ φᾶν!
Ποῦ τὸ πᾶν καὶ τί κοιτᾶν,
μιὰ μασὼν μιὰ χαιρετᾶν!
Ζήτω τῆς κοιλίας
καὶ τῆς κατασκόλας!
Τῆ χαιρετοῦν οἱ νόμοι,
λιγώνονται οἱ κόσμοι.
Δὸς καὶ μένα, μπάρμιπα
νὰ γερμίσω τὴν κοιλιά,
νὰ χορτάσει ἢ πείνα
νὰ περνᾶμ' ἔλοι καλά.
Τζοῦμι καὶ μὰμι - παραπαπάμι,
ὄλοι μέσα γιὰ νὰ φᾶν!

(Σηκώνουν τραπέζια μὲ τὸ ἓνα δαχτυλὸ τὰ παιδιὰ, φέρνουν λαίγια καὶ πίνουν, σὰ χορευτικὸ κομικὸ — πίπιζες νταούλι, καὶ βγαίνουν ὄλοι ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἄνθρωπο τῆς κλούβας, τὸ ἠλικιωμένον ζευγάρι καὶ τοὺς παλιάτσους).

ΚΤΡΙΑ: Πρόσεξες τί λιμασμένον πλήθος; Ποτέ δὲ θὰ ξεμάθουν αὐτὴ τους τὴ συνήθεια. Ποτέ δὲ θὰ μπορέσουν ν' ἀνεβοῦν λίγο ψηλότερα!

ΚΤΡΙΟΣ: Μὰ δὲν εἶναι καὶ τόσο εἴκολο νὰ ξεπεραστοῦν τέτοια πράγματα, χρυσή μου. Θέλεις μιὰ μέντα; (ἡ Κυρία δέχεται ἀναστενάζοντας).

ΚΤΡΙΑ: Ἄν καὶ τὸ θέαμα εἶναι χυδαῖο, καλύτερα τοῦ πλουτίζομε τίς γνώσεις μας, παρὰ νὰ καθόμασταν πάλι μέσα.

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ (κρυφοκουβεντιάζει μὲ τοὺς ἄλλους): Πρόσεξε μὴ σοῦ ξεφύγη καμιὰ φάτσα. Τοὺς θημᾶσαι καλά: Τί; Εἶναι μασκαράδες; Αὐτὰ εἶναι προσχήματα (βγαίνει. Μένει τὸ ζευγάρι. Ὁ κύριος σηκώνεται καὶ κόβει βόλτες γύρω - γύρω στὸ κλουβί. Ὁ παλιάτσος ποὺ ἔμεινε, μυρρίζει τὴν κουζίνα καὶ μὴν μπορῶντας νὰ κρατηθῆ πάει κι αὐτὸς νὰ φάει).

ΚΤΡΙΑ: Ἄναργυρε, νιώθω πὼς θὰ μὲ συγχίσεις!

ΚΤΡΙΟΣ: Μουῖδιασα, χρυσή μου, ὅλη τὴν ὥρα καθισμένος καὶ τόσος θόρυβος μὲ κούρασε. Θὰ ἤθελα νὰ εἶχα μιὰν εἰρηνικὴ συνομιλία μὲ τὸν ἄνθρωπο τῆς κλούβας

ΚΤΡΙΑ: Εἶναι ἐπικίνδυνον. Ἐξ ἄλλου, τί κοινὸ ἔχετε σεῖς νὰ πεῖτε;

ΚΤΡΙΟΣ (κοιτάζει τὸν ἀνθρωπάκο ποὺ ἔχει καθίσει κι ἀκουμπήσει τὸ πηγούνι στὰ γόνατα): Στενόχωρα;

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ (κουνάει τὸ κεφάλι).

ΚΤΡΙΟΣ: Ἔτσι ἀκριβῶς εἶναι καὶ στὸ διαμερίσμα μας, ξέρετε. Στενόχωρα. Δὲν μποροῦμε ν' ἀπλωθοῦμε. Πρέπει νὰ σκίθωμε, ἀλλιῶς χτυπᾶμε τὸ κεφάλι μας στὸ ταβάνι. Εἶναι δικό μας ὅμως καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἐγκαταλείψωμε. . .

ΚΤΡΙΑ: Ἄχ, Ἄναργυρε, ἀφελῆ! Ποτέ σου δὲ θὰ ξεπεράσεις τὴν ἀδυναμία

σου να πιάνεις κουβέντα με αγνώστους και να λές τὰ οικογενειακά σου. Τί ζῶον ποῦ γίνεσαι ὄρες - ὄρες. Εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσεις λογαριασμό σ' αὐτὸ τὸ φυλακισμένον ὄν, ἂν τὸ διαμερίσιμά μας εἶναι φαρδὴ ἢ πλατὺ; Θὰ βροῦμε κανένα μπελά!

ΚΥΡΙΟΣ: Καὶ δὲ μοῦ λέτε, θὰ μείνετε πολὺ ἐκεῖ μέσα;

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ (σηκώνει τοὺς ὄμους).

ΚΥΡΙΟΣ: Εἴδατε, λοιπόν, ἀπὸ ἓνα ἀστεῖο μπορεῖ νὰ τὸ βρῆ ὁ ἄνθρωπος τὴν σήμερον ἡμέραν (ἐμπιστευτικά): Ἐγὼ ποτέ μου δὲν ἀνακατεύτηκα σὲ τίποτε. Μόνο βλέπω ἢ δὲ βλέπω. Εἶναι τόσο στενὸ τὸ διαμερίσιμά μας, ποῦ αὐτὰ εἶναι πολυτέλειες γιὰ μᾶς. Σὰς νιώθω πάντως πολὺ καλά! Πάρα πολὺ καλά! Πάρα πολὺ καλά, σὰ νᾶμουν στὸ κλουβί σας! Ἄκριθῶς!

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Λὲ θὰ μοῦ δώσουν τίποτε νὰ φάω; Διαιώ και πεινάω. Ὁ- μως γιὰ τί πράμα ἀκριθῶς με κλείσαν ἐδῶ μέσα; Εἶναι ζήτημα ἡλικίας, φαίνεται. . .

ΚΥΡΙΟΣ: Μὴ χάνετε τίς ἐλπίδες σας, κύριε! Πάντα κάτι μπορεῖ νὰ συμβεῖ και νὰ τὸ καρπωθεῖτε πρὸς ὄφελός σας. Βάλτε και κανέναν δικηγόρο. Ἐγὼ βέβαια δὲ χρειάστηκα ποτὲ κάτι τέτοιο. Δὲ δικάστηκα ποτέ, κύριέ μου! Ποτέ! Κοίταξα πάν- τα τὴ δουλειά μου, μόνο!

(Μπαίνουν οἱ μυστικοὶ - παλιάτσοι).

ΚΥΡΙΑ: Ἄχ, πᾶμε, χανόμαστε!

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Γιὰ κοίτα! Ψιλὴ κουβέντα ἔπιασαν. Τσίμπησε τὸ δόλωμα. Ἄς γελάσουμε τώρα (πλησιάζει). Τί λέει ὁ κύριος; Λὲ διασκεδάζει;

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Καλέ μου, μασκαρά, πῶς νὰ σὲ πῶ δὲν ξέρω — ἐμένα δὲν θὰ μοῦ φέρετε λίγο νεράκι και φαγάκι; Πόσο θὰ με κρατήσετε δῶ μέσα πιά;

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Ἄν ὁ φίλος ἀπὸ δῶ θέλει νὰ κρατήση τὴ βάρδια σου με τὴ θέση του — εἶσαι ἐλεύθερος!

(Ὁ κύριος κάνει πὼς δὲν καταλαβαίνει και πάει νὰ φύγη. Ὁ παλιάτσος ἀνοί- γει τὴν ἄλλη πόρτα, τὸν βουτᾶ και τὸν κλείνει μέσα).

ΚΥΡΙΟΣ: Ὁχ! Βοήθεια!

ΠΑΛΙΑΤΣΟΣ: Χά! χά! χά!

(Ὁ Κύριος και ἡ Κυρία τσιφίζουν. Μπαίνει μέσα ὁ Καραγκιόζης και οἱ ἄλλοι).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Δυὸ ποντικοὶ στὴ φάκα; Χά! χά! Τί γλέντι ἔχει νὰ γίνη!

ΚΥΡΙΑ: Αὐτὸ εἶναι ἄνοι ποταμῶν! Εἴμαστε δύο φιλήσυχοι πολίτες! Δὲν ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ μᾶς φέρνεστε ἔτσι. Θά. . . θά. . . θά. . .

(Ἀρχίζει και παίζει ἐμβατήριο. Οἱ παλιάτσοι βγάζουν ἀπ' τὸ κλουβί τὸν ἀν- θρωπάκο και τὸν Κύριο. Κλωτσώντας τοὺς περνοῦν χειροπαῖδες. Κάνουν τὸν Κύριο «σκαμνί», καθίζουν πάνω του τὸν Ἀνθρωπάκο και τοῦ φοροῦν στὰ δόντια ἄλυσίδα σὰ χαλινάρι. Ἐκεῖνος ἀγωνίζεται νὰ τὴ σπάση, ἀλλὰ στὸ τέλος τὸ συνηθίζει. Μετὰ ὁ Παλιάτσος γελώντας πάντα, φέρνει μιὰ κουρελοῦ με κορδέλλες κλπ. και φτιάχνουν τὴν «Γκαμήλα», ποῦ βλέπαμε τίς ἀπόκρηφο. Γιὰ σῶμα βάζουν τὸν κύριο, και κεφάλι τὸν Ἀνθρωπάκο. Φορᾶνε μιὰ μᾶσκα γκαμήλας στὸ «ζῶο», και χτυπώντας ντέφια τὴ φέρνουν μιὰ βόλτα γύρω - γύρω. Μετὰ ἀνεβάζουν πάνω της τὸν Ἀρχηγό, και κείνος κρατᾶει ἓναν καθρέφτη και περνοῦντας μπροστὰ ἀπὸ τοὺς «μασκαράδες» τὸν κρατᾶει νὰ δοῦν τὸ πρόσωπό τους. Τραγουδάει στὸν ἦχο τοῦ: «Ὁ ἔρωτες εἶν' ὄραῖο πράμα» — παλιᾶς ὀπερέττας).

ΑΡΧΗΓΟΣ (τραγουδᾷ) Ἡ γκαμήλα εἶν' ὄραῖο ζῶο.

ΠΑΛΙΑΤΣΟΙ: Τρά, λά, λά! (ἀκούγονται φωνές ἀπ' τὸ μεγάφωνο, ὀ- πως στὸ ποδόσφαιρο: Φάουλ! Γκόλ! Σούτ! Ὁρμα! Ἡ- λίθιε! κλπ.).

ΑΡΧΗΓΟΣ: Ἡ γκαμήλα πῶς μ' ἀρέσει.

ΠΑΛΙΑΤΣΟΙ: Χά! χά! χά!

ΑΡΧΗΓΟΣ:

Ἄντέχει - ἀντέχει - ἀντέχει,
 στήν ἀφαγία,
 στή λειψυδρία
 καί στά βαρειά!
 Τήν ἔρημο τρέχει.
 τήν ἔρημο ξέρει,
 καί ὑποφέρει
 καρτερικά!

ΠΑΛΙΑΤΣΟΙ:

Ἦ γκαμίλα εἶν' ὄραϊο ζῶο.

ΑΡΧΗΓΟΣ:

Τρά, λά, λά.

ΠΑΛΙΑΤΣΟΙ:

Ἦ γκαμίλα πῶς μ' ἀρέσει.

Χά! χά! χά!

(Πίνουν καί κερνιῶνται μεταξύ τους. Τέλος ξαναβάζουν τὸ «ζῶο» στήν κλούβα. Ἀκούγεται τὸ μεγάφωνο).

ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΣ — ΜΕΓΑΦΩΝΟ: Ἰσχύς μου ἢ κλούβα τοῦ λαοῦ! Ἀπόψε ἔχω κέρμα. Ποιός θά γίνῃ δικαστῆς στή δίκη; Ποιός θάναί ὁ κατηγορούμενος; Ποιός ὁ κατήγορος;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Μπάρμα, δὲν τὰ λές οὔτε τὰ κάνεις καλά. Ἄλλα μᾶς εἶπες κι ἄλλα μᾶς κάνεις τώρα. Σὲ βάζουν στή χάψη πρῶτα — κι ἔπειτα σοῦ πατάνε τὴν κατηγορία, γιατί δὲν τοῖς ἀρέσει ἢ μύτη σου: «Κύριε, ἢ μύτη σου εἶναι πολὺ μεγάλη! Θὰ σοῦ τὴν κόψουμε». Ἀμάν, μωρὲ παιδιὰ! Τίποτε. «Κατηγορεῖσαι διότι...» Λῶσε σὲ μένα τὴν ἐξουσία τῆς κλούβας καὶ τότε θά δεῖς! Τί λέτε κι ἐσεῖς βλάμηδες;

ΠΑΙΔΙΑ: Ἐμεῖς εἴμαστε μαζύ σου!

ΜΕΓΑΦΩΝΟ: Τέτοια δὲ γίνονται. Τί εἶμαι γώ; Θεός, νὰ σᾶς γεννάω βασιλιάδες καὶ νὰ σᾶς βροῖσω λύσεις; Ἐγὼ ἴμαι μόνον καρνάβαλος! Χά! χά! χά!

(Ὅλοι κάθονται κάτω λυπημένοι. Ἡ Κυρία σκουπίζει τὰ μάτια τοῦ Κυρίου καὶ τὴ μύτη του μὲς ἀπ' τὰ κάγκελλα).

ΚΥΡΙΟΣ: Ποιός νὰ μοῦ τῶλεγε, ποιός; Καὶ πάσχω κι ἀπὸ κλειστοφοβία.

ΚΥΡΙΑ: Ἀχ! Γιατί νὰ βγοῦμε ἀπόψε, Ἀνάργυρέ μου!

(Ἀρχίζει ν' ἀκούγεται φλογέρα. Ὁ Ἀνθρωπάκος ἀρχίζει ἓνα λυπητὸ τραγούδι).

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Νιὸ φεγγάρι ψηλά.

(Ἐνα παιδί φέρνει σ' ἓνα κοντάρι καρφομένο μισὸ φεγγάρι καὶ τὸ στεριώνει στὸ φράχτη. Τὰ φῶτα ἀρχίζουν νὰ χαμηλώνουν, ἔτσι ποῦ στὸ τέλος τοῦ τραγουδιοῦ λάμπει μόνον τὸ μισὸ φεγγάρι).

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Νιὸ φεγγάρι ψηλά.

ΠΑΙΔΙΑ (πεζά): Σὰν μισὸ κουλούρι μοιάζει. Ἀχ νὰ τῶφτανα!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ἀκόμα πεινᾶς, πανάθεμά σε;

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Νιὸ φεγγάρι ψηλά...

ἌΛΛΟ ΠΑΙΔΙ (εὐθυμια): Σὰ φέτα δροσερὸ πεπόνι! Ἀχ καὶ νᾶεφετε καμμιά σταγόνα στὸ στόμα μου! Διψῶ...

ΚΟΡΙΤΣΙ Α' (λυρικά): Σὰ βαρκούλα μοιάζει...

ΓΥΝΑΙΚΑ (στὸν ἄντρα της): Φτάστο, μάτια μου, νὰ πλέξωμε μακρὰ...

ΑΝΤΡΑΣ: Κράτα καὶ λίγο πισινή, μωρή, μὴν ἀνοίγεις' ἔτσι!

ΓΥΝΑΙΚΑ (μοντοκλαίει): Δὲ μ' ἀγαπᾶς!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Σιγά, μαργιώλα, τὸ φρού - φρού σου!

ΚΟΡΙΤΣΙ Β' (λυρικά): Νὰ τῶβαζα στεφάνι στά μαλλιά!

ἌΛΛΟ ΠΑΙΔΙ: Σὰ λεπίδι ἀκονισμένο! Νὰ τῶχωνα στήν καρδιά τους! (Τι νάζεται νὰ τὸ πιάσει). Ἀχ πολὺ ψηλὰ ἴναι το καὶ δὲν τὸ φτάνω...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τί σκοτάδι, μωρέ παιδί μου! Λέ θα φέρουν κάνα φῶς, μπάρμπα Καρνάβαλε; Λές και δέν πληρόνομε τὰ μαλλιοκέφαλά μας! Ήει! Φῶτα! Φέρετε φῶτα!

ΠΑΙΔΙΑ: Δέ θέλομε, ὄχι!

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Νιὸ φεγγάρι ψηλά.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Καθένας τὸ χαβά του!

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ (τραγουῖδι):

Ὅξος και γολί, ἀπάνω στὸ σταυρό,
λόγχη και μαχαίρι κάτ' ἀπ' τὸ σταυρὸ

ΟΛΟΙ (τραγουῖδι): Νιὸ φεγγάρι ψηλά
Ποὺ θὰ πλέξεις παλληκάρι.

Γέρνει τὸ φεγγάρι.

Πλάι στὸ μαξιλάρι

πέφτει τὸ δρεπάνι

ποὺ σέ θέρισε...

Ἄντιο, παλληκάρι,

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ: Φόρα το στεφάνι.

Φωτοστέφανο βάλτο

Γύρω στή μέση σου δέστο!

ΟΛΟΙ: Ἄντιο, ἀντίο, νιὸ φεγγάρι,
γύρνα πίσω αἴριο πάλι.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ (ψευτοκλαίει): Πολὺ μὲ συγκινεῖ ὁ ρομαντισμός, ἀλλὰ ἐδῶ πέρα τί γίνεται; Αὐτοὶ ἐκεῖ μέσα ἔγιναν ἀρχαῖοι, κι ἐμεῖς μαρμαρώσαμε στή λίμνη τοῦ ρομαντισμοῦ φουνταρισμένοι!

ΠΑΙΔΙΑ (ἀποφασιστικά): Σκάσε, μπαμπάκο. Κάτσε κάτω! Ἄπο δῶ κι ἐμπρὸς ἐμεῖς ἀποφασίζομε!

(Τὰ παιδιά μαζεύονται και συζητοῦν μαζύ. Μετὰ δομᾶνε σ' ὄλες τὶς γωνιές. Πιάνουν τὰ πόστα. Παίρνουν τὰ σηπῆτρα, κουδοῖνα κλπ.).

ΠΑΙΔΙ Α' (πετάει τὰ λάφυρα σὲ μιὰ γωνιά): Ὅλοι οἱ μεγάλοι στὸ ἐδώλιο!

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ: Ή; Τί;

ΠΑΙΔΙ Β': Ὅλοι!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Γιὰ βαστᾶτε, ρέ παιδιά! Γουρούνη στὸ σακί; Ὅλους μαζύ;

ΠΑΙΔΙΑ: Ὅλους!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ἄστεῖα τὸ κἀνονν!

ΠΑΙΔΙΑ: Ἄστεῖα, βέβαια, τί, σοβαρὰ σὰν ἐσᾶς;

(Ἐνα παιδὶ τρέχει και φέρνει τὸ Ρομπότ - Μασκαρά).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τώρα πλάκωσαν τὰ μεγάλα μέσα — ἐμεῖς τί νὰ ποῦμε μπροστὰ στὸ μηχανήμα. Ἐμεῖς εἴμαστε ὑποανάπτυχτοι. Θεὸ κύριε...

ΡΟΜΠΟΤ (βγάξει φωτάκια, μιλάει μεταλλικά): Λέ μ' ἐνδιαφέρετε, κύριοι — οὔτε σῆς, οὔτε οἱ δικαιολογίες σας... Δέν ἔχω κἄν δικαιολογία γιὰ τὸν ἴδιο μου τὸν ἑαυτό. Εἶμαι ἓνα ρομπότ, κύριοι συνάδελφοι. Ζοῦμε σ' ἓνα φτιαχτὸ κόσμο, σ' ἓνα ψεύτικο κόσμο. Τίποτε δὲ λείει τῆ βρωμιά, βρωμιά και τὸν οὐρανὸ - οὐρανὸ.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τί τὰ λές σέ μᾶς, παπποῦ; Ἄπο κει τὰ πυρά σου. Ἐμεῖς ἀπὸ λόγους και κατήχηση εἴμαστε πλήρες.

ΡΟΜΠΟΤ: Εἴμαστε πιασμένοι στὸ δόχτι. Βλέπουμε τὸν ἥλιο γεμάτο ἀράχνες. Ζοῦμε ἓνα τερατῶδες ψέμμα.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ζοῦμε σε χόρα κοφαλυάλων, κύριε Ρομπότι. Ἐσύ, ὅμως, ποὺ φαίνεσαι σοφώτερος κι ἀπὸ παλιάνθρωπο, μπορεῖς νὰ κάνεις τίποτε και γιὰ μᾶς;

ΠΑΙΔΙΑ: Βάλτους ὄλους στὴν κλούβα! Ὅλους στὸ κλουβί!

(Τὸ Ρομπὸτ καὶ τὰ παιδιὰ ἀρχίζουν νὰ κυνηγοῦν τοὺς πάντες — γίνεται ἓνα κομωδὸ χορευτικὸ κυνηγητό. Ἐνώνονται σ' αὐτὸ οἱ παλιότεροι κλπ. Σφουρίχτρες, φωνές).

ΚΥΡΙΟΣ (πάντα στὴν κλοῦβα, στὸν Ἀνθρωπάκο): Τελικὰ ἐμεῖς μοῦ φαίνεται εἴμαστε οἱ τυχερότεροι στὴν ἀποικιὴν βεγγέρα. Πρέπει κανεὶς νὰ τὰ περιμένει αὐτά, ὅταν μπλέκεται μὲ τὸν ὄχλο. Ἐυλαλία μου, ἄραγε νὰ ζῆς; Νὰ μὲ συλλογᾶσαι;

ΚΥΡΙΑ: Ἠλίθιε! Μοῦ κατὰστρεψαν τὸ καπέλλο καὶ μοῦ πάτησαν τὰ παπούτσια! Ἄσε τὸ δικό σου ρεζίλιμα. Θὰ παραπονεθῶ στὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα!

ΚΥΡΙΟΣ: Αὐτὸ ἦταν πάντα τὸ μεγάλο της παράπονο, ποὺ δὲν εἶχα ἀριστοκρατικὸ αἷμα καὶ ὑψηλὰ πρόσωπα στὸν κύκλο μου. Καταλαβαίνετε τί ζωὴ ζοῦμε μαζύ... Εἶμαι πολὺ καλὸς μαζύ της, ὅμως. Ἐσεῖς ἔχετε γυναῖκα, μήπως;

ΑΝΘΡΩΠΑΚΟΣ (δὲν τὸν προσέχει): Πῶ! πῶ! καίγεσαι τὸ τελεζουδι! Πολὺ διασκεδάζουν ὅλοι, βλέπω. Κριμα νάμαι μέσα τώρα... Ἴσως μπορούσα νὰ μάθω ἂν ἔχω πράγματι γεννηθῆ. Θὰ μπορούσα ἀκόμη νὰ γεννηθῶ ἀπόψε. Νὰ θυμῶμαι αὐτὴ τὴ βραδιά, σὰν τὴ βραδιά τῆς γέννησής μου... Ἀπάνω τους, παιδιά! Βαρῶτε! Βαρῶτε!

(Δαιμονισμένοι θόρυβος, σκᾶνε αὐτὰ μὲ κομφοῖ, πετᾶνε κορδέλλες, ἀκούγονται σεισιῶνες, ροκάνες κλπ.).

ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΣ (ἀκούγονται πάλι τὰ μικρόφωνα του): Καιρὸς εἶναι νὰ ἐπέμβω νὰ βάλω τάξη. Ἔει, παιδάκια, ἀρκετὰ παίξατε. Τώρα στὰ χορβατάκια σας, ἐμπρός, μάρος!

(Τὰ παιδιά μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Ρομπὸτ ἔχουν δέσει ὅλους μὲ κορδέλλες. Ἀνοίγουν τὴν κλοῦβα καὶ βάζουν μέσα τὸν Ἀρχηγό).

ΠΑΙΔΙΑ (τραγουδοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ τραγοῦδι ποὺ λέγαν στὴν ἀρχή):

Τόσα χρόνια Ἀρχηγός

Ἐέραθα τί εἶμαι κλπ.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Καλά, πορρέ, Σαλίμια, ἐμεῖς τί σᾶς φταίξαμε;

ΠΑΙΔΙΑ: Μᾶς ἐυλοφορτώνετε! Μᾶς φοβερίζετε! Μᾶς ἀπαγορεύετε ὅτι μᾶς ἄρσε! Μᾶς προσβάλατε!

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Γιὰ τὸ καλὸ σας.

ΠΑΙΔΙΑ: Σὰν τὸν ἀρχηγό σας. Σὲ μᾶς βγάζετε τὸ ἄχι σας. Γιατί παραπονεῖστε; Ἐσᾶς μιμοῦμαστε. Καταδικάζετε σὲ θάνατο! Πυροβολεῖστε τους! Πυροβολᾶτε! Πῦρ! (τοὺς πυροβολοῦν μὲ πιστολάκια χρωματιστὸ νερό).

ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΣ: Παιδάκια, δὲ θὰ τὸ ξαναπῶ! Ἦσχα, καὶ τώρα νάνι!

ΠΑΙΔΙΑ: Κε' ἐσύ, ἀρχιμασχαρά! Σὲ λίγο θᾶρθει κι ἡ σειρά σου, ἕπομονή! Δὲν περνᾶν σὲ μᾶς τὰ καμώματά σου, κι ἡ δύναμή σου. Ἐμεῖς σὲ βλέπομε ὅπως εἶσαι: Μασχαρά! Ἐμεῖς σὲ φταίξαμε καὶ τώρα τὸ πῆρες ἀπάνω σου;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Κανέναν δὲν ὀ ἀφήσετε, λοιπόν;

ΠΑΙΔΙΑ: Μόνο τὸ Φασουλή μας, μόνο αὐτόν!

ΟΛΟΙ: Ποῦντος; Ποῦντος; Αὐτὸς εἶναι λογικός, αὐτὸς θὰ μᾶς γλυτώσει ἀπὸ τὸ καινούργιο καζό!

(Τὰ παιδιά ψάχνουν παντοῦ, καὶ τέλος φέρνουν νεκρὸ (μαχαιρωμένο τὸν Περάκο. Τὸν ἀφήνουν κάτω καὶ κλαῖνε γύρω - γύρω).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Τὸ πρόβατο, βεβαίως, πάντα σφραγιάζεται.

ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΣ — **ΜΕΓΑΦΩΝΟ**: Λιότι οἱ σωτήριες ἐπεμβάσεις πάντα σώζουν τὴ χώρα ἀπὸ τὶς κατολισθήσεις τῶν ὄρεινῶν ἐδαφῶν...

ΠΑΙΔΙΑ: Τέρατα! Τέρατα! Στὴ φωτιά! Στὴ φωτιά!

(Ὁμοῦν καὶ κατεβάζουν τὸν Καρνάβαλο, τὸν κρεμοῦν στὸ δέντρο, στὴ θηλιά. Πυροβολοῦν καὶ καίνε βεγγαλικά. Ὅσα σηκώνουν τὸ «νεκρὸ ξύλινο στρατιώτη» σὰν ἐπιτάφιο. Ἀφοῦ τὸν σκεπάσουν, μ' ἓνα μῶβ ἕφρασμα καὶ ἄνθη).

ΠΑΙΔΙΑ (τραγουδοῦν): Νιό φεγγάρι ψηλά κλπ.

(“Υστερα, ἀφοῦ φέρουν μιὰ γύρα, ραντίζουν μ’ ἓνα καταβρογχίτηρι καὶ ἄνθη τὸ Γέρο - νεκρό, κι’ ὅπως γίνεται στὸ ἔθιμο, αὐτὸς ἀνασταίνεται. Βγάζει τὴ μάσκα καὶ φαίνεται ἓνα νέο παλληκάρι).

ΟΛΟΙ: Ζήτω! Ζήτω! Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ! Πάντα θ’ ἀνασταίνεται, ὅτι κι ἂν τῆς κάνουν. Ζήτω! Νὰ πεθάνει ὁ Χάρος! Πέθανε κι ἐφέτος!

(Φοροῦν στεφάνι καὶ ρίχνουν στὸν ἀναστημένο τὸ μὴ σκέπασμα τοῦ ἐπιτάφιου. Κάνουν κάτι σὰν «θριάμβο» μὲ τὸ «βασιλέ»).

ΠΑΙΔΙΑ (χορεύουν καὶ τραγουδοῦν):

Σύρετε τὰ κανιά σας, τὰ διαβολοπόδαρά σας
τούτη ἢ γῆ ποὺ τὴν πατοῦμε, ὅλοι μέσα θὲ νὰ μποῦμε!
Τούτ’ ἢ γῆς ποὺ θὰ μᾶς φάει
δῶστε της χορὸ κι ἄς πάει!

(Μπαίνει τὸ «Ὄργανον τῆς τάξεως», κανονικό, ὄχι μασκαρᾶς).

ΟΡΓΑΝΟΝ: Τί γίνεται ἐδῶ πέρα: Ἐμπρηστές; Τί εἶστε σεῖς; Τί παριστάνετε;

ΟΛΟΙ: Τοὺς μασκαράδες! (κατεβάζουν τὶς μάσκες).

ΟΡΓΑΝΟΝ: Ἀπαγορεύεται. Ἄδεια ἔχετε; (βλέπει τὴν κλούβα). Αὐτὸ τί εἶναι; Ἀπὸ μᾶς τὸ κλέψατε;

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Ὅχι! Εἶναι ἡ προῶνη κατοικία τοῦ βασιλέα τῆς ζούγκλας, τοῦ λέοντος ἂν ἔχετε ἀκουστά. Πέθανε μιὰ μέρα, ὅπως θὰ πεθάνουμε ὅλοι, κι ἀπὸ τότε φιλοξενοῦμε τοὺς φίλους ὑποψήφιους, στὴν ἐπίσημη κατοικία του!

ΟΡΓΑΝΟΝ: Ἄστε τ’ αὐτά, κι ὅλοι μέσα! Κατηγορεῖστε γιὰ περιούβριση τῶν ἀρχῶν, διαπάραξι τῆς κοινῆς ζωῆς, σπατάλη καὶ κατασκοπεῖα!

(Τὸ Ρομπὸτ πλησιάζει, κι ἀρπάζει τὸ βλάμη ἀπ’ τὸ γιακᾶ. Αὐτὸς σφυρίζει, ἀλλὰ τὸν χώνει στὴν κλούβα).

ΟΛΟΙ: Μπράβο, μπράβο, καρναβάλι — ζήτω, ζήτω μεῖς! Καὶ τοῦ χρόνου νᾶρ-
θεις πάλι — ἀλλὰ ἀλλοιῶς ἐμεῖς!

(Ἀνεβάζουν τὸ «ὄργανον» καβάλλα στὸν ξύλινο γάιδαρο ἀνάποδα καὶ τοῦ δίνου-
ναι νὰ κρατήσῃ τὴν οἰρά. Οἱ ἄλλοι κροταλοῦν ὁμοίωματα τῆς ἀναπαραγωγῆς, ὅπως
γίνεται στὸ ἔθιμο).

ΤΡΑΓΟΥΔΙ (περιπαιχτικά): Σύρετε τὰ κανιά σας κλπ.

(“Υστερα ζεῖουν τὸν ἀρχηγὸ καὶ τὸν Παλιάτσο σ’ ἓνα ἄροτρο ἢ σ’ ἓνα σκονι
κι ὁ Καραγκιόζης κάνει πὼς ὀργώνει. Ἡ ἀτιμόσφαιρα ἀλλάζει - σοβαρή).

ΠΑΙΔΙΑ (ψυθιριστά): Τί κάνουν;

ΦΑΣΟΥΛΗΣ (ἐπίσημα): Ὄργωνουν τὴ γῆ.

ΠΑΙΔΙΑ: Τί εἶναι ἡ γῆ;

ΦΑΣΟΥΛΗΣ: Αὐτὴ ποὺ θὰ τὴν φᾶμε!

ΟΙ ΓΕΡΟΝΤΩΤΕΡΟΙ (τραγοῦδι):

Ἄντιο γῆ, ἀντίο ἄνθη
ἔδυσες γῆ, γάθηκες ἤλιε. . .

(Φέρουν δυὸ γύρους, κι ἀκολουθώντας τὸ ἄροτρο βγαίνουν).

(Τὰ παιδιά βγαίνουν κατὰ ζεῖγη — ἀγόρι - κορίτσι καὶ μὲ μπροστάρη τὸν ἀ-
ναστημένο «βασιλέ» βγαίνουν τραγουδώντας):

ΠΑΙΔΙΑ (τραγοῦδι):

Ἔρχομαι — φεύγω — σ’ ἀκολουθῶ.

Ζωή μου! Ζωή μου, καὶ πὼς σ’ ἀγαπῶ! (βγαίνουν).

(Ἡ σκιὰ μὲν εἶναι ἀδεια μὲ μόνον τὸν κρεμασμένο Καρνάβαλο. Μπαίνει ὁ Ντελάλης μὲ τὸ παιδί μὲ τὸ νταούλι. Λεῖχνει τὸν κρεμασμένο Καρνάβαλο).

ΝΤΕΛΑΛΗΣ: Σηκῶστε τὸ πτώμα (τὸ παιδί τὸ κατεβάξει ἀπ' τὸ δέντρο). Ντῦστε το! Φορέστε τὴ σκευὴ του — κουρντίστε το καὶ βάλτε το νὰ παίξει τὸ ρόλο του. Ἡ πράξη του συνεχίζεται κι ἡ παράσταση δὲν τελειώσε ἀκόμη.

ΚΑΡΝΑΒΑΛΟΣ (ἀκούγεται τὸ μεγάφωνο στρατατσαρισμένο, παράσιτα):
Εἶμαι ἢ ἐξαίρεση ἢ ὁ κανόνας;

(Χτυπώντας τὸ νταούλι, βγαίνουν ὅπως πρωτομπήκαν).

Τ Ε Λ Ο Σ

ΔΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΠΟΤΑΜΟΝ . . .

Ἔτρεχε πανιοῦ, δὲν ἄφην' ὦρα.

Ταξίδευε πολὺ.

Πολὺ προσπάθησε νὰ γίνει ὅ,τι δὲν ἦταν.

Σὲ κάθε κοστούμι καινούργια πόζα,

σὲ κάθε ταξίδι νέο πρόσωπο,

σὲ κάθε συνάντησι νέα μάσκα.

Εἶταν καὶ τὰ χρόνια ποὺ φέρναν τὰ δικά τους.

Στὸ διαβατήριό καὶ τὴν ταυτότητα

ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχη πάντα

τὸ ἴδιον ὄνομα, τὸ ἴδιο ἐπίθετο,

ἴδιο πρόσωπο, ἴδιο ἀνάστημα, ἴδιο χρῶμα.

Κατὰ τὰ ἄλλα — ἂν τὸν ρωτοῦσες —

δὲ θά 'ξερε ποιὸν ἀντιπροσώπευε.

Ποιὸς θά 'χε τὸ θάρρος νὰ κολλήσῃ τὴν ἐπιγραφὴν

«Εἰσαγωγὰι - ἐξαγωγὴν

Ἐμπορικὸς ἀντιπρόσωπος»

(τῶν πολλῶν προσωπικοτήτων του!)

Στὸν αἰῶνα ζοῦμε τοῦ ἐμπορίου!

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΣ

ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΔΥΟ ΜΥΘΟΙ ΤΟΥ ΛΑΦΟΝΤΑΙΝ

(Ο ΜΑΘΗΤΗΣ - Ο ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ)

Ὁ ποιητής μας δὲν χώνευε οὔτε τοὺς δασκάλους οὔτε τὰ παιδιά. Τοὺς πρώτους, γιατί τοὺς θεωροῦσε σχολαστικούς καὶ στείρους· τὰ παιδιά γιατί ἦταν ἐνοχλητικά γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἐλάτρευε τὸ ραχάτι του. Γι' αὐτὸ ἦταν πολὺ πενιχρὴ ἢ ἀγάπη του καὶ γι' αὐτὰ καὶ γιὰ τοὺς παιδαγωγούς τους. Ὁ Διαφωτισμός, καὶ ἰδιαίτερα ὁ Rousseau, εἶχαν, σχετικὰ μὲ τὰ παιδιά, τὴν ἀκριβῶς ἀντίθετη γνώμη, ἀφοῦ πίστευαν ὅτι στὸν πρωτόγονο καὶ στὸ παιδί θρόνιαζαν οἱ ἀγνότητες καὶ οἱ ἀρετές. Γι' αὐτὸ ὁ δεῦτερος, ἐπειδὴ θεωροῦσε τὸν Λαφονταῖν ἀνάξιο δάσκαλο, ἱκανό, ὄχι νὰ φωτίσει, ἀλλὰ νὰ διαφθερίει τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τοῦ ἀνθρώπου, ἀπαγόρευε νὰ γίνουν οἱ Μῦθοι παιδικὸ ἀνάγνωσμα. Οἱ καιροὶ ἄλλαξαν, γιατί οἱ περισσότερες ἰδεοληψίες μαρόθηκαν καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀναγκάστηκε νὰ κοιτάξῃ μὲ πρακτικώτερο μάτι τὸν κόσμο. Καὶ ὁ Λαφονταῖν ποὺ κοίταζε μὲ μισόκλειστα, μὰ πονηρὰ μάτια τὸν κόσμο αὐτό, ἂν καὶ ζήτησε στὸ ἐπίταφιο ἐπίγραμμα του νὰ δηλωθῇ ὅτι ἐπέρασε «τὴν μισή του ζωὴ μὲ τὸ νὰ κοιμᾶται καὶ τὴν ἄλλη μισὴ μὲ τὸ νὰ μὴ κἀνῃ τίποτε», αἰώνια ζωντανός, κοσμεῖ ὅλες τὶς ἀνοηλογίες καὶ τὰ βιβλία, ἀκόμη τὰ διδακτικά. Γιατὶ μπόρεσε νὰ ἰδῇ, μὲ κάποια — εἶναι ἀλήθεια — χαιρεκακία, μὰ μακριὰ ἀπὸ ἀνοούσιες ἐξιδανικεύσεις, τὴν αἰώνια φύση τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ τὴ φύση ποὺ ἡ σημερινὴ παιδαγωγικὴ ἀγωνίζεται νὰ δαμάσῃ γιὰ νὰ μετοχετεύσῃ τὸν δυναμισμό της πρὸς τὸ μεγάλο πολιτιστικὸ ρεῦμα ποὺ ὑπηρετεῖ συμφέροντα γενικὰ καὶ πανανθρώπινα.

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ

Ἔνα παιδί, ποὺ ἀπὸ μακριὰ μύριζε ἀλφαθηγάρι,
καὶ δυὸ φορὲς ἀνόητο, καὶ δυὸ φορὲς τρελλό,
πρῶτα, ἀπ' τὰ χρόνια, κι' ὕστερα, ἀπ' τὴ χάρη
πῶχουν οἱ δάσκαλοι νὰ στίβουν τὸ μυαλό,
τοῦ γείτονά του ξάφριζε, ὅπως λέγε, τὸ κηπάρι.
Ἐκεῖνος εἶχε πάντα, στὸ ἔμπα τοῦ χειμῶνα,
ἀπ' ὅσους διαλεχτοὺς καρπούς φέρνει ἡ Πομόνα*,
τὸν πρῶτο ἀθέρα· οἱ γείτονες εἶχαν τὸ κατακάθι.
Κάθε ὥρα τοῦ ἔτους, πλούσιο τοῦχε τὸ καλάθι.
Τὴν ἀνοιξή, χαιρόντανε τὰ δῶρα
τῆς πρωϊμιάς, ποὺ φέρνει ἡ ἀνθισμένη Φλιώρα**.
Μιὰ μέρα, ὥστόσο, βλέπει αὐτὸς τὸ σχολαροῦδι
νὰ σκαρφαλώνει στὴ μηλιά, πνιγμένη στὸ λουλουδί,
σπάζοντας τρυφεροὺς βλαστοὺς μὲ ἄπονο χέρι,
γλυκοὺς αἰωνοὺς γιὰ τὸν καρπό, ποὺ ἡ Ἄφθονία θὰ φέρῃ.
Κόβει κλαδιά, ρίχνει λουμάκια, τέλος, τόσα κάνει,
ὥστε ὑποχρέωσε τὸν ἄξιο μπαξεβάνη,

* Pomona: Θεὰ τῶν καρπῶν.

** Flora: Θεὰ τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν κήπων.

νά πάη στο δάσκαλο νά παραπονεθῆ.
 Ἐκείνος, φτάνει. Ὅπισω του σέρνει τήν τάξη του ὄλη.
 Γεμίζει διαβολόπαιδα εὐθύς τὸ περιβόλι.
 Ἔκαμε σφάλμα. Ἡ σκέψη του δὲν ἦταν βέβαια ὀρθή.
 Κουβάλησε, ὁ σχολαστικός Σχολάρχης μας, μαζί του
 τήν διαστρεμμένη τούτη φάρα, μάνι - μάνι,
 γιατί τοῦ φταίχτη ὁ παιδεμός, στή γνώμη τῆ δική του,
 θάταν καλὸ παράδειγμα γι' αὐτὸ τὸ παιδομάνι.
 Θὰ τὸν θυμοῦνται, λέει, γιὰ πάντα, σὰν τήν προσευχή.
 Ὡστόσο, ἀρχαῖα ρητὰ ἀράδιαζε βροχή.
 Ἀνάφερε Κικέρωνα, Βιργίλιο, ὄλα χαμένα:
 ὄση ὥρα αὐτὸς ρητόρευε, ἡ σιχαμένη γένηα
 τὸ περιβόλι γῆς Μαδιάμι τὸ καταντάει.
 Ἡ κούφια ρητορεία δὲν μοῦ ἀρέσει ἐμένα,
 πὺ ἄσκοπα λέει καὶ ποτὲ δὲν σταματάει.
 Δὲν βρίσκεται στὸν κόσμιο αὐτὸ χειρότερη σπορὰ
 ἀπ' τοὺς σχολαστικούς καὶ τὰ κακόπαιδά τους.
 Σωστή, γιὰ μένα, θάταν συφορά,
 ἀν ἀναγκάζοιαν νὰ ζῶ στή γειτονιά τους.

Ο ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ

Σ' αὐτὸν τὸ μῦθο θ' ἀποδείξω, ἔτσι θαρρῶ,
 κούφιο τὸ κήρυγμα ἐνὸς χαζοῦ γλωσσοκοπάνα.
 Κάποιο παιδὶ ἔπεσε μέσα στὸ νερὸ
 ἐνῶ λουζόντανε στὶς ὄχθες τοῦ Σηκουάνα.
 Θέλησε ἡ Τύχη νὰ βρεθῆ μιά λυγαριά,
 καὶ τῶσωσαν, πρῶτα ὁ Θεός, τὰ πλοῦσια τῆς κλαριά.
 Κι' ἐνῶ ἀπὸ τὰ κλαριά πιασμένο ἐκείνο στέκει,
 νάσου ἕνας δάσκαλος περνᾷ λίγο παρέκει.
 Τὸ παιδὶ σκούζει: πνίγομαι, βοήθεια!
 Μὲ ὕφος βαρὺ, ὁ λογιώτατος, ἀλήθεια,
 γυρίζει στὶς φωνές καὶ σοῦ διαλέει τήν ὥρα
 γιὰ συμβουλές. Γιὰ δέστε τί διαβόλοι!
 Σὲ ποιὸ κατάντημα ἀπ' τῆ ζούρλια του εἶναι τώρα!
 Κι' ὕστερα χολοσκάνουμε γιὰ τέτοιο γεννοβόλι.
 Ἄχ! δυστυχία τους, τῶν γονιῶν, πὺ πρέπει, μὲ λαχτάρα,
 νὰ σκέφτονται μερονυχτὶς τῆ σιχαμένη φάρα.
 Πῶς κλαίω τῆ μοῖρα τους! Σὰν τέλειωσε τὸ ψάλσιμο,
 μὲ τοῦ πνιγμένου καταπιάστηκε τὸ βγάλσιμο.

Σὲ πλῆθος ἄμετρο διπέρα ἐγὼ τὰ ψάλλω.
 Ἐπικριτής, πολυλογᾶς, σχολαστικός,
 βλέπουν τὰ μοῦτρα τους διωμέσα δίχως ἄλλο.
 Βλογήθηκε ἀπ' τὸν Ἰψιστο ὁ σπόρος ὁ κακός.
 Σὲ καθεμιὰ περίσταση, τῶχουν κρυφὸ καῦμό,
 τήν παρδαλί τους νὰ γυμνάσουν γλώσσα.
 Ἐ! φίλε, γλύτωσέ με πρῶτα ἀπ' τὸ χαμό,
 κι' ὕστερα ψάλε τόσα κι' ἄλλα τόσα.

ΚΩΣΤΑ Ν. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Ο ΠΑΛΙΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

(διήγημα)

Τὸ μνημόσυνο τοῦ γεροξάδερφου γίνηκε πολὺ ἄνετα. Ὅλοι ὅσοι ἦταν στὴν ἐκκλησία — Κυριακὴ ἦταν, τὸ χωριὸ μαζεμένο σχεδὸν ὅλο — κρατοῦσαν στὰ χέρια κεράκια ἀναμμένα πὸ τοὺς μοίρασαν, οἱ συγγενεῖς πλησίασαν κατὰ ἐκεῖ πὸ εἶχαν τὸ δίσκο μὲ τὰ κόλυβα, οἱ ξαδέρφες ἀπὸ τὴν Ἀθήνα δάκρυσαν λίγο, διακριτικὰ κρατοῦσαν τὸ μαντήλι τους στὸ χέρι, ἡ χήρα καὶ οἱ θυγατέρες ἔκλαψαν δυνατώτερα, ὁ παπᾶ Θύμιος ἔψαλε τὸ πὸ μακρόσυρτο «Αἰωνία ἡ μνήμη». Κατόπιν ὅλοι μαζὺ βγῆκαν στὸν αὐλόγυρο πὸν πραγματικὰ εἶχε μιὰν ἀπέραντη θεά, ἔτσι ὅπως ἦταν ἡ ἐκκλησία στὸ ψηλότερο μέρος τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ χωριὸ ἦταν ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιὰ ἀνεβασμένο σὲ πλαγιὰ βουνοῦ. Ἀπέναντι καὶ ὄχι πολὺ κοντὰ ὑψωνόταν μακρὺ ἕνα ἄλλο βουνὸ πὸ ἀνῆκε σ' ἄλλο χωριὸ, πὸ μεγάλο, ἀλλὰ καὶ ἤρεμο βουνό, χωρὶς χαράδρες καὶ φαγώματα. Ἀνάμεσα ἄρχιζεν ἕνας κάμπος, ὁ ἐλαιώνας τούτου τοῦ χωριοῦ, πὸν ὅσο πλησίαζε τὴ θάλασσα γινόταν πὸ πλατύς, τόσο πὸν ἔβλεπες ὄχι μακρινή, μιὰ πλατειὰ θάλασσα, ἀνοιχτή, καταγάλανη. Φαινόταν στὴν ἄλλην ἄκρη τοῦ κάμπου καὶ τὸ ποτάμι, τῆσασεμένο πιά, μιὰ ἄσπρη εὐθεία πὸν κατέληγε στὸ Κάτω χωριό, τὸ θαλασσινό, τὸ ἐπίνειο τούτου τοῦ ἄλλοτε κεφαλοχωριοῦ. Πᾶει ἡ ἐποχὴ πὸν ξεχυνόταν ἀνυπόταχτο σὲ κάθε κατεβασιὰ κι ἔπνιγε τότε τὸν κάμπο, κατὰστρεφε τὶς φυτεῖες, ξερρίζωνε καὶ γκρέμιζε ἀκόμα καὶ τοὺς πέτρινους τοίχους πὸν οἱ παλιοὶ περιμάντριωναν τὰ περιβόλια.

Τὸ μεσημέρι ἔφαγαν ὅλοι μαζί οἱ συγγενεῖς στὸ σπίτι τοῦ παπποῦ. Μικρό, ἀλλὰ τοὺς χώρεσε. Καὶ τῷφτιασε στέρεο ὁ παπποῦς, ἀφοῦ κάποτε πρὶν λίγα χρόνια σκέφτηκαν νὰ τὸ ρίξουν, ἀλλὰ βρῆκαν πὸς τὰ μαδέρια στὸ ὑπόγειο ἦταν τόσο σκληρὰ καὶ ἀνέπαφα πὸν δὲ χρησίμευεν ἐκεῖ σὲ τίποτα τὸ τοιμέντο. Ἦσαν καὶ καλὸ κρασί. Δυὸ τρεῖς καὶ δευτέρη καὶ τρίτη φορά. Κι ὁλόενα ἔλεγαν γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πεθαμένου. Ὅλα ἔπαιρναν ἕνα ἤρεμο, γρήγορο τέλος.

Ἐκεῖ, ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι κι ἀποχαιρετήθηκαν. Ἡ ξαδέρφη πὸν εἶχε ἔρθει μὲ τὴν κόρη της ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, προσφέρθηκε νὰ πάρει στὸ αὐτοκίνητό της καὶ δυὸ τρεῖς ἀνημιγές πὸν εἶχαν ἔρθει ἀπὸ ἐκεῖ μὲ λεωφορεῖο. Κι ὁ ἄλλος ξάδερφος ἀπὸ τὴν Ἀθήνα εἶχε τὸ αὐτοκίνητό του, ἀλλὰ θὰ πήγαινε τώρα κάπου νὰ ξαπλώσει, ἕνα μεσημεριάτικο ὑπνάκο πρὶν ἀπὸ τὸ ταξίδι. Δὲν εἶπεν, ἂν θάπαιρνε κι ἄλλους στὸ αὐτοκίνητό του, ἔστω καὶ ὡς τὸ Κάτω χωριό, ἀπὸ ὅπου μόνο περνοῦσαν τὰ λεωφορεῖα. Ὁ ἄλλος ξάδερφος δὲν εἶχε ρθεῖ καν. Τὸν κρατοῦσαν οἱ δουλειές ἀνάμεσα Πειραιᾶ καὶ Μαρούσι. Μόνο ρώτησε στὴν ἀρχὴ ποιὸς ἄλλος θὰ ἦταν στὸ μνημόσυνο, σὲ δευτέρη συζήτηση, δὲ ρώτησε τίποτα. Ἦταν ἀκόμα ἐδῶ φερμένος κι ἕνας ἄλλος συγγενὴς ἀπὸ πολιτεία, ὄχι τὴν πρωτεύουσα. Γι' αὐτὸν οἱ ἄλλοι ρώτησαν λιγώτερο. Ἀποχαιρέτησε σιωπηλός, μόνος μέσα στοὺς πολλούς, τὸ πατρογονικὸ σπίτι, στάθηκε νὰ τὸ δεῖ κι ἀπ' ἔξω, τὰ λουλούδια του. τίς γλάστρες, τὸ χαγιάτι, τὸν κηπάκο, πρόσεξε ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ὑπό-

λοιπο χωριό, τὸν ἐλαιώνα κάτω, τὸ ἀπέναντι μεγάλο βουνὸ μὲ τὰ ἀραιὰ δέντρα του — ὅλα φαίνονται κι ἀπὸ δῶ — καὶ κοίταξε στὸν ὀρίζοντα κάτω τῆ θάλασσα, τῆ θάλασσα τὴν ἀνοιχτὴ καὶ μεγάλη. Αὐτὴν τὴν ὥρα δὲν ἦταν ὅπως τὸ πρωῖ. Μιὰ πάχνη, μιὰ κραινακιὰ εἶχε κολλήσει ἀπάνω της. Πολὺ ὁμως πέρα ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιά.

Καθὼς κατέβαινε γιὰ τὸ οἶμι τοῦ συγγενῆ του ποὺ τὸν φιλοξενούσε, τοῦ ἐξολογίθηκε τὸν καημὸ του. Ἔτσι ὅπως ἦταν νὰ περάσει ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα τὸ λεωφορεῖο ἀπὸ τὸ μεγάλο δημόσιο δρόμο στὸ Κάτω χωριό, τοῦ δινόταν ἡ εὐκαιρία — καὶ πολὺ τὸ ἤθελε — νὰ πάει ὡς ἐκεῖ ἀπὸ τὸν παλιὸ δρόμο. Μὲ τὰ πόδια. Ἄργα, χωρὶς βιασύνη. Τόσες φορές ποὺ ξαναἤρθε στὸ χωριὸ τῶν γονιῶν του — πάνε καὶ πενήντα καὶ περισσότερα χρόνια ποὺ ἐρχόταν τὰ καλοκαίρια κι ἦταν μαθητάκος τότε — ἔφτανε τώρα ὅπως καὶ τούτη τὴ φορά, μὲ αὐτοκίνητο ποὺ ἔχει τὸ δρόμο του ἄλλοῦ ἀπὸ τὸν παλιό, φτάνει στὴν ἀγορὰ τοῦ χωριοῦ ψηλά, ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἄκρη ποὺ δὲν εἶναι οἷνια καὶ κάνει στροφὲς πολλὰς γιὰ νὰ κατέβει στὸν κάμπο κάτω. Ἐνῶ ὁ παλιός — τὸν θυμόταν καλὰ — ἀρχίζει ἀπὸ τὸ κάτω - κάτω τοῦ χωριοῦ καὶ πάει ὁλοῖσια γιὰ τὶς ἐλιές καὶ τὸ Κάτω χωριό. Αὐτὸς ὁ δρόμος ἦταν τῆς νιότης του. Ἄπὸ ἐκεῖ ἀνέβαιναν μὲ ἄλογα καὶ μουλάρια, μὲ γαϊδουράκια πολλὰς φορές ὅλοι οἱ ἐμβάτες ποὺ ἔφερνε τὸ καράβι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ κάθε πρωῖ στὸ Κάτω χωριό. Ἄπὸ ἐκεῖ μὲ τὰ ξαδέρφια του — ἦταν πολλὰ τότε, κάθε μέρα κι ἄλλη παρέα — πήγαιναν στὴ θάλασσα γιὰ κολύμπι, ἀπὸ ἐκεῖ πήγαιναν στὰ χωράφια καὶ τὰ ἀμπέλια, διάσπαρτα στὸν κάμπο. Θυμόταν ἐκεῖ τὶς ἀλυγαριές, δέντρα καὶ θάμνους σὰ δάσος, τὰ οφθαλμάκια στὸ ὕψωμα, τὰ βάτα, τὰ θυμάρια, τὶς ἀφάνες, τὶς πικροδάφνες. Ἦθελε κι αὐτὰ νὰ τὰ ξαναζήσει, νὰ τὰ ξαναῖδεῖ ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια.

Δὲν ἤθελε νὰ τοῦ δώσουν οὔτε ζῶο, οὔτε οὐντροφο. Θὰ πήγαινε μόνος κι ἀργά. Μόνος πῆρε τὸν κατήφορο ποὺ παλιὰ αὐτὸς ἦταν ὁ κεντρικὸς δρόμος καὶ πῶρα τὸν ἔφασαν τὰ νερὰ ποὺ κυλοῦσαν τὸ χειμῶνα, βρῆκε τὸ μεγάλο πηγάδι ποὺ τώρα εἶναι ξερὸ καὶ λησιμονημένο — λιγότεψαν κι ἐκεῖ ἓνα γῦρο οἱ ἄνθρωποι — εἶδε τὸ μοσορημαγιμένο, ἔρημο πιά, καταδικασμένο νὰ πέσει ἀπὸ ἡμέρα σ' ἡμέρα σπῆτι τοῦ παπιοῦ ἀπὸ τὴ μητέρα του, δρόσοσε τὸ πρόσωπο λίγο πέρα μὲ τὸ νερὸ τῆς τούρκικης βρύσης ποὺ βρίσκεται ἀκόμα μὲ λιγοστὸ νερὸ, τράβηξε ἴσια δεξιὰ καὶ βρῆκε τ' ἀχούρια — τώρα ἀπόμειναν ἓνα — τὸ τελευταῖο κτίσμα τοῦ χωριοῦ. Ἄπὸ ἐδῶ ὁ δρόμος κυλάει κάτω στὸν κατήφορο καὶ δείχνεται μόνος του. Ὑπάρχει.

Δὲν εἶχε ἐξ' ἄλλου καὶ φόρτωμα. Μιὰ σάκκα μὲ λίγα ροῦχα, τίποτ' ἄλλο. Τὸ πανωφόρι τὸ κρατοῦσε κι αὐτὸ στὰ χέρια. Κατεβαίνοντας ἔπαιζε μαζί τους. Πότε τὸ πανωφόρι σ' τοῦτο τὸ χέρι καὶ πότε στὸ ἄλλο. Καὶ ἡ σάκκα στὸ ἄλλο. Ὁ ἥλιος, ἔτσι ποὺ φρόντιζε νὰ βαδίζει πολὺ σιγά, ἦταν ἀκόμα ψηλά. τούδινεν ὅλο τὸν καιρὸ νὰ προσμετράει ὅλο τὸ τοπίο. Νὰ τὸ κομματιάξει. Κοίταζε τὸ ἀπέναντι βουνό, κοίταζε τοὺς μικροὺς λόφους ποὺ εἶναι στὰ κράσπεδά του, σὰ νὰ τοῦ φάνηκε πῶς πλησιάζει κιόλας στὸ Κάτω χωριό. Καὶ τὸ χωριὸ του αἰάνω ξανακοιτοῦσε ποὺ φαινόταν ἀπλωμένο στὶς ἀμυγδαλιές καὶ τὸ νεκροταφεῖο πῶ πέρα, τὸ περημιαντρωμένο, μὲ τὰ ψηλὰ μαῦρα κυπαρίσσια. Ἐκεῖ πῆγεν ἡ τελευταία ματιὰ του. Ἐπειτα μπῆκε στὸν ἐλαιώνα, σκεπάστηκε. Δὲν ἔβλεπε παρὰ ἐλιές, γέρικους κορμούς, ψηλοὺς ποὺ σὰ μαδέρια ὄρθια μπηγμένα βαστοῦσαν τὸν οὐρανό. Τὸν οὐρανὸ ποὺ ἦταν βαθεῖα πράσινος ἀπὸ τὰ φυλλώματα τῶν ἐλιῶν τὰ λουλουδιασμένα. Ὅτι εἶχαν ἀνθίσει κι ἐφέτος θὰ εἶχαν μεγάλη ἔσοδειά.

Μόνος του ήταν. Κανένα δὲ συνάντησε νάρχεται κονιά, οὔτε ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ κάτω, οὔτε ἀπὸ τὰ μονοπάτια, οὔτε κάτω ἀπὸ τις ἐλιές. Μόνο μπορῶδες κι' ἄκουγεν ἀκόμα τὸ ρολοῖ τοῦ χωριοῦ. Ἐκείνη τὴν ὥρα χτύπησε καὶ ἡ καρμιάνα. Ἀκούσθηκεν ἀπόριακρα. Καὶ μόνο τότε πετάχτηκεν ἀπὸ μακριά, δίπλα του, ἀνάμεσα στὶς ἐλιές μιὰ φωνὴ ἀπὸ ἡλικιωμένη γυναῖκα. Ρωτοῦσε γιατί τὸ σήμασμα, ἂν ἤξερε. Ναί, ἤξερε, τὸ ἄκουσε τὸ πρωῖ νὰ τὸ λέει ὁ παπῆς στὴ λειτουργία. Ἐρχόταν πνευματικός καὶ θὰ δεχόταν γιὰ ἐξομολόγηση. Πλησιάζει Λαμψρή, τὸν ἔσειλεν ὁ δεσπότης. Κοίταζεν ἐκεῖ πού μιλοῦσε, σὰ νὰ εἶδε κάποιον ζωὸ νὰ βόοκει στὸ βάθος, τίποτ' ἄλλο. Οὔτε ἐπιβεβαίωση πῶς τὸν ἄκουσε πῆρε, οὔτε ἄλλη ἐρώτηση τοῦ ἔγινε, οὔτε τοῦ δῶσαν χαιρετισμό.

Ὁ δρόμος τώρα δὲν ἦταν σὰν τὸ κατήφορο ποῦ ἦταν γεμάτος ἐγκαταλειμμένα λιθάρια. Τώρα ἦταν ὅλο πατημένο χώμα, ἀλλὰ μόνο σημάδια ἀπὸ πέρασμα γιδιῶν ἔβρισκες, ὄχι ἀπὸ πέταλο. Καὶ ἡ ἐρημιὰ ἐξακολουθοῦσε. Μάλιστα γύρευε νὰ βρεῖ τις πολλὰς ἀλυγαριές. Τώρα τὸ ποτάμι εἶναι μακριὰ καὶ ἡσυχο, κι' ἀντὶ γι' αὐτὲς φύτεψαν λιόδεντρα. Μόνο ποῦ καὶ ποῦ ἔβλεπες κανένα φράχτη μὲ βάτα. Καὶ λιγότερες φορὲς θυμάρια, πικροδάφνες κι' ἄλλους θάμνους. Τὸν ξούρισαν τὸν τόπο. «Μᾶς τὸν φράγκεψαν», ὅπως εἶχεν εἰπῆ ἄλλοτε σὰν περνοῦσε τὸν ἐλαιῶνα μὲ αὐτοκίνητο καὶ κοιτοῦσε καὶ τότε νὰ ἀνακαλύψει τὰ παλιά. Φράγκεψαν καὶ τὸ δρόμο τὸν παλιό. Πάντως οἱ ἐλιές ἦταν ὅλες στὴ θέση τους, δὲν ἔλεινε καρμιά. Κι' ἔδειχναν μάλιστα πῶς δὲν εἶχαν παλιώσει μὲ τὸ χρόνο. Τώρα μάλιστα μὲ τὴν ἀνθοφορία τους τὴν πλούσια, τὴ ζωηρὴ πούδειχνε τόσο ζωντάνια.

Κι' ἦταν ἡ μόνη ζωντάνια. Τὸν ἔπιασε τὸ παράπονο. Ἐδῶ πού περνοῦσε καβαλλάρης στὸν ψαρή τοῦ μάρμπα Ἀντρέα, ἄλλοτε στὸ γαῖδουράκι τῆς θειᾶς Λουκοῦς, στὰ καπούλια μὲ τοὺς μπαρμπάδες του ἄλλες φορὲς καὶ πεζός, ἀλλὰ ὅλο καὶ συναντιόταν μὲ χωριανούς καὶ τὸν μάθαιναν καὶ τὸν καλωσόριζαν. Νὰ ἐδῶ, στὸ μικρὸ ξέφωτο, δὲν ἦταν πού πάνω σὲ ἄοπρα ἄλογα — ἄσπρα καὶ τὰ τρία — εἶχε δεῖ μόλις εἶχαν ρθῆ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τις βαλίτσες τους τις τρεῖς κοπέλλες τοῦ Λάνθου, ἡ κάθε μιὰ σιὸ ἄλογό της, τῆς ἴδιας τοῦ ἡλικίας, μὲ τις ἄσπρες μιλοῦζες, τὰ μαῦρα γοβάκια, τὰ μαῦρα μαλλιά κτενισμένα νὰ καλύπτουν ὅλο τὸ μέτωπο, ὅπως τὸ συνήθιζαν τότε; Τότε πέρασαν καὶ οἱ τρεῖς ἀπὸ μπροστά του πού ἦταν πεζός καὶ μόνος. Καὶ οἱ τρεῖς τὸν κοίταζαν, καρμιά δὲ χαρέτησε, μόνον ἡ δευτέρη γύρισε προχωρώντας τὸ κεφάλι καὶ πάλι νὰ τὸν ξαναδεῖ. Αὐτὸς φοροῦσε πουκάμισο μὲ ἀνοιχτὸ γιακά, ἔτσι τὸ συνήθιζαν τότε. τὰ ἔλεγαν Μπαῦρον αὐτὰ τὰ πουκάμισα, μὲ χωρὶς λαμφοδέτη, κι' ἀνοιχτὸ μπροσιά. Ἐπειτα — κι' αὐτὸ τὸ θυμᾶται — οἱ τρεῖς Λανθοπούλες χάθηκαν μέσα στὰ λιόδεντρα. Μπορεῖς νὰ μετρᾷς στὸν ἐλαιῶνα τις ἐλιές; Οὔτε καὶ τώρα. Πίσω ἀπ' αὐτὲς πού βλέπεις, εἶναι ἄλλες κι' ἄλλες κατόπιν, δὲ στησιᾶνε παρὰ στὴ θάλασσα κάτω καὶ τὸ ποτάμι μακριὰ δίπλα. Κι' οἱ πικροδάφνες; Χάθηκαν ὅλες; Ἐδῶ πὸ κάτω, νὰ ἐδῶ, εἶχε σιαθῆ μιὰν ἄλλη φορὰ γιὰ νὰ δεῖ τις Λανθοπούλες — αὐτὴ τὴ φορὰ ἦταν οἱ δυὸ καὶ σ' ἓνα ἄλογο μονάχα. Ἦταν κι' αὐτὴ πού τὸν ξανακοιτοῦσε τὴν πρώτη φορὰ; Αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ θυμηθεῖ. Θυμᾶται μόνο πῶς τώρα τὸν κοίταζαν καὶ οἱ δύο περιέργα — ἐρχόνταν ἀπὸ τὸ χωριὸ — ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν εἶπαν λέξη. Νομίζω, σκέφτηκε τώρα, πῶς μποροῦσε τότε νὰ πεῖ μιὰ κολλημέρα. Ἀλλὰ κείνα τὰ χρόνια — δικαιολόγησε τὸν ἑαυτοῦ του — τὰ κορίτσια δὲν πῆγαιναν μαζί μὲ τὸ ἀγόρια στὴ θάλασσα γιὰ κολύμπι.

Ἐπειτα τὸν πλάκωσαν μιὸ θλιβερὸς σκέψεις. Ἐκεῖ δεξιώτερα, σ' ἀποστασι, ἦταν τοῦ Βόλη τὸ ἀμπέλι. Ἀπόμεινε τὸ τοπωνύμιο, τὸ λένε ἀκόμα οἱ χωριανοί, κι' ἂε μὴν εἶναι δικό τους, τὸ πούλησαν οἱ μπαρμπάδες. Ἐκεῖ μι-

κρὸ - μικρὸ, ὀκτῶ χρονῶν — τοῦ τὰ εἶπεν ἡ μητέρα, αὐτὸς δὲ θυμᾶται τίποτα — τὸν πῆγε μαζὶ μὲ τ' ἀδέρφια του νὰ τὸν δεῖ ὁ ἀδερφὸς τοῦ πατέρα του. Ὁ θεῖος εἶχε ρθεῖ ἐρείπιο ἀπὸ τὴν Ἀμερική, τούφαγε ἡ Ἀμερική τὰ πλεριόνια. Τὸν εἶχαν κι ἔμεινε σὲ μιὰ φρεγάτα νὰ παίρνει ἀέρα καὶ νὰ μὴ μολύνει τοὺς ἄλλους. Καὶ ζήτησεν ὁ θεῖος νὰ τοῦ πᾶνε νὰ δεῖ τὰ ἀνηψιδάκια του ποὺ εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴν πολιτεία. Ἄλλὰ πῶς νὰ τὰ πλησιάσει ἀπὸ τὴ φρεγάτα ποὺ κοίτονταν ψηλὰ κατάμονος, νὰ τὰ φιλήσει, νὰ τὰ χαϊδέψει; Μόνον ἀπὸ μακριά, εἶχεν ὀρίσει αὐστηρὰ ὁ γιατρός. Κι ὁ θεῖος — διηγόταν ἡ μητέρα — ἔκλαψε τότε πολὺ, ἔκλαψε κι ἀκούστηκαν τὰ κλάματά του κι ἀπὸ μακριά.

Ἦ, τί διαράντια εἶναι κρυμμένα σ' αὐτὴ τὴ γῆ!

Καρμὰ ξεχωριστὴν ἐντύπωση δὲν ἔκανε στὸν ὁδοπόρο σὰν βρῆκε πῶς ὁ παλιὸς δρόμος τελείωνε. Τὸ μέρος του τὸ ἔπιασεν ὁ ἄλλος ποὺ γίνηκε γιὰ αὐτοκίνητα, λίγα χρόνια ἔπειτα ἀπὸ τὸν τελευταῖο πόλεμο. Ἄλλὰ κι αὐτὸν δὲν τὸν χρησιμοποιοῦν πιά τὰ ἀμάξια. Τώρα τελευταῖα, μέσα στὸν ἐλαιῶνα, παράλληλα πρὸς τὴ θάλασσα, περνάει ὁ μεγάλος ἐθνικὸς δρόμος ποὺ ἔρχεται ἀπὸ μακριὰ κάτω, ἄλλες πολιτείες καὶ φτάνει προχωρώντας κατὰ τὴν ἀνατολὴ ὡς τὴν Ἀθήνα. Αὐτὸς εἶναι ἀσφαλιστρωμένος, πλατύς, ὀλόϊσιος, μὲ ἀνάχωμα, ψηλός, ψηλότερος ἀπὸ τὸν ἐλαιῶνα. Ἐχει μιὰ ἔξοδο ἐκεῖ ποὺ πλησιάζει τὸ Ἀπάνω χωριό. Προχωρώντας κάτω πρὸς τὸ Κάτω χωριὸ ἔχει μιὰ ἄλλη ἔξοδο καὶ γι' αὐτόν. Ἔτοι τὰ δυὸ χωριά κάνουν πάνω σ' αὐτόν τὴ συγκοινωνία. Αὐτὸς ὁ ἄλλος δρόμος, ποὺ συνάντησε τώρα, εἶναι πιά μόνο γιὰ κανένα τρακτέρ ἢ φορτηγὸ ποὺ πάει νὰ φορτώσει καρπὸ. «Τὸν ἀποφράγκεσαν» τὸ δρόμο. Δὲν ἔχεις τίποτα πιά νὰ θυμηθεῖς. Κι ὅπως μέσ τὸν ἐλαιῶνα δὲν εἶναι σπίτια, δὲ μόνον ἀνθρώποι, δὲν ἔχεις οὔτε προσδιορισμὸ.

Ἀναγκαστικὰ τὸν πῆρεν αὐτὸ τὸ δρόμο καὶ προχώρησεν. Ὡσπου, ὅλο ξεχνώντας τὰ παλιά, ἔφτασε στὸ ποτάμι. Σὰν ἔκαμαν τοῦτο τὸ δρόμο γι' αὐτοκίνητα, τοῦ ἔφτιασαν κι ἓνα μικρὸ γεφύρι. Ἄλλὰ τὸ ποτάμι ἐκδικητικὸ τὸ γκρέμισεν ἓνα χειμῶνα. Εἶχε γίνει ὁ μεγάλος ἐθνικὸς δρόμος ὁ ψηλός, γι' αὐτόν εἶχε γίνει ἓνα ψηλὸ, μεγάλο γεφύρι, πρὸ κάτω ἀπὸ ἐδῶ, εἶναι κατὰ τὴ θάλασσα δεξιά. Ὡστε κολοβὸς ὁ δρόμος ποὺ πῆρε; Γιατί δὲν τοῦ εἶπαν στὸ χωριό; Στάθηκε κοιτάζοντας πῶς ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄχθη συνεχιζόταν ὁ δρόμος. τὸ ἴδιο πλατύς, ἀμαξωτός. Ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχιζε τὸ Κάτω χωριό, ἡ περιοχὴ του, τὰ σπίτια του.

Μιὰ ἄγνωστη φωνή, ἔλεπα ἀπὸ ὦρα, ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ ἀπέναντι βεθειά. Ἦταν πάλι ἀπὸ γερόντισσα ποὺ εἶχε βγεῖ στὸν κῆπο της:

— Σήμερα Κυριακή, τέτοια ὦρα, δὲ θὰ βρεῖς εὐκόλα τρακτέρ νὰ σὲ περάσει. Ἄν βιάζεσαι, κατέβα καλύτερα ἀπὸ τὰ ἀραποσίτια κι ἀνέβα στὸ μεγάλο δρόμο. Πρόσεξε τὰ κρίνα ποὺ θὰ βρεῖς. Τάχουμε γιὰ τὸν Ἐπιτάφιο, νὰ μὴν τὰ πειράξεις.

Πραγματικὰ ἓνα μονοπάτι, παράλληλα στὸ ποτάμι, ὁδηγοῦσε μέσα στὰ ἀραποσίτια καὶ χανόταν μέσα σ' αὐτά. Κάπου διακόσια μέτρα πρὸ κάτω ὑψωνόταν ὁ μεγάλος ἐθνικὸς δρόμος, ὁ νέος. Ἦταν ἀκόμα πεταμένα στὶς πλευρὲς του σχιομένα πετραδάκια, τὰ σκῦρα. Ἀπότομο τὸ ἀνέβασμα, τὸ χῶμα φερτό, μὲ κάποιο λαχανητὸ ἔφτανες ὡς τὸ κατάστρωμά του. Ἦταν ἓνας ὀλόϊσιος γιγάντιος δρόμος, οὔτε καταλάβαινες πῶς περνᾶς γεφύρι. Κοίταξε πίσω καὶ εἶδεν ὅλο τὸν ἐλαιῶνα στὰ πόδια του κάτω. Οὔτε νὰ σκεπάζουν οἱ ἐλιές τὸν οὐρανὸ, οὔτε νάχουν καμμιά σχέση μ' αὐτόν. Ἡ θάλασσα ἀπὸ κάτω ἦταν θριαμβευτικὴ. Εἶχε καὶ τὸ κύμα της. Τὸ μικρὸ ποτάμι, ἔβαλε κόπο νὰ τὸ δεῖ. Τόσο λίγο, τόσο ἀσήμαντο... Ἀπὸ ἐδῶ ἔβλεπε κάπου ψηλότερα στὶς ὄχτες του περισσότερες μικροδάφνες. Κοίταξε καὶ γιὰ τὸν παλιὸ δρόμο. Μό-

λις φαινόταν τὸ κολόβωμά του. Ἡ συνέχειά του πίσω, ἡ διαδρομὴ ὄχι, πουθενά, τίποτα. Ἀπὸ ἐδῶ ψηλά στὸν ὑψωμένο, πλατύτατο, τελειωμένο δρόμο, δὲν ἔβλεπες κανένα ἀνταγωνιστὴ του. Ἦταν ὁ κυρίαρχος.

Καθὼς προχώρησε σ' αὐτόν, νὰ καὶ ὁ ξάδερφος μὲ τὸ αὐτοκίνητο ποὺ γύριζε στὴν Ἀθήνα. Δὲν μετρίασε ταχύτητα, μόνο κίνησε τὸ χέρι νὰ τὸν καιρετήσῃ. Κι ἐπειδὴ δὲν ἦταν βέβαιος πῶς ὁ πεζὸς ἰὸν ἀντελήφθη, τοῦ σφύριξε προχωρώντας καὶ χάθηκε στὸ βάθος τοῦ ὑλόσιου μεγάλου δρόμου.

Ὁ πεζοπόρος ποὺ ἀπόμεινε, δὲ βιάδιζεν οὔτε γρήγορα, οὔτε ἄργα. Ἔνοιωθε σὰ ξένος σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο, γιὰ μεγάλες ταχύτητες, στεγνὸ, ἄμορφο δρόμο. Καὶ βέβαια ὁ δρόμος αὐτὸς δὲν ἦταν φτιαγμένος γιὰ πεζοπόρους καὶ μάλιστα παλιούς.

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Στῆς νυχτιᾶς τὴ σιγαλιά, δλοστρόγγυλη σελήνη
στάθη ἄπάνω ἀπ' τὴ φτελιὰ κι' ἔκανε τὴ νύχτα κλίνη!
Στὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ μοιάζει τώρα ν' ἀρμενίζει
κι' ἑνὸς κόσμου ἄλλοτινοῦ τὴ γητεία του ν' ἀντικρῦζει.

Μελιχρό, γλυκὸ τὸ φῶς, μάλαμα στὴ γῆ χυμένο,
τοῦ παραμυθιοῦ ἀνθὸς σ' ἓνα δάσος μαγεμένο!
Ἐωτικὴ θωριὰ ἔχουν πάρει στὸ φεγγαροφῶς τὰ δέντρα,
μυστικὴ μιὰν ἄλλη χάρη γίνηκεν ἀπόψε ἀφέντρα!

Λαφροπάτητη, ἄπαλή, γέρνει στῶν δεντρῶν τοὺς ἴσκιους
κι' ἄσημένα, ἀέρινη, φίλησε τοὺς νειοὺς ἰβίσκους.
Καὶ σιγά, σιγά, ὄλο φεύγει στὴ γαλήνη τῆς νυχτιᾶς.
Τ' ὄνειρο παίρνει μαζὺ τῆς καὶ τὴ θλίψη τῆς ἱτιάς!

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΓΑΛΑΝΑΚΗ — ΒΟΥΡΛΕΚΗ

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Ξεκινήσαμε χιλιάδες χρόνια πρὶν
αὐτὸ τὸ δύσκολο ταξίδι
Στὴν ἀρχὴ μ' ἓνα ρόπαλο
ἕστερα μ' ἓνα τόξο
μὲ βοηθὸ ἓνα ξόανο
Ἄργότερα μὲ μαχαίρι καὶ ἀκόντιο
παίρνοντας δύναμη ἀπ' τὸν Δία.
Καὶ φτάσαμε σ' ἓνα ὀροπέδιο.
Στὴν κορυφὴ του ἓνας σταυρὸς
κι ἓνα «τετέλεσται»
Μὰ δὲ σταματᾶμε
Ὅλο κι ἀνεβαίνουμε.
Πάμε νὰ ἀγκαλιάσουμε τὸν ἥλιο.

ΕΥΘΥΜΙΑ ΣΚΥΛΙΤΣΗ

Κ. ΣΙΜΟΝΩΦ
Μετάφραση
(ἀπὸ τᾶ Ρωσσικᾶ)
ΜΙΛΙΑΣ ΡΟΖΙΔΗ

ΚΑΡΤΕΡΑ ΜΕ

Καρτέρα με καὶ θὰ γυρίσω
μόνο περίμενε πολὺ.
Καρτέρα κι' ὅταν οὐ πικραίνει
μὲ θλίψη ἢ κίτρινη βροχή.
Καρτέρα κι' ὅταν θὰ χιονίζει
κι' ὅταν θὰ 'ρθεῖ ἡ καλοκαιριά.

Καρτέρα κι' ὅταν πιά τοὺς ἄλλους
ξεχνώντας δὲν τοὺς καρτεροῦν.
Καρτέρα κι' ὅταν δὲ θὰ φτάνουν
ἀπὸ μακριὰ τὰ γράμματά μας.
Πρόσμενε κι' ὅταν ὅλοι οἱ ἄλλοι
πιά νὰ προσμένουν βαρεθοῦν.

Καρτέρα με καὶ θὰ γυρίσω
καὶ μὴν πιστεύεις σ' ὅσους λένε
πὼς νὰ ξεχάσεις πιά καιρὸς.
Κι' ὅταν κι' ἡ μάννα μου κι' ὁ γιὸς
πιστέψουν πὼς ἐγὼ δὲ ζῶ
κι' εἶμαι νεκρὸς.

Κι' ὅταν οἱ φίλοι κουραστοῦν
νὰ καρτεροῦν
καὶ μπρὸς στὸ τζάκι
πικρὸ στὴ μνήμη πιοῦν κρασί
καρτέρα με
καὶ μὴ βιαστεῖς μαζί μ' αὐτοὺς
νὰ πιεῖς κι' ἐσύ.

Καρτέρα με καὶ θὰ γυρίσω
στὸ πείσμα ὅλων τῶν θανάτων.
Αὐτοὶ ποὺ δὲ μὲ καρτεροῦσαν
θὰ λέν πὼς ἤμουν τυχερὸς.

Μὰ τοῦτοι δὲν καταλαβαίνουν
καθὼς κανεῖς δὲν καρτερεῖ
μὲ τὴ δική σου προσδοκία
πὼς μ' ἔσωσες ἐσύ.

Τὸ πὼς ἐγλύτωσα ἀπ' τὶς φλόγες
τὸ νιώθουμε μονάχα ἐμεῖς.
"Ἡξερεις, φίλη, νὰ προσμένεις
ὅσο κανεῖς. . .

ΓΙΩΡΓΟΥ ΜΑΝΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΦΑΝΕΙΑ

(Πρώτη και τελευταία πράξη)

Ποῦ βρίσκομαι;
 Δεν ξέρω. Ἡ σύγχυση καθίσταται ἐμφανής. Τ' ὁμολογῶ.
 Ὡστόσο, τὸ ἐρώτημα — τὸ πρῶτο καὶ τελευταῖο αὐταρχές ἐρώτημα, δοῦ.
 Καὶ ἡ δράση του, διαθεωτική καὶ βίναυση, ἀνεπίσσεται καὶ βιώνεται
 σάν προσδευτικός ἀφανισμός.
 Ποῦ ἀποκρυπτογραφεῖται: Ἀρχίζω νὰ σκέφτομαι. Δηλαδή, νὰ βγάζω τὰ μάτια μου.
 Νὰ ἰζηλατῶ καὶ ν' ἀπεκδύομαι τίς ἐπικαλύψεις — πᾶν ὅ,τι ἤχει σάν κίβδηλο.
 Καὶ ὁ παραπέρα κίνδυνος διαγράφεται μέγιστος.
 Ἰξετάζοντας τίς ἀποκτημένες βεβαιότητές μου — αὐτὸ τὸ ἔδαφος ποῦ μὲ στηρίζει —
 ἀπορρίπτο διαρκῶς καὶ ὀδεῦν πρὸς τὴν ἀπόλυτη σύγχυση:
 Τὴν τελεσίδικη ἀδυναμία, νὰ μπορέσω κάποτε νὰ βεβαιωθῶ.
 Ἡ, ἀπορρίπτοντας διαρκῶς τὰ συμπεράσματα, διεισδύω στὸ ἀκατανόητο
 καὶ προετοιμάζω τὸ ἔσχατο συμπέρασμα:
 Τὴν ἀπόρριψη τοῦ ἑαυτοῦ μου.
 Πάντως, ἡ ὄλη ὑπόθεση δὲν τίθεται ἐνόπιόν μου.
 Δὲν ἀναζητεῖται καὶ δὲν ἐλέγχεται.
 Εἶναι ἡ ἴδια ἡ σκέψη μου, ποῦ ἐκκινεῖ γιὰ τὴ μοῖρα της.
 Ἔτσι, κάποτε, ἀλλὰ μονάχα κάποτε, οἱ μεγάλες, αἰώνιες ἀλήθειες, ξεσκεπάζονται.
 Ἀποκαλύπτονται αὐτὲς ποῦ εἶναι:
 Αἰώνια παραμύθια.
 Καὶ τὰ πράγματα, λευτερωμένα, πλέον, ἀπ' τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ἀδιακρισία τῶν δο-
 μάτων (αὐτὸ τὸ ἀξιολύπητο καὶ πανάρχαιο πάθος τῆς ἀπογραφῆς),
 παίθουν — ἐπιτέλους — τὸ χρῶμα τους:
 Ἀποχρωματίζονται.
 Ἰσοροποῦν ἐκεῖ.
 Ἀπέναντί μου.
 Χωρὶς ἡλικία, οἰκειότητα καὶ νόημα.
 Ἐπιστρέφουν, δηλαδή, ἐκεῖ ποῦ ἦταν πάντα:
 Στὸν ἀδιάφορο ἑαυτό τους.
 Κι ἐγώ, γιὰ πρώτη φορά, ἀλλὰ μονάχα γιὰ πρώτη φορά, ἀρχίζω νὰ ὑποπτεύομαι,
 ὅτι μέχρι τώρα, δὲν ὑποπτευόμουν τίποτα, ὅτι ἀναλαμβάνω, πλέον, τὴν ἀδυσώπητη
 εὐθύνη νὰ ὑπάρχω, γνωρίζοντας, ὅτι ὑπάρχω γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξω.
 Ἡ λάμψη, εἶναι ἐκτυφλωτική.
 Ἡ θέασή της, κρυφορεῖ τὴν ἕστατη πράξη.
 Τὴ στιγμή ποῦ ἀποσπᾶται ὁ ἑαυτός μου, ποῦ ἀνασυντάσσεται γιὰ νὰ μπορέσω
 νὰ τὸν συναντήσω, τὴ στιγμή ποῦ αὐτὰ τὰ ἔξω πράγματα — σημεῖα ἀναφορᾶς μου,
 ζῶνουν τὴ δοσμένη, ἀπὸ μένα, σημασία, ἀποχτώντας τὴ δική τους, θραύεται τὸ
 κάτοπτρον, ὅπου μέσα του ἔβλεπα τὸ εἶδολό μου.

Κι ἀπομένω χωρίς ἐπαφή· χωρίς δυνατότητα ἀναγνώρισης.

Ίδιος — ἀλλὰ συντριπτικά κατάμονος.

Μὲ τὸν ἑαυτό μου στὰ χέρια μου — ἀλλὰ μὲ τὸν ἑαυτό μου ἄχρηστο καὶ μετέωρο.

Οὐδὲν τὸ πλέον ἐμφανές.

Τὸ κάτοπτρον ἐθραύσθη.

Ἡ δίοδος τῆς ἐπιστροφῆς στοῦ καταφύγιο τῶν ψευδαισθήσεων, σφραγίστηκε γιὰ πάντα.

Ἡ ἀπομόνωσή μου, ἀποτελεῖ γεγονός.

Ἐαλοῦμαι, πιά, νὰ παραστῶ στὸν ἀπαγχονισμό μου.

Τότε, ἀλλὰ μονάχα τότε, οἰμωγὴ ἔντρομη στοῦ διαμπερές φῶς,

αἰφνίδια ρωγμὴ στοῦ φράγμα τῆς ἀβύσσου ποῦ ἔλλοχεῖναι,

σοπαινῶ τελείως, γιὰ ν' ἀκούσω τὰ νέα.

Καὶ — «πρὶν ἀλέκτωρ λαλήσῃ» — ἀκούω, ἀλλὰ, πάντα γιὰ πρώτη φορὰ, ἀκούω, μονάχα, τὴ στιγμή μου.

Αὐτό, καταντάει ἀνυπόφορο.

Μὲ ἀναγκάζει ν' ἀκούω, πῶς ἡ σιγή μου — διάφανο στίγμα ἀπουσίας —

καθίσταται ὁ μόνος ἦχος, ποῦ κατάφερα ν' ἀκούσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου.

Καὶ πῶς, τὸ ταχύτερο, πρέπει νὰ σφραγίσω ἐρημητικά τ' αὐτιά μου, γιὰτὶ, ἀπλούστατα, δὲν ἀκούω τίποτα — ἀκούω, μονάχα, τὸ ἴδιο τὸ τίποτα.

Δηλαδή, τὴν ἀναπνοή μου.

Ἔτσι, μονομιᾶς, καθὼς μὲ λογχίζει ὁ ἐφιάλης μιᾶς παράξενης, μεσονύχτιας ἀστραπῆς, καθὼς καταφρέω καὶ καταποντίζομαι μὲς στοῦ ἀπέθμενο καὶ ἀκατανόητο, ἀρχίζω νὰ μιλάω δυνατά.

Νὰ ὠροῖμαι, σὰν λυσσασμένο σκυλί, γιὰ νὰ μὴν ἀκούω τὶς ἄφρονες κραυγές μου.

Αὐτὴ τὴν ἀνηλέητη σιωπὴ, ποῦ ἐπισημαίνει, χαρακτηρίζει καὶ διαχέει, ταυτόχρονα τὴν παρουσία μου.

Ὅμως, ξαφνικά, ὅταν πιά δὲν ὑπάρχουν ἄλλα φρονήματα καὶ σύμφωνα, ὅταν ἡ γλώσσα μου, πανικόβλητη καὶ παρακτωμένη, ἀρχίζει νὰ χοχλιώνεται, ἀντίστροφα, μὲς στὴν ἴδια τὴ γλώσσα τῆς, ἀντιλαμβάνομαι πῶς, ἔξαντλώντας τὶς ὑακές μου, ἡ ρωγμὴ διάρρηξε τὸ περίγραμμά τῆς, ἔξερράγη σὲ βάραθρο ἄχανές· καὶ βρίζομαι πιά ἐκεῖ, ὅπου δὲν μποροῦ νὰ βρεθῶ:

Ἐκτὸς ὁρίων. Ἐπέκεινα τοῦ χρόνου καὶ τοῦ χώρου.

Στὸ καινὸ τοῦ κενοῦ — ποῦ δὲν εἶναι καινὸ, ποῦ εἶναι μόνο κενό.

Ἦδη, ἐλάλησεν ὁ ἀλέκτωρ.

Μιλώντας ὡς ἐκεῖ ποῦ μποροῦσα νὰ μιλήσω, προσπαθώντας νὰ φωνάζω, γιὰ νὰ μὴν ἀκούω, ὅτι οὐδὲν ἀκούω, ἀπόλεσα ἀκόμα κι ἐκεῖνο τὸ ὕστατο, ποῦ νόμιζα πῶς θὰ μποροῦσα νὰ διασώσω:

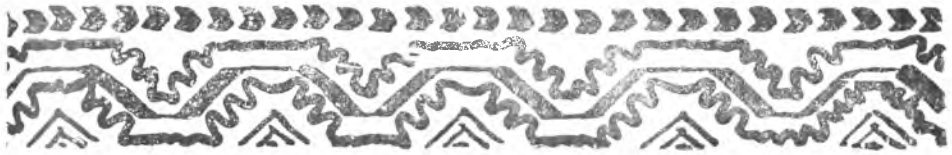
Τὴ φωνή μου.

Ὡστόσο, συνεχίζω νὰ μιλάω, γιὰτὶ δὲν ἔχω τί νὰ πῶ — καὶ παραμιλάω.

Ἄπο δω καὶ στοῦ ἐξῆς, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ δω καὶ στοῦ ἐξῆς, εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχει ἐξῆς.

Ἐκτείνομαι, πλέον, ἐπέκεινα τοῦ παντός, διαμελισμένος στοῦ ἀπείρου τοῦ ἀπείρου, ποῦ — γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ, ἔχω συνειδητοποιήσει, ὅτι δὲν μποροῦ νὰ τὸ συνειδητοποιήσω.

Ἐκεῖ ποῦ ἄρχισε ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποκάλυψης, ἐκεῖ, ἀκριβῶς, τέλειωσε τὸ τέλος τῆς. Καὶ ἡ γνώση, αἰμορραγεῖ σὰν ἄγνοια.

ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ “ΤΡΙΑ ΚΡΥΦΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ,, ΤΟΥ Γ. ΣΕΦΕΡΗ

Τό 1955, όταν δημοσιεύθηκε ή συλλογή «Κύπρον οὐ μ' ἔθεσπισεν» πού στίς κατοπινές ἐπιτομές τῶν ποιημάτων φαίνεται μέ τόν τίτλο «Ἡμερολόγιο καταστρώματος Γ'», ή κριτική τή δέχτηκε σάν κάτι ἄλλο βέβαια ἀπό τό μέχρι τότε γνωστό ἔργο τοῦ Σεφέρη, ἀλλά ὅπωςδῆποτε γραμμένο μέ τόν ἰδιαίτερο ἐκεῖνο «τρόπο τοῦ Γ.Σ.» πού δέν θάμνηνε καμιά ἀμφιβολία γιά τήν πατρότητα τοῦ δημιουργοῦ της, ἂν ὑποθέσουμε πῶς μᾶς προσφερόταν «χωρίς ὄνομα συγγραφέα», ὅπως συνέβη μέ τή «Στέρνα» τό 1932.

Ἐντεκα χρόνια περίπου μετά τήν προτελευταία αὐτή συλλογή του, τό 1966, ὁ Σεφέρης ἔκανε τή νέα, προσεκτική ὅπως πάντα και χαμηλόφωνη ἐμφάνισή του μέ ἓνα κύκλο ἀπό τρία μικρά ποιήματα, πού τὰ χαρακτήριζε σάν «κρυφά», μέ τήν ἔννοια ὄχι τοῦ ἀπόκρυφου και μυστικιστικοῦ, ἀλλά μέ τήν ἔννοια τοῦ φορτισμένου μέ ἔσωτερικότητα λόγου, ἐνός λόγου πού παρά τίς ματωμένες και πυρέσσουσες ἀφορμές του, διδάσκει στήν καταξίωσή του σέ ἔργο τέχνης, τή λιτότητα, τήν ἰσορροπία και τή στωική ἀποδοχή τοῦ πεπρωμένου.

Τὰ τρία αὐτά ποιήματα ἀποτελέσαν τό «κάτι ἄλλο», ἀπροσδόκητο ἀκόμη και γιά ποιητές μέ πρωτεϊκή ἰδιοσυγκρασία, ὅπως ὁ Σεφέρης, πού ἀπό βιβλίο σέ βιβλίο γνωρίζουν νά περιγράφουν νέες ἐκφάνσεις τοῦ ποιητικοῦ προσώπου. Ὁ λιτός του λόγος φωτίστηκε μέ μιά περιεργή ὑγεία, και τό δράμα του φάνηκε δουλεμένο στά μυστικά καμίνια μιάς ὑπερβατικῆς Πάτμου.

Οἱ στίχοι τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, παρά τούς τρομεροῦς ἀγγέλους τῆς ἀνάμνησης πού τούς διαπερνοῦν κομίζοντας παγωμένες ἀνάσες ἀπό τόν κόσμο τοῦ παρελθόντος ἢ φοβεροῦς ἐφιάλτες δεινῶν πού ἀναμένονται, ἀναδίδουν τήν αἴσθησι τῆς ἡρεμίας και τή φρόνιμη ἀποδοχή τοῦ ἀνέκκλητου, ὅπως τή διδάσκουν οἱ ἐπιτύμβιες στήλες τοῦ Κεραμικοῦ και ὁ κόσμος τῆς ἀττικῆς τραγωδίας. Ὁ Σεφέρης εἶχε μαθητέψει κοντά τους και δ'δάχτηκε πῶς ή μοίρα εἶναι πιό πάνω κι ἀπό τούς θεοῦς και πῶς τό ξεπέραςμα τοῦ ὀρίου ὁδηγεῖ στήν ὕβρη. Ἔτσι ὁ ποιητής

*φώναξε τὰ παιδιὰ νά μαζέψουν τή στάχτη
και νά τῆ σπείρουν.*

“Ὅ,τι πέρασε πέρασε σωστά.

Ἄπό τό ποίημα «Πάνω σέ μιά χειμωνιάτικη ἀχτίνα», στό «Ἐπί σκηνῆς», κι' ἀπό ἐκεῖ στό τρίτο τοῦ βιβλίου, τό «Θερινό ἡλιοστάσι», ή φωνή του ἐντελῶς παραλλαγμένη ἀπό ὅλα τὰ μέχρι τότε γνωστά κινήματά της φανερώνει μιά προσήνεια βαθεῖα ἀνθρώπινη, καθώς ψάχνει

*σχήματα στά βότσαλα,
γυρεύοντας ρυθμούς.*

Αὐτά τὰ σχήματα μᾶς θυμίζουν τό παράξενο κοχύλι πού δοκίμαζε νά τό ἐξηγήσῃ ἐπίμονα ή ψυχή του στό ποίημα «φυγή» τοῦ «Τετραδίου Γυμνασμάτων». Ἡ θαλασσινή λαλιά του, ἂν δέν ἐξηγεῖ τὰ περίεργα ἐκεῖνα σχήματα, φανερώνει ὅμως σ' ὄλο της τό βάθος τῆ διψασμένη ψυχή πού παίζει μέ τήν πληγή της, πού ἄσκειται διαρκῶς και δέν πετυχαίνει τόν ἀπρόσιτο, στόχος ἢ ἀγγελος εἶναι αὐτός.

Ἐχει τὴν αὐτογνωσία πῶς τὸ ριζικό του εἶναι ἐνὸς τοξότη πού ξαστόχησε. Ὁμως ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς ἱερῆς ἀποτυχίας ἔρχεται πάντα ἡ τραγικὴ πλήρωση καὶ ἡ θεϊκὴ συγκατάβαση πού θὰ τὴν ἐξαγνίσῃ.

Τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, σὰν βαρύνουσες διαστάσεις τοῦ ἀδιάσπαστου χρόνου, εἶναι ὁ ἄξονας τῶν τριῶν «κρυφῶν ποιημάτων». Ὁ ποιητὴς ἀξιώθηκε νὰ πραγματώσῃ τὰ δικά του «Κουαρτέττα», γεμῆτα ἀπὸ τὴν ἐμπνοὴ τῆς μαρτυρίας του γιὰ τὰ ὅσα ἔζησε καὶ συλλογισμένα γιὰ τὰ ὅσα πρόκειται νὰ φτάσουν. Ἄλλα ἀπὸ τ' ἀναμενόμενα μᾶς ἦρθαν κι' ὅλας κι' ἀποτελοῦν τὴ ματωμένη μας πραγματικότητα, ἐνῶ ἄλλα ἐπιμένουν νὰ μᾶς πλησιάζουν μὲ τὴν ἄκαμπτη νομοτέλεια τῶν φυσικῶν γεγονότων. Τὰ ζωντανὰ σχήματα πού ἄλλοτε χορεύαν, τώρα

*μαρμαρωμένες φλόγες.
Τὸ χιόνι σκέπασε τὸν κόσμο.*

Ἄλλὰ ἐνῶ οἱ «ἄγγελοι ἀπὸ πάγο» τοῦ Ρεμπώ ξαπλώνουν τὸ θανατερό τους μήνυμα, ὁ ποιητὴς ἐπιμένει πῶς κατὰ βάθος εἶναι «ζήτημα φωτός». Ὅμως τὸ ἀληθινὸ φῶς τῆς ζωῆς δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸν κούφιο λόγο. Ἀποζητάει τὴν τραγικὴ χειρονομία πού θὰ φέρει τὸ ἔλεος καὶ τὴ γαλήνη, τὴν ὡραία ἐγκαρτέρηση τῶν μαρμαρωμένων ρυθμῶν, τὸ παράθυρο στὸν κόσμο τῆς διαλλαγῆς. Ἔτσι, γυρεύοντας τὴν οὐσιαστικὴ ζωὴ πέρα ἀπὸ τὸν «βουρκωμένο ποταμό» πού μᾶς παρέσυρε

*ἀναζητᾶς ψιλαφητὰ τῆς λόγῃ
τὴν ὀρισμένη νὰ τρυπήσει τὴν καρδιά σου
γιὰ νὰ τὴν ἀνοίξει στὸ φῶς.*

φαίνεται νὰ πιστεύει ὁ ποιητὴς στὴν ἡμέρα τῆς τελείωσης καὶ φιλοτίας τῶν ὄντων, στὴ φοβερὴ ἡμέρα τῆς «ἱερᾶς ὁδοῦ», ὅπου θὰ συναδερφωθεῖ ὁ βάνουος ἀρκουδιάρης μὲ τὴν πληγιασμένη του ἀρκουδα. Συχνὰ γελιέται, παρακινημένος ἐπ' τὸ ὄραμά του. Πετάγεται ἀλαφιασμένος νὰ ὑποδεχτῆ τὸν ἄλλο ἥλιο καὶ βρίσκεται ὀλομόναχος μέσα στὸ μαῦρο μεσονύχτι τοῦ καιροῦ. Μία ἀκόμη παραίσθησις, γέννημα τῆς βασανισμένης ἀγάπης του:

*Ἀναστάσιμες σπυλιάδες μὲτὰ ἀγῆ
πού νόμισες πῶς βγήκε ὁ ἥλιος. (Γ. ΣΤ)*

Ὅμως δὲ μπορεῖ, ὁ ἥλιος τῆς μεταμόρφωσης θὰ φανεῖ. Τὸν ὠριμάζει ἡ ἀγρύπνια καὶ ἡ ἀναμονὴ τοῦ μελισμένου Ἄδωνη τῆς ὑπαρξῆς του. Ὡς τότε θ' ἀκούγεται

*καταμεισίμια
τὸ σύρσιμο τοῦ μαχαιριοῦ στὴν ἀκονόπετρα*

ἐνῶ ὁ ἀνεύθυνος Πιλότος θὰ νίβει καὶ θὰ δροσιζει τὰ χέρια του πάνω ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ σπαραγμένου ἀνθρώπου. Ὅσο γιὰ τὸν ἔνοχο,

Ἐνοχος δὲν ὑπάρχει, καπνός.

Καὶ οἱ ταπεινωμένοι χωρὶς δύναμη γιὰ ἠθικὴ ἀντίσταση καὶ διαμαρτυρία. Προσποιοῦνται πῶς δὲν βλέπουν φοβούμενοι τὰ χειρότερα. Σὰ νὰ μὴ βρῖσκεται πυθμένα ἡ διαβάθμιση τοῦ τρόμου:

*Κατάργησαν τὰ μάτια τους τυφλοί.
Μάρτυρες δὲν ὑπάρχουν πιά, γιὰ τίποτε.*

Οἱ κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς προεκτάσεις τοῦ μέρους αὐτοῦ (2. Ε) εἶναι ὀλοφάνερες. Τὸ σημεῖο τοῦτο τῆς Σεφερικῆς «Κόλασης» μᾶς ἀναστατώνει, ὄχι τόσο σὰν ὑψηλὴ ποιητικὴ καταξίωση ἐφιάλτη πού σκόρπισε στὸ αὐγινὸ φῶς, ὅσο σὰν τρομερὸ ἐνδεχόμενο πού δὲν βρῆκε ἀκόμη τὴν πλήρωσή του στὸν καιρὸ μας, καθὼς ἀνήκει στὶς ἐκπλήξεις τοῦ «μέλλοντα χρόνου». Ὡς τόσο τὰ λῶγια μας

«είναι παιδιά πολλῶν ἀνθρώπων»). Ἔνα σημεῖο πού μοῦ θυμίζει σέ λαϊκώτερη ἀναγωγὴ τὸ μεγάλο καζάνι πού μέσα του μαγειρευόμαστε ὅλοι.

Ὅμως ὁ ποιητὴς στὸ τελευταῖο μέρος (Ζ) τοῦ δευτέρου ποιήματός του, θὰ ξαναγυρίσει στὸ καλὸ του ὄραμα. Δὲ μπορεῖ τάχα νὰ «βαστάξει πολὺ πραγματικότητα» γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Ἔλιοτ, ἢ τὸ μεγάλο βάρος κάποιου εὐαγγελισμοῦ τὸν ἀναγκάζει; Ὁ ἥλιος τῆς Μεταμόρφωσης τῶν ὄντων ἢ ὁ ἄλλος ἄνθρωπος, τὸν ἀτενίζει «κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο βλέμμα τῆς σπηλιάς».

Ἕλιοι στὰ μάτια πουλιὰ στοὺς ὄμιους
εἴσους ἐκεῖ ποιοῦσες
τὸν ἄλλο μύθος τὴν ἀγάπη
τὴν ἄλλη αὐγὴ τὴν παρουσία
τὴν ἄλλη γένηα τὴν ἀνάστασι;
κι ὅμως ἐκεῖ ξαναγινόσουν
στὴν ὑπέρογκη διαστολὴ τοῦ καιροῦ
στιγμὴ στιγμὴ σὰν τὸ ρετσίνι
τὸ σταλαχτίτη τὸ σταλαγμίτη.

Αὐτὴ ἡ ἀφοσίωσή του στὸ ὄραμα μιᾶς ἐξανάστασης, μιᾶς δευτέρης παρουσίας ἂν θέλετε, ἀλαφρωμένης βέβαια ἀπὸ τὰ θεολογικὰ της στολιδία, δὲν εἶναι κάτι πού μπαίνει, σὰν διάθεση ψυχῆς, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ποίησή του. Τὴν συναντοῦμε στὸν «Ἐρωτικὸ Λόγο» καὶ στὴ «Στέρνα» ἀλλὰ τίς βαθύτερες ὑπογραμμίσεις τίς χαράζει στὸ «Μυθιστόρημα» (ΚΓ) :

Λίγο ἀκόμα
θὰ ἴδουμε τίς ἀμυγδαλιὰς ν' ἀνθίζουν
τὰ μάρμαρα νὰ λάμπουν στὸν ἥλιο
τὴ θάλασσα νὰ κυματίζει
λίγο ἀκόμα
νὰ σηκιοῦμε λίγο ψηλότερα.

Ἦτοις δὲν εἶναι πανηγυρικὰ ἀναστάσιμος ὁ Σεφέρης. Τὰ ἄκρα συναισθήματα δὲν εἶναι τοῦ ποιοῦ του. Εὐκόλη ἢ ὑπερβολή, ἀλλὰ δύσκολο νὰ σταθεῖς στὴ μέση, καθὼς τραγοῦδσε σὲ κάποιον του κἀντο κι ὁ Πάουιν. Ποιὰ εἶναι λοιπὸν ἡ ἀφετηρία τῆς αισιοδοξίας του γιὰ τὴν παλινόστηση τοῦ ἀνθρώπου στὴν πρώτη του εὐτυχημένη ὥρα; Εἶναι ὁ θρῦλος τοῦ μαρμαρωμένου βασιλιᾶ σὲ συνάρτηση μὲ τὸν ἀβάσταχτο πόνου τοῦ ξεριζωμένου. Εἶναι οἱ λαϊκὲς καταβολές πού μὲ τόσο ζῆλο θησαύριζε ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια. Εἶναι ὁ Ἐρωτόκριτος κι ὁ Μακρυγιάννης πού δὲ δέχτηκαν τὴν ἐξαφάνιση σὰν μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ὁ ἀνεπανάληπτος θεόφιλος πού οἱ ζωγραφισμένοι ἄρτοι του προέρχονται ἀπ' τὸ τυραγνισμένο σῶμα τοῦ λαοῦ του. Ἔτσι ἡ ἐπιθυμία γίνεται ὄραμα γλυκὸ κι ἀβάσταχο πού μόνο ἡ ἐξομολόγηση τὸ γαληνεύει:

Θὰ γίνεῖ ἡ ἀνάστασι μιὰν αὐγὴ,
πὼς λάμπουν τὴν ἀνοιξὴ τὰ δέντρα θὰ ροδαμίζει τοῦ ὄρθρου
ἡ μαρμαρυγὴ,
θὰ ξαναγίνει τὸ πέλαγο καὶ πάλι τὸ κύμα θὰ τινάζει
τὴν Ἀφροδίτη
εἴμαστε ὁ σπόρος πού πεθαίνει. Καὶ μπῆμα στ' ἀδειανό μου
τὸ σπῆτι.

(Μνήμη Α')

Σ' αὐτὸ τὸ ἀδειανὸ σπῆτι μὲ τοὺς ὠραίους νεκροὺς κατοικεῖ ὁ ποιητὴς, ὁ αἰώνιος Ὀδυσσεὺς τῆς Ἑλληνικῆς μοίρας, ζώντας τὴ δική του σύγχρονη Νέκυα, καθὼς ζευγαρώνει ἀντινομίες πού θὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ βασανιστικὲς ἀμφιβολίες «ἂν θὰ μπορέσει νὰ πεθάνει κανονικά». Ἔτσι τὸν παρακολουθοῦμε καὶ στὰ Κυπρια-

κά του ποιήματα να περιγράψει ένα τόπο του Έλληνικού ψυχικού χώρου, «όπου τό θαύμα λειτουργεί ακόμη». Ἡ νυχτωμένη μνήμη, ἀπὸ τὰ κόκκαλα καὶ τὰ μάρμαρα βγαλμένη, ψάχνει γιὰ τὰ παράθυρα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, ποῦ θάνει συνάμα καὶ παράθυρα τοῦ νέου ἀνθρώπου. Ἔτσι ζευγαρωμένες πηγαίνουν αὐτὲς οἱ ἔννοιες, ἢ μία νὰ χωρεῖ στὴν ἄλλη, νὰ τὴν ἐξηγεῖ. Τότε θάναι ποῦ ὁ ἀποσβολωμένος καιρὸς τῆς «Ἐγκωμης» θὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν κακοφορμισμένη πληγὴ τῆς ἀκίνοιας, θὰ πλημμυρίσει ἀπὸ ζωὴ καὶ ἥλιο.

Θὰ ξαναγίνει τὸ πέλαγο καὶ πάλι τὸ κύμα θὰ τινάζει

τὴν Ἀφροδίτη.

Ὅμως ὁ ποιητὴς, ζώντας ἐντακτικὰ αὐτὴ τὴν ἀποκάλυψη, βεβαιώνει πῶς

ὄλοι βλέπουν ὄραματα

κανεῖς ὡστόσο δὲν τ' ὁμολογεῖ

πηγαίνουν καὶ θαρροῦν πῶς εἶναι μόνοι.

(3. Γ')

Βλέπουν λοιπόν, ἀλλὰ θελοῦν νὰ πείσουν τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτό τους πῶς δὲν ξέρουν τίποτε. Οἱ φοβίες τοῦ καθημερινοῦ ἀνυπεράσπιστου ἀνθρώπου ποῦ ἔγινε ἐθελούσια τυφλός, «κατάργησε τὰ μάτια του» γιὰ νὰ μὴ βλέπει. Κι' ἂν δεῖ, σὲ ποιὸν θὰ τολμήσει νὰ διηγηθεῖ; Ἐνῶ μιὰ ἄλλη κατηγορία ἀνθρώπων ποῦ παίζουν πρὸς ὑπεύθυνο ρόλο, ἔγιναν ἀποκρουστικοὶ Πιλάτοι καὶ νίσουν τὰ χέρια τους γιὰ νὰ τὰ δροσίσουν. Καὶ ἡ ἀπὸ αἰῶνων κατοχυρωμένη ἀποστολὴ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου ποῦ πήγαινε πέρα ἀπ' τὸ στενὸ συμφέρον, ἄλλοτε κατευθύνοντας, κι' ἄλλοτε προειδοποιώντας (vates), μηδενίστηκε ὀριστικὰ:

Στὴν πολιτεία ποῦ ἔγινε πορνεῖο

μαστροποὶ καὶ πολιτικὲς

διακαλοῦν σάπια θέλγχετρα

ἢ κυματόφερτη κόρη

σέρει τὸ πέταλ τῆς γελάδας

γιὰ νὰ τὴν ἀνεθεῖ τὸ ταυρόπουλο

ὁ ποιητὴς

χαμίνα τοῦ πετοῦν μαγαρισιᾶς

καθὼς βλέπει τ' ἀγάλματα νὰ στάζουν αἷμα.

Πρέπει νὰ βγεῖς ἀπὸ τοῦτο τὸν ὕπνο

τοῦτο τὸ μαστιγομένο δέρμα.

Ἡ διαπίστωση τοῦ ἀδιέξοδου εἶναι ἤδη μιὰ προσφορά. Γι' αὐτὸ κι' ὄλα ἐκεῖνα τὰ ἐφιαλτικὰ κινήματα: οἱ ψυχὲς ποῦ βιάζονται ν' ἀποχωριστοῦν τὸ σῶμα, γιατί διψοῦν καὶ δὲ βρίσκουν νερὸ πουθενά, ὁ τόπος ποῦ φυραίνει διαρκῶς σὰν χωματένιο σταμνί, ὁ ἥλιος ποῦ σὲ λίγο θὰ σταματήσει, ἡ δεντρογαλιὰ ποῦ γλίστρησε πρὸς τὸ φρυγμένο κῶμα, δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ προετοιμάζουν τὴν «Ἀναστάσιμη ὁδύνη» (3, 15). Τὰ ἀντίμαχα, κινημένα σὰν ἀπὸ μιὰ ἀδυσώπητη διαλεκτικὴ ἐνάγκη, τείνουν νὰ διαλλαγοῦν μέσα στὸ φῶς τοῦ ἄλλου χρόνου μιᾶς ἀπλησίστης γιὰ μᾶς μακαριότητος. Δὲν εἶναι ὁ χαμένος καιρὸς τῆς Παλαμικῆς ἀπαισιοδοξίας ποῦ

ὄλο κινᾶει γιὰ νάρθει

κι ὄλο συντρίμμα χάνεται στὸ γύρισμα τῶν κύκλων

Εἶναι ἡ πίστη πῶς ὁ πολὺπλαγκτος Ὀδυσσεὺς θὰ ξαναγυρίσει στὴν εὐτυχία του. Μιὰ πίστη ποῦ στηρίζεται στὴν πιὸ χειροπιαστὴ βεβαιότητα

ὅπως τὸ πέδιλο καταμεισήμερα

κυριευμένο ἀπ' τὴν ρετσίνα

βιάζεται νὰ γεννήσει φλόγα

καὶ δὲ βαστᾷ πιὰ τὴν παιδομυή.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΚΥΠΡΟΣ (ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΣΥΜΦΟΡΩΝ)

ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ: Έλλειψη πολιτικής οκέψεως. Άγνοια τῶν πολιτικῶν δολοφονικῶν σέ διεθνή κλίμακα. Όνειροπαρμένη διάνοια χωρίς καμμιά ρεαλιστική ἀντιμετώπιση τῶν τρεχόντων προβλημάτων, μίσος καί ἀδιαλλαξία, πού συσκοτίζει τὸ νοῦ. Ἄπό τὸ ἄλλο μέρος ὁ τουρκικός σωδινισμός.

Εἰσβολή τῶν Τούρκων σάν μοιραία συνέπεια ὅλων τῶν παραπάνω.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ: Διακόσιες χιλιάδες πρόσφυγες θύματα τῆς πιό βάρβαρης συμπεριφορᾶς τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἄττιλα (σχέδιο Ἄττιλα χαρακτήρισαν τὴν μεθόδευση τῆς εἰσβολῆς των οἱ βάρβαροι τῆς ἐποχῆς μας). Εὐχολόγια τοῦ Ο.Η.Ε. καὶ τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Αὐτοῦ τοῦ Ο.Η.Ε. πού γύρευε στρατὸ ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου γιὰ τὴν Κορέα, χάριν τῶν... ἐλευθεριῶν, στὴν πραγματικότητα χάριν τῶν συμφερόντων τῆς Ἀμερικῆς. (Ἐμεῖς ρίχναμε ἐδῶ τὸν Πλαστήρα, γιὰτὶ δὲν ἔστειλε πολλὸν ἑλληνικὸ στρατὸ στὴν Κορέα, αἰώνιο ὄνειροπαρμένοι ἢ αἰώνιοι μειοδότες τῶν ἐθνικῶν μας συμφερόντων).

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ: Ἡ Ἑλλάδα ἀναλαμβάνει εἰρηνική ἀντεπίθεση. Χτυπάει τὴ γροθιά της στὶς διπλωματικὲς τράπεζες καὶ στὰ διεθνή συνέδρια, καταγγέλλει τὸ ἀνίερο παιγνίδι στὸν Ο.Η.Ε. καὶ στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας. «Ἄσφαλεία καὶ ἀπογοήτευση ἐδῶ», εἶπε ὁ πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στὸ Ἐλσίνκι, «εἶναι ἀχρηστα, ἂν δὲν ληφθοῦν δεσμευτικὰ μέτρα, πού ν' ἀναγκάσουν τὸν εἰσβολέα ν' ἀποσυρθῆ». Οἱ κοπτόμενοι ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν Ἀνατολικοὶ καὶ Δυτικοί, δὲν ἔχουν αὐτὰ ν' ἀκούσουν. Ὅμως ἡ εἰρηνική ἀντεπίθεση ἀρχίζει νὰ θερίζη καρπούς. Οἱ Τούρκοι ἀρχίζουν νὰ καταλαβαίνουν, ὅτι περισφίγγονται. Οἱ μεγάλοι Σ ὁ μ α χ ο ἰ μ α ς τοὺς βοηθοῦν, ὅμως οἱ λαοὶ ξυπνοῦν ἀπὸ τὴ νάρκη τους.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ: Ἐδῶ ἄς πάρῃ ὁ λόγος τῆ συνειθισμένη του μορφῆ. Στὸ χέρι τῆς ἑλληνικῆς διπλωματίας καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ βρίσκεται ἡ τελικὴ ἐπιτυχία. Ὅχι, δὲν κέρδισαν ἀκόμα τίποτε οἱ Τούρκοι. Οἱ θερμοὶ καὶ οἱ ψυχροὶ πόλεμοι διαρκοῦν χρόνια, διαρκοῦν δεκαετίες κάποτε. Νικᾷ ὅποιος ἀντέχει μέχρι τέλους. Πολλὲς φορές πολιορκήθηκε ἐπὶ χρόνια ἡ Βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολη. Τέλος ἡ ψυχικὴ ἀντοχὴ τῶν κατοίκων της τὴν ἔσωσε.

Πέρσες, Ἄραβοι, Ἀραβες, Βούλγαροι, Ρῶσοι, τόσοι βάρβαροι, καὶ πάντα σῶζονταν, γιὰτὶ ἦταν ἀποφασισμένη νὰ νικήσῃ. Πολύχρονοι πόλεμοι ἔγιναν καὶ στὴ Δύση καὶ σὲ ἄλλες Ἠπειρούς. Τελευταῖο παράδειγμα μᾶς ἔδωσε ἡ ἀντίσταση τῶν Βιετναμιτῶν. Νίκησαν μὲ τὸ πείσμα τους καὶ μὲ τὴν πίστη τους τὴ μία ἀπὸ τίς δύο ὑπερδυνάμεις τοῦ κόσμου.

Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι ἀτρωτὴ. Ἄν πρὸς τὸ παρὸν ἡ Ρωσία φαίνεται ἀδιάφορη, με τὴν πρώτη εὐκαιρία θὰ ἐπιδιώξῃ ν' ἀνοίξῃ τὰ Στενά καὶ ἐν γένει νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν παράγοντα τῆς Τουρκίας. Δίπλα της στὴν Ἀσία ὑπάρχουν λαοὶ πού ἔχουν διαφορὲς μαζί της, οἱ Σύριοι ἐξ αἰτίας τῆς Ἀλεξανδρέττας, οἱ Κοῦρδοι, πού θέλουν νὰ γίνουν ἐλεύθεροι, καὶ ἄλλες μουσουλμανικὲς κοινότητες ἐντὸς τῆς Τουρκίας, πού αἰσθάνονται ὅτι δὲν εἶναι Τούρκοι, ὅπως οἱ Γιουρδοῦκοι, καὶ ἄλλοι. Οἱ Τούρκοι ἀπειλοῦνται μὲ οικονομικὴ κατάρρευση. Γύρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκία ὑπάρχουν οἱ βαλκανικοὶ λαοὶ καὶ οἱ Ἀραβες. Οἱ πρῶτοι ἔχουν ἤδη

ἐκδηλωθῆ ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Κύπρου καὶ οἱ δεῦτεροι δὲν ξεχνοῦν ὅτι μέχρι τέλους τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου στέναζαν κι αὐτοὶ κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ. Κι ἀκόμα ἔχουν ὅλοι τους λαμπρὲς ἀναμνήσεις ἢ καὶ σύγχρονες ἐμπειρίες ἀπὸ τοὺς "Ἕλληνες.

Γιὰ ποιὸν λόγο θὰ μᾶς ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀξιοποιήσωμε αὐτὲς τὶς συμπάθειες, Γιὰτί θὰ ἦταν ἀδύνατο, ἂν ἀπειληθῆ σύγκρουση κι' ἂν πραγματοποιηθῆ, νὰ μὴ ἔχωμε ἓνα νικηφόρο τέλος;

Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπολείπεται κατὰ πολὺ τοῦ ἑλληνικοῦ. Στὴ Μικρὰ Ἀσία δὲν μᾶς νίκησαν οἱ Τούρκοι. Ἐμεῖς ἐκάναμε ἀπεργία πολέμου. Καὶ στὶς τελευταῖες στιγμὲς ἀκόμα, ὅπου τμήματά μας ἐπολέμησαν, οἱ Τούρκοι ὑπεχώρισαν.

Τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου τοῦτου, ποῦ λέγεται ἑλληνικὸς (αὐτὲς οἱ τρεῖς διαστάσεις τοῦ χρόνου πλάθουν τὴν ἔννοια τοῦ ἔθνους) ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν σημερινὴ καὶ ἀπὸ τὴν Κύπρο τὴ σημερινὴ νὰ κρατήσουν, νὰ μὴ φοβηθοῦν, νὰ πιστέψουν ὅτι οἱ ἐπιπτώσεις τοῦ μέλλοντος θὰ εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν.

Αὐτὲς εἶναι οἱ σκέψεις μας. Τώρα ποῦ κλείνει ἓνας χρόνος. Δὲν τὸ λέμε ἐπέτειο. Δὲν εἶναι νὰ γιορτάσωμε. Δὲν τὸ λέμε μνημόσυνο, γιὰτί συνεχίζομε τὸν ἀγῶνα.

Στέλλομε ἀδελφικὸ χαιρετισμὸ στοὺς Κυπρίους καὶ πιστεύομε στὴν τελικὴ νίκη.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Οἱ παγανιστικὲς θρησκείαι στὰ πρόσωπα τῶν θεαινῶν καὶ τῶν ἡρωίδων προσέφεραν ὅλη τὴν πρέπουσα τιμὴ στὴ γυναῖκα, ἀγλαΐσμένη μὲ τὴν αἴγλη καὶ μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς πίστεως.

Ὁ Χριστιανισμὸς, ἐφοῦ κατάργησε τὶς πολλὰς θεότητες, ὕψωσε ἀπέναντι στὴν Ἁγία Τριάδα τὴ Θεοτόκο μητέρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν τιμᾶ κατ' οὐσίαν ἐξ Ἰσουλ μὲ τὸν Θεὸν - Λόγον καὶ μὲ τὴν Ἁγία Τριάδα... Δὲν εἶναι αὐτὸ τιμὴ πρὸς τὴν γυναῖκα; Καὶ σὰν νὰ μὴν ἀρκοῦσε ἡ τιμὴ αὐτῆ, ὕψωσε σὲ θέση ὑπέροχης τιμῆς, σὲ θέση σχεδὸν λατρείας τὶς διάφορες κόρες ἢ γυναῖκες, ποῦ ἔδρασαν, ἀσκήτεψαν ἢ μαρτύρησαν ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Αὐτὲς οἱ τιμὲς ἦταν τιμὲς προσφερόμενες πρὸς τὴν γυναῖκα. Μπαίνοντας στὴν ἐκκλησία ὁ πιστὸς ἀντικρύζει τὶς σεμνὲς εἰκόνες τῶν ἁγίων γυναικῶν καὶ παρθένων, ποῦ μαζί μὲ τοὺς ἄνδρες, νέους πολεμιστὲς, πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ἀσκητὲς, ἁγίους, κοσμοτὴν τὴν ἐκκλησία καὶ στηρίζουν τὴ χριστιανικὴ διδασχὴ τῆς ἀνθρωπιᾶς, τοῦ οἴκτου, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς τελικῆς νίκης τοῦ καλοῦ.

Στὴν ἄθρησκη σύγχρονη κοινωνία πᾶμε νὰ ἐπιβάλοιμε γιορτὲς, ποῦ δὲν προβάλλονται ἀπὸ κάποια ὀργανικὴ ἀνάγκη τῆς ζωῆς. Χωρὶς γιορτὲς ἡ γυναῖκα προχώρησε ἀρκετὰ στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνεξαρτησία της, σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τῶν καιρῶν. Τί θὰ τῆς δώση, τί τῆς ἔδωσε μὰ ἰδιαίτερη γιορτῆ, σὰν αὐτὴ ποῦ πᾶν νὰ ἐπιβάλουν; Μιὰ διάλεξη, μιὰ συγκέντρωση, ἓνα τσάι δὲν βρίσκεται ἄραγε ἔξω ἀπὸ κάθε ψυχισμό καὶ δὲν μοιάζει σὰν μιὰ τυπικὴ συνάντηση, γιὰ νὰ εἰπωθοῦν μερικὰ σωματικὰ πράγματα;

Πόση ὅμως αἴγλη, εἶχε ἡ γιορτὴ τῶν Παναθηναίων στὴν ἀρχαία Ἀθῆνα καὶ πόση συγκίνηση προκαλεῖ ἡ γιορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου στὶς ἡμέρες μας (φυσικὰ, γιὰ κείνους ποῦ πιστεύουν).

ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δημ. Β. Σιωμόπουλου: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ», Ίωάννινα, 1975

Ἡ παρουσία τοῦ Δημ. (Τάκη) Σιωμόπουλου, στήν πνευματική ζωὴ τῆς χώρας μας (ιδιαίτερα φυσικὰ τῆς Ἠπειροῦ), ἡ ὁποία ἔχει μιὰ ξεχωριστὴ ἐπιφάνεια μὲ δικό της βάρος, ἀποτελεῖ ἕνα κεφάλαιο. Ἀξιολογήθηκε καὶ πήρε τὴν δική της θέση, ὡς προσφορὰ στὰ σύγχρονα γράμματά μας καὶ ὡς προσωπικὴ συμβολὴ στήν γενικώτερη ἔκφραση, στήν ἐποχὴ τούτῃ μὲ τίς εὐρύτερες ἀναζητήσεις. Μὲ τὰ «Ἠπειρωτικά», ποὺ ἀντιπροσωπεύουν ἕνα ὑπόστρωμα βαθύτερης σύνδεσης μὲ τὴν πνευματικὴ φυσιογνωμία μιᾶς περιόδου ἀποφασιστικῆς σημασίας γιὰ τὴν διαμόρφωση τῆς ὀντότητας τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου, ὁ Δημ. Σιωμόπουλος ἔρχεται νὰ δώσει καὶ μιὰ νέα θεώρηση γιὰ τὴν προσέγγισή της. Ἔτσι, ἔχουμε τὴν δυνατότητα, ὄχι μονάχα νὰ κινηθοῦμε κάτω ἀπὸ τὸ πρίσμα εὐρύτερης πνευματικῆς διάστασης καὶ ἀνοιχτῆς προοπτικῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ συμμετάσχουμε ψυχικὰ, νὰ ζήσουμε τὴν συγκίνηση καὶ τὸ κλίμα ποὺ κρατοῦν, μὲ τὴν συμμετοχὴ τοῦ συγγραφέα, τὰ πρόσωπα, τὰ γεγονότα καὶ ἡ ἀναγωγὴ τους στὸν χῶρο τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Γιατί, ὁ Δημ. Σιωμόπουλος, στήν προκειμένη περίπτωση, δὲν εἶναι μονάχα ὁ διανοούμενος φιλόλογος καὶ μελετητής. Πρὸ παντός, εἶναι πρῶτα ὁ λογοτέχνης, ὁ ποιητὴς ποὺ ζεῖ τίς πράξεις καὶ ποὺ ἔχει βιωμένη, ἀπὸ τὴν ἄμεση ἐπαφὴ του μὲ τὴν οἰκεία σ' αὐτὸν ἀτμόσφαιρα, τὴν θεματογραφία τῶν «Ἠπειρωτικῶν». Καί, γι' αὐτό, ἡ μελέτη κι' ἡ ἀνάπτυξη, ἡ ὀργάνωση κι' ἡ ἀποτίμηση ποὺ γίνεται ἀπ' τὸν ἴδιο, δίνει μιὰ προσωπικὴν ὄραση κι' ἕνα ποιητικὸ χνώτισμα. Κι' ὄλ' αὐτά, σ' ἕνα ἐπίπεδο περιωπῆς, ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπ' τὴν λιτότητα, ἀπ' τὸ ἦθος κι' ἀπ' τὸ ἀπέριττο αὐστηρὸ ὕφος τῆς γραφῆς, ἐνῶ διαποτίζεται ἀπ' τὴν εὐφορία τῆς ἀγνῆς ἐκείνης γοητείας ποὺ κρατοῦν τὴν χριστιανικὴ ἡμερότητα.

Τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου, ποὺ ἔχουν

βαθύτερη ἐνότητα σ' ἕνα ὑπόστρωμα ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ὕψης (Ἦδη στὴν Παμβώτιδα — Οἱ Νεομάρτυρες καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἀναγέννηση — Ἡ προετοιμασία τοῦ '21 καὶ τὸ ἡπειρωτικὸν δὸν — Ἡ λογία ποίηση καὶ ἡ Ἠπειρος — Ἡ παιδεία στὰ Γιάννινα τὸν περασμένον αἰῶνα — Ἀλέξανδρος Πάλλης — Ὁ Κουστάλλης καὶ ὁ κόσμος του) δίνουν ἕναν πρόσφορο κύκλο γιὰ μιὰν ἀναγωγὴ, μὲ ἀναντιρρητες ἀξίες τῆς ζωῆς, στὴν στάθμη τῆς σκέψης σοβαροῦ διανοουμένου. Ἀκόμα, ἡ εὐρύτερη ἀναφορὰ, πέρ' ἀπ' τὴν ἔκταση καὶ τὴν δεδομένη ἀκτινοβολία, προσθέτει στὰ κείμενα τούτα καὶ μιὰ δυνατότητα συνομιλίας μὲ τὸν ἀναγνώστη. Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἡ ἀξιολόγηση τῶν «Ἠπειρωτικῶν» πρέπει ν' ἀντικρυστεῖ, στὸν χῶρο τῆς γενικώτερης πνευματικῆς μας ζωῆς, ὡς εἰδικὴ προσφορὰ, τόσο γιὰ τὴν προσέγγιση στήν ἡπειρωτικὴ πνευματικὴ συμβολὴ στὸν νεοελληνικὸ πολιτισμὸ, ὅσο καὶ στὴν ἐθνικὴ μας κουλτοῦρα γενικά. Καί, μ' αὐτὰ τὰ εἰδικώτερα κριτήρια, μπορούμε ἴσως καλύτερα νὰ προσδιορίσουμε καὶ τὸ εἰδικὸ μῆνυμα ποὺ ὑπάρχει στὴν θέρημ τοῦ λόγου καὶ στὴν λιτότητα τοῦ ὕφους καὶ στὴν ἀρρενωπὴ στάση ἀπέναντι στὰ πράγματα καὶ στὰ πρόσωπα πού, μαζί μὲ τὴν παράδοση καὶ τὸν τόπο, ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου του.

Γεωργίου Θ. Λυριτζῆ: «Ἡ ΕΘΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΑΙ Ἡ ΔΡΑΣΙΣ ΑΥΤΗΣ», Κοζάνη, 1970

Μιὰ χοήοιμη ἀποθησαύριση κι' ἕνα μνημόσυνο ἱστορικῆς ἀναφορᾶς, ποὺ καλύπτει γενὸ στὴν γενικώτερη ἱστοριογραφία, συνιστᾷ τὸ λαοεπίπλωτο ἔργο τοῦ Γ. Θ. Λυριτζῆ. Ἡρκεῖται γιὰ ἐκπλήρωση ὀφειλομένου ἐθνικοῦ χρέους πρὸς τοὺς νεκροὺς τῶν ἀντάρτικων σομάτων γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Μακεδονίας, ποὺ ἔπεσαν ἡρωϊκὰ στὰ δύσκολα ἐκεῖνα χρόνια τοῦ 1896 καὶ 1897, καθὼς καὶ γιὰ τὴν δικαίωση τῆς θυσίας τῶν ἄλλων ἀγωνιστῶν ποὺ ἔζησαν. Γι' αὐτό, ἡ

εργασία τούτη, εκτός απ' την συγκέντρωση πολυτίμων στοιχείων και άμεσων μαρτυριών, έχει ακόμα και την ευλάβεια και την θέρμη της προσωπικής συμμετοχής του συγγραφέα. Έτσι, οι πληροφορίες, ή παράδοση, οι φωτογραφίες και ή αφήγηση, δίνονται μ' έναν τόνο οικειότητας και προσωπικής ευθύνης, πράγμα που κάνει την γενικότερη σύνθεση να έχει κάποια ιδιαίτερη πνευματική οντότητα. Γιατί, πέρ' απ' την αξιοποίηση του ιστοριοδιφικού υλικού και την επεξεργασία, στον χώρο της επιστημονικής έρευνας των νέων και των παλαιότερων στοιχείων, ο Γ. Λυσιτζής κατορθώνει κάτι πολύ πιο σημαντικό: την αναβίωση της λαϊκής συμμετοχής στην εφόδια της εθνικής αυτής έξομησης. Και τὸ πετυχαίνει, κρατώντας κοντά στην λαϊκή ψυχή και καρδιά τοὺς άγώνες, τίς θυσίες και τίς μορφές των αγωνιστῶν Μακεδονομάχων, με τὰ δημοτικά τραγούδια, με την απλότητα και την λιτότητα στην περιγραφή. Άκόμα, ή αγάπη και τὸ αίσθημα της ιερότητας στην συνείδηση της όφειλης στην γῆ της πατρίδας και στους πρωτεργάτες της Έθνικης Έταιρείας, στο έργο και στα όνειρα που πρόσφερε αυτή για την καινούγια Ελλάδα, κάνει τὸ βιβλίο να κρατάει ένα ειδικό βάρος και να έχει διάσταση παρμένη από έσωτερική πνοή. Σ' αυτό, συντελοῦν οι έπικες εκείνες μορφές των όπλαρχηγῶν με την όμηρική άρρενωπότητα, που πάσχισε να τονήσει ο συγγραφέας. Η προσφορά του, για την δίκαιη αξιολόγηση της οντότητας της Έθνικης Έταιρείας στην νεότερη εθνική μας ιστορία, είναι πράγματι μεγάλη.

Μά ν θ ο υ Ο ἰ κ ο ν ό μ ο υ : «ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β. ΣΩΤΗΡΗ», Άθήναι, 1974

Η ζωή και τὸ έργο ενός ανθρώπου, που αναλώθηκε στην ύπηρεσία της παιδείας και που έδωσε τὰ καλύτερα όνειρά του για την πατρίδα, είναι αναντίρρητα ένα συγκινητικό κεφάλαιο απ' την γενικότερη ιστορία του έθνικου μας βίου. Και αυτήν ακριβῶς την περίπτωση παρουσιάζει ο Ή-

πειρώτης Γυμνασιάρχης ιστορικός Μάνθος Οικονόμου με τὸ παραπάνω βιβλίο του. Είναι μιὰ σημαντική προσφορά που, εκτός απ' την άποθησαύριση και την αξιοποίηση των άπομνημονευμάτων της ζωής και της δράσης του Γεωργίου Β. Σωτήρη (ένος δασκάλου απ' τὸ χωριό Νεγάδες του Ζαγορίου), παππού του συγγραφέα, δίνει ο ίδιος την δική του προσωπική συμμετοχή, για να γίνει τὸ έργο ένα ολοκληρωμένο χρονικό μ' ένα ευρύτερο ενδιαφέρον. Έτσι, τὸ περιστατικό και ή ατμόσφαιρα των ένθυμημάτων, που άφησε ο Γ. Β. Σωτήρης ως άπομνημονεύματα, οργανώνονται μέσα σε μιὰ ζεστή ατμόσφαιρα, έπεξηγούνται και συμπληρώνονται με την άμεση συνεργασία του Μ. Οικονόμου, πράγμα που τὸ τοποθετεί σε κάποια διάσταση πλατύτερης προοπτικής και τὰ συνυφαίνει με την τοπικήν ιστορία. Άκόμα, τὸ οικείο κλίμα και ή λιτότητα της περιγραφής, μαζί με την επιστημονική αξία των τεκμηριώσεων (οί σημειώσεις του Μ. Οικονόμου έχουν περίπου την ίδια έκταση που πιάνουν τὰ χρονικά του Γ. Β. Σωτήρη), καθώς και ή πληρότητα της εισαγωγής — κείμενα που διαποτίζονται από θερμή αγάπη και που μαρτυροῦν εύσυνειδησία και απλότητα — δικαιώνουν την πίστη και τοὺς κόπους του Νεγαδιώτη δασκάλου να προσφέρει για τὸν τόπο του, οτι κράτησε στην ψυχή του. Κι' αυτό, συνιστά, όχι μονάχα μιὰ προσφορά, αλλά και μιὰ μεγάλη αγάπη, που ξεχωρίζει την προσπάθεια στην παρόμοια βιβλιογραφία μας. Πρόκειται για ὑπεύθυνη αξιοποίηση άπομνημονευμάτων που ύπηρετεί την ιστορίαν ενός τόπου, ενώ δίνει — έξ άλλου — προεκτάσεις στην σύνδεσή της με την έποχή (ο Γ. Β. Σωτήρης γεννήθηκε τὸ 1856 και πέθανε τὸ 1943) και τὰ γεγονότα από μιὰ μακρόχρονη περίοδο, μέσα στην όποία πήρε την σημερινή της μορφή ή πατρίδα μας.

Τὰ κείμενα του Γ. Β. Σωτήρη, είναι γραμμένα με απλότητα και κρατοῦν την συγκίνηση απ' τὰ προσωπικά του βιώματα και ολοκληρώνονται με την θαυμάσια εισφορά του Μάνθου Οικονόμου.

Στον σύγχρονον άνθρωπον, που άπο-

μακρύνεται επικίνδυνα απ' την άφετηρία του και που χάνει την ιδιαίτερη εκείνη φυσιογνωμία που πήρε ή πνευματική μας παράδοση, τέτοιες εργασίες πρέπει να προσέχουνται, γιατί αποτελούν ένθαρρυντικές και ώφέλιμες εκδηλώσεις.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Κώστας Κινδύνης: «ΑΠΟΚΑΘΛΩΣΗ» και «ΑΝΑΨΗΛΑΦΗΣΗ», Δωδώνη, 1974

Ένας νέος ποιητής, ο Κώστας Κινδύνης, με ασυνήθιστα νευρώδες γράψιμο που άπορρέει από την έσωτερική πνευματική άθληση να καταχτήσει από Ξαρχής τη δική του προσωπική Έφραση, έρχεται με την «'Αποκαθήλωσή» του να μ'ας δώσει την άπανθρωπά και τη φριζαλεότητα της ώμης βίας, που δέ γνωρίζει ούτε και γνωρίζεται με πρόσωπο, στο μοναδικό προγράμμα της να Ξοντώσει κάθε ελεύθερη συνείδηση.

Ό στίχος άναδίνει την αίματηρή άτμόσφαιρα άμεσα χωρίς άφαιρέσεις και γενιζεύσεις στην ψιάση του ποιητή με τ'α νοικά και άνεξάτμιστα γεγονότα, τόσο που, ό διαβαστής με δέος να άναρωσιέται, πόσο βαρύν είναι τ'ό τίμημα, σ'ε χαλεπούς καιρούς, να παραιμένη κανείς άνθρωπος.

Ό Κ. Κινδύνης — τ'ό αναφέρει ό ίδιος στη δεύτερη συλλογή του — άύτοστρατείνοντας τ'ό στίχο του Ξκανε βίωμά του «τ'ά πάθη τ'ά σεπτά» που κατά παράδοξη άντινομία μιά σσοτεινή μοίρα αϊτού του μικρού ήλιοφώτιστου τόπου από την έποχή του Σιζυγιάτη μέχρι σήμερα επιφυλάσσει στα πό πολλά διαλεχτά παιδιά του.

Τ'ό βούνευρο μιλάει... στη ρίζα τ'ων νυχιών σου / ...πόσο μελίσσι τώρα μες στο αίμα / ...άλογα κόκκινα πιτσιλισμένα έπάνω στα πεζούλια τ'ά χέρια σου... / 'Εκατόν είκοσι φορές σε δέκα μέρες / τ'ό βούνευρο... τ'ή λευτεριά... / τ'ή χαράζει σταυρωτά στην πλάτη / στα χέρια όλόσια πλαγιαστά στα πόδια / ... σόλα, πατούσα, φτέρνα, ένας πολτός με σάπια νύρα.

Η άποκαθήλωση από τ'ό φριζαλέο κρεβάτι της δοκιμασίας θά γίνει τώρα πάνω σ'ε

μιά κουβέрта, όπου τ'ό άλλοτε όραιο σώμα του νέου έχει γίνει «ένα κουβάρι μπροδμεμένο».

Και όμως μέσα στο θρηναλισμένο αϊτό σώμα, κάπου εκεί στα άπροσπέλαστα βάθη του είναι του, μέσα σε μιάν άπόρθητη γωνιά, όπου όλη ή ζωή πυκνώθη σε μιά σπύθα, διαφυλάχτηκε ό,τι πολιτιμότερο μένει στον άνθρωπο: Η άρετή του. Για τούτο και ό ποιητής διάλεξε για τίτλο όχι τ'ή Σταύρωση, που είναι τ'ό πρώτο στάδιο, αλλά τ'ό δεύτερο επεισόδιο, όπου τ'ό ζωντανό κουφάρι οδηγείται στον ήγρό τάφο τ'ής φυλακής, που φέρονει συχνά και στην 'Ανάσταση.

Όλα τ'ά στίγματα τ'ων άποτρόπαιων γενονότων περνώντας από τ'ή σάρκα στο άλχημικό έργαστήρι του μυστικού τόπου, θ'ά μεταμοιωθούν από γοαμμώσεις του άίσχους σε μιάν άνεξίτηλη γόνιμη μνήμη, που ξεπερνάει πολύ τόν ήποκειμενισμό της. «Όταν οι λαοί διαθέτουν τέτοια άτομα που άποχτούν τέτοια μνήμη, είναι έπόμενο να επιβιώνουν ύστερ' από κάθε καταστροφή και καταποντισμό».

Τί έγινε δ'ω τούτες τ'ες μέρες / σ' αυτ'ό τ'ό ξάστερο έργαστήρι / ποιός βυρσοδέφης δούλεψε τ'ή μνήμη / τ'ή μνήμη που 'χεις στο πετσί σου.

Με τ'ή δεύτερη συλλογή του ό ποιητής έχει κάνει ένα βήμα πιο πέρα. Τ'ά γεγονότα έδ'ω είτε εκπορεύονται από έξω προς τ'ά μέσα, είτε από μέσα προς τ'ά έξω, έχουν ένα χάρισμα. Όταν μιλεί για προσωπικά, γενικίζει και όταν μιλεί για γενικά, εξειδικεύει. Τ'ό «ένδον σκάπτε» και τ'ό «ερεινάτε τόν κόσμο» συναπαντιούνται στην άρχιζή τους άναγωγή, από τ'ήν όποία μπορεί να γίνει ή γνωριμία και ή καταξίωση. Ό,τι είναι μέσα άθέατο φωτίζεται και ό,τι είναι έξω θεατ'ό καταξιώνεται. Ό έαυτός μου και ό κόσμος του δημιουργούνται από Ξαρχής (θαρρώ πως αϊτό θέλει να δηλώσει και ό τίτλος τ'ής συλλογής, μιά άναρηλάφηση του μέσα και έξω μας κόσμου). Τούτο λάλι είναι και ή βαθύτερη ούσία κάθε άληθινής τέχνης.

'Από τ'ήν «'Αποκαθήλωση» στην «'Ανα-

ψηλίσταση» νομίζω πως ό ποιητής και οδευ-
ει και προσοδευεί. Κερδίζει στα έκφραστικά
μέσα, στον προσωπικό τόνο, στη συμπύκνω-
ση των νοημάτων, στα σύμβολα, στις αφαι-
ρέσεις. Κάπου έχουμε έλλειπτικό λόγο, ώστε
τό νόημα να μη γίνεται εύκολα συλληπτό-
ζατον υπάρχει μια μεγαληγορία, που αγγί-
ζει τα όρια της υπεροψίας («Βλαδίμηρε»).
Οι επιδράσεις των δόκιμων ποιητών φαί-
νονται αναχωνεμένες και αν ζάπον ό στί-
χος διακρίνεται από μίαν αίχμηρότητα, σ'
άλλο επίπεδο θυμίζει βυζαντινή εικόνα: 'Ε-
ξηγούμαι. 'Η αΐχμηρή γλώσσα κάνει τό
ποιητικό φέγγος να εκπορεύεται πέρα από
τις λέξεις, από πολύ πιο μέσα, από την
εσωτερικότητά του.

'Η αισιοδοξία του δεν είναι άρχικά δο-
σμένη θέση. Είναι ένας άπελισμός που
κατ' ανάγκη — άλλο δεν υπάρχει — οδηγεί
στη λύτρωση («Κάθος», «'Αμυνα»).
Στίχοι σαν τους παρακάτω είναι ένδεικτικοί
της ποιήσης του.

Καθένας μας κι' ένα νόμισμα. / Τό
πρωί στο δρόμο / τό ξαργυρώνει / τό δι-
πλασιάζει. / Μερικοί τό δανείζουν / πιο
γρήγορα πως θά τό χάσουν / βέβαιοι.

"Η καθώς αιτοί οι θαυμάσια επιγραμμα-
τιζοί ως προς τή γήινη πορεία, πόν αν' τή
μεγάλη όρα της άποδημίας.

'Ο άνθρωπος / (μέγας καταλυτής /
του ζωτικού του κύκλου) / έτσι ακριβώς
κι' όπως τό θέλησε / περνάει τήν πύλη /
διαλέγοντας τή μορφή της άπουσίας του.

Σ π ύ ρ ο υ Κ υ ρ ι α ζ ο π ο ύ λ ο υ :
«Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ», 'Ιωάννινα, 1975

Αν θέλω τίποτε άλλο παρό να μι-
λήσω αλλά, να μου δοθεί ετούτη
ή χάση. (Γ. Σεφέρης)

Λαβαίνω τήν άφορμή με τήν έκδοση της
τελευταίας ποιητικής συλλογής «'Η πολι-
ορκία» του κ. Σπ. Κυριαζοπούλου, καθη-
γητή της Φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο
τών Γιαννίνων και διαλεχτού στοχαστή,
που βασικά συνεχίζει ως προς τήν τεχνο-
τροπία τον κύκλο των δυο προηγούμενων
συλλογών «'Ορια» και «'Ως έν κατόπτρω»,

να χαράξω δυο λόγια συνοπτικά για τα
 έργα αυτά, που νομίζω πως κάτω από τό
άπλο ή άνέμελο ντύμα τους κρύβουν μια
άγρυπνη και ζέουσα συνείδηση γεμάτη
πόνο κι' έγνοια για τον τόπο της ειδικώ-
τερα και τον άνθρωπο και τις τύχες του
πιο γενικά.

'Οπλισμένος με τις κατάλληλες κεραι-
ες ενός ευαίσθητου δέκτη ό ποιητής έρευ-
νά τον ανθρώπινο χώρο σε άναφορά πάν-
τοτε με τό πρωταρχικό του κέντρο, τό έ-
γώ, για να συλλάβει τα ένδόμυχα σκιρτή-
ματα των ψυχών ή τό άποκάρωμα και τό
λοιμό τους. Κάθε ποίημα έτσι γίνεται και
μια στάση απέναντι στη ζωή. Και ό ποι-
ητής αυτός που έχει ρίξει βαθειά τα πλο-
κάμια του στους αιώνες κι' έχει θησαυρί-
σει τήν πλούσια προγονική γνώση και τα
«σύν αύτῃ», έρχεται με τή φωνή του σήμε-
ρα, να μάς έπισημάνει χιλιόχρονης πορεί-
ες των ανθρώπων με τους ανάλογους ή ή-
διους προβληματισμούς και τις άσίγα-
στες αγωνίες που είναι ή μοίρα τους από
τότε που έθήτεψαν στη ζωή.

"Η ξεχώρη όμως άρετή του ποιητή είναι
πως δεν κουβαλεί μαζί του και τή μεγάλη
βιβλιοθήκη του. Πρέπει να πέρασε πολ-
λούς διαδοχικούς σταθμούς μέσα του —
κι' αυτό είναι από μόνο του μια ποίηση —
ώσπου να κατορθώσει να δαμάσει τήν όρ-
μή και τον όγκο του ποταμού και να πε-
τύχει τή διήθησή του σε λιγοστό καθαρό
νεράκι, τον άγκαθερό φιλοσοφικό στοχα-
σμό να τον γυρίσει στα όρια του καθημε-
ρινού λόγου, χωρίς να χάσει από τό βάθος
του που έντεχνα είναι κρυμμένο κάτω από
τον άνέμελο στίχο.

'Ο λόγος πολλές φορές γίνεται τόσο
καθημερινή κουβέντα, γυρνά τόσο σε πρω-
ταρχικές πηγές, που μόνο τό χωρίσμα σε
στίχο σου θυμίζει ότι έχεις να κάνεις με
ποίηση. "Αλλοτε, αν βάλεις τις λέξεις κα-
τά λογάδην, σχηματίζεις γνωμικά και ά-
ποφθέγματα. "Ετσι, είτε κοινά περιστα-
τικά ή μικρές ιστορίες μυθολογεί, είτε
γνωματεύει, είτε ειρωνεύεται και σαρκά-
ζει, είτε διαπιστώνει άρρωστημένες κα-
ταστάσεις, πάντοτε καταφέρνει να μένει
στα όρια του άπλου με τις κρυμμένες προ-
εκτάσεις του.

Άλλοι υπάρχουν ολιγόστιχα, έπιγραμματικά ποιήματα που έντυπωσιάζουν για το κείριο που πετυχαίνουν και για το άποκρυστάλλωμα στο στίχο ένός χαρακτηρισμού για πάντα. Ποιός θα μπορούσε να σταθεί άσυγκίνητος μπροστά σε τούτους έδω τους στίχους που σου δίνουν — για να μεταχειριστούμε ένα σύγχρονο ψυχολογικό όρο — ένα δυνατό σοκ.

ΚΑΛΟΙ ΤΡΟΠΟΙ

— Εγγενής» είπατε;

Κι' αν πληγώνεται
ή ευγένεια του ανθρώπου;

ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Οί βάρβαροι στιγμάτιζαν τους δούλους
μ' ένα σίδερο στο μέτωπο.

Γιά μās άρχοϋν
άισιμένες πληροφορίες.

Το μεγάλο του αίσθημα ύψωμένο ανάμεσα άπ' τά διαδοχικά στρώματα του στοχασμού του στον δαιμόνιον οίστρο, όπου ή ψυχή στην άκεραιωμένη της πληρότητα ευγνωμονεί για ό,τι έλαβε και χαίρεται διπλά για ό,τι δίνει, έγινε μεστωμένος λόγος που άγγίζει τελειωμένες μορφές σε ίσοζύγια με τον κόσμο που τις έπλασε.

Συνοψίζοντας, βρίσκομε πώς σε δυο ακέλη έδράζονται οί πηγές των έμπνεύσεων του. Άπό τη μιá ή παράδοση συμπυκνωμένη μέσα του κι' άπ' την άλλη ο κοινός καθημερινός βίος στις ποικίλες εκφάνσεις του σε αναφορά πάντοτε προς το κέντρο της ζωής που είναι ο άνθρωπος — δυο πόλοι που μεταστοιχειώνονται με όλη τους την τραγικότητα σε άπλά παιχνίδια, τά όποια και βάθος και σοφία και όμορφιά και αγάπη της ζωής μās χαρίζουν.

ΚΩΣΤΑΣ Γ. ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΣ

Νάγιας Ρούσου: «ΜΝΗΜΕΣ
ΠΟΛΕΜΟΥ» (ποιήματα - άρθρογρα-
φία), Λευκωσία, 1975

Όρθοί κι άγρινοί στις επάλξεις του 1-
900 άγώνα τους... στέχονται όλοι οί πνευ-

ματικοί άνθρωποι της βασιανομένης Κύ-
πρου. Άγωνίζονται κι αυτοί με το δικό τους
όπλο, την πέννα, που είναι ένα άπο τά πιο
καίρια όπλα και μάλιστα φτάνει σε μακρυ-
νές άποστάσεις. Ποίηση, πεζογραφία, άρ-
θογραφία, όλα σήμερα, στην ύπηρεσία του
τίμιου άγώνα. Μιά πάλη άξιοθαύμαστη, ή
πολογίσιμη, πολύπλευρη, σοβαρή. Ή τρα-
γωδία του πανέμορφου νησιού, μεταουσιώνε-
ται συνεχώς σε τέχνη με άξιώσεις, που κα-
ταπλήσσει. Άνάμεσα στα συντρίμια της
βάρβαρης βίας, την καθημερινή άπειλή,
ξεροζιζόμενοι άπο τις έστίες τους, πρόσφυ-
γες, σόδροι έδω κι εκεί, γράφουν και δι-
εκτριγωδοϋν τά πάθη τους, με την πέννα
βοιτηγμένη στο δάκρυ. Άλλά και με την
ψυχή αλύγιστη, την έλπίδα άσβεστη, την α-
τσάλενια πίστη. Τά λογοτεχνικά περιοδικά
έκδίδονται με τον ίδιο ρυθμό, κάτω άπο τις
πιο δύσκολες συνθήκες. «Πνευματική Κύ-
προς», «Κυπριακός Λόγος», «Νέα Ήποχή»,
δίνουν κάθε μήνα το παρόν, με έκλεκτή
πάντα και πλούσια ύλη. Ποιητικές συλλο-
γές, χρονικά της είσοβλής του βάρβαρου
Άσιατή, πεζά κείμενα, κεινές και μικρές
μαρτυρίες, βλέπουν κάθε μέρα το φως στη
μαρτυρική Μεγαλόνησο. Είναι να θαυμά-
ζει κανείς, μιá και να τονώνεται το ήθικό
του, με τη δύναμη, το κουράγιο και το άκα-
τάβλητο σθένος των Κυπρίων άδελφών μας.
Στον πνευματικό τομέα — κι' αττου περι-
ορίζομε την αναφορά μας — ή Κύπρος σή-
μερα βοίσζεται σε ένταση.

Με την ευκαιρία αττή, σημειώνομε ξε-
χωριστά τις ποιητικές συλλογές, με το συγ-
κλονιστικό περιεχόμενο, που ήρθαν στα χέ-
ρια μας και μās ανατάραξαν την ψυχή.
Όπως το «Σύθηνο» της Εγγενίας Πα-
λαιολόγου - Πετρώνδα, «Τά Πάθη τά "Α-
για» του Άντη Περγάνη, το «Θρηνητικό
Συναξάρι της μικρής χώρας Κύπρου» του
Κυριάκου Πλησή, κ.ά. Σε πεζό λόγο πάλι,
κατά δεκάδες έκδίδονται, τά χρονικά και
τά μικραβιώματα των τραγικών γεγονότων
που τά έζησαν οί ίδιοι και συνεχίζον να τά
ζοϋν, αλλοίμονο, μ' όλες τις όλέθριες επι-
πτώσεις, για τον τόπο και όλο τον κυπρια-
κό πληθυσμό, που βρέθηκε ξαφνικά διωγμέ-
νος άπο τά σπύτια του κι άπο όσα με μό-
χθο είχε δημιουργήσει. Άδρά και άμεσα

δίνονται όλα, μέσα από τα κείμενα των Κυπρίων λογοτεχνών.

Πρόσφατα κυκλοφόρησε το βιβλίο που αναφέρομαι «Μνήμες Πολέμου» της Νάγιας Ρούσου.

«Όπως και ό τίτλος φανερώνει, τό βιβλίό περιστρέφεται γύρω από τίς ματωμένες μνήμες του πολέμου. Είναι χωρισμένο σέ δύο μέρη. Τό πρώτο είναι σέ ποίηση και τό δεύτερο περιλαμβάνει 16 άρθρα σύντομα κι' αποκαλυπτικά, που πρωτοδημοσιεύτηκαν στην εβδομαδιαία εφημερίδα της Λευκωσίας «Κύπρος», της οποίας ή συγγραφέας είναι τακτική συνεργάτιδα.

«Η Νάγια Ρούσου, γνωστή από χρόνια, στά γράμματα, είναι μία από τίς πιο δυναμικές και ύπολογισιμες γυναίκες φωνές του τόπου της. Άσχολείται μ' όλα τά είδη του λόγου, με επιτυχία. Στην ίδια εφημερίδα, κρατάει και τη στήλη της κριτικής, από την οποία παρουσιάζει με υπευθυνότητα και βιβλία του ελληνικού χώρου. Συνεχίζει επίσης και στο ραδιόφωνο, όπως και στην κυριακή τηλεόραση, γύρω από διάφορα πνευματικά θέματα. Είναι γενικότερα μία πνευματική παρουσία με πλούσια, πολύπλευρη προσφορά.

Ήξεδωσε ως τώρα σέ βιβλία άλλες δύο ποιητικές συλλογές «Ώρα Αιθέρας» 1964 και «Μπροστά στην Έρυθρά» 1968. Από την αρχή ξεχώρισε τό ταλέντο της κι' ή κριτική έγκωμίασε την ποίησή της. Στη μελέτη μου «Κύπριες Λογοτέχνιδες» 1972, έγραφα για τίς πρώτες συλλογές της: «...στίχος κρουστός, ρομαλέος που μέσα του συμπυλώνονται παλαιά και νέα στοιχεία, μ' έναν δικό της προσωπικό τρόπο... έχει φιλοσοφικό στοχασμό και σαν σκεπτόμενος άνθρωπος, βρίσκεται μέσα στην καρδιά του καιρού της...». Ανατρέχω στα λόγια εκείνα, γιατί, τώρα, έχουν περισσότερη αξία και επικαιρότητα. Ναι, βρίσκεται μέσα στην καρδιά του σκληρού καιρού, την πληγωμένη. Αυτό εκφράζει με τον πυκνό κι' άδρό λόγο της. Ανατρέφω λίγες σειρές από τον πρόλογο του νέου βιβλίου: «Μνήμη καινή, βαθειά ό πόλεμος που ζήσαμε. Κι' ή τέχνη άγωνιάου του πολιτισμού. Κι' ό λόγος λειτουργήμα τέχνης άνυπόθετο στους χώρους της καταγραφής,

της άναφοράς, της μαρτυρίας...». Καρπός του στοχασμού αυτού και της ευθύνης είναι και τό νέο βιβλίο της. Ό στίχος της έχει όρμη και κλείνει μία φλογερή άνάσα. Σύντομος, επιγραμματικός, προβληματίζει, καταγγέλλει, πάει σέ βάθος, έγγίζει πληγές. «...Έλληνες χρόνον τυγλοῦ / ὄρας πικρῆς / γιατί λαβύσατε / τόν χώρο τουτο / τόν πλατό εισβάλλοντα / στό θαλάσσιο τουτο παλάτι / που λεγόταν νησί της Κύπριδας / νησί της άγάπης;...».

Ποίηση ύποβλητική, με άμεση τη συγκίνηση, με τη συνείδηση του μεγάλου χρέους. «Έδω πατιέται ή Λευθεριά / έδω λεηλατείται ή Άντίσταση / Μία στέφνα βόλια / αυτό τό θέρος ή ψυχή μας / κι όμως ό πόλεμος / μās βοήξε χωρίς σφαίρες / ...Κι έκαναν πίσω οι μέρη μας / κι έγύρισαν τά χρόνια /...».

Τό ίδιο και τά κείμενα σέ πεζό. Άρτια φράση, λόγος κοφτός, δυνατός, περιεκτικός. Με ποιητικά στοιχεία και σύμβολα, που αφήνουν προεξτάσεις. Σημειώνω μερικους τίτλους: «Χωρίς Δικαιοσύνη», «Στίς Έκκλησιές μας μπήκαν Τούρκοι», «Τό ξεσπίτομα», «Οί βομβαρδισμοί», κ.ά.

Δραματική αφήγηση κι' όμως ό πόνος δεν γίνεται άλογοήτευση. Γίνεται πάλη κι ή τέχνη «άγωνιάου του πολιτισμού», όπως γράφει κι όπως πραγματικά είναι, στους πολιτισμένους λαούς με τη μακρά παράδοση. Κι' ως τό άγνωστον οι βάρβαροι κι' οι μεγάλοι ύποστηρικτές τους. Κλείοντας τό σημείωμα αυτό, μεταφέρω έδω λίγες γραμμές από τό άρθρο «Ληλατημένη - Πολιορκημένη», λόγια γεμάτα αλήθειες:

«Ένας ιδρώτας άγωνίας μουσείνει τό μέτωπο της Κύπρου... Κύπρος πολιορκημένη - λεηλατημένη. Όμως αυτή ή Κύπρος κρατά ψηλά τό κεφάλι. Πρέπει να βλέπει τη δικαιοσύνη της σύνορη. Πρέπει να τό κάνει συνείδησή της πως θα νικήσει ή δικαιοσύνη. Κατερούμε τους ελεύθερους πολιτισμένους ανθρώπους όπου γής. Κατερούμε τά Η.Ε. Κι' αν άποτύχουν, τότε δεν θα είναι ή Κύπρος πια μόνη πολιορκημένη, λεηλατημένη. Θάχει σειρά ή άνθρωπότητα...».

Τάσου Βουρνά: «ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ», έκδόσεις 'Α'φών Τολίδη, Αθήνα, 1974

Κοντά στα πολλά ως τώρα έργα του ο κ. Τάσος Βουρνάς χάρισε στο έλληνικό αναγνωστικό κοινό και το με τον παραπάνω τίτλο βιβλίο του. Δεν είναι ανάγκη, νομίζω, να σημειώσει κανένας τίποτε για τη γόνιμη πνευματική εργασία του κ. Βουρνά, γιατί είναι σε πανελλήνια κλίμακα αναγνωρισμένη η αξία του έργου του. Τα βιβλία του, γραμμένα με αξιοθαύμαστο πεζογραφικό ύφος και λογοτεχνική χάρη, γεμάτα από προοδευτικό παλμό, έχουν χαράξει πολύ πετυχημένα τη δομή, με την οποία πρέπει να αντιμετωπίζονται τα διάφορα ιστορικά γεγονότα, ως προς τη συγγραφή της πραγματικής, της σωστής εθνικής μας ιστορίας. Η προσφορά του κ. Βουρνά στον τομέα της ιστορικής μυθιστοριογραφίας, χαρακτηρίζεται από σπάνιο θεωρητικό έξοπλισμό και κριτικό πνεύμα, προσόντα που δεν τα άπαντάει κανένας συχνά στους κύκλους των συγγραφέων του είδους του.

Στην κατηγορία αυτών των βιβλίων ανήκει και το «Ξεκίνημα της φωτιάς». Μέσα στις 232 σελίδες του ξεπλώνονται 14 μεγάλα κεφάλαια που αποτελούν τη «μυθιστορηματική βιογραφία του πρωτοπόρου δημοκράτη Ρόκου Χοϊδά». Κατά συνέπεια, το βιβλίο αυτό πρέπει να θεωρηθεί εξαιρετικά επίκαιρο, γιατί συμπύπτει ή δημοσιεύει του με την αναγέννηση του δημοκρατικού θεσμού στην πατρίδα μας. Παράλληλα με την επίκαιρότητά του είναι αυτό εξαιρετικά σημαντικό, γιατί περιλαμβάνει πολύτιμα στοιχεία γύρω απ' τη γέννηση και ανάπτυξη του δημοκρατικού πνεύματος στην Ελλάδα. Δεν είναι υπερβολή να το χαρακτηρίσει κανένας κείμενο της δημοκρατικής ιδέας. Από το βιβλίο αυτό μαθαίνει κανένας πόσο αγώ-

νες, θυσίες και αίματα χρειάστηκε να καταβληθούν από πρωτοπόρους πατριώτες για να ριζώσει και να φουντώσει το δέντρο της δημοκρατίας στον τόπο μας. Με τη ζωή και τη δημοκρατική δραστηριότητα του Κεφαλώνιτη Ρόκου Χοϊδά ασχολείται το βιβλίο αυτό του κ. Βουρνά.

Μέσα στη βιογράφηση αυτού του ήρωα δημοκράτη, του δικηγόρου από την Κεφαλλωνιά Ρόκου Χοϊδά, εξιστορούνται μ' έναν τρόπο πολύ εξαγωγικό, αναλυτικό και διαφωτιστικό η κατάσταση που επικρατούσε στη χώρα μας ύστερα απ' την άπελευθέρωσή της από τους Τούρκους. Μαθαίνουμε σημαντικά πράγματα, που οι πολλοί δεν τα ξέρουμε, σχετικά με τα παλατιανά παρασκήνια, τη διαφθορά του πολιτικού κόσμου της χώρας, την εξαθλίωση και άποσύνθεση της κρατικής μηχανής, τη φαυλοκρατία του κοτζαμπασισμού, τη ραδιουργία των ξένων σε βάρος του ταλαιπωρημένου και εξαθλιωμένου από τη σκλαβιά και τους πολέμους ελληνικού λαού. Από το βιβλίο αυτό μαθαίνουμε πώς ενώ με τόσα βάσανα και με τόσες θυσίες κατώρθωσε ο ελληνικός λαός να τινάξει από πάνω του τη βαρεία σκλαβιά του Τούρκου, έκατσαν στο σθέρο του πιο πολλοί και πιο τυραννικοί άφεντάδες που του ρουφούσαν άνελέητα και τυραννικά το αίμα του.

Ο στοχαστικός λόγος και το λογοτεχνικό ύφος του συγγραφέα κατατοπίζει τον αναγνώστη για το σπάνιο ήθος και τον πατριωτισμό του Ρόκου Χοϊδά κατά τις περιπτώσεις που σαν δικαστικός λειτουργός έκανε το καθήκον του, χωρίς να ύποκύψει σε κακοήθειες άπειλές και έκβιασμούς. Μαθαίνουμε για την έθνοπρεπή συμπεριφορά του άγνου αυτού δημοκράτη, άπέναντι στους ξένους που εκχειρίσαν να εξευτελίσουν την εθνική μας αξιοπρέπεια. Άξιοσημείωτοι οί άγώνες του προς τα παλατιανά όργανα. Για την ανάπτυξη της δημοκρατικής ιδέας ο Χοϊδάς δούλεψε ποικιλότροπα και με τον προφορικό λόγο και με το γραπτό, δημοσιεύοντας θερμότατα άρθρα στις τότε εφημερίδες, όπως στο Ραμπαγά κ.ά. Άντιμετώπισε άλλεπάλληλες δολοφονικές άπείριες

έναντίον του από τα όργανα του παλατιού και την πολιτική φαυλοκρατία. Έκλέχτηκε βουλευτής. Παραιτήθηκε απ' αυτό το αξίωμα. Πάλεψε δίπλα στο λαό στο πεζοδρόμιο για τα κυριαρχικά λαϊκά δικαιώματα. Μά ή φαυλοκρατία και ή σαπίλα τής εποχής (ανάκτορα, πολιτικός κόσμος, κοτζαμπάσηδες, ξένες δυνάμεις κλπ.) λυσσομανάει ενάντιά του. Θέλουν όλοι αυτοί να τον ξεκάνουν από τή μέση. Βρήκαν ευκαιρία με τὰ καυστικά άρθρα του Χοϊδά στις εφημερίδες. Τόν περνούν από δίκη. Χαρακτηριστικά είναι τὰ παρακάτω λόγια τής απόλογής του Χοϊδά: «Δέν είμαι ύβριστής, είμαι ελεύθερος πολίτης. Ήλεγξα μετ' αληθούς δημοκρατικής ψυχής τήν προδοσίαν και τούς προδότας, τήν ατιμίαν και τούς ατίμους, τήν δειλίαν και τούς δειλούς, τήν αίσχροκέρδειαν και τούς αίσχροκερδείς. Με τήν πίστιν αυτήν θά πεθάνω!»

Καταδικάστηκε ό δημοκράτης σέ φυλάκιση κατά τόν Μάη του 1889. Πέθανε στά μπουντρούμια τής φυλακής τής Χαλκίδας τό Μάη του 1890. Αυτός είναι ό ήρωας του Βιβλίου του κ. Βουρνά που ξαγόρασε τή δημοκρατική ιδέα, όχι μόνο με τό αίμα του κατά τις δολοφονικές απόπειρες, μά και μ' αυτήν τή ζωή του. Πραγματικός πρωτομάρτυρας τής δημοκρατίας στον τόπο μας. Ο Χοϊδάς είναι ό πρωτοπόρος δημοκράτης που έσπειρε τό σπόρο για να φουντώσει τό δέντρο τής δημοκρατίας που μάς χάρισε εδώ κι' ένα χρόνο, σαν καρπό του, τήν παραδειγματική δημοκρατική αντίσταση ενάντια στή σύγχρονη τυραννία με τὰ γεγονότα του Πολυτεχνείου.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

Π. Δ. Π α ν τ α ζ ή: «ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ», Αθήνα 1974

Για τὰ «έλληνοχριστιανικά ιδεώδη» πολλές λόγος γίνονταν στά χρόνια τής δικτατορίας. Πράγματι, αυτά τὰ ιδεώδη ήπηνχαν όμως απ' τή μιὰ μεριά αυτών που τά-

ζησα: σαν πράξη αυτοθυσίας στά χρόνια των ματωμένων ή στους τόπους εξορίας, κι όχι απ' τή μεριά εκείνη των βασανιστών τους, που ορίζονταν σ' αυτά, για να χυθούν ήσυχαστικά πίσω απ' τόν ύρκο τους, τ' άνομα συμφέροντά τους. Τα «έλληνοχριστιανικά ιδεώδη» ήπηνχαν και ήπάρχον στό σημείο εκείνο που ό Προμηθέας κι ό Χοιστός συναντιώνται, κι αποτελούν με τήν πράξη τής θυσίας τους, τήν ίερή σύνθεση του άνθρωπισμού.

Από τή σύνθεση αυτή άντλώντας δύναμη ό Π. Δ. Πανταζής, μάς έδωσε για τὰ τόσο δύσκαλο χρόνια που ζήσαμε, έναν «Προμηθέα» δικό του. Μιά τραγωδία για τόν άνθρωπο που θυσιάζεται για τό καλό των άλλων, πιστός στο πνεύμα που άνάβρισε στον τόπο μας σαν ένας π.Χ. χριστιανισμός.

Όλοι, όσοι βασανίστηκαν, εξορίστηκαν ή θυσιάστηκαν για έναν ελεύθερο έλληνο-σμή δεμένο πάντα με τήν έννοια του άνθρωπισμού, αποτελούν μαζί, τό πρόσωπο του «Προμηθέα» του Π. Δ. Πανταζή, που μάς έδωσε σαν σύμβολο αγωνιστικότητας, από τόν ίδιο μύθο που μάς έδωσε ό Αισχύλος τό δικό του και, μ' όλο τό δικαίωμα που έχει κι εκείνος, σαν ευαγγελιστής μάς παιδάλαιας θρησκείας τής αγάπης. Όστόσο, τό έργο τουτο καθαρά προσωπικό και σύγχρονο σέ ό,τι άφορά τὰ γεγονότα που τό ενέπνευσαν, σχετίζεται με τό παλιό, μοναχό στο σημείο εκείνο τής άθανασίας των συμβόλων.

Ό συγγραφέας, είχε τήν ευτυχία να δει τό έργο του αυτό, βραβευμένο με τό πρώτο βραβείο σέ διεθνή λογοτεχνικό διαγωνισμό του 1973, τής ACADEMIS INTERNATIONALE τής Γαλλίας. Φυσικά τιμήθηκε σαν προσφορά του πνεύματος απ' τις πηγές του και γενικά σαν έκφραση μάς πάλης θεϊκής, ενάντια στή νύχτα τής δικτατορίας.

Σέ μιὰ εποχή τραγικής πραγματικότητας για τήν Ελλάδα ό Π. Δ. Πανταζής, έγινε ό ίδιος Προμηθέας, να μεταδώσει στους άναποφάσιςτους που παρούσαν άνάμεσα στο «βόλεμα» και τήν έλπίδα, τή φωτιά απ' τήν καρδιά του:

«Κι είναι ή φωτιά μεγαλοδύναμη
σαν πούν όλοι μαζί να την ανάψουν»

μάς λέει ο ίδιος. Μέσ' απ' το έργο του, ή πάλη για ένα «φως που ζαίει» όπως θα τ'όθελε ο Βάουναλης, τραβά το δρόμο της και διαζαώνεται. Στην πορεία αυτής της πάλης, οι διαταγμοί και τὰ εμπόδια, πλήθος άξεπέραστο. Από τή μιὰ μεριά τὸ σίδερο, από τήν άλλη οι γυμνές καρδιές με όπλο τους μόνο τὸν παλμό τους:

«Μὰ κάλλιο μάχη ανέλπιδη παρά ζωή
(θαμμένη)».

Η μάχη ωστόσο, δέν αποδείχτηκε «ανέλπιδη». Ο φόβος για τή φοίχη του άπάνθορου που ακόμα και οι θεοί μπροστά της

κνριαρχούνται από δέος, έπρεπε να ξεπεραστεί και ξεπεράστηκε, γιατί:

«Πὸ μεγάλος φόβος
είναι να φοβόμαστε...»

Έτσι, τὸ ανέβασμα στὸν Καύκασο ή στο Γολγοθά ή σ' ένα τάνκ από άτσάλι όταν άγωνίζεται κανείς από άγάπη για τὸν άνθρωπο, μπορεί να περνά μέσ' από τὸ θάνατο. αλλά δέν είναι θάνατος. Είναι πηγή άνάστασης' είναι ή αιώνια νίκη που φαίνεται να κερδίσ' άξια μαζί μ' αὐτοὺς που άγωνίστηκαν κι' ο Η. Δ. Πανταζής, άρπάζοντας για όλους εμάς, τὸ πανάρχαιο φῶς τής θυσίας, από τὰ χέρια τής λήθης.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

ΔΥΟ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ Κ.Θ.Β.Ε.

«Δύσκολος» - «Σαμία» του Μενάνδρου

Τὸ Κρατικὸ Θέατρο Βορείου Ελλάδος, με τις δυὸ παραστάσεις τῶν έργων του Μενάνδρου «Δύσκολος» και «Σαμία», που ανέβασε στο ύπαιθριο θέατρο τής Έταιρείας Ηπειρωτικῶν Μελετῶν στις 18 Αύγουστου, παρουσίασε μιὰ προωθημένη έπιτυχία στην προσπάθεια για τήν αναβίωση γενικά του αρχαίου θεάτρου. Πρόκειται για μιὰ έπιτυχία, που κατορθώθηκε με τήν ελεύθερη σκηνοθεσία πάνω σε προσαρμοσμένες μορφές και με τὸ έντονο λαϊκὸ στοιχείο (όχι ανεξέλεγκτο ή πληθωρικό), που έφεραν αὐτὴν τὴν τόσο ανθρώπινη κωμωδία πολὺ κοντὰ στὸν σημερινὸν άνθρωπο. Έτσι, τὰ πρόσωπα κρατήθηκαν μέσα στην δική μας ατμόσφαιρα, χωρίς και να χάσουν τὸ εἰδικὸ βάρος τους απ' τήν εποχή και τήν νοοτροπία τής αρχαίας αττικής κωμωδίας. Σ' αὐτό, συνέβαλε πολὺ πηρῶτα ή ανάμιξη τῶν εξωτερικῶν χαρακτήρων (ρούχα, κινήσεις, σκηνικά, μουσική με σύγχρονα τύμπανα, ανυπόκριτη παρέμβαση για τις αλλαγές τῶν σκηνῶν και άπλοποιημένη διαδικασία) με πράγματα που συναντᾶμε καθημερινά, καθώς και ή φανερὴ πρωτοβουλία που είχαν οι ήθοιοι για τήν διαμόρφωση τῶν εκφραστικῶν κινήσεων σύμφωνα με τὸ πνεῦμα τῶν περιστάσεων. Έτσι, μπορούμε να πούμε πῶς, χωρίς τις αναζητήσεις και τούς άκαρπους πειραματισμούς πάνω στην πορεία για τήν μορφή που πρέπει να πάρει στις μέρες μας τὸ αρχαίον θέατρο, τὸ ΚΘΒΕ, με τις δυὸ αὐτές παραστάσεις έπέτυχε να μᾶς δώσει ένα ικανοποιητικὸ αποτέλεσμα. Βέβαια, ή κωμωδία είναι δίχως τήν άπόσταση και τήν ήεροπρέπεια τής τραγωδίας και, γι' αὐτό, άφομοιώνεται εύκολα και προσαρμόζεται φυσιολογικά, αφού ο άνθρωπος εξακολουθεῖ να έχει πάντα τις ίδιες ανάγκες, όταν δέν προσφεύγει σε άπρόσιτα σύμβολα και στέκεται στην άπλότητα και στην άφέλεια. Γι' αὐτό, κατά τήν γνώμη μας, θα πρέπει να μᾶς προβληματίσει, αὐτὴ ή έπιτυχία, περισσότερο απ' τήν ικανοποίηση που ζίνει για τὸν θίασο και τούς θεατές.

Στις παραστάσεις αυτές, φυσικά, υπάρχουν και σοβαρές αδυναμίες, που αναφέρονται είτε στην ατομική είτε στην συλλογική απόδοση, καθώς και πολλές αντιρρήσεις για την σκηνοθετική διδασκαλία, που ίσως θα μπορούσαν να είχαν περιοριστεί, έφ' όσον δεν πέφτουμε έξω στις αξιολογήσεις μας τούτες). Στην προκειμένη περίπτωση, θα είχαμε να τονίσουμε, για τον «Δύσκολο» έναν ρωμαντισμό ή μια προσπάθεια για δημιουργία ατμόσφαιρας στους διαλόγους, μια ήβελιμένη προσπάθεια για την εικόνα του κεντρικού ήρωα, την κυρίαρχη παρουσία των μουσικών οργάνων και την πληθωρικότητα της μουσικής σε καίρια σημεία, στην «Σαμία», καθώς και τον μελοδραματικό τόνο και την συζητήσιμη εκφραστικότητα των κινήσεων στις συγκρούσεις. Άκόμα, θα είχαμε να διερωτηθούμε για αναντίρρητη απόδοση της γενικής δράσης, πράγμα που αντίθετως, δεν δικαιούμαστε να κάνουμε για την σωστή κατανόηση της ανάγκης να φτάσει ή κωμωδία, ως αποτέλεσμα, στην δική μας αίσθηση και αντίληψη. Έν πάση περιπτώσει, η εμφάνιση του ΚΘΒΕ στην πόλη μας ύψηξε αρκετά ικανοποιητική και, πρό παντός, υποσχετική.

Στον «Δύσκολο», η μετάφραση ήταν του Θρ. Σταύρου, η σκηνοθεσία του Μιχ. Μπούχλη, η σκηνογραφία και τα κοστούμια του Γιάννη Μιγάδη, η μουσική του Μίμη Πλέσσα και οι χορογραφίες (πέρα πολύ καλές) του Άνδρέα Πέρρη. Στη «Σαμία», η μετάφραση ανήκει στον Τάσο Ρούσο, η σκηνοθεσία στον Πάνο Χαριτογλου και η σκηνογραφία και τα κοστούμια στον Γιώργο Πήβολο.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ

Μία ομαδική έκθεση είκοσι ζωγράφων, που ενισχύει ή αθηναϊκή Γκαλερί «Άμαζών», και μια μεγάλη προσπάθεια γνωριμίας και καλλιτεχνικής επαφής με πολλές πόλεις της ελληνικής επαρχίας. Εκίνησε, πριν από πέντε μήνες, για να εκθέσει και για να συνδεθεί με το κοινό της επαρχίας, προσφέροντας, για τους καλλιτέχνες που συμμετέχουν, την ικανοποίηση της γνωριμίας και της συνομιλίας με τον λαό — πράγμα που αποτελεί και την καλύτερη δικαιώση για έναν καλλιτέχνη — και, ταυτόχρονα, δίνοντας έτσι ένα καλλιτεχνικό και πνευματικό γεγονός στη ζωή των πόλεων που επισκέπτεται. Άκόμα, μέσα στους σχολούς αυτής της προσπάθειας, περιλαμβάνεται και η διεύθυνση της ομαδικής αυτής κίνησης, με ζωγράφους απ' τις πόλεις, που εκθέτουν. Έτσι, η προσπάθεια μπορεί να πάρει την έκταση και το κύρος απόλυτα καλλιτεχνικό κύκλο που να έχει μεγαλύτερη επιφάνεια και που, αν οργανωθεί καλά και πάνω σε βάσεις ενδότερης επιδίωξης, θα καλύψει ένα μεγάλο κενό και θα δημιουργήσει προϋποθέσεις για πανελλήνια καλλιτεχνική κίνηση. Κι' αυτό, πρό παντός, είναι που λείπει και που μπορεί να προσφέρει άναυκτες υπηρεσίες.

Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, η κινητή τούτη έκθεση που οργανώνεται με την υποστήριξη της Γκαλερί «Άμαζών», πράγματι, προσφέρει μια σημαντική συμβολή, που δεν μπορεί, παρά να έχει την εκτίμηση και την κατανόηση του κοινού της επαρχίας. Γι' αυτό, πιστεύουμε πως θα επιτύχει να καλύψει τις προθέσεις της, αρκεί να έχει ανοιχτές τις πόρτες της για όλες τις μορφές της τέχνης και να μην ξεφύγει απ' την αρχή πως εκείνο, που θα πρέπει να επιδιώκει είναι η συμμετοχή της στην ζωή και στην πνευματική κίνηση στον χώρο της επαρχίας. Αυτό θα την δικαιώσει και καλλιτεχνικά, γιατί έτσι θα αποκτήσει μια άμεση επαφή μ' ένα κοινό που έχει σοβαρότητα στις αναζητήσεις του και που διαθέτει μια γνησιότητα ευασθησίας.

Στην έκθεση, που ήρθε και στα Γιάννινα (αίθουσα Πνευματικού Κέντρου της Έταιρείας Ήπειρωτικών Μελετών), από τις 23—30 Αυγούστου, έλαβαν μέρος είκοσι καλλιτέχνες,

παλιοί και νέοι, με αξιόλογα έργα. Έτσι, εκτός απ' την εφύφηση και την ποιικιλία, που προσφέρουν τόσα έργα μαζί, η ποιότητα της έκθεσης ήταν γενικά πολύ ανεβασμένη, πράγμα που δίνει την ευκαιρία για πλατύτερη και καλύτερη γνωριμία με την ζωγραφική. Μάλιστα, νομίζουμε πως, αν αντιπροσωπεύονταν — σε ανάλογο ποσοστό — και η αφηρημένη μορφή της ζωγραφικής, θα ήταν δωσodήποτε πληρέστερη, ανεξάρτητα από αισθητικές αντιλήψεις.

Στην έκθεση συμμετέχουν οι ζωγράφοι Θεοδόπουλος, Λόρις, Ρήζα, Παλαιολόγος, Μυλωνάς, Μακροής, Τόλιος, Χαριανός, Χριστόπουλος, Μουρατίδου, Τάτταρης, Βασαρδάνης, Ντεμίρης, Λευγάδιος, Καρνευραράκης, Παπαδόπουλος, Πελοποννήσιος, Καζλαμιάνος, Αναγνωστόπουλος και Δόγιας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΕΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΛΙΑΣ: «Κύριες Λογοτεχνίδες», Θεσσαλονίκη 1972, σχ. 8, σελ. 150 (μελέτη).

GIULTIERO AMICI: IL FANCIULLO SUL TRENO (POESIE) ROMA EDIZ. LA CULTURA NEL MONDO, σχ. 8, σ. 95.

ΤΙΜΩΝΑ ΣΤΡΟΤΘΙΑ: «Με τῶν σχημάτων τὰ κάρματα», Ἀθήνα, ἐκδ. Κοιτηρίου, σχ. 8, σελ. 270, 1973.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ Σ ΦΩΤΙΑΔΟΥ: «Ξένοι Τόποι», Ἰωάννινα 1972, σχ. 8, σελ. 48.

ΜΑΡΙΤΣΑ Σ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ: «Ποιήματα», Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σελ. 40.

ΝΙΚΟΥ ΒΑΖΑ: «Οἱ κάρμπες» (διηγήματα), Πόρτος 1972, σχ. 8, σελ. 131.

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΚΕΛΛΑΙΩΝΑ: «Τὸ ναύαγιο», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 188.

ΦΙΦΕΝΕΙΑ Σ ΧΡΥΣΟΧΟΥ: «Πυροπολήματα», ἐκδ. Γκόννη, Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 271.

ΓΙΩΡΓΙΟΥ ΜΑΓΝΗ: «Ἄς ἀνόηση ἢ ἀγάπη» (ποιήματα), Ἀθήνα 1973, ἐκδ. Καλλιανίκη, σχ. 8, σελ. 60. «Σύβια Πλάθ» (ποιήματα), εἰσαγωγή - μετάφραση Γ. Παναγιώτου, Ἀθήνα 1968, σχ. 8, σελ. 45.

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ: «Παρά τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχελώου» (ἓνα ἐφημικό ποίημα τοῦ 1875) ἀνακοίνωση: Κ. Σ. Κώνστα, ἐκδ. Κοινότητος Νεοχωρίου Παραχελωϊτίδος, ἀνάπτυχο 1973, σχ. 8 μικρ., σελ. 14.

ΚΤΗΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ: «Πεζὸς λόγος

III Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Κύπρο τὴν ἀγέρινη» (διηγήματα), Λευκωσία 1973, σχ. 8 μεγ., σ. 224, ἐκδ. «Πνευματικὴ Κύπρος».

ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΑΡΖΑΛΗ: «Ἡλιετρόπια» (ποίησι), Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 16.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΓΡΗΓΟΡΗ: «Πορφεῖα μέσα στὴ νύχτα», Λίφρος 1966, Ἀθήνα, σχ. 8, σελ. 192.

ΣΩΤΟΥ Γ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ: «Τὰ παράκαιρα τοῦ μουσικοῦ» (ποιήματα), Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 47.

ΓΙΑΝΝΗ ΤΖΑΝΗ: «Ἐπιστροφὴ» (ποιήματα), Θεσσαλονίκη, σχ. 8, σελ. 103.

ΝΑΛΙΝΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: «Κύκλοι καὶ Τετράγωνα» (ποιήματα) Κύπρος 1972, σχ. 8, σελ. 25.

ΓΙΑΝΝΗ ΦΑΙΑΣΙΟΥ: «Ἐπιστροφὴ» ποιήματα, (μὲ ἓνα γράμμα τοῦ Γιάννη Σκαρλίμπα), Ἀθήνα 1973.

ΒΥΡ. ΛΑΒΟΥ: «Ἡ μεγάλη ἐπιστροφὴ» (ποιήματα), Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σελ. 126.

ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΤΣΑΤΣΟΥΛΑ: «Ἱστορίες Κοζζοδότσου» (διηγήματα) ἐκδ. Ν. Σκέψη, Ἀθήνα, σχ. 8, σελ. 62.

ΝΑΛΙΝΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: «Μῆνες» (ποιήματα), Κύπρος 1972, σχ. 8, σελ. 22.

ΝΑΛΙΝΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: «Στιγμιότυπα» (ποιήματα), Κύπρος 1972, σχ. 8, σελ. 68.

ΓΙΑΝΟΥ ΑΤΤΑΛΙΩΤΗ: «Ἐρωτογραφίες» (ποιήματα), Ἀθήνα 1973, σχ. 8 μικρ., σελ. 14.

ΛΙΔΑΣ ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ: «Ὁ ἰπότης μὲ τὸ ψαθάκι» (διηγήματα), Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 138.

ΝΑΛΙΝΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ: «Περιπλά-

ν.ση, Π'» (ποιήματα), Κύπρος 1972, σχ. 8, σελ. 55.

ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΙΒΟΥΤ: «Άκανθοι» (ποιήματα), Άθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 63.

ΓΙΑΝΝΗ ΜΠΑΡΜΙΑΓΙΑΝΝΗ: «Στα λιγγμίτες» (ποιήματα), Πειραιώς 1973, σχ. 8, σ. 78.

ΚΟΤΛΑΣ ΚΟΤΣΑΠΛΑ: «Ξεκίνημα Ι, ΙΙ, ΙΙΙ», «Στάσιμο Ι, ΙΙ» (ποιήματα), Άθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 23.

ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ: «Η μονομαχία καί άλλες ιστορίες», Άθήνα 1973, έκδ. Διγενης, σχ. 8, σελ. 383.

ΝΑΔΙΝΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥΤ: «Περιπλάνηση Α'» (ποιήματα), Κύπρος 1972, σχ. 8, σελ. 57.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΚΑΤΣΗΓΙΑΝΝΗ: «Ή ζωτικός» (θέατρο), Άθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 24.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΑΤΧΝΟΥΤ: «Ταξίδι με το Στέφανο», Κέουρα 1973, σχ. 8, σ. 111.

ΠΕΤΡΟΥ ΣΙΒΕΝΤΖΗ: «Παρουσία η άπ' τήν αποκόλιση του Ίωάννη», έκδ. «Λειδώνη», Άθήνα σχ. 8, σ. 170.

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΥΤ: «Για τ' φταξίμο της άνοιξης» (ή Σοφία Σδρέγα - Μαρουλάκη), έκδ. τ' Έλλ. Βιβλίο, Άθήνα 1972, σχ. 8, σ. 44.

ΠΕΤΡΟΥ ΟΛΥΜΠΗΟΥΤ: «Καίσαρ Κομοστός» (άνάπτυπο από τήν Έλλ. Άνθολογία Μιχ. Δ. Κασίμη), έκδ. «Έθονικόν», Άθήνα 1970, σχ. 8, σ. 63.

Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥΤ: «Πεντάτευχος», Άθήνα 1970, σχ. 8, σελ. 110.

ΜΑΡΚΟΥ ΜΕΣΚΟΥΤ: «Άλογα στον Ίππύδρομο», έκδ. «Έρμις», Άθήνα, σχ. 8, σ. 48.

ΓΙΩΡΓΗ ΔΟΞΑ: «15 κείμενα για τήν Έλλάδα», Άθήνα 1972, σχ. 8, σ. 40.

ΠΑΝΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΤΗΝ: «Τά τίμπανα της βοσχής» (ποίηση), Άθήνα, έκδ. «Αυδεζάτη ώρα», σχ. 8, σελ. 75.

ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΜΗΛΑΤΑ: «Φκτεινοί Όρίζοντες» (σχολικά ποιήματα), Θεσόνικη 1974, σχ. 8, σελ. 31.

ΚΩΝ. ΖΑΡΟΥΚΑ: «Έπιτάφιος - 1970 στον πατέρα» (ποιήματα), Θεσόνικη 1970.

ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ: «Άκέλα» (ποίηση)

άνάπτυπο εκ τής «Ήπ. Έστίας», Ίωάννα 1973, σχ. 8, σ. 12.

ΑΙΜΙΛΙΑΣ ΙΒΟΥΤ: «Άνθέμια» (ποιήματα), Άθήνα 1972, σχ. 8, σ. 48.

ΔΗΜ. ΓΑΛΑΝΗ: «Έξέδρα» (ποιήματα), Άθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 62.

ΛΟΥΛΑΣ ΚΟΥΣΑΤΣΟΥΤ: «Πορτραίτα λογοτεχνών μας», τόμος Α', έκδ. «Μαυρίδης», Άθήνα, σχ. 8, σ. 140.

ΠΑΝΟΥ ΣΑΜΑΡΑ: «Πτήσις 520» (μυθιστόρημα), Άθήνα 1971, σχ. 8, σ. 165.

ΧΡ. ΑΛΘΟΥΤΡΟΠΟΥΛΟΥΤ: «Άντιπαράμθοι» (ποιήματα), έκδ. «Έλλ. Βιβλίο», Άθήνα 1973, σχ. 8, σ. 54.

ΚΩΝΣΤ. ΜΙΣΙΟΥΤ: «Μνήμες», Άθήνα 1971, σχ. 8, σελ. 32.

ΕΦΗΣ ΑΙΑΛΑΝΟΥΤ: «Θάλασσα του Ζόφου» (ποιήματα), Άθήνα 1973, σχ. 8, σ. 69.

Γ. Ε. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗ: «Περίπτερο» (ποιήματα), Θεσσαλονίκη 1973, σχ. 8, σ. 58.

ΑΗΜ. ΓΑΛΑΝΗ: «Ή άγρόπνια των νεφών», Ίωλκός, 1972, σχ. 8, σ. 41.

ΧΑΡΑΛ. ΠΕΤΣΚΟΥΤ: «Μιά ιστορία από τ' Γιάννα» (μυθιστόρημα), Άθήνα 1974, σχ. 8, σ. 350.

ΣΤΕΛΙΟΥ ΝΤΟΜΑΛΗ: «Κοσμοδικία» (ποιήματα), έκδ. «Δαιρσοσαϊκά Γράμματα», Λάρισα 1974, σχ. 8, σ. 27.

ΜΑΡΙΑΣ ΡΕΓΚΟΥΤ: «Τ' ήμερολόγιο του πλοιάρχου Νεσούνο», Άθήνα 1974, σχ. 8, σελ. 36.

ΑΗΜΟΣΘΕΝΗ ΖΑΔΕ: «Τ' άγώνισμα του τόξου» (θέατρο), Άθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 51.

ΕΛΕΝΗΣ ΤΑΓΚΑΛΑΚΗ: «Χώρες της Θεούλης» (ποιήματα), έκδ. «Νέα Σκέψη», Άθήνα 1974, σχ. 8, σ. 62.

ΓΕΩΡΓ. ΑΘ. ΤΣΟΥΚΑΝΤΑ: «Άμφιλέκη», Άθήνα 1967 (ποιήματα), σχ. 8, σ. 54.

ΓΙΑΝΝΗ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΥΤ: «Ύμνος στη θάλασσα» (ποίηση), Λίγιον 1969, σχ. 8, σ. 19.

Β. Π. ΒΟΥΓΙΑΤΖΟΥΛΟΥΤ: «Δανάη» (ποίηση), Άθήνα 1966, σχ. 8, σ. 45.

ΘΕΜΟΥ ΕΚΑΛΗΝΟΥ: «Συλλογή» (ποίηση) Ίκαρος, 1971, σχ. 8, σ. 29.

ΚΑΤΙΝΑΣ ΒΕΤΚΟΥ — ΣΕΡΑΜΕΤΗ: «Ο δρόμος απ' τὸ ξάστερο» (διηγήματα), Θεσ/νίκη 1965, σχ. 8, σ. 205.

ΧΑΡΑΑ. ΠΕΤΣΚΟΥ: «Πρὶν απ' τὸ ἠλιόβασιλεμα» (διηγήματα), Ἀθήνα 1969, σχ. 8, σ. 188.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ Κ. ΤΖΙΦΡΑ: «Ποιήματα», Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σ. 156.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΤΑΛΟΓΟΥ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ» — «ΗΠΕΙΡ. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΑΘΗΝΩΝ»: «Στρατηγὸς Δημ. Μπότσαρης», τιμητικὴ ἐκδόησις, Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 70.

ΓΡΗΓ. ΣΤΑΘΗ: «Ἡ καταλογογράφησης τῶν χειρογράφων βυζαντινῆς μουσικῆς τοῦ Ἁγίου Ὁρους», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 39.

FRIEDRICH HOELDERLIN: «Θρήνοι τοῦ Μένωνος γιὰ τὴ Διοτίμα» (ἐλεγεῖο), ἐκδ. «Νέα Σκέψη», Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σ. 44.

ΜΑΡΚΟΥ ΦΩΣΚΟΛΟΥ: «Ἄγνωστα στοιχεῖα καὶ κείμενα τοῦ οἰωνιστῆ Κων/νου Πατριζίου τοῦ Χίου», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 17, ἐκδ., κείμενα καὶ μελέται Νεοελλ. Φιλολογίας.

ΓΕΩΡΓ. Θ. ΖΩΡΑ: «Μία ἰταλικὴ τραγωδία Κορητὸς συγγραφῆς: Ἡ «FEDRA» τοῦ Φραντσέσκο Βοζζά, Ἀθήνα, 1972, σχ. 8, σελ. 19. Ἐκδ., κείμενα καὶ μελέται νεοελληνικῆς φιλολογίας.

ΡΩΜΑΝΟΥ ΜΕΛΩΔΟΥ: «Κοντάκιο στὸς Ὁσίους Μοναχοὺς ἀσκητῆς καὶ μονάζουσες», μεταφρ. π. Α. Σινοπούλου. Ἀνάτυπο «Ν. Ἐστίας», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 8.

ΓΕΩΡΓ. Θ. ΖΩΡΑ: «Ποικίλα ἀποφθέγματα» (ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου), Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 41.

ΛΧΙΑΔ. Σ. ΑΝΘΕΜΙΑΔΗ: «Μορφὰ καὶ ἔννοιαι οἰκονομικῆς αὐτοδιοικήσεως ἐν Ἑλλάδι», ἀνάτυπον ἐπιστημον. ἐπετηρίδος σχολῆς νομικῶν ἐπιστημῶν ἸΣΤ' τόμος εἰς μνήμην Βασιλ. Βογιατζῆ, Θεσσαλονίκη 1973, σχ. 8, σ. 152.

ΓΕΩΡΓ. Θ. ΖΩΡΑ: «Ἀναγραφή δημοσιευμάτων» 1931—1967, Ἀθήνα 1968, σχ. 8, σελ. 52.

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ: «Τὰ Βυρώνεια τοῦ 1821 στὸ Μεσολόγγι», ἀνάτυπο «Νέα Ἐστία» τεύχ. 1102—1103 τοῦ 1973, Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 16.

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ: «Ὁ ἅγιος Δημητρίου Κυθρέας», ἐκδ. οἶκος «Λωτὸς» Λευκωσία 1973, σχ. 8, σ. 122.

BRUNO LAVAGNINI: SOLOMOS E LINO DI GARIBALDI. ROMA ACCADEMIA NAZIONALE DEI LINCEI 1965, σχ. 8, σελ. 231—242, ἀνάτυπον.

ARTI DELLA ACCADEMIA NAZIONALE DEI LINCEI ANNO CCCLXIX 1972, ROMA ACCADEMIA NAZIONALE DEI LINCEI 1973, σχ. 8, σ. 48.

ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ: «Ἐπιτεύξεις καὶ στόχοι στὴν ἀποκατάσταση ἀναπήρων», Λευκωσία, σχ. 8, σ. 15.

«ΜΑΓΝΗΣΙΑΚΑ» (Γράμματα - Ἐπιστήμες - Τέχνες), Ἀθήνα σχ. 8 μεγ., σ. 138.

«ΚΤΗΡΙΑΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ», Δελτίον τῆς Ἐταιρείας Κυπριακῶν Σπουδῶν, τ. ΔΓ' 1969, Λευκωσία - Κύπρου 1969, σχ. 8 μεγ., σ. 282.

ΣΠΥΡ. ΚΟΚΚΙΝΗ: «Δημοτικὲς καὶ κοινοτικὲς βιβλιοθῆκες στὴν Ἑλλάδα», Ἀθήνα 1973, σχ. 8.

ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ: «Εἰδικὲς κανονισμὸς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῆς βιβλιοθῆκῆς τῆς Βουλῆς», ἐκδ. Βιβλιοθῆκῆς τῆς Βουλῆς, Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 28.

ΗΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ἸΩΑΝΝΙΝΩΝ: «Ἐπετηρὶς τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἔτους 1972—73», Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σελ. 135.

ΕΛΛ. ΩΔΕΙΟΥ: Δελτίον πεπραγμένων σχολικοῦ ἔτους 1971—72, ἔτος 53ον, Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 56.

ΑΡΣΕΝΗ ΣΑΜΟΓΙΑΗ: «Νέοι Βομοὶ» (ποίησις), Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 137.

ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΓΝΗ: «Τὰ ἅπαντα», ἐπιμελητῆς ἐκδ. Ἀπόστολος Γ. Κωνσταντινίδης, Ἀλεξάνδρεια Αἰγύπτου, σχ. 8, σ. 190.

ΣΠΥΡ. ΚΤΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ: «Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς ποιήσεως» (ἀνάτυπον Β' τόμου «Δωδώνης», ἐπιστημονικῆς

έπετηρίδος Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων), Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σ. 44.

ΔΗΜ. Τ. Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗ: «Λόγοι καὶ μελέται», τόμ. Β', ἀγῶνες ἐλευθερίας. Ἐπιμ. Κων. Δ. Στεργιοπούλου, Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 380.

ΓΙΩΡΓΟΤ ΑΝΑΛΟΓΙΑΗ: «Ἡ μοῖρα τῆς ἐπαρχίας», Ἄρτα 1973, σχ. 8, σ. 27. «Χρονικό '73» (Καλλιτεχνική Πνευματική Ζωή) σχ. 8 μεγ., σελ. 30. «Μνήμη τοῦ ποιητῆ Ὀμήρου Μπεζέ» (τιμητικό λείψωμα τοῦ Θρακινοῦ), Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 41.

ΣΩΚΡΑΤΗ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΤ: «Σύστημα ἀγωγῆς τοῦ προφορικοῦ λόγου», τόμος 1, Θεσ/νίκη 1961, σχ. 8, σ. 125.

ΣΩΚΡΑΤΗ ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΤ: «Σύστημα ἀσκήσεων τοῦ προφορικοῦ λόγου», τεύχος 1, Θεσσαλονίκη 1961, σχ. 8, σ. 72.

ΓΙΩΡΓΟΤ ΤΖΑΜΟΤΡΑΝΗ: «Κοντά στὴ φύση», Ἀθήνα 1974, σχ. 8 μικρό, σ. 68.

ΔΗΜ. ΑΒΡΑΜΙΔΗ: «Ἡ ιδιοτυπία τοῦ ἑλληνικοῦ προβλήματος» (τ. Γ') εἰσαγωγή εἰς τὴν δημοσιότητα, Ἀθήνα 1968, σχ. 8, σ. 79. ἔκδ. ΤΖΑΝΣΟΡΙΕΝΤ.

ΣΠΥΡΟΤ ΚΟΚΚΙΝΗ: «Στόμα Θανάτου», Ἀθήνα. Βιβλιοπωλεῖο «Ἐρμῆς» σχ. 8, σ. 26.

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΚΕΛΑΙΩΝΑ: «Θεόδωρος Χατζημιχάλης, ὁ λόγιος τῆς Ἀγιάς», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 32.

ΠΑΙΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΤ: «Ἀργύρης Ἐφταλιώτης», ἔκδ. «Ἐγνατία», Θεσσαλονίκη 1973, σχ. 8, σ. 53.

Μ. Ν. ΤΣΑΜΗ: «Μορφές τοῦ Λιγαίου», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 111.

«ΠΛΑΤΩΝ» Δελτίον Ἑταιρείας Ἑλλ. Φιλολόγων, τ. 25, ἔτος ΚΓ', σχ. 8, σ. 383, Ἀθήνα 1973.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΝΙΚΟΤ ΣΚΙΑΔΑ: «Ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς καὶ ἡ ἐποχὴ του στὴν ἐργασία τοῦ Μάρκου Γκιόλια». Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 55.

ΓΕΩΡΓ. Θ. ΖΩΡΑ: «Ἡ ἀνταρσία τοῦ Ἀλέξ. Πασά εἰς ἀγνωστα ἔγγραφα τοῦ ἀπορρήτου ἀρχείου τοῦ Βασικανοῦ», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 32 (κεῖμενα καὶ μελέ-

ται τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας) Διευθυντῆς καθηγητῆς Γ. Θ. Ζώρας.

Ι. Μὸ ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ: «Τὸ πολεμικὸ ἡμερολόγιο τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ἰωάννου Φουδέκη - Φαρομάκη», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 16 (κεῖμενα καὶ μελέται νεοελληνικῆς φιλολογίας).

ΔΙΗΜΗΤΡΙΟΤ Κ. ΣΑΜΣΑΡΗ: «Ἡ κοινότης τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Σφεροῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας», Θεσ/νίκη 1971, σχ. 8, σ. 159, πίνακες 12.

ΣΤΥΛ. ΜΠΑΤΡΑΚΤΑΡΗ: «Σεραφείμ Μυτιληναῖος» (ὁ λησμονημένος πρωτοπόρος 1670—1735), Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 32.

Α. ΒΡΑΝΟΥΤΣΗ: «Κείμενα καὶ χειρόγραφα τοῦ Βηλαρά καὶ τοῦ Ψαλίδα», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 86.

«ΔΩΔΩΝΗ» ἐπιστημονικὴ ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, τ. Β', Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σ. 506.

«ΜΝΗΜΗ ΣΟΥΛΙΟΤ», ἔκδ. «Οἱ φίλοι τοῦ Σουλίου», Ἀθήνα 1973, σχ. 8 μεγ. σ. 367.

ΓΡΗΓ. ΠΑΠΑΤΡΕΧΑ: «Ἀπάντηση σὲ ἓνα λιβέλλο τοῦ Κώστα Σαρδέλη ἢ περὶ ἧθους», Ἀργίριο 1973, σχ. 8, σ. 15.

ΔΗΜ. ΣΤΑΜΕΛΟΤ: «Κατσαντώνης», ἱστορικὲς διαστάσεις τοῦ θρόλου του, Ἀθήνα σχ. 8, σ. 108.

ΚΩΣΤΑ ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΤ: «Τὸ Μεσολόγγι καὶ ἡ προσορὰ του στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821», 1973, σχ. 8, σ. 37.

ΗΕΝΡΤ ΗΟΛΛΑΝΔ: «Τὰ Γιάννινα τοῦ 1812» (ἐντυπώσεις Ἁγγλοῦ περηνγητοῦ ποῦ ἐπισκέφθηκε τὸν τόπο μας), εἰσαγωγή - μετάφρ. Π. Καραγιώργου, ἀνάτ. «Ἠπ. Ἑστίας» 1972, σχ. 8, σ. 23.

ΔΗ. ΠΑΠ. ΘΕΟΔΩΡΟΤ: «Δραμεσίτικα», Ἀθήνα 1970, σχ. 8, σ. 157.

REVUE DES ETUDES BYZANTINES TOME XXVII ANNEE 1969, INSTITUT FRANCAIS D'ETUDES BYZANTINES PARIS 1969, σχ. 8, σ. 358.

«ΜΝΗΜΗ 49 ΠΡΟΚΡΙΤΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑΣ», ἔκδ. Δήμου Παραμυθίας καὶ Συλλόγου «Οἱ φίλοι τοῦ Σουλίου», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 60.

ΑΝΝΗΣ ΣΑΦΙΛΙΟΤ: «Τὸ ὄνειρο τῆς

Μαριάννας», Ξζδ. "Ισαρος, 'Αθήνα σχ. 8, σελ. 94.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ ΝΟΜΟΤ ΔΡΤΗΣ σχ. 8, σ. 104, Ξζδ. Διδασχάλων καὶ Νηπαιγωγῶν Ἀρτης ἐπὶ τῷ ἔορτασμῷ τῆς 150ετηρίδος (1821—1971), Δεκέμβριος 1971, σχ. 8 μεγ. σ. 104.

Κ. Δ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἡ πολιτομορία τῆς Ἀρτης τὸ 1821», ἀνάτυπον Β' τ. «Μνήμης Σουλίου» τοῦ Σωματείου «Οἱ φίλοι τοῦ Σουλίου», Ἀθήνα 1972, σχ. 8 μεγ. σ. 71.

Β. ΚΡΑΨΙΤΗ: «Ὁ θάνατος καὶ ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη», ἀνάτυπον Β' τ. τῆς «Μνήμης Σουλίου» τοῦ Σωματείου «Φίλοι τοῦ Σουλίου», Ἀθήνα 1973, σχ. 8 μεγ. σ. 29.

ΣΗ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ: «Τὸ Πόλοβο» ἰστ. μονογραφία, ἀνάτ. «Π. Ἐστίας», Γιάννινα 1970, σχ. 8, σ. 152.

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ: «Χρονικὸ τοῦ μεγάλου σηκωμοῦ τοῦ Γένους», ἀνάτυπον «Ἱπειρ. Χρονικῶν» τ. ΙΖ' 1973, σχ. 8 μεγ. σ. 270.

ΝΙΚΟΣ ΣΑΡΓΙΝΙΚΟΛΑΟΥ: «V. ΝΤΣΗ ΖΡΟΔΕΤ», 1972, σχ. 8, σ. 197.

ΣΙΜ. ΚΑΤΣΙΜΠΡΑ: «Ὁ ἅγιος τῶν Ἰωαννίνων Νεομάρτυς Γεώργιος», Ἰωάννινα 1972, σχ. 8, σ. 148.

ΖΑΧ. ΤΣΙΡΠΑΝΑΗ: «Βιογραφικὰ - Σπουδές», Θεσσαλονίκη 1971, σχ. 8, σ. 34.

ΑΔ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑΟΥ: «Νότιες Σποράδες», Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σ. 29.

ΑΔΕΚΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ: «Τὸ γερμανικὸ πρόβλημα καὶ ἡ ἐνότητά τῆς Εὐρώπης», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 62.

ΕΛΑ. ΤΑΧΤΑΡΟΜΕΙΩΝ: «Τὸ Ταχυδρομεῖον κατὰ τὴν Ἑλλ. Ἐπανάστασιν τοῦ 1821», Μ. Κωνσταντίνη, 1971, σχ. 8, σελ. 143.

ΝΩΝΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ: «Τὸ Βερτσάσι στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821», Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σ. 174.

ΝΩΝΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ: «Τὸ Βερτσάσι καὶ τὰ μνημεῖά του», σχ. 8, σ. 107.

ΣΤΥΜΕΩΝ ΚΑΤΣΙΜΠΡΑ: «Ὁ Νεομάρτυς Ἰωάννης ὁ ἐξ Ἰωαννίνων», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 93.

Δ. ΠΑΝΤΕΛΟΔΙΜΟΥ: «Ἡ ἀνέκδοτος αὐτοβιογραφία τοῦ Πέτρου Μάγνη», Ἰωάννινα 1970, σχ. 8, σ. 7. «Ὁ ὀδηγὸς μουσείου Βόλου», Ἀθήνα, σχ. 8, σ. 45.

ΓΡ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φιλάρετος Βιτάλης», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 16.

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἑλλήνων καὶ ἀρματολῶν σωτηρία», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 12.

ΗΛ. ΒΟΥΤΤΙΕΡΙΑΗ: «Μικρασία», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 60.

ΧΡ. ΖΗΣΗ: «Ὁ ἥρωας τοῦ Ἀσπροποτάμου, Χριστόδουλος Κατζηπέτρος», Τρίκαλα 1971, σχ. 7, σ. 72.

Κ. ΚΑΒΑΡΝΟΥ: «Τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως», Ἀθήνα 1968, σχ. 8, σ. 38.

ΧΡ. ΦΡΑΓΚΟΥ: «Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἀθ. Ψαλῖδα στὴ δημιουργία ἐπαναστατικῶν πνεύματος στὴν Ἱπείρω», Ἰωάννινα 1972, σχ. 8, σ. 68.

ΧΑΡ. ΧΑΒΕΛΑ: «Ν. Σκουφάς, ὁ ἴδρυτής τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας», Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σ. 63.

ΠΡΟΝΟΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΠΡΕΒΕΖΗΣ: «Ὁ Νεομάρτυς ἅγ. Χρῆστος ὁ ἐκ Προβέξης», Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 77.

ΕΚΑ. ΗΕΙΡΑΤΙΚΗΣ — ΠΑΤΡΑΤΙΚΗΣ: «Ἡ Πάτρα στὸν ἀγῶνα τοῦ 21», σχ. 8, σ. 92.

ΣΤΥΛ. Σ. ΜΗΛΙΤΡΑΚΤΑΡΗ: «Σεραφεῖμ ὁ Μυτιληναῖος, ὁ λησμονημένος πρωτοπόρος» (1670—1735), Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 32.

ΔΙΟΝ. Α. ΜΙΤΑΚΗ: «Ἰωαννῖνος Λεσινίου», ἀνάτυπον περιοδ. «Νισχώρι», τεύχ. 33, Ἰούνιος 1973, Ξζδ. Κοινότητος Νεοχωρίου Παροικελωϊτίδος, σχ. 8, σ. 15.

ΖΑΧΑΡΙΑ ΤΣΙΡΠΑΝΑΗ: «Ἐκλογὴ Μητροπολίτη Ἰταλίας ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες τῆς Ἀγώνιας» (1543, 1548). Ἀνάτυπον Β' τ. «Δωδώνης», ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σ. 76.

ΖΑΧΑΡΙΑ ΤΣΙΡΠΑΝΑΗ: «MEMOIRE STORICHE SULLE COMMUNITA E CHIESE GRECHE IN TERRA D'OTRANTO (XVI SEC)» «EDITTRICE AN-

TENARA PADOUA 1973, σχ. 8, σ. 32.

LORENZO MAVILIS: «LETTRES ITALIENNES INEDITES» TRADUITES PAR. H. ROSSELLINI. PRESENTES ET COMMENTEES PAR. ROL. HIBON. AIX — EN = PROVENCE 1968, σχ. 8, σ. 72.

ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ: «Η μάχη της Άρτας» (μὲ σύντομη ἀναδρομὴ στὸ Δεσποτάτο καὶ τὴν Τουρκοκρατία). Ἀνατυπο «Ἱπ. Ἐστίας», Ἰωάννινα 1971, σχ. 8, σ. 78.

ΛΑΕΚΟΥ ΖΩΓΡΑΦΟΥ: «Ἡ ἑλληνικότης τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1914», ἔκδ. «Ἡ Β. Ἡπειρος», Ἀθήναι 1967, σχ. 8, σ. 84.

ΙΩ. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: «Συναίτικὰ τοῦ ἸΣΤ' καὶ ἸΖ' αἰῶνος», ἔκδ. ἐπιστημονικῆς ἐπετηρίδος Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1970, σχ. 8 σ. 144.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ: «Ἡ ἐγκαθίδρυσις Ἑλλήνων ἀρχιεπισκόπων εἰς Βενετίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἸΣΤ' αἰ.», EDITRICA ANTENORE PADOUA 1973, σχ. 8, σ. 42.

ΕΜΜ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ: «Ἡ Κύπρος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821», Ἀθήναι 1971, σχ. 8, σ. 107.

ΚΩΝ. ΚΑΒΑΡΝΟΥ: «Ἀφιέρωμα στὸ Μοναστήρι τῆς Εὐαγγελιστοῦ τῆς Πλωμαρίου Λέσβου», Ἀθήναι 1970, σχ. 8, σελ. 32.

«ΕΘΝΙΚΗ ΜΝΗΜΟΣΤΝΗ», ἔκδ. Συλλόγου φοιτησάντων εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν Σμύρνης. Ἐπιμέλ. Χρ. Σολομωνίδη, Ἀθήναι 1973, σχ. 8, σ. 382.

ΓΙΑΝΝΗ ΣΑΚΕΛΑΙΩΝΟΣ: «Ἐξορση Ὅσιου Συμεὸν τοῦ ἀνυποδήτου καὶ μονοχίτωνος διδασκάλου τοῦ γένους», Ἀθήναι 1970, σχ. 8, σελ. 46.

ΣΤΕΡΓΙΟΥ Γ. ΣΠΑΝΑΚΗ: «Ἐργα καὶ ἡμέρα ἑνὸς τοιογλύφου κατὰ τὴ Βενετοκρατία», Ἡράκλειον Κρήτης 1971, σχ. 8, σ. 188.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ: «Τὰ Ἐλευθέρια», τόμος ἀναμνηστικὸς ἐπὶ τῇ 150ετηρίδι τῆς Ἐθνεγεροῦς, Ἀθήναι, σχ. 8, σελ. 427.

ΑΗΜ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Τὸ ἱε-

ρὸ πλατάνι Παναγιάς τῆς Πλατανιώτισσας» Καλάβρυτα 1972, σχ. 8, σελ. 56.

Κ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ: «Ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία στὸ Ζαγόρι», Γιάννινα 1972, σχ. 8, σ. 58.

ΑΗΜ. ΣΚΑΡΑ. ΣΟΥΤΣΟΥ: «Οἱ Ἑλληνοὶ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας», σχ. 8 μεγάλο, σελ. 312, Ἀθήναι 1972.

ΑΗΜ. ΝΟΤΗ ΜΠΟΥΣΑΡΗ: «Μικρὰ Ἀσία», σχ. 8ον σελ. 48, Ἀθήναι 1973.

ΚΟΥΛΑΣ ΕΗΡΑΔΑΚΗ: «Ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρείου. Παρθενουργεῖα καὶ δασκάλες ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ», σχ. 8ον μεγ. σελ. 192, Ἀθήναι 1972.

«ἹΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΕΩΣ» Πολυδρόσου Σουλίου Θεσπρωτίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Δημητρίου, Ἀθήναι 1972, σχ. 8, σελ. 215.

ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ ΒΙΤΑΛΗ: «Ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Περιφερείᾳ τῆς Νικοπόλεως», Ἰωάννινα 1973, σχ. 16, σελ. 43.

ΣΠΗΦΗ ΚΟΛΛΙΑ: «Κ. Ν. Καλλίνικος γιὰ τὴν ἐκκλησία καὶ τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀμερικής» Ν. Ὑόρκη 1970, σχ. 8, σελ. 24.

RAE DALVEN: ANNE COMMENA N. YORK, σχ. 8, σελ. 186.

ΣΤΑΛΟΓΟΥ ΣΙΑΤΙΣΤΕΩΝ: «Σιατιστῶν μνήμη», Θεσπρωτικὴ 1972, σχ. 4 μεγ., σελ. 280.

ΜΑΡ. ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΥ: «Τὰ ἐν Ἑλλάδι πολιτικά γεγονότα τοῦ 1862 καὶ τὰ ἐν Παρωσσῶν κατάλοιπα τοῦ Δ. Βούλγαρη», Ἀθήναι 1971.

ΖΑΧ. ΤΣΙΡΙΑΝΑΚΗ: «Τὸ ἀρχεῖο τῶν Ἰωαννιτῶν Ἰπποτῶν καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴ νεώτερη ἱστορία τῆς Δωδεκανήσου», ἀνάτυπ. περιοδ. «Τέχνη» (Ρόδου) Ρόδος 1971, σχ. 8, σελ. 31.

ΚΩΣΤΑ Π. ΚΤΡΡΗ: «Φλεγόμενη Βάτος ἢ προβλήματα τῆς Τουρκοκυπριακῆς ἀνταρσίας», Λευκωσία 1965, σχ. 8, σελ. 18.

ΓΙΑΝΝΗ ΜΟΥΓΟΓΙΑΝΝΗ: «Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Πηλίου», ἀνάτ. «Θεσσαλικῶν Χρονικῶν», Ἀθήναι σχ. 8, σελ. 76.

ΑΛΕΚ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ: «Τὰ Συμαῖνά», τόμος Α' σχ. 8 μεγάλ. σελ. 256, Ἀθήναι 1972.

JORDAN ZAIMON (μετάφραση) Α. Ι. ΘΑΒΩΡΗ: «Έγκαταστάσεις τῶν Βουλγάρων Σλάβων στὴν Βουλγαρικὴ Χερσόνησο», ἀνάπτυπο ἀπὸ τὸ «Δελτίο βουλγαρικῆς βιβλιογραφίας», σχ. 8, σελ. 60, Θεσσ. νίκη 1972.

N. G. I. HAMMOND (μετάφραση) ΑΘ. ΓΙΑΓΚΑ: «Ἡπειρος» τόμος Α' καὶ Β' σχ. 8ον, σελ. 180 καὶ 176, Ἀθήνα 1972.

ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ: «Ἐπετηρίς - τόμος Α', Η'», σχ. 8 μεγ., σελ. 520, Ἀθήνα 1971.

ZAX. ΤΣΙΡΗΓΑΝΗ: «Οἱ Μακεδόνες σπουδαστὲς τοῦ Ἑλλην. Κολλεγίου Ρώμης καὶ ἡ δοῦσις τους στὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλία», Θεσσ. νίκη 1971, σχ. 8, σελ. 299.

ΠΑΤΜΟΣ: Λεύκωμα, Ἀθήνα σχ. 8, σ. 157.

ΤΕΧΝΗ

ΑΗΜ. ΣΤΑΜΕΛΟΥ: «Τὸ τέμπλο τοῦ Ἁγ. Νικόλα στὸ Γαλαξείδι καὶ ὁ τεχνίτης του», Ἀθήνα σχ. 8, σ. 15.

ΕΥΔ. ΜΗΑΙΑΤΖΙΑΟΥ — ΙΩΑΝΝΟΥ: «Οἱ καμπάνες τῆς Θεσσαλονίκης, πληροφ. ορίξεις γιὰ τοὺς τεχνίτες καὶ τὴν τέχνη τους», ἀνάπτυπον ΙΒ' τόμου «Μακεδονικῶν», Θεσσαλονίκη 1972, σχ. 8, σ. 263.

ΑΗΜ. ΜΠΟΤΣΑΡΗ: «Μάρκος Μπουτσαρης, ὁ ἀετὸς τοῦ Σουλίου», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 87.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ — ΔΙΑΦΟΡΑ

Θ. ΜΑΛΛΟΓΙΑΝΝΗ: «Τὸ κλίμα τῶν Ἰωαννίνων», Θεσσ. νίκη σχ. 8, σελ. 262.

ΑΗΜ. ΚΟΡΔΗ: «Χρονολ. Πυξίς» (κωδικοποιημένον ἡμερολόγιον πρὸ καὶ μετὰ Χριστόν), Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σελ. 48.

JOSE ORTEGA Y CASSET (μετάφρ. Μαρίας Ρούσσου): «Ἐξέγερση τῶν μαζῶν» ἀνάτ. «Ἠπειρ. Ἑστίας», 1973.

ΑΘ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ: Ἐπιμ. «Ἠρατικὰ τοῦ Α' Διεθνoῦς Κυπριακοῦ Συνεδρίου», Λευκωσία 1972, σχ. 8, σελ. 301.

GERHARD ROHLFES: «NUOVI SCAVI LIGUÍSTICI» NELLA ANTICA MAGNA GRECIA Παλέομο 1972, σχ. 8 μεγ., σελ. 234.

C. GAVARNOS: «BYZANTINE SACRET MUSIC» MASSACHUSETTE σχ. 8, σελ. 31.

ΑΓΓ. ΚΙΤΣΟΥ: «Τουρισμὸς καὶ κοινοτικὴ ἀνάπτυξις», Ἀθήνα 1971, σχ. 8, σ. 524.

ΑΗΜ. ΜΠΟΤΣΑΡΗ: «Λόγοι καὶ μελέται τ. Α' κοινοβουλευτικὰ ἀγορευσίεις», ἔπιμ. Στ. Στεφάνου, Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 465.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ: «Ἡ μοιχεία ὡς κώλυμα γάμου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας», Ἀθήνα 1970, σχ. 8, σελ. 35.

ΚΟΥΡ. ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἱστορικὰ καὶ ἄλλα πρόσωπα στὴν ποίηση τοῦ Καβάφη», σχ. 8ον, σελ. 144, Ἀθήνα 1972.

ΙΑΝΟΥ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΟΥ: «Ἀγγλοελληνικὸν Λεξιλόγιον ἐπιστημονικῶν ὄρων», Ἰωάννινα 1972, σχ. 8, σελ.

ΣΥΜΕΩΝ ΚΑΤΣΙΜΠΡΑ: «Μερικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλλην. χωριοῦ», Ἰωάννινα 1972, σχ. 8, σελ. 31.

MARCELLO CARTANO: «H. FUTURO DEL PORTOGALLO», ROMA 1972, σχ. 8, σελ. 143.

Γ. ΓΚΙΖΕΛΗ: «Ἡ οἰοτική τῆς συγκρούσεως εἰς τὸ Ἑλλην. καὶ Ἑλληνοαμερικανικὸν περιοδικὸν πολιτικῶν σύστημα», σχ. 8, σελ. 9.

ΙΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ: «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν», Ἀθήνα 1970—71, σχ. 8, σελ. 404.

ΙΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ: «Ἐπετηρίς πανεπιστημιακοῦ ἔτους 1971—72», Ἰωάννινα 1972, σχ. 8, σελ. 130.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ: «Ἡ ἐπιστολικὴ ἄδεια γάμου», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 179.

ΝΙΚ. ΔΕΛΙΑΔΗ: «Ἐπιστολικὰ Κοζάνης», Κοζάνη 1972, σχ. 8, σελ. 42.

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΩΝ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ: «Ζαγοῦρι καὶ δημοτικὴ μοῦσα» (Ζαγοῦρσία ἱστορικὰ περιστα-

τικά σὲ δημοτικούς στίχους), Γιάννινα 1973, σχ. 8, σ. 55.

ΚΩΣΤΑ Χ. ΣΙΟΝΤΗ: «Ἡπειρώτικος Γάμος» (παλιότερα), ἀνάτ. περιόδ. «Δωδώνη» Νομαρχίας Ἰωαννίνων, Γιάννινα 1973, σχ. 8, σ. 86.

ΚΩΝ. ΠΕΤΡΟΝΙΚΟΛΟΥ: «Ποδοδίτσι - Πεντάλοφος» (ἀναμνήσεις ἀπ' τὴ γενέθλια γῆ), Ἀθήνα 1972, σχ. 8, σ. 95.

ΛΑΕΕ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: «Σχολεῖα καὶ Διδάσκαλοι τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ», Ἀθήνα 1967, σχ. 8, σελ. 38, ἔξδ. Βιβλιοθήκης «Ἡπειρ. Ἑταιρείας Ἀθηνῶν».

ΜΙΧ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ: «Συριανὲς Σελίδες» τόμ. Β' Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σελ. 247.

ΚΩΣΤΑ ΛΑΖΑΡΙΑΝΗ: «Τὸ Ζαγόρι στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν Ἑθνικὴ Παλιγγενεσία» (1820—30), Γιάννινα 1971, σχ. 8, σ. 108.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

ΛΕΩΝΙΔΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ: «Τὸ μάθημα τῶν Νέων Ἑλληνικῶν στίς τεχνικὲς σχολές» (προβλήματα - μέθοδος διδασκαλίας) ἀνάτ. τ. Β' «Δωδώνη», ἐπετηρίδος Φιλοσ. Σχ. Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σ. 189.

ΧΡ. ΦΡΑΓΚΟΥ: «Ἐφαρμογὴ τῆς μαιεντικῆς μεθόδου τοῦ Σωκράτη σὲ παιδιά», Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σ. 65.

ΧΡ. ΦΡΑΓΚΟΥ: «Ἡ ἐπίδραση τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τοῦ κειμένου στὴν ἀνάγνωση τῶν μαθητῶν καὶ στὴν κατανόηση», Ἰωάννινα 1972, σχ. 8, σ. 125.

ΛΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Σ. ΑΝΕΣΤΙΑΝΗ: «Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα Α' Γυμνασίου» (τ. Α'), ἐκπαιδευτήρια Ζηριδῆ Α.Ε., Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 647.

ΚΩΝ. ΚΙΤΣΟΥ: «Τὰ παιδικὰ βιβλία» (πορίσματα ἀπὸ εἰδικὴ ἔρευνα) ἀνάτ. «Ἡπειρ. Ἑστίας», Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σ. 54.

ΧΡ. Π. ΦΡΑΓΚΟΥ: «Ἐφαρμογὴ τῆς μαιεντικῆς μεθόδου τοῦ Σωκράτη σὲ παιδιά», Ἰωάννινα 1973, σχ. 8, σελ. 65.

Γ. Π. ΣΑΒΒΙΑΝΗ: «Ἐνα ἄγνωστο ἄρθρο τοῦ Κ. Γ. Καρυωτάκη», Ἀθήνα 1973, σχ. 8, σ. 7.

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ: «Βασίλης Σολέας» (ἀνάτ. περιόδ. «Νιοχώρι», Ἰούνιος 1973, σχ.

8' σ. 22.

ΓΕΩΡΓ. ΧΙΟΝΙΑΝΗ: «Ἀνεκδοτος ἀκολουθία τοῦ Νεομάρτυρος Ἀρσενίου Μητροπολίτου Βεροῦσίας», Θεσ)νίκη 1971, σχ. 8, σελ. 34.

ΑΔΑΜ. ΑΝΕΣΤΙΑΝΗ: «Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Α' Γυμνασίου, τ. Β', Ἀθήνα 1974, σχ. 8, σ. 1409.

ΝΩΝΤΑ Σ. ΜΠΙΛΑΤΣΗ: «Λύσεις ἀσκήσεων τῶν μαθηματικῶν τῆς Γ' Γυμνασίου», Ἀθήνα σχ. 8, σ. 64.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«ΘΕΟΛΟΓΙΑ», τόμ. 44 καὶ 45, τ. 1—2.

«ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ», τόμ. 2—4 ΙΣΤ', ΙΖ', τ. 1, Ἀθήνα.

«ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ», τ. 477—487, Ἀθήνα.

«ΣΜΥΡΝΑ», τ. 42—80, Ἀθήνα.

«ΔΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», τ. 161—184.

Ἔτος 17ον, τ. 3—4, Ἀθήνα.

«ΑΚΤΙΝΕΣ», τ. 330—362, Ἀθήνα.

«Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ», τ. 211—220, Ἀθήνα.

«ΙΛΙΣΟΣ», τ. 105—110, Ἀθήνα.

«ΠΡΩΤ. ΦΙΛ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», ἔτος 15ον, τ. 3—12, ἔτος 17ον, Ἀθήνα.

«ΣΤΖΗΤΗΣΙΣ», τ. 168—176, Ἀθήνα.

«ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ», ἔτη ΚΑ' — ΚΛ' τ. 1—10, Ἀθήνα.

«ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΝ ΒΗΜΑ», τ. 717—777, Ἀθήνα.

«ΦΙΛΙΑΤΡΑ», τ. 63—73, Ἀθήνα.

«ΛΑΡΙΣΑΓΓΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», ἔτος Γ', τ. 2, Λάρισα.

«ΦΙΛΟΤΕΛΕΙΑ», τ. 431—448, Ἀθήνα.

«ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ», τ. 88—105, Φλώρινα.

«ΤΡΙΦΥΛΙΑΚΗ ΕΣΤΙΑ», τ. 1, Ἀθήνα.

«ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ», τ. 89—94, Πάτρα.

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΤΝΩΝ» 21—22, Ἀθήνα.

«ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ», ἔτος ΙΘ', τ. 1—4 καὶ ἔτος Κ', τ. 1.

«ΘΕΟΛΟΓΙΑ», τόμ. 46, τ. 1, Ἀθήνα.

«ΣΙΦΝΑΓΓΚΗ ΦΩΝΗ», τ. 87—125, Ἀ-

θῆναι.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΘΝ. ΟΡΓΑΝ. ΧΕΙΡΟ-ΤΕΧΝΙΑΣ», τ. 22—45, 'Αθῆναι.

«ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ» (Πρωκ. Πνευμ. Συν-εργασίας), ἔτος Γ', τ. 4, ἔτος Δ', τ. 1—2, 'Αθῆναι.

«ΔΠΟΛΥΤΡΩΣΙΣ», τ. 67—70, Κέρκυ-ρα.

«ΝΕΑ ΣΚΕΨΗ», τ. 108—134—142, τ. 30—33 δ, 'Αθῆναι.

«Ο ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΗΣ», τ. 310—317, 'Α-θῆναι.

«ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΗΣ ΤΗΣ ΔΕΗ», τ. 31—35, 'Αθῆναι.

«ΦΥΣΙΣ ΚΑΙ ΖΩΗ», τ. 10—12, 'Αθῆ-ναι.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ-ΤΑ», τ. 30—33 δ, 'Αθῆναι.

«ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ», τ. 47—56—68, 'Αθῆναι.

«ΝΕΑ ΤΗΣ ΠΕΡΑΙΚΑΣ», τ. 20, Πέροδι-κα Εσπερωτίας.

«ΓΡΗΓΟΡΙΟ Σ ΠΑΛΑΜΑΣ», 628—645, Θεσσαλονίκη.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ἔτος ΝΒ', τ. 9—10, 'Α-θῆναι.

«ΝΙΟΧΩΡΙ», ἔτος Δ', τ. 37—44, Νεο-χώριον Διτύνιας.

«QUALITY» (ἔκδοσις 'Εθν. Ὁργανι-σμοῦ Ἑλλήν. Χειροτεχνίας), τ. 15—16, 'Α-θῆναι.

«ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ», τ. 15, Ἰω-άνναινα.

«Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙ-ΚΟΥ», τ. 229—257, Θεσσαλονίκη.

«ΑΥΑΙΑ», τ. 26, Θεσσαλονίκη.

«ΝΕΑ ΣΤΥΝΟΡΑ», τ. 31—42, 'Αθῆναι.

«ΕΛΛΗΝ. ΛΑΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ», τ. 6—13—14, 'Αθῆναι.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΡΑΚΤ. ΠΝΕΥΜ. ΣΤΥ-ΕΡΙΑΣΙΑΣ», 1972, τ. 3—11, 'Αθῆναι.

ΕΛΛΑΣ — ΚΤΠΡΟΣ — ΤΟΥΤΡΙ-ΣΜΟΣ», τ. 51—55, 'Αθῆναι.

«ΔΙΟΔΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ», τ. 8—26, 'Αθῆναι.

«ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ» (Βιβλι-οθήκης Κλάρον - Τόμσον), 'Αθῆναι.

«ΙΣΡΑΗΛΙΝΑ ΝΕΑ», τ. 46—71, 'Αθῆ-ναι.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ἔτη ΜΘ' — Ν — ΝΑ, τ. 13—14.

«ΗΠΕΡΑΤΙΚΗ — ΠΑΤΡΑΤΙΚΗ», τ. 168—171, 'Αθῆναι.

«ΤΟΥΤΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ», τ. 1—5, 'Αθῆναι.

«ΛΩΔΕΚΑΤΗ ΩΡΑ», ἔτος Γ', τ. 8—12, 'Αθῆναι.

«ΚΥΣΤΑΛΛΙΑ», περίοδος 3η, τ. 9—37, 'Αθῆναι.

«ΔΕΛΤΙΟΝ ΕΜΠΟΡ. ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧ. ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΘΕΣΣΟΝΙΚΗΣ», ἔ-τος ΚΖ' — ΚΗ', τ. 7—12, Θεσσαλονίκη.

«ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΖΩΗ», τ. 98—108, Θεσσαλονίκη.

«ΣΤΑΘΜΟΙ», τ. 8—23, 'Αθῆναι.

«ΕΛΛΗΝΟ—ΒΕΛΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗ-ΣΙΣ», τ. 1—6, 'Αθῆναι 6—17.

«ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ Ε-ΡΕΥΝΩΝ», τ. 6—17, 'Αθῆναι.

«ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», τ. 6—15, Λά-ρισα.

«ΛΩΛΩΝΗ» (ἔκδοσις Νομαρχίας Ἰωαν-νίνων), τ. 47—56, 'Αθῆναι.

«ΘΡΑΚΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ» (περίοδος Β') τ. 1—2, Ξάνθη.

«ΜΕΤΕΩΡΑ», τ. 169—181, Τρίκαλα.

«ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ», τ. 1—5, 'Αθῆναι.

«ΔΕΥΚΟΜΑ» (Διεθνούς Ἐκθέσεως Θεσσαλονίκης), τόμος ἔτους 1972, Θεσσα-λονίκη.

«ΖΑΪΡ», τ. 75—8, 'Αθῆναι.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΤ

«CITTA DI VITA» XXVII No 4—5 FIRENZE.

«REVUE DES ETUDES BYZANTI-NES», TOME 30, PARIS.

«AUSONIA», XXIX, No 3—4, SIENA.

«HELLENIKA», IDIII 72, BOCHUM.

«LA CULTURA NEL MONDO», XXVIII, No 1, ROMA.

«HISTORICAL ABSTRACTS», VOL. 18, CALIFORNIA.

«PERSONA» XI — VENEZIA.

«IL FUOCO» ROMA.

«SELECTION» ANN. XXVI, No 1—12, FRANCE.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Επραγματοποιήθη τὴν 26ῃ Μαΐου 1975 ἡ ἐτησία τακτικὴ γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Κατ' αὐτήν, ὁ Διοικητὴς τοῦ Ἰδρύματος Καθηγητὴς κ. Ἄγγελος Ἀγγελόπουλος ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τῆς Τραπεζῆς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1974.

Ὁμιλῶν πρὸς τοὺς μετόχους ὁ Διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Καθηγητὴς κ. Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος, εἶπεν ὅτι ἡ κατὰ τὴν παρελθούσαν χορῶν δραστηριότης τοῦ πρώτου πιστωτικοῦ Ἰδρύματος τῆς Χώρας, το ὁποῖον εἶναι συγχρόνως καὶ μία ἐκ τῶν μεγάλων Τραπεζῶν τοῦ κόσμου, διεμορφώθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὄχι μόνον τῶν οικονομικῶν ἐξελίξεων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐδέσποσαν τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, ὡς καὶ τῶν γενικωτέρων τάσεων τῆς διεθνoῦς οικονομίας.

Λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὴν καταβαλλομένην προσπάθειαν διὰ τὴν ἀντιμέτωπισιν τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα κατέλιπεν ἡ δικτατορία καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς Χώρας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως, ὁ ρόλος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἶναι πρωταρχικός, ἡ Διοίκησις, προσέθεσεν ὁ κ. Ἀγγελόπουλος, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων τῆς καὶ ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τῆς. ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν εὐρὴ πρόγραμμα δραστηριοποιήσεως τοῦ Ἰδρύματος. Ἡ ἀντιμέτωπισις τῶν παραγόντων, οἱ ὅποιοι παρεμπόδιζον τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν τῆς Τραπεζῆς, ἡ ὀργανώσις τοῦ παραγωγικοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐπὶ συγχρόνως βάσεων, ἡ ἱκανοποίησις τῶν δικαίων αἰτημάτων τοῦ προσωπικοῦ, ἡ χάραξις νέων γραμμῶν πιστωτικῆς πολιτικῆς καὶ ἡ στροφὴ πρὸς νέας δραστηριότητας, ἀποτελοῦν τὰς βασικὰς ἐκδηλώσεις τῆς προσπάθειας αὐτῆς.

Ἀναφερόμενος ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος εἰς τὴν πιστωτικὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐν γένει δραστηριότητα τῆς Τραπεζῆς κατὰ τὸ ὑπὸ ἀνασκόπησιν ἔτος, εἶπεν ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῆς δραστηριότητος, ὡς καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Τραπεζῆς, ἦσαν οὐσιωδῶς διάφοροι μετὰ τὸν πρῶτον καὶ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 1974, ὡς ἐπακόλουθον τῶν γενικωτέρων οικονομικῶν καὶ πιστωτικῶν ἐξελίξεων ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς τὴν ὁποῖαν ἔθεσεν

εἰς ἐφαρμογὴν ἡ παροῦσα Διοίκησις. Οἱ κατὰ τὸ πρῶτον ἑξαμῆνον ἰσχύσαντες πιστωτικοὶ ἱκανόνες εἶχον περιορίσει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν διοχέτευσιν πρὸς τὸν ἰδιωτικὸν τομέα τῶν πιστωτικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα συνενέκντρωσεν ἡ Τράπεζα κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν. Κατὰ τὸ δεῦτερον ἑξαμῆνον, ἡ ὅλη κατάστασις μετεβλήθη αἰσθητῶς. Ἡ πιστωτικὴ πολιτικὴ κατέστη ἐλευθεριωτέρα. Τραπεζοχρόνως ἡ ἀποδέσμευσις σημαντικῶν μέρους τῶν ὑποχρεωτικῶν καταθέσεων μας εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ ταχεῖα ἐπανεισορῆ τῶν καταθέσεων κατέστησαν δυνατὴν τὴν διοχέτευσιν σημαντικῶς ἠξυμῶνον κεφαλαίων πρὸς τὸν ἰδιωτικὸν τομέα. Αἱ ἐξελίξεις τοῦ δευτέρου ἑξαμήνου ἀντικατοπτρίζουν εἰς μέγα βαθμὸν καὶ τὸ νέον πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἐβροτάνεισε κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς πιστωτικῆς πολιτικῆς τῆς Τραπεζῆς. Ἀπόλυτος προτεραιότης ἐδόθη εἰς τὴν ἐντὸς τῶν ἐπιτραπέζιων ὁρίων πιστοδότησιν τῶν επιχειρήσεων διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τῶν καὶ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς οικονομικῆς δραστηριότητος.

Αἱ καταθέσεις ἐσωτερικοῦ εἰς δραχμὰς καὶ συνάλλαγμα αὐξήθεισα κατὰ 15,6 δις. δραχμῶν ἢ 17,8% ἔναντι 10,7 δις. δραχμῶν ἢ 13,9% τὸ 1973, ἀνῆλθον εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν 103,5 δις. δραχμῶν, αἱ δὲ χορηγήσεις ἠξυμῶθησαν κατὰ 13,5 δις. δραχμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 9,9 δις. δραχμῶν, διοχτετεύθησαν εἰς τὴν οικονομίαν ἐντὸς τοῦ δευτέρου ἑξαμήνου τοῦ 1974.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ κ. Διοικητὴς εἶπεν ὅτι ἡ βαθμιαία ἐπαναδραστηριοποίησις τῆς οικονομίας, τὴν ὁποῖαν ἔθεσεν ὡς στόχον ἡ κυβερνητικὴ πολιτικὴ, συνεχίζεται καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ τρέχοντος ἔτους. Ἡ συνολικὴ εἰκὼν ἡ ὁποῖα προκύπτει ἀποτὰς ἐξελίξεις τῶν διαφόρων μεγεθῶν, δεικνύει ὅτι ἡ πορεία τῆς οικονομίας εὐρίσκειται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς κρατικῆς πολιτικῆς, αἱ δὲ διαγραφόμενα προοπτικὰ εἶναι ἱκανοποιητικὰ καὶ διὰ τὸ ὑπόλοιπον τμήμα

του έτους.

Η ελληνική οικονομία, προσέθεσεν ό κ. Καθηγητής, έξεταζομένη εις τὰ πλάσια μακροχρονιωτέρων προοπτικών, εμφανίζεται ήδη ώριμος νά εισέλθῃ εις μίαν νέαν αάσιν τῆς εξέλιξέως τῆς. Η επίσπευσις τῆς πλήρους εντάξεώς μας εις τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα, αἱ δυνατότητες ἀναπτύξεως τῶν συναλλαγῶν μετὰ τὰς χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ τῶν Βαλκανίων, αἱ προοπτικαὶ διευρύνσεως τῆς διεθνoῦς οἰκονομικῆς συνεργασίας, συνθέτουν τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς νέας αὐτῆς φάσεως.

Μεγάλως ὁμως καὶ ἀμέσως ἀξιοποιήσιμος δυνατότητας, ἐτόνισεν ό κ. Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος, προσφέρει ἡ ἄνοδος τῆς οικονομικῆς ἰσχύος τοῦ Ἀραβικοῦ κόσμου. Ἡ τεραστία μετατόπισις πλοῦτου, συνεπεία τοῦ ἡπερτετραπλασιασμοῦ τῆς τιμῆς τοῦ πετρελαίου ἐν ὧφελεία τῶν πετρελαιοπαραγωγῶν χωρῶν, δημιουργεῖ σειρὰν νέων φαινομένων ποῦ θὰ ἐπιφέρουν ριζικὰς ἀλλαγὰς εις τὴν ὅλην γεωπολιτικὴν δομὴν τοῦ κόσμου. Τῆς νέας αὐτῆς ἀνακατανομῆς τοῦ πλοῦτου, δύναται νά ἐποφελῆθῃ εις μεγάλην κλίμακα ἡ Ἑλλάς.

Εἰς τὰ πλάσια τῆς σχετικῆς προσπάθειας ἀπὸ πλευρὰς Ἑθνικῆς Τράπεζῆς, ἰδρῦθι παρὰ τῆ Διοικήσει ἐιδικῆ Ἱηρησεία με σκοπὸν τὴν διερεύνησιν τῶν συνθηρῶν ἀγορᾶς εἰς τὰς χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς διὰ τὴν προσώθησιν τῶν ἐλληνικῶν ἐξαγωγῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ὑποβοήθησιν ἐπαφῶν μεταξὺ ενδιαφερομένων ἐπιχειρήσεων διὰ τὴν προωγησὴν τῆς συνεργασίας τῶν. Ἦδη, ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐλληνικῶν τεχνικῶν ἐπιχειρήσεων ποῦ ἐργάζονται εἰς τὰς χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἔχει ἐκδώσει ἐγγυητικὰς ἐπιστολάς δι' ἀξίαν ἑξαῶν ἡρῶν 743 ἑκατ. δολλαρίων. Παλαιήτως, ἰδρῦθησαν Γραφεῖα ἀντιπροσωπείας εἰς Κάιρον καὶ Βηρυττίαν, ἐνῶ ἡ Τράπεζα προτίθεται νά ἰδρῦσῃ ἀνάλογα Γραφεῖα καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

Ἐπὶ πλέον διὰ τὰς προηγμένας δικτικὰς χώρας, ἡ Ἑλλάς καθίσταται ἰδιατέρως ἐλκυστικὸς χωρὸς διὰ τὴν ἐγκατάστασιν παραγωγικῶν μονάδων ἐξαγωγικοῦ προσανατολισμοῦ πρὸς τὰς ἀναπτυσσομένας περιοχὰς τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μέσης Ἀνατο-

λῆς. Ὅπως ἡ Ἑλλάς δύναται, νά ἀποτελέσῃ τὸν συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τῆς Εὐρώπης ἀφ' ἑνὸς καὶ Μέσης Ἀνατολῆς ἀφ' ἑτέρου.

Διὰ τὴν ἀξιοποίησιν ὅμως τῶν διαγραφόμενων εὐνοϊκῶν προοπτικῶν, ἀπαιτεῖται, συνέχισεν ό κ. Διοικητής, ἀνάλογος προσαρμογὴ καὶ δραστηριοποίησις τῶν φορέων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, τόσον τῶν ἰδιωτικῶν, ὅσον καὶ τῶν δημοσίων. Ἀνέλυσεν ἀκολούθως τὸν ρόλον καὶ τὴν εὐθύνην τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἐπρότεινε τὴν κατάρτισιν «κώδικος δεοντολογίας», ὁ ὁποῖος θὰ ρυθμίξῃ τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐπιχειρήσεων καὶ κράτους, ὡς καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς δραστηριοποιήσεως τοῦ δημοσίου τομέως τοῦ ὁποίου ἡ συμβολὴ εἶναι ἀναγκαία, ἰδίως ὁσάκις ἡ οἰκονομία ἐνδύσεται εἰς περιόδον ἠπάς μὲν ἀλλὰ παρατεινομένης ὑφέσεως.

Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα ἔχει ἀποδεχθῆ πλήρως τὰς ἠδέξιμένας εὐθύνas τῆς καὶ καταβάλλει κάθε προσπάθειαν διὰ νά ἀνταποκριθῆ εἰς αὐτάς, ὑπεγράμμισεν ό κ. Ἀγγελόπουλος. Πέραν τῆς προσαρμογῆς τῶν χρηματοδοτικῶν κριτηρίων εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ἡ Τράπεζα ἀποβλέπει προεχόντως εἰς τὴν ἀσκησιν ἐνεργοῦ πιστωτικῆς πολιτικῆς καὶ εἰς τὴν ὑποστήριξιν ὅλων τῶν σχεδίων, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐξυμίστησιν καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμόν ὑφισταμένων παραγωγικῶν μονάδων ἢ τὴν δημιουργίαν νέων. Ἡ Ἑθνικὴ Τράπεζα ἀποβλέπει ἐπίσης εἰς τὴν ἀνάληψιν πρωτοβουλιῶν παροτρύνσεως καὶ συντονισμοῦ ἐπιχειρηματικῶν δυνάμεων διὰ τὴν ἰδρῦσιν μεγάλων βιομηχανικῶν μονάδων.

Καταλήγων ό κ. Ἄγγ. Ἀγγελόπουλος, εἶπεν ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς, ποῦ ἀπέδειξε τόσην ἄκμαπτον ἀποφασιστικότητα εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς δικτατορίας καὶ τόσην σύνεσιν, ἀφ' οὔτου ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του. εἶναι ὥριμος διὰ νά ἐργασθῆ διὰ τὴν κοινωνικὴν εὐημερίαν. Πρὸς τοῦτο, ὁ ἐλληνικὸς λαὸς θὰ συνδράμῃ, ἀσφαλῶς, τὴν ἡγεσίαν του μετὰ τὴν βεβαιότητα ὅτι καὶ αὐτὴ θὰ λάβῃ ταχέως καὶ ἀποφασιστικῶς τὰ μέτρα ἐκείνα ποῦ θὰ τὸν ὀδηγήσουν σταθερῶς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου εἰς τὰ πλάσια τῆς κατοχυρώσεως τῶν δημοκρατικῶν του ἐλευθεριῶν.

“ΠΙΣΤΕΥΟΝΤΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ..”

A

Η ΠΕΙΡΑΪΚΗ ΠΑΤΡΑΪΚΗ
Εκίνησε την δημιουργική πορεία της
μέσα στον παραγωγικό ελληνικό
χώρο, «πιστεύοντας εις τό μέλλον».
Σήμερα, μετά από 50 και
περισσότερα χρόνια, εξακολουθεί
νά έχη τους ίδιους στόχους.
Πρωτοπορεί στους τομείς της και
διατηρείται πάντοτε απόλυτως
εκαυχρονομία.
Ανανεούται συνεχώς, με την
έννοια, ότι ενστερνίζεται τις
σύγχρονες μεθόδους διοίκησης,
παραγωγής και εμπορίας
και επεκτείνεται σε μεγεθος,
σε εγκαταστάσεις, σε παραγωγή
νέων προϊόντων.
Εξάγει τὰ προϊόντα της και
προσφέρει στην οικονομία μας
πολύτιμο συνάλλαγμα.
Συμβάλει στη δημιουργία νέας
εικόνας της χώρας μας, της ανεπτυ-
γμένης, εκβιομηχανισμένης χώρας.

ΠΕΙΡΑΪΚΗ-ΠΑΤΡΑΪΚΗ
νέοι, σταλάζει, να ανανεωθεί!

ΔΟΥΝΤΣΑΕ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΜΜΕΝΤΑΛ

ΓΡΑΒΙΕΡΑ

ΚΕΦΑΛΟΓΡΑΒΙΕΡΑ

ΦΕΤΑ

ΦΟΝΤΙΝΑ

ΝΟΠΟΙ ΤΥΡΟΙ